DET KONGELIGE
KOMMUNAL- OG REGIONALDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2011–2012)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2012

Utgiftskapitler: 500–587, 2412

Inntektskapitler: 3500–3587, 5312, 5615–5616

Særskilt vedlegg: H-2265 N Berekningsteknisk dokumentasjon til Prop. 1 S (2011–2012)
Inntektssystemet for kommunar og fylkeskommunar 2012
Grønt hefte

Innhold

Del I **Innledende del** 11

1 **Innledning og sammendrag** 13
1.1 Hovedoppgaver og mål 13
1.2 Hovedprioriteringer – budsjett-forslaget oppsummert 13
1.2.1 Programkategori 13.10 Administrasjon m.m. 13
1.2.2 Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk 13
1.2.3 Programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv. 14
1.2.4 Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg 15
1.3 Oversikt over budsjettforslaget 16
1.3.1 Samlede utgifter under Kommunal- og regional-departementet 16
1.3.2 Utgifter og inntekter fordelt på de ulike budsjettkapitlene 17
1.3.3 Utgifter og inntekter fordelt på postgrupper 19
1.3.4 Overførbare bevilgninger 20

2 **Det økonomiske opplegget for kommunesektoren** 21
2.1 Kommunesektorens inntekter i 2011 21
2.2 Kommunesektorens inntekter i 2012 21
2.3 Kommunesektorens frie inntekter 23
2.4 Samhandlingsreformen 23
2.5 Helse- og omsorgstjenesten 25
2.6 Skole 25
2.7 Barn og unge 26
2.8 Samferdsel 26

Del II **Budsjettforslag 2012** 27

3 **Oversikt over budsjettforslaget** 29

Programkategori 13.10 Administrasjon m.m. 29

Budsjettforslaget under programkategori 13.10 Administrasjon m.m. 31
Kap. 500 Kommunal- og regionaldepartementet 31
Kap. 3500 Kommunal- og regionaldepartementet 33

Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk 34

Budsjettforslaget under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk 49
Kap. 551 Regional utvikling og nyskaping .. 49
Kap. 552 Nasjonalt samarbeid for regional utvikling 57
Kap. 554 Kompetansesenter for distriktsutvikling 64

Programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv. 66

Budsjettforslag under programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv. 74
Kap. 571 Rammetilskudd til kommuner 75
Kap. 3571 Tilbakeføring av forskudd 83
Kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner 84
Kap. 575 Ressurskrevende tjenester 90
Kap. 579 Valgutgifter 91
Kap. 5316 Kommunalbanken AS 92
Kap. 5616 Aksjeutbytte i Kommunalbanken AS 93

Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg 94

Budsjettforslaget under programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg 111
Kap. 580 Bostøtte 112
Kap. 581 Bolig- og bomiljøtiltak 114
Kap. 582 Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg 122
Kap. 585 Husleietvistutvalget 123
Kap. 3585 Husleietvistutvalget 124
Kap. 586 Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser 124
Kap. 587 Direktoratet for byggkvalitet 127
Kap. 3587 Direktoratet for byggkvalitet 128
Kap. 2412 Husbanken 128
Kap. 5312 Husbanken 132
Kap. 5615 Husbanken 133

Del III **Omtale av særlige temaer** 135

4 **Omtale av særlige temaer** 137
4.1 Sektorovergripende miljøvern-politikk 137
4.2 Fornying, organisasjons- og strukturendringer i offentlig sektor 137
4.3 Fylkesmannens oppgaver på departementets område 138
4.4 Kjønns- og likestillings-perspektivet 141
4.5 Orientering om likestilling i virksomhetene 142
4.6 Anmodningsvedtak 143
4.7 Omtale av lønnsvilkår o.a. til ledere i heleide statlige virksomheter 143

Forslag til vedtak om bevilgning for budsjettåret 2012, kapitlene 500–587, 2412, 3500–3587, 5312, 5615–5616 145

Vedlegg 1
Bakgrunnsmateriale for budsjettforslaget på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk 150

Tabelloversikt

Tabell 2.1 Realvekst i kommunesektorens inntekter i 2012, regnet fra inntektsnivå i 2011 i revidert nasjonalbudsjett 2011. Mrd. kroner 21
Tabell 2.2 Sammensetningen av kommunesektorens inntekter i 2012. Anslag. Mrd. kroner og endring i pst. fra 2011. Nominell vekst ... 22
Tabell 2.3 Kommunenes og fylkeskommunenes frie inntekter i 2011 og 2012. Mill. kr og endring i pst. Nominelle priser 23
Tabell 3.1 Mål for programkategori 13.10 Administrasjon m.m. 29
Tabell 3.2 Mål for distrikts- og regionalpolitikken 37
Tabell 3.3 Gitte tilsagn under programkategori 13.50 i 2010 fordelt på forvalter, type tiltak og arbeidsmål under hovedmål 1 41
Tabell 3.4 Gitte tilsagn under programkategori 13.50 i 2010 fordelt på forvalter, type tiltak og arbeidsmål under hovedmål 2 44
Tabell 3.5 Gitte tilsagn under programkategori 13.50 i 2010 fordelt på forvalter, type tiltak og arbeidsmål under hovedmål 3 46
Tabell 3.6 Gitte tilsagn til tverrgående tiltak under programkategori 13.50 i 2010 fordelt på forvalter 47
Tabell 3.7 Fordelingen av bevilgningen (saldert budsjett og tilleggsbevilgninger) på kap. 551, post 60 til fylkeskommunene i perioden 2009–2011 52
Tabell 3.8 Fordelingen av bevilgningen på kap. 551, post 61 til fylkeskommunene i perioden 2009–2011 (i 1000 kr) 55
Tabell 3.9 Mål for programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv. 67
Tabell 3.10 Delkostnadsnøklenes vekt i samlet kostnadsnøkkel 2012 77
Tabell 3.11 Kostnadsnøkkel for kommunene 2012 78
Tabell 3.12 Satser for distriktstilskudd Sør-Norge 2012 80
Tabell 3.13 Satser for Nord-Norge- og Namdalstilskuddet 2012 80
Tabell 3.14 Satser for småkommunetilskuddet 2011 80
Tabell 3.15 Skjønnstilskudd til kommuner og fylkeskommuner 2012 81
Tabell 3.16 Foreløpig anslag for e-valg 2011 82
Tabell 3.17 Kostnadsnøkkel for fylkeskommunene 2012 84
Tabell 3.18 Satser for Nord-Norge-tilskudd til fylkeskommuner 2012 85
Tabell 3.19 Tilskudd gjennom inntektssystemet for 2011 og 2012. Nominelle priser (i 1000 kr, pst.) 86
Tabell 3.20 Endringer på rammetilskuddet som følge av innlemminger og korreksjoner (i 1000 2012-kroner) 87
Tabell 3.21 Mål for programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg 96
Tabell 3.22 Kommunalt disponerte boliger... 102
Tabell 3.23 Tall for bruk av ByggSøk 105
Tabell 3.24 Sentral godkjenning av foretak .. 106
Tabell 3.25 Hovedtall for vedtak om bostøtte for juni måned 2009–2011 113
Tabell 3.26 Tilskudd til etablering, tilpasning og prosjektering 2008–2010 118
Tabell 3.27 Tilskudd til etablering 2008–2010 118
Tabell 3.28 Tilskudd til utleieboliger 2008–2010 119
Tabell 3.29 Fordeling av prosjekter med tilsagn i 2010 etter tema/målgrupper 121
Tabell 3.30 Investeringstilskudd – gitte tilsagn fra 2008 til 1. halvår 2011 126
Tabell 3.31 Fordeling av utbetalte midler i første halvår 2011 på kap. 587, post 22 127
Tabell 3.32 Kap. 2412, post 71 Tap på utlånsvirksomhet 130
Tabell 3.33 Kap. 2412, post 90 Lån fra Husbanken 131
Tabell 3.34 Kap. 5312, post 90 Avdrag 132
Tabell 3.35 Kap. 5615, post 80 Renter 133
Tabell 4.1 Fylkesmannens lovlighetskontroll av kommunebudsjettene 2006–2010 140
Tabell 4.2 Fylkesmannens godkjenning av kommunale låneopptak 2006–2010 140
Tabell 4.3 Fylkesmannens godkjenning av kommunale garantivedtak 2006–2010 140
Tabell 4.4 Lovlighetskontroller 2006–2010 141
Tabell 4.5 Tilstandsrapportering – kjønn ... 142

Vedlegg 1

Tabell 1.1 Særskilte tiltak for Finnmark og Nord-Troms 151
Tabell 1.2 Differensiert arbeidsgiveravgift og kompenserende tiltak for økt arbeidsgiveravgift 152
Tabell 1.3 Fritak for merverdiavgift på strøm i Nord-Norge, småkommunetilskuddet, distriktstilskuddet og Nord-Norgetilskuddet 152
Tabell 1.4 Næringspolitikk 153
Tabell 1.5 Infrastruktur 154
Tabell 1.6 Helse, oppvekst og omsorg 155
Tabell 1.7 Levekår, offentlige tjenester og miljøvern 156
Tabell 1.8 Rapportering på bredbånd, mobil og IKT-tiltak for 2010 157
Tabell 1.9 Rapportering på distriktsutviklingstilskudd for 2010 157
Tabell 1.10 Rapportering på distriktsrettede risikolån for 2010 158
Tabell 1.11 Rapportering på etablererstipend for 2010 158
Tabell 1.12 Rapportering på Interreg for 2010 159
Tabell 1.13 Rapportering på kommunale og regionale næringsfond for 2010 159
Tabell 1.14 Rapportering på NyVekst for 2010 160
Tabell 1.15 Rapportering på regional omstilling for 2010 160
Tabell 1.16 Rapportering på stedsutvikling og profilering for 2010 161
Tabell 1.17 Rapportering på tjenesteutvikling for 2010 161
Tabell 1.18 Rapportering på transportstøtte for 2010 161
Tabell 1.19 Rapportering på utvikling av utdanningstilbud og kompetanseheving for 2010 161
Tabell 1.20 Rapportering på øvrig infrastruktur for 2010 162
Tabell 1.21 Rapportering på ARENA for 2010 162
Tabell 1.22 Rapportering på Barentssekretariatet for 2010 163
Tabell 1.23 Rapportering på Bedriftsnettverk for 2010 163
Tabell 1.24 Rapportering på BIT for 2010 164
Tabell 1.25 Rapportering på Bolyst for 2010 164
Tabell 1.26 Rapportering på Designprogrammet for 2010 164
Tabell 1.27 Rapportering på FORNY for 2010 165
Tabell 1.28 Rapportering på Forskningsløft i nord for 2010 165
Tabell 1.29 Rapportering på forsøk med gratis ferje for 2010 166
Tabell 1.30 Rapportering på FoU-inkubatorprogrammet for 2010 166
Tabell 1.31 Rapportering på FUNK for 2010 167
Tabell 1.32 Rapportering på prøveprosjekt med føreropplæring i videregående skole for 2010 167
Tabell 1.33 Rapportering på HøyVekst for 2010 167
Tabell 1.34 Rapportering på Industriinkubatorprogrammet for 2010 .. 168
Tabell 1.35 Rapportering på Inkubatorprogram for mat- og naturbaserte næringer for 2010 168
Tabell 1.36 Rapportering på Inkubatorstipend for 2010 168
Tabell 1.37 Rapportering på Inn på tunet-løftet for 2010 169
Tabell 1.38 Rapportering på Kompetanseprogrammet for 2010 169
Tabell 1.39 Rapportering på Kultur og opplevelser for 2010 170
Tabell 1.40 Rapportering på Kultur og næringssatsing for 2010 170
Tabell 1.41 Andel kvinnerettede prosjekter som får lån/tilskudd fra Innovasjon Norge (i pst.) 171
Tabell 1.42 Rapportering på Kvinner i næringslivet for 2010 (særskilte tiltak) 171
Tabell 1.43 Andel kvinner i målbedrifter og programbedrifter i SIVA (i pst.) 172
Tabell 1.44 Rapportering på Kvinnovasjon for 2010 172
Tabell 1.45 Rapportering på LUK for 2010 ... 173
Tabell 1.46 Rapportering på MERKUR for 2010 173
Tabell 1.47 Rapportering på NCE for 2010 ... 174
Tabell 1.48 Rapportering på NordNorsk Reiseliv AS for 2010 174
Tabell 1.49 Rapportering på NORA for 2010 174
Tabell 1.50 Rapportering på Næringshageprogrammet for 2010 175
Tabell 1.51 Rapportering på omdømmearbeid for 2010 175
Tabell 1.52 Rapportering på Regionale representanter for 2010 175

Tabell 1.53 Rapportering på Regionalt senter for likestilling og mangfold for 2010 176
Tabell 1.54 Rapportering på regionalisering og nettverk for 2010 176
Tabell 1.55 Rapportering på Reiseliv i Nord for 2010 176
Tabell 1.56 Rapportering på Storbyprosjektet for 2010 177
Tabell 1.57 Rapportering på Ung Gründer for 2010 177
Tabell 1.58 Rapportering på Ungt Entreprenørskap for 2010 177
Tabell 1.59 Rapportering på Verdiskapings-programmet for naturarven for 2010 178
Tabell 1.60 Rapportering på VRI for 2010 178
Tabell 1.61 Bruk av midler etter mål, kapittel/post, sentralitet, aktører, samt andel innenfor DPV (mill. kroner) 180

Figuroversikt

Figur 1.1 Samlede utgifter inklusive låne-transaksjoner under Kommunal- og regionaldepartementet 16
Figur 1.2 Utgifter fordelt på de ulike programkategoriene, ekskl. rammetilskudd, i mill. kroner og pst. 17
Figur 3.1 Utvikling i bevilgningen på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk 2003–2012 i mill. kroner. Kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift (kap. 551, post 61) inngår ikke i oversikten 34
Figur 3.2 Gitte tilsagn under programkategori 13.50 i perioden 2006–2010 fordelt på hovedmålene 38
Figur 3.3 Gitte tilsagn på kap. 551, postene 60 og 61 (regionale midler) og kap. 551, post 71 og kap. 552, post 72 (nasjonale midler) i 2010 fordelt på sentralitet og arbeidsmålene 1.1, 1.2 og 1.3 40
Figur 3.4 Gitte tilsagn på kap. 551, postene 60 og 61 (regionale midler) og kap. 551, post 71 og kap. 552, post 72 (nasjonale midler) fordelt på sentralitet og arbeidsmålene 2.1 og 2.2 i 2010 ... 43
Figur 3.5 Gitte tilsagn på kap. 551, postene 60 og 61 (regionale midler) og kap. 551, post 71 og kap. 552, post 72 (nasjonale midler) fordelt på sentralitet og arbeidsmålene 3.1 og 3.2 i 2010 ... 45
Figur 3.6 Fordeling av fylkenes midler på kap. 551, post 60 etter forvalter i 2006–2011 53
Figur 3.7 Fordeling av fylkenes midler på kap. 551, post 61 etter forvalter i 2006–2011 56
Figur 3.8 Fordeling av midler på kap. 552, post 72 etter forvalter 2006–2011 61
Figur 3.9 Renteutviklingen (fast og flytende) i Husbanken i perioden 2009 til og med andre kvartal 2011 131

Oversikt over bokser

Boks 2.1 Sammensetning av kommune-sektorens inntekter i 2012 22
Boks 3.1 Kompetansearbeidsplass-utvalget 36
Boks 3.2 Status for boligmarkedet 97
Boks 3.3 Oppsummering av boligutvalgets forslag 100
Boks 3.4 Husbankens kommunesatsing 101
Boks 3.5 Nye retningslinjer for grunnlån 109
Boks 3.6 Budsjetteringssystemet for poster med tilsagnsfullmakt 112

DET KONGELIGE
KOMMUNAL- OG REGIONALDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2011–2012)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2012

Utgiftskapitler: 500–587, 2412

Inntektskapitler: 3500–3587, 5312, 5615–5616

Tilråding fra Kommunal- og regionaldepartementet 16. september 2011, godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)

Del I
Innledende del

1 Innledning og sammendrag

1.1 Hovedoppgaver og mål

Kommunal- og regionaldepartementet har hjerte for hele landet. Departementet har ansvar for områder som påvirker folks hverdag i betydelig grad. Departementet har et overordnet ansvar for kommunal sektor og for å sikre et inkluderende lokaldemokrati. Departementet har videre et overordnet ansvar for å støtte opp om og tilrettelegge for attraktive arbeidsplasser og lokalsamfunn i hele Norge, slik at alle skal ha valgfrihet til å bo der de ønsker uansett om det er i by eller bygd.

Kommunal- og regionaldepartementet har også et overordnet ansvar for at alle skal kunne bo godt og trygt. Departementet forvalter viktige virkemidler i fattigdomsbekjempelsen knyttet til framskaffelse av boliger til vanskeligstilte, herunder bostedsløse. Departementet stimulerer også til en bærekraftig og varig kvalitet i boliger, bygg og bygde omgivelser.

1.2 Hovedprioriteringer – budsjettforslaget oppsummert

1.2.1 Programkategori 13.10 Administrasjon m.m.

Området omfatter utgiftene til drift av departementet, samt felles forskning og utredning på departementets områder. Det blir foreslått en bevilgning på 177,9 mill. kroner i 2012. Det er en videreføring av nivået i 2011.

1.2.2 Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

Regjeringen ønsker å gi folk reell frihet til å velge hvor de vil bo, sikre likeverdige levekår og ta ressursene i hele landet i bruk. Regjeringen vil opprettholde et spredt bosettingsmønster, sikre verdiskaping i hele landet og ta vare på viktige kulturelle og historiske verdier som er sentrale for egenarten i landet. I St.meld. nr. 25 (2008–2009) *Lokal vekstkraft og framtidstru – Om distrikts- og regionalpolitikken* presenterer regjeringen hovedinnholdet i distrikts- og regionalpolitikken. Regjeringen vil styrke lokal og regional vekstkraft i områder med lav økonomisk vekst, lang avstand til større markeder, ensidig næringsstruktur og stagnasjon eller nedgang i folketallet. Regjeringen vil fremme en balansert utvikling mellom by og land. Regjeringen vil legge til rette for å fremme verdiskaping i byene og distriktene ved å bidra til å styrke innovasjons- og kompetansemiljøene i hele landet.

Regjeringen legger vekt på å føre en distrikts- og regionalpolitikk som bidrar til utvikling av

- arbeidsplasser der folk bor, samtidig som verdiskapingspotensialet knyttet til nærings- og kompetansemiljøer i alle deler av landet blir utløst
- gode og likeverdige tjeneste- og velferdstilbud i alle deler av landet
- bygder og tettsteder som er attraktive for bosetting

Innsats på flere sektorområder er viktig for å nå målene i distrikts- og regionalpolitikken, herunder kommuneøkonomien, samferdselsområdet, høyere utdanning, forskning, helse og landbruk. Eksempler på tiltak er differensiert arbeidsgiveravgift, virkemidler i tiltakssonen for Nord-Troms og Finnmark, regionalpolitiske tilskudd i inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner, ulike typer næringsstøtte og ulike tiltak for å sikre likeverdige tjenestetilbud i hele landet. I tillegg til disse virkemidlene er lokaliseringspolitikken viktig, dvs. hvor statlige arbeidsplasser og statlig tjenesteproduksjon er eller blir lokalisert.

For 2012 foreslår regjeringen at bevilgningen under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk blir satt til 2 686,4 mill. kroner, en nedgang på om lag 92 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2011. Dette må ses i lys av budsjettsituasjonen. Regjeringen foreslår en mindre reduksjon i de regionale utviklingsmidlene og en reduksjon i kompensasjonsmidlene for økt arbeidsgiveravgift i Nordland og Troms. Siden 2005 har regjeringen økt bevilgningen til de ordinære virkemidlene utenom kompensasjon for differensiert arbeidsgiveravgift med 718 mill. kroner. Dette utgjør en nominell vekst på 53,6 pst.

Hoveddelen av bevilgningen vil i 2012 gå til tiltak som skal bidra til verdiskaping og samfunnsutvikling. Departementet bidrar gjennom å styrke næringsmiljøer, videreutvikle etablerte bedrifter og legge til rette for økt entreprenørskap. Innsatsen for å styrke attraktiviteten for bosetting og for lokalisering av bedrifter i små byer og tettsteder videreføres. Departementet vil videreføre arbeidet med kvinner, unge og innvandrere som prioriterte grupper i distrikts- og regionalpolitikken. Fylkeskommunene forvalter hoveddelen av midlene.

Rammen til fylkeskommunene for regional utvikling på kap. 551, post 60 foreslås satt til om lag 1 501 mill. kroner. Kommunene har en viktig rolle i arbeidet med å bidra til å utvikle attraktive arbeidsplasser og lokalsamfunn. Departementet foreslår derfor å videreføre tildelingen til kommunale og regionale næringsfond i 2012 på samme nivå som i 2011.

Det er etablert et nytt næringshageprogram fra 1. juli 2011. Departementet foreslår å øke tildelingen til programmet til totalt 40 mill. kroner i 2012, en dobling sammenlignet med 2010.

Departementet legger vekt på å tilrettelegge for økt entreprenørskap for å fornye næringslivet og øke antall arbeidsplasser i det distriktspolitiske virkeområdet. Mentortjenesten for unge under programmet Ung gründer, en tjeneste for unge etablerere, videreføres i 2012. I tillegg økes tildelingen til entreprenørskap og nyskaping blant unge i nord og Ungt Entreprenørskap.

Departementet foreslår å bevilge 10 mill. kroner i 2012 til den nye tilskuddsordningen Verdiskapingsprogrammet for lokale og regionale parker. Målet er økt verdiskaping og næringsutvikling i avgrensede landskaps- og identitetsområder med særskilte natur- og kulturverdier. Statens pris for attraktiv stad på kr 250 000 er ny i 2012. Prisen skal framheve og hedre kommuner og andre aktører som har gjennomført tiltak for å skape et levende og attraktivt sted å bo, drive næring og besøke. Det foreslås videre å øke bevilgningen til MERKUR-programmet med 21,2 mill. kroner for i hovedsak å styrke tilgang til drivstoffanlegg i Distrikts-Norge. Dette vil bidra til at drivstoff blir mer tilgjengelig og butikkene får et mer solid driftsgrunnlag. Departementet oppretter også en ny ordning for å stimulere til bygging av utleieboliger i distriktskommuner. Departementet vil legge fram en ny stortingsmelding om distrikts- og regionalpolitikken høsten 2012.

1.2.3 Programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

Kommunesektoren har et bredt ansvar for sentrale velferdstjenester bl.a. innen oppvekst, utdanning, helse og omsorg. Innenfor rammen av nasjonalt regelverk har kommuner og fylkeskommuner mulighet til å foreta tilpasninger og prioriteringer i tjenestetilbudet i tråd med lokale behov. Kommuner og fylkeskommuner er også viktige demokratiske arenaer og har i tillegg viktige roller som myndighetsutøvere og samfunnsutviklere.

Kommunesektoren har fått et betydelig økonomisk løft under denne regjeringen. Fra 2005 til 2011 anslås realveksten i de samlede inntektene til vel 49 mrd. kroner. Det tilsvarer en årlig gjennomsnittlig realvekst på 2,7 pst. Halvparten av inntektsveksten har kommet som frie inntekter.

Inntektsveksten har vært en nødvendig forutsetning for utbygging av det kommunale tjenestetilbudet. Den gjennomsnittlige aktivitetsveksten i kommunesektoren i perioden 2005–2010 var 3,4 pst. per år. I denne perioden økte sysselsettingen i kommunesektoren med nesten 70 000 personer, tilsvarende 46 000 årsverk. Parallelt med sysselsettingsveksten har det vært en betydelig vekst i kommunesektorens investeringer. Oppgradering av den kommunale bygningsmasse og infrastruktur innebærer en bedre hverdag for innbyggere og ansatte.

Regjeringens budsjettpolitikk legger til rette for en balansert økonomisk utvikling der hensynet til konkurranseutsatte næringer ivaretas, samtidig som vi sørger for at petroleumsformuen kan bli til glede både for nåværende og framtidige generasjoner. Konkurranseutsatte virksomheter er nå sårbare for fall i eksportprisene og en sterkere krone. I denne situasjonen er det viktig at budsjettpolitikken ikke øker presset på pengepolitikken, kronekursen og konkurranseutsatt industri.

Innenfor en samlet budsjettramme er kommunesektoren prioritert. Regjeringen legger opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter i 2012 på 5 mrd. kroner, tilsvarende 1,4 pst. Av veksten er 3,75 mrd. kroner frie inntekter. Det tilsvarer en realvekst i frie inntekter på 1,3 pst. Veksten er regnet fra anslått inntektsnivå i 2011 i revidert nasjonalbudsjett 2011. Regjeringens budsjettopplegg legger til rette for et fortsatt høyt aktivitetsnivå i kommunesektoren. Enkelte tiltak innen barnehage, barnevern, skole, helse, omsorg og samferdsel blir særskilt styrket.

Kommunesektoren forvalter en betydelig del av samfunnets ressurser. De samlede inntektene utgjør om lag 18 pst. av BNP for Fastlands-Norge. Om lag 20 pst. av de sysselsatte er ansatt i kommunal sektor. Det er derfor viktig at kommunesektoren er gode arbeidsgivere og forvalter ressursene på best mulig måte, slik at innbyggerne kan tilbys tjenester av høy kvalitet. Arbeidet med omstilling og effektivisering av den kommunale virksomheten må fortsatt prioriteres. Kommuner og fylkeskommuner må ha god økonomistyring og tilpasse sitt aktivitetsnivå til inntektsrammene.

Samhandlingsreformen iverksettes fra 2012. Som ledd i reformen overføres det om lag 5,6 mrd. kroner til kommunenes rammetilskudd fra de regionale helseforetakene. Midlene er knyttet til kommunal medfinansiering av spesialisthelsetjenester og ansvaret for utskrivningsklare pasienter. I tillegg vil det gis tilskudd over Helse- og omsorgsdepartementets budsjett til oppbygging av et øyeblikkelig hjelp-tilbud i kommunal regi.

Kostnadsnøkkelen for fordeling av rammetilskudd til kommunene er endret i forbindelse med samhandlingsreformen. Ny delkostnadsnøkkel for kommunal medfinansiering og utskrivningsklare pasienter ble lagt fram i kommuneproposisjonen 2012. I denne proposisjonen er det gjort noen mindre tekniske justeringer i kostnadsnøkkelen.

Skjønnstilskuddet til kommunene foreslås økt med 50 mill. kroner i 2012 til dekning av ekstraordinære utgifter til psykososial oppfølging i kommunene som følge av terroranslagene 22. juli 2011.

De viktigste øvrige prioriteringene i 2012-budsjettet som berører kommuner og fylkeskommuner er:

- nominell videreføring av maksimalpris i barnehage
- opptrapping av minimumstilskuddet til ikke-kommunale barnehager
- rentekompensasjonsordningen for skole- og svømmeanlegg, det foreslås en investeringsramme på 2 mrd. kroner i 2012
- valgfag innføres i grunnskolen for 8. trinn
- etablering av tilskudd til dagtilbud for demente
- investeringstilskudd til ytterligere 1500 sykehjemsplasser/omsorgsboliger
- rentekompensasjonsordningen for transporttiltak i fylkene, det foreslås en investeringsramme på 2 mrd. kroner i 2012

Kommunesektorens samlede inntekter anslås til om lag 374 mrd. kroner i 2012. Av dette utgjør frie inntekter om lag 285 mrd. kroner. Frie inntekter består av kommunesektorens egne skatteinntekter på om lag 147 mrd. kroner og rammetilskudd på om lag 138 mrd. kroner. Rammetilskudd til kommuner og fylkeskommuner bevilges over Kommunal- og regionaldepartementets budsjett, kapittel 571 og 572. Øremerkede tilskudd til særskilte formål bevilges over fagdepartementenes budsjetter. For en nærmere omtale av de enkelte øremerkede bevilgningene vises det til de aktuelle budsjettproposisjonene. I tillegg har kommunene gebyrinntekter (egenbetaling) fra tjenester som kommunene leverer til innbyggerne, bl.a. barnehager, helse- og omsorgstjenester og tekniske tjenester. Det økonomiske opplegget for kommunesektoren er nærmere omtalt i kapittel 2.

1.2.4 Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Regjeringen vil at alle skal bo godt og trygt og ønsker å legge til rette for et velfungerende boligmarked i alle deler av landet. Byggeprosessen skal være mest mulig effektiv og brukervennlig og samtidig bidra til god kvalitet og færre byggfeil. Bygninger med lav energibruk er et viktig bidrag til lavere klimautslipp. De bygde omgivelser bør planlegges og utformes universelt, slik at alle kan bruke dem på en likestilt måte så langt det er mulig, uten spesielle tilpasninger eller hjelpemidler.

Boligsosialt arbeid, herunder innsatsen for å forebygge og bekjempe bostedsløshet, er høyt prioritert. Husbankens strategiske arbeid rettet mot kommuner med store boligsosiale utfordringer skal videreføres.

For 2012 foreslår regjeringen at bevilgningen under programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg blir satt til 24 123,9 mill. kroner, eller 7 898,9 mill. kroner utenom Husbankens låneposter.

Regjeringen foreslår en låneramme i Husbanken på 15 mrd. kroner i 2012. Startlån skal hjelpe unge og vanskeligstilte til å etablere seg på boligmarkedet. Startlån skal derfor fortsatt ha høyest prioritet innenfor lånerammen.

Bostøtten er viktig for å gi vanskeligstilte en økonomisk mulighet til å bosette seg og beholde en egnet bolig. Det foreslås en bevilgning på 3 250 mill. kroner i 2012. Det er da lagt til grunn at i gjennomsnitt 128 000 husstander vil motta kr 25 200 i bostøtte i 2012.

Regjeringen foreslår at det opprettes en ny treårig forsøksordning som skal bidra til boligetablering i distriktene, med en bevilgning på 20 mill. kroner.

Det foreslås at den områderettede innsatsen i Bergen økes til 6 mill. kroner. I tillegg foreslås det å utvide områdesatsingen til å omfatte Trondheim med 1,5 mill. kroner. Virkeområdet for Husleietvistutvalgets kontorer i Bergen og Trondheim foreslås utvidet til Hordaland og Trøndelag.

Regjeringen foreslår utfasing av særfradraget for store sykdomsutgifter, og at fradrag for blant annet utgifter til ombygging av bolig tas ut i 2012. De frigjorte midlene brukes til å styrke eksisterende ordninger, og tilskudd til tilpasning av bolig styrkes derfor med 23 mill. kroner.

Informasjonsarbeidet knyttet til det nye bygningsregelverket i plan- og bygningsloven vil fortsette. Obligatorisk uavhengig kontroll av kritiske områder som fuktsikring, brannsikkerhet og konstruksjoner skal iverksettes 1. juli 2012, som et tiltak for å redusere omfanget av byggfeil og byggskader. Videre tar regjeringen sikte på å legge fram to meldinger til Stortinget i 2012, én om bygningspolitikken og én om boligpolitikken.

1.3 Oversikt over budsjettforslaget

1.3.1 Samlede utgifter under Kommunal- og regionaldepartementet

De samlede utgiftene inklusive lånetransaksjoner under Kommunal- og regionaldepartementet i budsjettforslaget for 2012 øker sammenlignet med saldert budsjett 2011 med om lag 13,7 mrd. kroner fra 156,8 mrd. kroner til 170,5 mrd. kroner. Rammetilskudd til kommuner og fylkeskommuner foreslås økt samlet med om lag 11,3 mrd. kroner. Av økningen er om lag 5,6 mrd. korner knyttet til en overføring fra de regionale helseforetakene til kommunenes rammetilskudd som ledd i samhandlingsreformen. Størrelsen på rammetilskuddet for øvrig må ses i sammenheng med det samlede økonomiske opplegget for kommunesektoren i 2012 som er nærmere omtalt i kapittel 2.

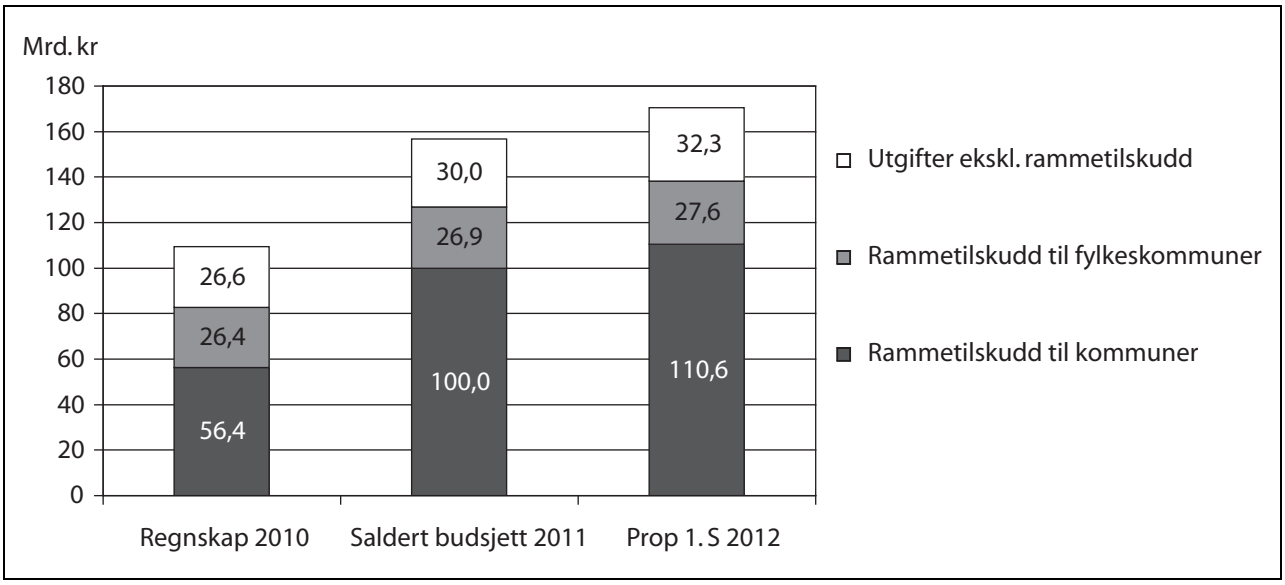

Figur 1.1 Samlede utgifter inklusive lånetransaksjoner under Kommunal- og regionaldepartementet

Utgiftene eksklusive rammetilskuddet foreslås økt med rundt 2,4 mrd. kroner. Av denne økningen er om lag 849 mill. kroner knyttet til økte utgifter under toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester fra om lag 4,5 mrd. kroner til 5,35 mrd. kroner. Om lag 1,7 mrd. kroner av økningen er knyttet til utgiftene under programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg. Utgiftene under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk foreslås redusert med om lag 92 mill. kroner.

Figur 1.2 viser utgiftene under departementets programkategorier utenom rammetilskudd til kommuner og fylkeskommuner. Kap. 551, post 61 Kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift og kap. 2412, post 90 Lån fra Husbanken er hevet særskilt ut, og utgjør i sum om lag 67 pst. av utgiftene utenom rammetilskuddene.

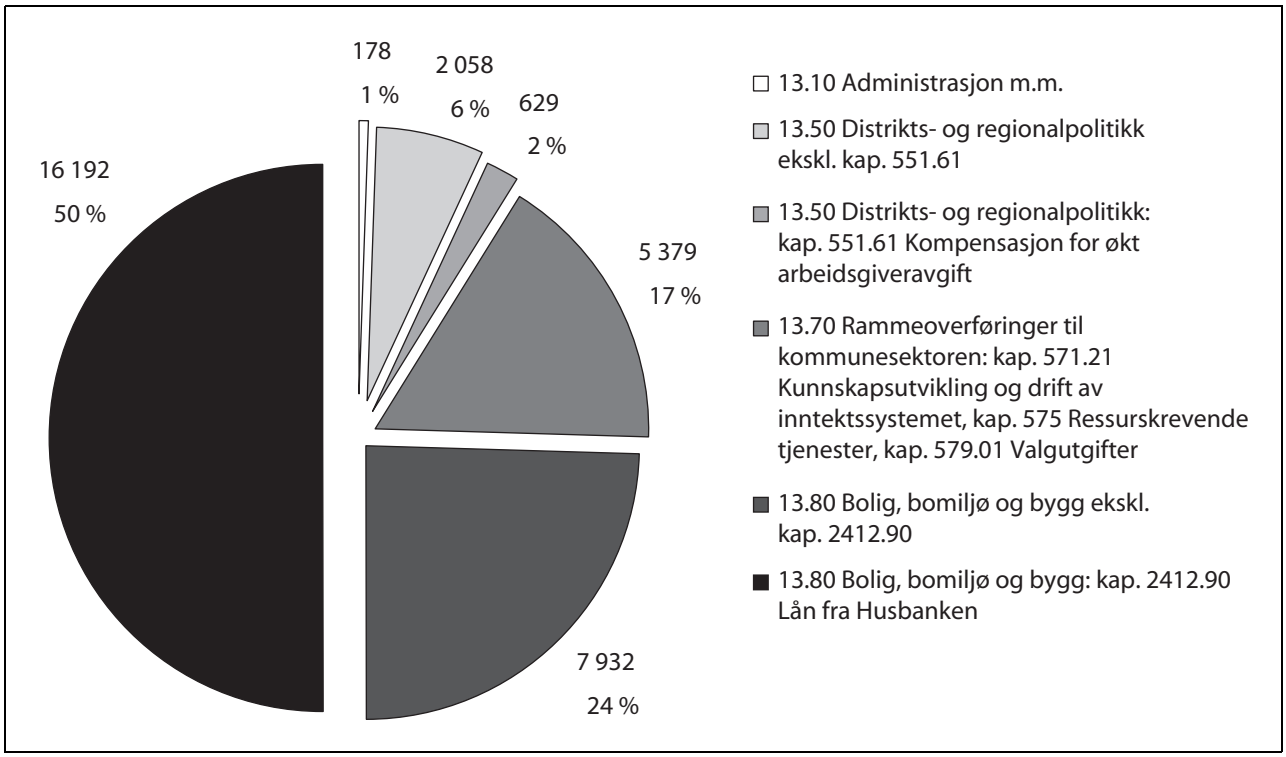

Figur 1.2 Utgifter fordelt på de ulike programkategoriene, ekskl. rammetilskudd, i mill. kroner og pst.

1.3.2 Utgifter og inntekter fordelt på de ulike budsjettkapitlene

Utgifter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
	Administrasjon m.m.				
500	Kommunal- og regionaldepartementet	177 159	173 580	177 890	2,5
	Sum kategori 13.10	*177 159*	*173 580*	*177 890*	*2,5*
	Distrikts- og regionalpolitikk				
551	Regional utvikling og nyskaping	2 262 601	2 248 650	2 129 550	-5,3
552	Nasjonalt samarbeid for regional utvikling	406 315	502 750	529 600	5,3
554	Kompetansesenter for distriktsutvikling	22 303	26 700	27 200	1,9
	Sum kategori 13.50	*2 691 219*	*2 778 100*	*2 686 350*	*-3,3*
	Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.				
571	Rammetilskudd til kommuner	56 382 462	99 979 401	110 562 092	10,6
572	Rammetilskudd til fylkeskommuner	26 399 667	26 855 316	27 617 621	2,8
575	Ressurskrevende tjenester	4 159 283	4 500 988	5 350 218	18,9

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
579	Valgutgifter	10 552	46 700	15 000	-67,9
	Sum kategori 13.70	*86 951 964*	*131 382 405*	*143 544 931*	*9,3*
	Bolig, bomiljø og bygg				
580	Bostøtte	3 147 543	3 830 000	3 250 000	-15,1
581	Bolig- og bomiljøtiltak	1 034 045	977 000	1 031 300	5,6
582	Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg	456 088	720 000	833 200	15,7
585	Husleietvistutvalget	15 989	19 500	21 400	9,7
586	Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser	1 590 361	2 341 100	2 325 600	-0,7
587	Direktoratet for byggkvalitet	73 171	73 300	84 100	14,7
2412	Husbanken	13 261 683	14 504 800	16 578 300	14,3
	Sum kategori 13.80	*19 578 880*	*22 465 700*	*24 123 900*	*7,4*
	Sum utgifter	*109 399 222*	*156 799 785*	*170 533 071*	*8,8*

Inntekter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
	Administrasjon m.m.				
3500	Kommunal- og regionaldepartementet	3 830			
	Sum kategori 13.10	*3 830*			
	Distrikts- og regionalpolitikk				
3554	Kompetansesenteret for distriktsutvikling	32			
	Sum kategori 13.50	*32*			
	Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.				
3571	Tilbakeføring av forskudd	142 134			
5316	Kommunalbanken AS	486			
5616	Aksjeutbytte i Kommunalbanken AS	267 200	164 700	194 000	17,8
	Sum kategori 13.70	*409 820*	*164 700*	*194 000*	*17,8*

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
	Bolig, bomiljø og bygg				
3585	Husleietvistutvalget	1 123	700	900	28,6
3587	Direktoratet for byggkvalitet	29 630	29 600	30 500	3,0
5312	Husbanken	8 860 689	9 241 200	9 728 900	5,3
5615	Husbanken	3 673 949	4 163 400	4 349 000	4,5
	Sum kategori 13.80	*12 565 391*	*13 434 900*	*14 109 300*	*5,0*
	Sum inntekter	*12 979 073*	*13 599 600*	*14 303 300*	*5,2*

1.3.3 Utgifter og inntekter fordelt på postgrupper

Utgifter fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
01-29	Driftsutgifter	633 377	685 680	680 354	-0,8
30-49	Nybygg, anlegg m.v.	16 034	17 000	17 400	2,4
50-59	Overføringer til andre statsregnskap	11 500	15 000	15 000	0,0
60-69	Overføringer til kommunesektoren	91 136 792	136 671 455	148 837 917	8,9
70-89	Andre overføringer	4 695 884	5 293 050	4 790 400	-9,5
90-99	Utlån, avdrag m.v.	12 905 635	14 117 600	16 192 000	14,7
	Sum under departementet	109 399 222	156 799 785	170 533 071	8,8

Inntekter fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
01-29	Salg av varer og tjenester	56 433	46 300	46 300	0,0
50-89	Skatter, avgifter og andre overføringer	3 941 635	4 328 100	4 543 000	5,0
90-99	Tilbakebetalinger, avdrag mv.	8 981 005	9 225 200	9 714 000	5,3
	Sum under departementet	12 979 073	13 599 600	14 303 300	5,2

1.3.4 Overførbare bevilgninger

Under Kommunal- og regionaldepartementet blir stikkordet foreslått knyttet til disse postene utenom postgruppe 30-49

(i 1 000 kr)

Kap.	Post	Betegnelse	Overført til 2011	Forslag 2012
500	21	Spesielle forsknings- og utredningsoppdrag	4 945	9 000
551	61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift	792	628 600
552	21	Kunnskapsutvikling, informasjon, mv.	2 850	15 500
552	62	Nasjonale tiltak for lokal samfunnsutvikling		30 000
552	72	Nasjonale tiltak for regional utvikling	80 256	484 100
571	21	Kunnskapsutvikling og drift av inntektssystemet	4 421	13 764
581	74	Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling	35 893	47 500
581	76	Tilskudd til utleieboliger		425 600
581	77	Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet	4 382	26 700
581	78	Boligsosialt kompetansetilskudd	18 265	68 500
582	60	Rentekompensasjon – skole- og svømmeanlegg		764 500
582	61	Rentekompensasjon – kirkebygg		68 700
586	64	Investeringstilskudd	302 100	1 071 900

2 Det økonomiske opplegget for kommunesektoren

2.1 Kommunesektorens inntekter i 2011

I revidert nasjonalbudsjett 2011 ble realveksten i kommunesektorens samlede inntekter i 2011 anslått til om lag 4,5 mrd. kroner, hvorav 0,6 mrd. kroner var frie inntekter. Veksten ble regnet fra regnskapstall for 2010.

Ny informasjon om skatteinngangen trekker i retning av at kommunesektorens skatteinntekter i 2011 vil kunne bli om lag 1 mrd. kroner høyere enn lagt til grunn i revidert nasjonalbudsjett 2011.

Pris- og kostnadsveksten i kommunesektoren i 2011 (deflator) anslås til 3,4 pst., samme anslag som i revidert nasjonalbudsjett 2011.

Den reelle veksten i kommunesektorens samlede inntekter i 2011 anslås etter dette til 5,5 mrd. kroner, tilsvarende 1,7 pst. For de frie inntektene anslås det en realvekst på 1,6 mrd. kroner, tilsvarende 0,6 pst.

2.2 Kommunesektorens inntekter i 2012

I kommuneproposisjonen 2012 la regjeringen opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på mellom 5 og 6 mrd. kroner i 2012. Det ble varslet at mellom 3¾ og 4¼ mrd. kroner av veksten ville være frie inntekter.

Regjeringen legger i denne proposisjonen opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter i 2012 på 5 mrd. kroner, tilsvarende 1,4 pst. Av veksten er 3,75 mrd. kroner frie inntekter. Det tilsvarer en realvekst i frie inntekter på 1,3 pst. Veksten er regnet fra anslått inntektsnivå for 2011 i revidert nasjonalbudsjett 2011.

Veksten i frie inntekter foreslås fordelt med 3 150 mill. kroner til kommunene og 600 mill. kroner til fylkeskommunene. Dette er i tråd med signalene i kommuneproposisjonen.

Regnet i forhold til nåværende anslag på regnskap for 2011 innebærer budsjettforslaget en reell økning i kommunesektorens samlede inntekter på 4 mrd. kroner. Realveksten i de frie inntektene regnet på samme måte anslås til 2,7 mrd. kroner. Det er da tatt hensyn til at skatteanslaget for 2011 er oppjustert med 1 mrd. kroner, jf. pkt. 2.1.

Regjeringens budsjettopplegg for 2012 legger til rette for fortsatt høyt aktivitetsnivå i kommunesektoren. Enkelte tiltak innen barnehage, barnevern, skole, helse og omsorg blir særskilt styrket.

Kommunesektoren må forvalte ressursene på best mulig måte, slik at innbyggerne kan tilbys tjenester av høy kvalitet. Arbeidet med omstilling og effektivisering av den kommunale virksomheten må fortsatt prioriteres. Kommuner og fylkeskommuner må ha god økonomistyring og tilpasse sitt aktivitetsnivå til inntektsrammene.

I tabell 2.1 er realveksten i kommunesektorens inntekter i 2012 dekomponert. Veksten er regnet fra anslått inntektsnivå i 2011 i revidert nasjonalbudsjett for 2011.

Tabell 2.1 Realvekst i kommunesektorens inntekter i 2012, regnet fra inntektsnivå i 2011 i revidert nasjonalbudsjett 2011. Mrd. kroner

Frie inntekter	3,75
Øremerkede tilskudd	0,2
Tiltak finansiert over rammetilskuddet[1]	0,8
Gebyrinntekter	0,3
Samlede inntekter	5

[1] Tiltak vedrørende barnehage utgjør om lag 650 mill. kroner. Dette knytter seg i hovedsak til kompensasjon for nominell videreføring av maksimal foreldrebetaling i barnehager, og opptrapping av minimumstilskudd til ikke-kommunale barnehager.

Veksten i frie inntekter i 2012 må ses i sammenheng med kommunesektorens anslåtte merutgifter knyttet til befolkningsutviklingen. Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) utarbeider anslag for merutgifter for kommunesektoren knyttet til den demografiske utviklingen. Beregningene forutsetter at dekningsgrad, standard og produktivitet i tjenesteytingen er uendret. Beregninger utført av TBU i mars indikerte at kommunesektoren kunne få merutgifter i 2012 på om lag 2,5 mrd. kroner

knyttet til den demografiske utviklingen. I juni la Statistisk sentralbyrå fram nye befolkningsframskrivninger som viser en høyere befolkningsvekst framover. TBU har foretatt nye beregninger av merutgifter for kommunesektoren på bakgrunn av de nye befolkningsframskrivningene. TBU har oppjustert anslaget på merutgiftene i 2012 knyttet til den demografiske utviklingen til om lag 2,9 mrd. kroner. Dette er utgifter som må dekkes av kommunesektorens samlede inntekter. Departementet anslår at den delen av kommunesektorens merutgifter knyttet til befolkningsutviklingen som må dekkes av frie inntekter, utgjør om lag 2,5 mrd. kroner.

Boks 2.1 Sammensetning av kommunesektorens inntekter i 2012

Kommunesektorens samlede inntekter anslås til om lag 374 mrd. kroner i 2012. I tabell 2.2 er sammensetningen av kommunesektorens inntekter i 2012 anslått.

Tabell 2.2 Sammensetningen av kommunesektorens inntekter i 2012. Anslag. Mrd. kroner og endring i pst. fra 2011. Nominell vekst

	Mrd. kroner	Endr. i pst. fra 2011[1]
Frie inntekter	285,5	4,2
Skatteinntekter	*147,3*	*4,4*
Rammetilskudd	*138,2*	*4,1*
Øremerkede tilskudd [2]	17,0	4,4
Gebyrer	49,0	3,8
Momskompensasjon	15,4	4,8
Andre inntekter	6,9	3,2
Totalt	373,8	4,4

[1] Ved beregning av endring er det tatt utgangspunkt i anslag på regnskap for 2011 korrigert for oppgaveendringer.
[2] Ekskl. tilskudd til kommunenes arbeid med flyktninger, personer med opphold på humanitært grunnlag og asylsøkere.
Kilde: Finansdepartementet.

Kommunesektorens skatteinntekter og rammetilskudd er sektorens frie inntekter. Andelen skatteinntekter og rammetilskudd er hhv. om lag 52 pst. og om lag 48 pst. av de frie inntektene. Disse inntektene kan disponeres fritt innenfor rammen av lover og regelverk. Skatteinntekter er kommunesektorens andel av skatt på alminnelig inntekt fra personlige skattytere, samt eiendomsskatt i de kommuner som har innført det. Størrelsen på skatteinntektene avhenger bl.a. av utviklingen i skattegrunnlagene og av de kommunale og fylkeskommunale skattørene. Rammetilskudd bevilges på Kommunal- og regionaldepartementets budsjett, jf. budsjettkap. 571 og 572.

Øremerkede tilskudd må benyttes i tråd med formål og tiltak som er angitt for bevilgningen. Andelen øremerkede tilskudd utgjør 4,5 pst av de samlede inntektene. Etter innlemmingen av de øremerkede tilskuddene til barnehager i rammetilskuddet i 2011, er andelen øremerkede tilskudd på et historisk lavt nivå.

Gebyrinntekter er kommunale avgifter og egenbetaling for tjenester som leveres av kommunen, eksempelvis tekniske tjenester, helse- og omsorgstjenester og barnehager. Momskompensasjon er refusjon til kommunesektoren for anskaffelser som er merverdiavgiftspliktige.

Andelen frie inntekter av de samlede inntektene anslås å utgjøre vel 76 pst. i 2012. Medregnet momskompensasjon, som kan betraktes som frie inntekter, kan andelen frie inntekter anslås til vel 80 pst.

2.3 Kommunesektorens frie inntekter

Regjeringen legger opp til realvekst i frie inntekter i 2012 på 3,75 mrd. kroner. Det tilsvarer en realvekst på 1,3 pst. Veksten er regnet fra anslått inntektsnivå for kommunesektoren i revidert nasjonalbudsjett 2011.

Veksten i frie inntekter fordeles med 3 150 mill. kroner til kommunene og 600 mill. kroner til fylkeskommunene. Som varslet i kommuneproposisjonen 2012, er 400 mill. kroner av veksten til fylkeskommunene begrunnet i satsing på drift og vedlikehold av det fylkeskommunale vegnettet.

Tabell 2.3 viser anslag på kommunesektorens frie inntekter i 2011 og 2012. Inntektene i 2011 er anslag på regnskap korrigert for oppgaveendringer, regelendringer og endringer i finansiering mellom forvaltningsnivåene. Det betyr at oppjusteringen av skatteanslaget i 2011 med 1 mrd. kroner er medregnet. Oppjusteringen fordeler seg med 800 mill. kroner på kommunene og 200 mill. kroner på fylkeskommunene.

Hensikten med å korrigere for oppgaveendringer mv. er å gjøre inntektsnivået i 2011 sammenliknbart med inntektsnivået i 2012. Det er redegjort nærmere for disse korreksjonene i programkategori 13.70 under kap. 571 og 572.

I kommuneproposisjonen 2011 ble det signalisert at skattøren skal fastsettes ut fra en målsetting om at skatteinntektene for kommunene skal utgjøre 40 pst. av de samlede inntektene. Som følge av samhandlingsreformen blir det overført om lag 5,6 mrd. kroner fra de regionale helseforetakene til kommunene i form av økt rammetilskudd. Disse midlene holdes utenom beregningsgrunnlaget ved fastsettelsen av skattøren. Den isolerte effekten av dette er at skatteandelen blir noe lavere enn 40 pst.

Forslag til kommunale og fylkeskommunale skattører for 2012 er fremmet i Prop. 1 LS (2011–2012) *Skatter, avgifter og toll*. Det foreslås at den kommunale skattøren for personlige skattytere settes til 11,6 pst., som er en økning på 0,3 prosentpoeng fra 2011. Den fylkeskommunale skattøren foreslås satt til 2,65 pst., som er samme sats som i 2011.

Rammetilskudd for 2012 er basert på bevilgningsforslaget på kap. 571 Rammetilskudd til kommuner og kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner.

Tabell 2.3 Kommunenes og fylkeskommunenes[1] frie inntekter i 2011 og 2012. Mill. kr og endring i pst. Nominelle priser[2]

	Kommunene			Fylkeskommunene			Kommunesektoren i alt		
	2011[3]	2012	Pst. endr.	2011[3]	2012	Pst. endr.	2011[3]	2012	Pst. endr.
Skatter i alt	118 065	123 130	4,3	23 090	24 200	4,8	141 155	147 330	4,4
Herav skatt på inntekt og formue	*110 230*	*115 180*	*4,5*	*23 090*	*24 200*	*4,8*	*133 320*	*139 380*	*4,5*
Rammetilskudd	106 007	110 548[4]	4,3	26 715	27 618	3,4	132 722	138 166[4]	4,1
Sum frie inntekter	224 072	233 678	4,3	49 805	51 818	4,0	273 877	285 496	4,2

1 Oslo er delt i en kommunedel og en fylkeskommunedel.
2 Prisveksten i kommunesektoren i 2012 (deflator) er anslått til 3,25 pst.
3 Anslag på i regnskap korrigert for oppgaveendringer, jf. tabell 3.26 under programkategori 13.70.
4 Omfatter ikke midler bevilget på kap. 571, post 21 Kunnskapsutvikling og drift av inntektssystemet.

Den nominelle veksten i kommunesektorens frie inntekter anslås til 4,2 pst. i 2012, regnet fra anslag på regnskap 2011. Med anslått prisvekst i kommunesektoren i 2012 på 3,25 pst., tilsvarer det en realvekst på 1 pst. Dette utgjør om lag 2,7 mrd. kroner. Det er da tatt hensyn til at skatteinntektene for 2011 er oppjustert med 1 mrd. kroner.

2.4 Samhandlingsreformen

Regjeringen la i april 2009 fram St.meld. nr. 47 (2008–2009) *Samhandlingsreformen*. Ved stortingsbehandlingen av meldingen ble det gitt bred tilslutning til hovedlinjene i reformen. Reformen er nå ytterligere konkretisert ved at Stortinget har vedtatt regjeringens forslag til nytt lovverk, nye økonomiske virkemidler og stortingsmelding om Nasjonal helse- og omsorgsplan (2011–2015), jf.

Prop. 90 L (2010–2011) *Lov om folkehelsearbeid*, Prop. 91 L (2010–2011) *Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m.* og Meld. St. 16 (2010–2011) *Nasjonal helse- og omsorgsplan (2011–2015)*.

Med samhandlingsreformen vil regjeringen sikre et bærekraftig, helhetlig og sammenhengende tjenestetilbud av god kvalitet, med høy pasientsikkerhet og som er tilpasset den enkelte bruker. Det skal legges økt vekt på helsefremmende og forebyggende arbeid, på habilitering og rehabilitering, og på brukerinnflytelse. Videre vil avtalte behandlingsforløp og forpliktende samarbeidsavtaler mellom kommuner og sykehus være vesentlige deler av samhandlingsreformen. Den kommunale helse- og omsorgstjenesten skal styrkes og spesialisthelsetjenesten skal videreutvikles. Utredning og behandling av hyppig forekommende sykdommer og tilstander skal desentraliseres når dette er mulig. Utredning og behandling av sjeldne sykdommer og tilstander skal sentraliseres der det er nødvendig for å sikre god kvalitet og god ressursutnytting. Reformen skal gjennomføres over tid fra 1. januar 2012. For å nå målene i reformen mener regjeringen at det er nødvendig med et bredt sett av virkemidler. De mest sentrale virkemidlene, som er nærmere beskrevet i Helse- og omsorgsdepartementets budsjettproposisjon, er:

- lovpålagt samarbeidsavtale mellom kommuner og regionale helseforetak (kap. 762)
- kommunal medfinansiering av spesialisthelsetjenesten (kap. 732)
- kommunalt betalingsansvar for utskrivningsklare pasienter (kap. 732)
- ny kommunal plikt til å tilby døgnopphold til pasienter og brukere med behov for øyeblikkelig hjelp (kap. 762)
- økt innsats i folkehelsearbeid og forebygging i helse- og omsorgstjenesten (kap. 719)

Kommunal medfinansiering

Midlene som overføres til kommunene fra 2012 for å innføre kommunal medfinansiering, vil bli dekket inn ved en tilsvarende reduksjon i bevilgningen til innsatsstyrt finansiering (ISF). Det har i utformingen av kommunal medfinansiering vært viktig å ta hensyn til enkeltkommuners økonomiske risiko. Kirurgi og fødsler er ikke inkludert i ordningen, og det er lagt inn et tak på om lag kr 30 000 for særlig ressurskrevende enkeltopphold. Videre er nyfødte barn og pasientbehandling med kostbare biologiske legemidler unntatt. Det vil bli utarbeidet ny forskrift om kommunal medfinansiering i tråd med vedtatt modell.

I kommuneproposisjonen for 2012 ble det varslet at beløpet som skulle overføres til kommunene var i størrelsesorden 4,2 mrd. 2010-kroner. Nye beregninger viser at dette beløpet blir i overkant av 5 mrd. kroner. Det er da tatt høyde for analyser basert på ISF-aktiviteten i første tertial 2011, midler til poliklinisk strålebehandling og et ISF-aktivitetsnivå i 2012 som ligger 1,1 pst. over anslått nivå for 2011.

Det foreslås å overføre 5 007 mill. kroner til kap. 571, post 60 Rammetilskudd til kommuner på Kommunal- og regionaldepartementets budsjett, hvorav 55 mill. kroner er knyttet til aktivitetsvekst i 2012. I tillegg inkluderer beløpet 50 mill. kroner som frigjøres i forbindelse med at kommunene får reduserte utgifter til kommunal medfinansiering som følge av opprettelse av nye døgntilbud i kommunene.

Utskrivningsklare pasienter

Det foreslås å flytte 560 mill. kroner fra basisbevilgningen til regionale helseforetak (kap. 732) til kap. 571, post 60, knyttet til kommunal betalingsplikt for utskrivningsklare pasienter fra og med 2012. Beløpet er basert på historiske tall for utskrivningsklare pasienter (2007–2009), og tar utgangspunkt i en betalingssats på kr 4000 i 2012 og 140 000 liggedøgn.

Ny kostnadsnøkkel - særskilt kompensasjon

Kostnadsnøkkelen for fordeling av rammetilskudd til kommunene er endret i forbindelse med samhandlingsreformen. Ny delkostnadsnøkkel for kommunal medfinansiering og utskrivningsklare pasienter ble lagt frem i kommuneproposisjonen 2012. I denne proposisjonen er det gjort noen mindre tekniske justeringer i kostnadsnøkkelen.

Enkelte kommuner vil kunne ha høyere kostnader ved kommunal medfinansiering og utskrivningsklare pasienter ved innføringstidspunktet enn det som fordeling etter kostnadsnøkkelen fanger opp. Disse vil i en overgangsperiode på tre år få en kompensasjon ut over det som fordeles gjennom kostnadsnøkkelen. Kompensasjonen vil i 2012 utgjøre 305 mill. kroner og vil gis en særskilt fordeling i inntektssystemet (tabell C). Fordelingen vil ligge fast i overgangsperioden.

Døgnopphold for personer med behov for øyeblikkelig hjelp

I Prop. 91 L (2010–2011) ble det foreslått plikt for kommunene til å sørge for tilbud om døgnopphold for personer med behov for øyeblikkelig hjelp fra kommunens helse- og omsorgstjeneste. Lovbestemmelsen trer først i kraft når innfasingsperioden er gjennomført. Det tas sikte på ikrafttredelse 1. januar 2016. Plikten vil i første omgang omfatte somatikk, men etter hvert vil det vurderes om også psykisk helse og rus skal omfattes. Regionale helseforetak og den enkelte kommune er sammen ansvarlig for å bygge opp tilbud. Den lovpålagte avtalen, som skal inngås mellom kommunen og det regionale helseforetaket, skal blant annet inneholde en beskrivelse av kommunens tilbud om døgnopphold for øyeblikkelig hjelp. Driftskostnadene fullfinansieres ved at midler overføres gradvis fra de regionale helseforetakene til kommunene. 50 pst. av midlene skal overføres til kommunene gjennom øremerket tilskudd basert på søknader. Bevilgningen til regionale helseforetak reduseres tilsvarende. De resterende 50 pst. tilføres konkrete prosjekter gjennom krav om direkte bidrag fra de regionale helseforetakene til kommunene. Det er lagt til grunn et måltall i 2015 på om lag 240 000 liggedøgn og en liggedøgnkostnad på kr 4 330 inkludert kapitalkostnader. Kommunene vil kunne søke om investeringstilskudd til heldøgns omsorgsplasser på kap. 586, post 64, basert på de kriteriene som gjelder for denne ordningen.

Ved ikrafttredelse av plikten for kommunene i 2016 vil driftsmidlene innlemmes i rammetilskuddet til kommunene. Samlet ramme for tildeling både fra øremerket tilskuddsordning og fra de regionale helseforetakene vil i 2012 være 262 mill. kroner, hvorav halvparten (131 mill. kroner) foreslås bevilget gjennom den øremerkede tilskuddsordningen. I tillegg dekkes 6 mill. kroner til legetjenester over folketrygden. Det vises til nærmere omtale i Helse- og omsorgsdepartementets budsjettproposisjon (kap. 761, post 62).

2.5 Helse- og omsorgstjenesten

Dagtilbud for demente

Regjeringen vil styrke innsatsen for personer med demens og deres pårørende gjennom Demensplan 2015, og har et mål om å innføre en lovfestet plikt for kommunene til å tilby dagaktivitetstilbud til personer med demens når tilbudet er bygget videre ut. Regjeringen foreslår at det bevilges 150 mill. kroner til et eget øremerket stimuleringstilskudd, slik at 5000 flere mennesker med demens kan få et dagaktivitetstilbud deler av uken i 2012. Nødvendig opptrapping av årsverk er dekket innenfor veksten i frie inntekter, og er innenfor måltallet på 12 000 årsverk i omsorgstjenesten innen 2015. Tilskuddet skal innlemmes i inntektssystemet til kommunene når tilbudet er bygget videre ut. Det vises til nærmere omtale i Helse- og omsorgsdepartementets budsjettproposisjon.

Investeringstilskudd til sykehjemsplasser og omsorgsboliger

Regjeringen har som mål å fornye og øke tilbudet av sykehjemsplasser og omsorgsboliger for å dekke behovet for heldøgns helse- og omsorgstjenester. Investeringstilskuddet er et sentralt virkemiddel i Omsorgsplan 2015. For perioden 2008–2015 er målet å gi tilskudd til 12 000 sykehjemsplasser og omsorgsboliger med heldøgnstjenester. Regjeringen foreslår en tilsagnsramme på 1 202 mill. kroner i 2012 til tilskudd til 1500 sykehjemsplasser og omsorgsboliger. Det vises til nærmere omtale under kap. 586, post 64 og til Helse- og omsorgsdepartementets budsjettproposisjon.

Psykososial oppfølging i kommunene etter hendelsene 22. juli 2011

Skjønnstilskuddet til kommunene (kap. 571, post 64) foreslås økt med 50 mill. kroner i 2012 til dekning av ekstraordinære utgifter til psykososial oppfølging i kommunene som følge av terroranslagene 22. juli 2011. Midlene kommer i tillegg til den foreslåtte veksten i frie inntekter. Helse- og omsorgsdepartementet fastsetter i samråd med Kommunal- og regionaldepartementet fylkesrammer for fordeling av disse midlene. Fylkesmannen fordeler fylkesrammen til kommuner med særlige behov som følge av terroranslagene.

2.6 Skole

Valgfag i ungdomsskolen

Kunnskapsdepartementet la våren 2011 fram Meld. St. 22 (2010–2011) *Motivasjon – Mestring – Muligheter*. Meldingen legger opp til at opplæringen på ungdomstrinnet skal være mer praktisk, variert og utfordrende. I meldingen blir det varslet at det tas sikte på å gi tid til valgfag, tilsvarende 1,5 timer per uke i hvert årstrinn. Det skal være rom for lokale tilpasninger, og valgfagene skal ha

mål for elevenes kompetanse. Kunnskapsdepartementet foreslår at det bevilges i alt 66,8 mill. kroner til innføring av valgfag på 8. trinn fra høsten 2012. Kommunale merutgifter i 2012 er beregnet til 64,6 mill. kroner, og det foreslås at kommunene kompenseres for merutgiftene gjennom en tilsvarende økning av rammetilskuddet. Det tas sikte på å utvide tilbudet til 9. og 10. trinn fra henholdsvis høsten 2013 og høsten 2014. De totale kostnadene til dette formålet er anslått til i overkant av 470 mill. kroner.

Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg

I statsbudsjettet for 2009 ble ordningen med rentekompensasjon for rehabilitering av og investering i skole- og svømmeanlegg utvidet med sikte på en investeringsramme på nye 15 mrd. kroner fordelt over åtte år. I 2012 foreslår regjeringen å fase inn ytterligere 2 mrd. kroner av rammen, noe som har en budsjetteffekt på 70 mill. kroner. Fra utvidelsen av ordningen i 2009 til og med 2012 vil 9 mrd. kroner være faset inn i budsjettet. Ordningen blir forvaltet av Husbanken.

2.7 Barn og unge

Maksimal foreldrebetaling i barnehage

Det er et mål for regjeringen at foreldrebetalingen skal være så lav at alle som ønsker det, skal ha råd til å betale for en barnehageplass. Kunnskapsdepartementet foreslår å føre videre maksimalgrensen for foreldrebetaling på samme nominelle nivå som i 2011. Det er foreslått å styrke rammetilskuddet med 240,6 mill. kroner knyttet til dette formålet i 2012.

Opptrapping av minimumstilskuddet til ikke-kommunale barnehager

Regjeringen vil sikre ikke-kommunale barnehager gode driftsvilkår i en rammefinansiert sektor. Kunnskapsdepartementet foreslår derfor å øke minimumstilskuddet til ikke-kommunale barnehager fra 91 til 92 pst. fra 1. august 2012. Det er foreslått å bevilge 28,5 mill. kroner til formålet i 2012. Økt tilskudd til ikke-kommunale barnehager vil legge til rette for å utjevne forskjellene i lønns- og arbeidsvilkår mellom ansatte i kommunale og ikke-kommunale barnehager.

Omlegging av kontantstøtten

Det foreslås å legge om kontantstøtteordningen, slik at ordningen avvikles for toåringer fra 1. august 2012 og at det fra samme tidspunkt innføres aldersdifferensierte satser for ettåringer. Satsen for barn i alderen 13–18 måneder foreslås økt til kr 5 000 per måned, mens for barn i alderen 19–23 måneder foreslås det at dagens sats på kr 3 303 per måned videreføres. Som kompensasjon for økt barnehageetterspørsel som følge av omleggingen foreslås det å øke rammetilskuddet til kommunene med 91,9 mill. kroner i 2012.

Kommunalt barnevern

Det er fremdeles et behov for en målrettet økning av kapasiteten i barnevernet i kommuner med særskilte behov. Regjeringen foreslår derfor å øremerke vel 290 mill. kroner til det kommunale barnevernet i 2012, en økning på 50 mill. kroner fra 2011. Økningen vil bli benyttet til 70 nye stillinger i barneverntjenesten og til veiledet praksis av nyutdannede og nytilsatte i barnevernet.

2.8 Samferdsel

Rentekompensasjon for transporttiltak i fylkene

I tråd med St.meld. nr. 16 (2008–2009) *Nasjonal transportplan 2010–2019*, er det innført en rentekompensasjonsordning for transporttiltak i fylkene. Det foreslås en investeringsramme på 2 mrd. kroner i 2012. Ordningen finansieres over Samferdselsdepartementets budsjett og er nærmere beskrevet under kap. 1320 Statens vegvesen i Prop. 1 S (2011–2012) *Samferdselsdepartementet*.

Del II
Budsjettforslag 2012

3 Oversikt over budsjettforslaget

Programkategori 13.10 Administrasjon m.m.

Innledning

Kommunal- og regionaldepartementets administrasjon skal være et utviklingsorientert og effektivt faglig sekretariat for den politiske ledelsen og bistå med utvikling og gjennomføring av regjeringens politikk. Dette skal skje gjennom kunnskapsutvikling og faglig kompetente ansatte, gode rutiner for saksbehandling og samordning med andre departementer, resultatorientert styring av virksomheten i departementet og underliggende etater samt målrettet formidling av politikk og regelverk. Departementet skal være en profesjonell forvalter av lover, regler og tilskuddsordninger.

Ansvar og arbeidsoppgaver

Programkategorien omfatter drift og administrasjon av departementet på kap. 500, post 1 Driftsutgifter og kap. 500, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold. Videre dekkes utgifter til felles forsknings- og utredningsoppgaver innenfor departementets fagområder under kap. 500, post 21 Spesielle forsknings- og utredningsoppdrag og kap. 500, post 50 Forskningsprogrammer under Forskningsrådet.

Utfordringer og mål

De viktigste utfordringene for administrasjonen er knyttet til en fortløpende forbedring av styringssystemene, vedlikehold og utvikling av kompetanse og kunnskap, samt effektiv bruk av de økonomiske ressursene. Departementet er opptatt av et godt arbeidsmiljø og reduksjon av sykefraværet, god internkontroll og bruk av ny teknologi. Det er et personalpolitisk mål å oppnå en balansert alders- og kjønnssammensetning og rekruttere personer med innvandrerbakgrunn.

Tabell 3.1 Mål for programkategori 13.10 Administrasjon m.m.

Hovedmål	
En målrettet og effektiv ressursforvaltning	Målsettinger for departementets forvaltningsområde og rapportering knyttet til gjennomføring av politikken er nærmere omtalt under programkategoriene 13.50 til 13.80.

Departementet har etatsstyringsansvar for Husbanken, Direktoratet for byggkvalitet, Husleietvistutvalget og Kompetansesenter for distriktsutvikling. Departementet forvalter statens eierinteresser i Kommunalbanken AS.

Det arbeides kontinuerlig med å videreutvikle styringssystemene, inkludert bruk av risikoanalyser og evalueringer, for bedre måloppnåelse og resultatorientering. Arbeid med god økonomistyring og internkontroll skal sikre effektiv drift både av departementet og virksomhetene.

Sektoransvar og ansvar som øverste forvaltningsmyndighet krever langsiktig og framtidsrettet planlegging som tar hensyn til forandringer i sektorpolitikken, samt god innsikt i samspilleffekter med andre sektorers virkemidler. Forvaltningen må innhente og benytte ny kunnskap som kan bidra til politikkutviklingen på ansvarsområdet.

Departementet legger stor vekt på å rekruttere, utvikle og beholde kompetente medarbeidere. Departementets kompetansestrategi 2008–2012 skal bidra til å vedlikeholde, utnytte og utvikle den enkeltes kompetanse i et langsiktig og helhetlig perspektiv.

Departementet har samordningsansvar på flere områder, særlig innen kommunesektoren og

distrikts- og regionalpolitikken. Det er nødvendig med bredt samarbeid med andre departementer og statlige virksomheter for å sikre helhetlig tilnærming og best mulig måloppnåelse.

Kommunikasjon er viktig for å formidle de politiske målene og resultatene. Informasjonsformidling og dialog med brukere og samarbeidspartnere er en sentral oppgave for departementet.

Meldinger og proposisjoner 2010–2011

I stortingsperioden 2010–2011 har departementet, utover de faste budsjettproposisjonene, utarbeidet følgende proposisjoner og meldinger:

- Prop. 61 S (2010–2011) *Ekstra utbetaling til mottakarar av bustøtte som hjelp til å dekkje høge energiutgifter*
- Prop. 64 L (2010–2011) *Endringer i valgloven og kommuneloven (ombudsplikten, forsegling av valgurner mv.)*
- Prop. 65 S (2010–2011) *Styrking av investeringstilskotet til omsorgsbustader og sjukeheimsplassar*
- Prop. 94 S (2010–2011) *Auka låneramme i Husbanken*
- Prop. 115 S (2010–2011) *Kommuneproposisjonen*

Nærmere omtale av departementets arbeid på fagområdene inngår under programkategoriene 13.50 til 13.80.

Budsjettforslaget under programkategori 13.10 Administrasjon m.m.

Utgifter under programkategori 13.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
500	Kommunal- og regionaldepartementet	177 159	173 580	177 890	2,5
	Sum kategori 13.10	177 159	173 580	177 890	2,5

Kap. 500 Kommunal- og regionaldepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
01	Driftsutgifter	158 065	148 580	152 890
21	Spesielle forsknings- og utredningsoppdrag, *kan overføres*	6 520	9 000	9 000
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, *kan overføres*	1 074	1 000	1 000
50	Forskningsprogrammer under Norges forskningsråd	11 500	15 000	15 000
	Sum kap. 500	177 159	173 580	177 890

Post 1 Driftsutgifter

Posten dekker lønn og drift av departementet. Kommunal- og regionaldepartementet hadde 185 årsverk i 2010. Det foreslås en bevilgning på 152,9 mill. kroner i 2012. Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter på kap. 3500, post 1, jf. forslag til romertallsvedtak II.

Sikkerhet og beredskap

Departementets krisehåndteringsplan revideres årlig, blant annet på bakgrunn av erfaringer fra interne beredskapsøvelser, ledelsens gjennomgang eller etter konkrete uønskede hendelser. Planverket revideres også etter innspill fra tilsyn.

Departementet har evaluert egen krisehåndteringsevne og planverk etter hendelsene 22. juli 2011, og skal som følge av dette revidere deler av planverket. Departementet vurderer løpende deltakelse ved de større, sentrale nasjonale øvelser.

Departementet arbeider videre med etablering av et styringssystem for informasjonssikkerhet (ISMS) i samarbeid med 12 andre departementer og Departementenes servicesenter for å øke systemenes robusthet og styrke informasjonssikkerheten.

Internasjonalt arbeid

Departementet følger løpende opp internasjonale forpliktelser samt deltakelse på internasjonale samarbeidsarenaer for å ivareta Norges interesser på ansvarsområdet. Eksempler på dette er deltagelse i FN-organisasjonen UN Habitat, det nordiske samarbeidet (norsk formannskap i 2012), Barentssamarbeidet og EUs Interregprogrammer for perioden 2007–2013. Departementet er med i seks EØS-spesialutvalg og representerer Norge i Europarådets komité for lokalt og regionalt demokrati.

Post 21 Spesielle forsknings- og utredningsoppdrag, kan overføres

Bevilgningen dekker forsknings- og utredningsvirksomhet på alle departementets ansvarsområder. Midlene skal dekke departementets behov for statistikk/data, forskningsprosjekter og forskningsformidling. Dette skal underbygge og gi grunnlag for faglige og politiske beslutninger. Forskningsresultater som departementet finansierer blir publisert på regjeringens nettsider, www.regjeringen.no.

Rapport

For 2010 og 2011 ble det årlig bevilget 9 mill. kroner.

Midlene benyttes blant annet til følgende prosjekter:

- avslutning av strategisk instituttprogram ved Norsk institutt for by- og regionforskning innenfor utvikling av regionaløkonomiske modeller, databaser og bostedsvalg
- utlysning av ny strategisk instituttsatsning (2011–2015) knyttet til regionaløkonomiske modeller og bostedsvalgsforskning
- utvikling av kommunale organisasjonsdata
- gjennomføring av en undersøkelse om kommune- og fylkestingsvalget 2011
- kunnskap om energibruk og utslipp knyttet til energibruk i bygninger
- analyse av innføring av universell utforming i eksisterende bygg for ulike bygningstyper
- utredninger til arbeidet med stortingsmelding om bygningspolitikk
- utredninger og evalueringer til boligutvalgets arbeid
- evaluering av boligtilskudd til utleieboliger
- gjennomgang av tiltakssonen for Nord-Troms og Finnmark

Flere av prosjektene er under gjennomføring.

Budsjettforslag 2012

Det foreslås en bevilgning på 9 mill. kroner for 2012.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen benyttes til større utstyrsanskaffelser og vedlikehold i departementet, blant annet på utstyrs- og systemsiden på IT-området. Det foreslås en bevilgning på 1 mill. kroner i 2012.

Post 50 Forskningsprogrammer under Norges forskningsråd

Midlene skal bidra til langsiktig kunnskapsoppbygging innenfor departementets ansvarsområder. Forskningsrådet mottar tilskudd fra i alt 16 departementer. Det er utviklet et felles mål- og resultatstyringssystem for departementenes tildelinger av midler til Norges forskningsråd. Forskningsrådet har følgende overordnede mål:

1. økt kvalitet, kapasitet og relevans i norsk forskning i hele landet
2. god ressursutnytting og formålstjenlig arbeidsdeling, samhandling og struktur i forskningssystemet
3. forskningens resultater tas i bruk i næringsliv, samfunnsliv og forvaltning i hele landet

For nærmere omtale av systemet og målene, se kap. 5, forskning og utvikling i Prop. 1 S (2011–2012) *Kunnskapsdepartementet.*

Programmet Demokrati, styring og regionalitet (DEMOSREG) er et 10-årig forskningsprogram som ble startet i 2005. Første fase i programmet ble avsluttet i 2010. Programmet skal stimulere til økt kunnskap om lokale og regionale konsekvenser av nasjonale og internasjonale utviklingstrekk når det gjelder samfunnsdeltakelse, bosetting, tjenestetilgjengelighet, næringsutvikling og identitet. De viktigste temaene er strukturendringer, politikk- og styringsutforming og konsekvenser i skjæringsfeltet mellom ulike sektorer, territorielle enheter og geografiske nivåer. Programmet skal stimulere til nye teoretiske grep og økt innsikt med særlig vekt på politikk og styringsrelevant forskning.

Programmet Velferd, arbeidsliv og migrasjon (VAM) er det største samfunnsvitenskapelige forskningsprogrammet i Norge. Hovedmålet for programmet er at det skal gi ny kunnskap av høy

vitenskapelig kvalitet om velferdssamfunnets grunnlag, virkemåter og prosesser. Programmet dekker et stort tematisk felt, og har inklusjon og eksklusjon som sentrale perspektiver. Blant prioriterte forskningsoppgaver i VAM er temaene sosial ulikhet og fattigdom, helse og funksjonsevne, aldring, arbeidsmarked og yrkesliv, internasjonal migrasjon, familie og samfunn, velstandsutvikling og oppslutning om organisering og styring av velferdssamfunnet. Dette er et handlingsrettet program, og det forventes at forskningen skal gi kunnskap som kan anvendes i utformingen av politikk og i forvaltningen av offentlige ordninger. Fra 2011 ble programmet utvidet til å omfatte boligspørsmål for å synliggjøre at boligpolitikken er en viktig del av velferdspolitikken.

Rapport 2010 og 2011

De fleste prosjektene i DEMOSREG I er avsluttet og resten av prosjektene i første programperiode avsluttes i 2011. Prosjektene er blant annet relatert til spørsmål omkring kommunal organisering og tjenesteproduksjon, kommuneplanlegging, offentlig styring, særlig flernivåstyring og demokratisk deltakelse. Andre tema er innovasjonspolitikk og kunnskapsregioner, spørsmål knyttet til regionale transformasjonsprosesser og problemstillinger knyttet til økende mobilitet og forholdet mellom sentrum og periferi. Det er presentert resultater fra flere prosjekter. For eksempel ble resultater fra prosjektet *Den krevende borger: Utfordringer for kommunesektorens organisering og tjenesteyting* presentert på en lokaldemokratikonferanse i januar. Undersøkelsene viste blant annet at nordmenn har høyere tillit til lokale folkevalgte enn til stortingspolitikerne, og at innbyggerne er mer tilfreds med lokalpolitikerne i mindre kommuner enn i større.

I 2010 er det opprettet nytt programstyre for ny programfase 2011–2014. Med utgangspunkt i ny programplan ble inntil 45 mill. kroner utlyst i 2010. Det ble også utlyst en ekstrabevilgning til DEMOSREG på 6,5 mill. kroner øremerket forskning på flyttemotiver og bostedsvalg. Av dette beløpet ble 5 mill. kroner finansiert over kap. 552, post 21. I 2010 har det vært gjennomført tre formidlingskonferanser, og det arbeides med to populærvitenskapelige rapporter som oppsummerer resultatene fra prosjektene i DEMOSREG I.

I juni 2011 ble det lyst ut midler i VAM til tre prioriterte temaer. Bolig var ett av temaene med tittelen *Boligens, bostedets og flytteprosessers betydning for inklusjon og eksklusjon.* Forskningen skal belyse spørsmål som kan forklare faktorer bak geografisk mobilitet og samspillet mellom flyttemønstre og sosial og økonomisk utvikling. De øvrige temaene i utlysningen er *Velferdsstatens tjenester* og *Velstand og oppslutning om velferdssamfunnet: Rikdommens paradokser?* Det er presisert i utlysningen at prosjektene gjerne kan belyse flere av områdene. Videre vil et sammenlignende perspektiv, gjerne fra flere nordiske land, bli tillagt stor vekt. Kommunal- og regionaldepartementet har bidratt med 5 mill. kroner til VAM-programmet.

Budsjettforslag 2012

Det foreslås en bevilgning på 15 mill. kroner i 2012, hvorav 10 mill. kroner til DEMOSREG-programmet, fase II og 5 mill. kroner til VAM-programmet.

Kap. 3500 Kommunal- og regionaldepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	2 111		
18	Refusjon av sykepenger	1 719		
	Sum kap. 3500	3 830		

Det blir ikke budsjettert med inntekter på disse postene.

Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

Innledning

Regjeringen ønsker å gi folk reell frihet til å velge hvor de vil bo, sikre likeverdige levekår og ta ressursene i hele landet i bruk. Regjeringen vil opprettholde et spredt bosettingsmønster, sikre verdiskaping i hele landet og ta vare på viktige kulturelle og historiske verdier som er sentrale for egenarten i landet. I St.meld. nr. 25 (2008–2009) *Lokal vekstkraft og framtidstru – Om distrikts- og regionalpolitikken* presenterer regjeringen hovedinnholdet i distrikts- og regionalpolitikken. Regjeringen vil styrke lokal og regional vekstkraft i områder med lav økonomisk vekst, lang avstand til større markeder, ensidig næringsstruktur og stagnasjon eller nedgang i folketallet. Regjeringen vil fremme en balansert utvikling mellom by og land. Regjeringen vil legge til rette for å fremme verdiskaping i byene og distriktene ved å bidra til å styrke innovasjons- og kompetansemiljøene i hele landet.

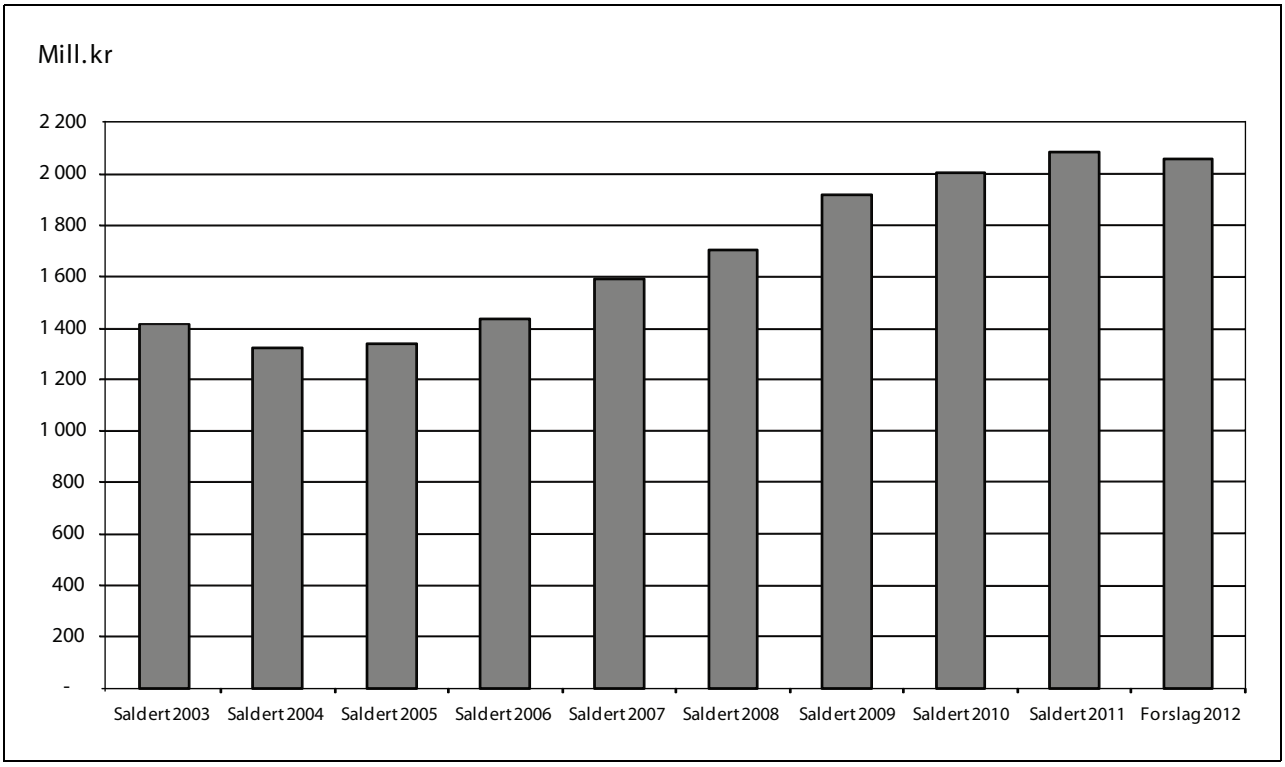

Figur 3.1 Utvikling i bevilgningen på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk 2003–2012 i mill. kroner. Kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift (kap. 551, post 61) inngår ikke i oversikten

For 2012 foreslås bevilgningen under programkategori 13.50 satt til 2 686,4 mill. kroner. Dette er om lag 92 mill. kroner mindre enn saldert budsjett for 2011. Reduksjonen må ses i lys av budsjettsituasjonen. Bevilgningen til de ordinære virkemidlene, utenom kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, foreslås satt til 2 057,5 mill. kroner. Siden 2005 har regjeringen økt denne bevilgningen med 718 mill. kroner, en nominell vekst på 53,6 pst.

Ansvar og arbeidsoppgaver

Kommunal- og regionaldepartementet har ansvar for utvikling og oppfølging av regjeringens distrikts- og regionalpolitiske mål. Virkemidlene under programkategori 13.50 utgjør en ekstrainnsats for å nå disse målene. Innsatsen på andre områder er viktig for å nå målene, herunder kommuneøkonomien, samferdselssektoren, høyere utdanning,

forskning, helse, og landbruk. Innenfor flere sektorer er det etablert virkemidler som er begrunnet i distrikts- og regionalpolitiske mål. Sentrale virkemidler er blant annet differensiert arbeidsgiveravgift, virkemidler innenfor tiltakssonen[1] for Nord-Troms og Finnmark, regionalpolitiske tilskudd i inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner, ulike typer næringsstøtte og tiltak for å sikre likeverdige tjenestetilbud. Disse ordningene er presentert i vedlegg 1.1. I tillegg til disse virkemidlene er lokaliseringspolitikken viktig, dvs. hvor statlige arbeidsplasser og statlig tjenesteproduksjon er eller blir lokalisert. Nye statlige virksomheter skal i hovedsak lokaliseres utenfor Oslo.

Hoveddelen av de distrikts- og regionalpolitiske midlene under programkategori 13.50 overføres til fylkeskommunene, som har ansvar for å fremme verdiskaping og regional utvikling i sine områder. Ut fra regionale utfordringer, mål og strategier fordeler fylkeskommunene en del av midlene videre til tjenester, programmer og tiltak som forvaltes av blant andre Innovasjon Norge (IN), Selskapet for industrivekst (SIVA), Forskningsrådet (FR), kommuner og regionråd. Prioriteringer skjer i samråd med regionale partnerskap innenfor rammen av nasjonale mål og føringer for bevilgningen. Fylkeskommunene skal se innsatsen i sammenheng med andre virkemidler for regional utvikling.

Kommunene har en viktig rolle i arbeidet med å utvikle attraktive arbeidsplasser og lokalsamfunn. Det er derfor viktig at kommunene har et tydelig engasjement for lokal samfunnsutvikling og tilrettelegging for næringsutvikling. Kommunale næringsfond og kommunens ansvar for lokal samfunnsutvikling er grunnlaget for kommunenes innsats på området.

De nasjonale virkemiddelaktørene Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådet har viktige oppgaver i utvikling og drift av tjenester og programmer for å fremme entreprenørskap, innovasjon og næringsutvikling. Forskningsrådet skal bidra til at det regionale næringslivet tar i bruk forskning for å stå best mulig rustet i konkurransen om utvikling av nye prosesser, produkter og markeder. SIVA skal legge til rette for infrastruktur og utvikle nettverk for å støtte bedrifter i en tidlig fase. Innovasjon Norge skal blant annet bistå med veiledning og finansiering av nye forretningsideer. Virkemiddelaktørene samarbeider også på tvers av enkelte innsatsområder.

I 2010 utgjorde departementets midler over programkategori 13.50 om lag 28 pst. av Innovasjon Norges samlede tilskuddsmidler. Det tilsvarende tallet for SIVA var om lag 67 pst.

Evalueringen av SIVA, utført av Oxford Research og NIBR (2010), viser at selskapet når sine overordnede mål på en god måte og at balansen mellom aktivitet innen det distriktspolitiske virkeområdet[2] og sentrale strøk er tilfredsstillende. Evalueringen av Innovasjon Norge, utført av Econ Pöyry, Agenda Kaupang og Damvad (2010), sannsynliggjør at selskapet bidrar til økt verdiskaping. Nærings- og handelsdepartementet vil legge fram en egen stortingsmelding om Innovasjon Norge og SIVA, blant annet basert på disse evalueringene.

Kompetansesenter for distriktsutvikling (Distriktssenteret) arbeider med å styrke kunnskapsgrunnlaget i distrikts- og regionalpolitikken med særlig vekt på lokalt utviklingsarbeid. Distriktssenteret innhenter og systematiserer erfaringer fra prosjekter og formidler disse tilbake til fylkeskommuner, kommuner og prosjektledere.

Utfordringer

Utviklingstrekk i demografi, inntektsnivå og næringsstruktur

Den positive befolkningsutviklingen i hele Norge har fortsatt i 2010 og første halvår 2011. I 2010 hadde 310 kommuner vekst i folketallet. Det har ikke vært høyere antall kommuner med folketilvekst i perioden 1951–2010 enn hva det har vært de to siste årene, når vi ser utviklingen i forhold til antall eksisterende kommuner i perioden. Høy innvandring forklarer mye av veksten. Dette gjelder særlig i de mer spredtbygde strøkene i landet. Som i 2009 hadde også disse områdene samlet sett befolkningsvekst i 2010.

Den innenlandske nettoflyttingen går imidlertid fortsatt i sentraliserende retning. En årsak til dette er at dagens tjenestesamfunn fører til at arbeidsplasser som er aktuelle for unge mennesker oftere finnes i sentrale områder.

---

[1] Tiltakssonen omfatter alle kommuner i Finnmark samt sju kommuner i Nord-Troms: Kåfjord, Skjervøy, Nordreisa, Kvænangen, Karlsøy, Lyngen og Storfjord.

[2] Det distriktspolitiske virkeområdet (DPV) er en geografisk avgrensing som består av tre soner. I sone IV og III kan midler brukes til distriktsrettet investeringsstøtte under notifiserte støtteordninger forvaltet av Innovasjon Norge. I sone IV, III og II kan det i tillegg nyttes midler til kommunale grunnlagsinvesteringer som stedsutvikling, vannverksutbygging og tilrettelegging for næringsvirksomhet. Også andre distriktspolitisk begrunnede støtteordninger til bedrifter og næringsliv skal i hovedsak benyttes innenfor DPV. Videre benyttes det i utforming av fordelingsnøkkelen av distrikts- og regionalpolitiske tilskudd til fylkeskommunene.

Vi har en geografisk arbeidsdeling i landet, der byene og distriktene er gjensidig avhengige av hverandre. Hovedkontorer, finansnæringer og tjenesteytende bedrifter med nasjonale og internasjonale markeder er ofte lokalisert i de store byene. Mindre sentrale regioner har gjerne naturgitte ressurser og er blant annet viktige som produksjonssted for industriprodukter, råvareproduksjon, vareeksport og for etterspørsel etter private og offentlige tjenester. Det er stor grad av avhengighet og samspill mellom de ulike delene av landet.

Lønnsnivået er i gjennomsnitt høyere i byene og medvirker til at registrert verdiskaping er høyere i sentrale strøk. Hovedårsaken til dette er forskjellene i næringsstrukturen som gjenspeiles i den regionale arbeidsdelingen. Imidlertid finnes det også flere mindre arbeidsmarkeder hvor lønnsnivået er høyt, særlig langs kystområdene på Vestlandet. Forskjeller i yrkesdeltaking medvirker også til forskjeller i inntektsnivå.

For en nærmere gjennomgang av utfordringer, se departementets publikasjon *Regionale utviklingstrekk 2011*.

Fornyelse av næringslivet i det distriktspolitiske virkeområdet

Tilgang til arbeid i alle deler av landet er nødvendig for å kunne opprettholde bosettingsmønsteret. Dette er en utfordring i områder med små arbeidsmarkeder dominert av næringer med sysselsettingsnedgang og med få muligheter for pendling. Det er derfor viktig å stimulere sysselsettingsmulighetene i områder med spesielle avstandsutfordringer. Dette gjelder særlig i Nord-Norge.

Det er viktig at den offentlige virkemiddelbruken fremmer varig verdiskaping og sysselsetting. De begrensede ressursene til bedriftsstøtte i det distriktspolitiske virkeområdet må derfor nyttes til gode innovasjons- og entreprenørskapsprosjekter. Samtidig er det viktig at midlene er tilgjengelige for de områdene der behovet for vekst og utvikling av arbeidsplasser er størst. Dette vil være områder preget av fraflytting, høy arbeidsløshet og svak sysselsettingsutvikling. Offentlig innsats for fornyelse av eksisterende bedrifter og for etablering av nye virksomheter kan også være nødvendig i områder med ensidig næringsstruktur og omstillingsutfordringer.

Departementet legger vekt på entreprenørskap for å fornye næringslivet og øke tilgangen på arbeidsplasser i det distriktspolitiske virkeområdet. Unge og kvinner er underrepresentert blant etablerere. Departementet ønsker å redusere barrierer som hindrer unge og kvinnelige etablerere. Støtte til unge gründere kan også påvirke unges bosettingsvalg.

Departementet har satt i gang en ekstern gjennomgang av tiltakssonen for Nord-Troms og Finnmark. Rapport vil foreligge ved årsskiftet 2011/2012.

Kompetansearbeidsplassutvalget la i mars 2011 frem NOU 2011: 3 *Kompetansearbeidsplasser – drivkraft for vekst i hele landet*. Utredningen var på bred høring sommeren 2011. Det kom inn om lag 100 høringsuttalelser fra kommunesektoren, arbeidslivsorganisasjoner, utdanningsinstitusjoner og statlige virksomheter. Departementet vil høsten 2012 legge fram en ny stortingsmelding om distrikts- og regionalpolitikken. Kompetansearbeidsplassutvalgets rapport vil være et sentralt grunnlag for denne.

Boks 3.1 Kompetansearbeidsplassutvalget

Utvalget ble oppnevnt for å utarbeide forslag til tiltak for bedre spredning av kompetansearbeidsplasser. Utvalget dokumenterer at det er en ujevn regional vekst i kompetanseintensive arbeidsplasser, særlig innen privat sektor. Videre er det økte regionale forskjeller i arbeidsstyrkens utdanningsnivå og regionale forskjeller i inntekt, utdanningstilbøyelighet og yrkesdeltakelse. Det er spesielt store forskjeller mellom de største byene og de minste tettstedene, selv om det også er store variasjoner mellom arbeidsmarkedsregioner av samme størrelse.

Utvalget mener at en jevnere geografisk fordeling av veksten i kompetansearbeidsplasser vil gi samfunnsøkonomiske gevinster gjennom økt ressursutnyttelse og høyere verdiskaping til beste for hele landet. Utvalget forslår tiltak fordelt på fem områder:

- utvikling av større og mer robuste arbeidsmarkeder
- flere kompetansearbeidsplasser
- styrke rekrutteringen av kompetent arbeidskraft i hele landet
- regional kunnskapsinfrastruktur
- omstilling av jobber, mennesker og steder

Bruk av kunnskap og FoU i regionale næringsmiljøer

Utnyttelse av forskningsbasert kunnskap og kompetanse i næringsmiljøer og bedrifter i alle deler av landet er sentralt for økonomisk og sosial utvikling. For å møte internasjonal konkurranse er norsk økonomi avhengig av at de sterke næringsmiljøene utvikles kontinuerlig. På steder med små næringsmiljøer og stor avstand til større sentra er det en utfordring å utvikle nettverk mellom bedriftene og kunnskaps- og FoU-miljøer. Nettverk er viktig for å utvikle eller fornye virksomheten. Det offentlige bidrar til å styrke utdannings- og forskningsmiljøer på områder som er viktige for næringslivet, koble utdannings- og forskningsmiljøer med næringslivet og styrke utvikling av klynger og nettverk.

Utvikling av attraktive lokalsamfunn og arbeidsmarkedsregioner

Et steds attraktivitet påvirkes av tilgang på arbeid, bolig, tjenester, kulturopplevelser, friluftsliv samt fysisk og sosialt nærmiljø. Fylkeskommunene og staten støtter utviklingsarbeid i kommunene for å styrke steders attraktivitet. Prosjekt med tema som inkludering, omdømme, offentlige tjenester, kulturbasert nærings- og stedsutvikling, fysisk stedsutvikling, kunnskapsmiljø og støtte til næringslivet, bidrar til dette. Fylkeskommunene skal samarbeide med kommunene og andre regionale aktører for å identifisere lokale utfordringer og målrette utviklingstiltak. Det er blant annet en utfordring å påvirke bosettingen til innvandrere og unge i etableringsfasen. Disse gruppene er mest mobile, og deres etableringssted har stor betydning for balansen i befolkningsutviklingen. Hvor disse gruppene bosetter seg påvirker også lokalisering og utvikling av bedrifter.

Den nye plandelen i plan- og bygningsloven inneholder verktøy for å utvikle attraktive kommuner. De fylkeskommunale planstrategiene skal redegjøre for viktige regionale utviklingstrekk og utfordringer, vurdere langsiktige utviklingsmuligheter og ta stilling til hvilke spørsmål som skal tas opp gjennom videre regional planlegging. De kommunale planstrategiene skal omfatte en drøfting av kommunenes utfordringer og muligheter knyttet til samfunnsutvikling. Kommuneplanens samfunnsdel skal ta stilling til langsiktige utfordringer. Planen skal inneholde mål og strategier for kommunesamfunnet som helhet og kommunen som virksomhet.

Mål og rapportering

Tabell 3.2 viser målene for programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk. Bruk av midler innenfor alle målene skal være geografisk differensiert og i hovedsak skje innenfor det distriktspolitiske virkeområdet.

Tabell 3.2 Mål for distrikts- og regionalpolitikken

Hovedmål	Arbeidsmål
1 Økt verdiskaping, sysselsetting og internasjonalt konkurransedyktig næringsliv	1.1 Styrke næringsmiljøer: utvikle lokale og regionale næringsmiljøer og innovasjonssystemer som gir bedre vilkår for innovasjonsbasert verdiskaping 1.2 Videreutvikle etablerte bedrifter: øke innovasjonsevnen og innovasjonstakten i etablerte bedrifter 1.3 Entreprenørskap: øke omfanget av lønnsomme etableringer
2 Gode lokale og regionale rammebetingelser for næringsliv og befolkning	2.1 Kompetanse: styrke grunnlaget for kompetanseheving i befolkningen og i samfunns- og arbeidslivet 2.2 Infrastruktur: styrke fysisk infrastruktur og redusere avstandsulemper i områder med få innbyggere og små markeder
3 Utvikle attraktive regioner og sentra for befolkning og næringsliv	3.1 Tjenester: god tilgang til grunnleggende lokale tjenester til befolkningen i områder med få innbyggere og små markeder 3.2 Stedsutvikling og profilering: gjøre mindre sentra og små og mellomstore byer mer attraktive og aktuelle som bosted, og som lokaliseringssted for bedrifter

Departementet har felles rapporteringskrav for aktiviteter finansiert med de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene. Rapporteringen følger målstrukturen og bidrar til at pengebruken kan sammenstilles på tvers av aktører og poster. Arbeidet med å forbedre mål- og resultatstyringen videreføres.

Fra og med rapporteringsåret 2010 har departementet innført nye krav til fylkeskommunene om resultatrapportering og indikatorer for tilrettelleggende tiltak som er avsluttet. Det er kun prosjekter som er forvaltet av fylkeskommuner som er med i tallgrunnlaget. Kommunale prosjekter vil bli faset inn over tid.

Det er bare rapportert på prosjekter som er startet og avsluttet i 2010. Disse prosjektene utgjør en svært lav andel av den totale porteføljen, både i antall prosjekter og beløp. Departementet forventer en vesentlig økning i antall rapporter de kommende årene. Dette vil gi grunnlag for en bedre rapportering av resultatene som oppnås gjennom fylkeskommunenes utviklingsprosjekter.

Midlene på kap. 551, postene 60 og 61 forvaltes av fylkeskommunene og er omtalt som regionale midler. Aktivitetsrapporteringen på disse postene baseres på fylkeskommunenes og de nasjonale virkemiddelaktørenes rapportering til departementet på gitte tilsagn i 2010. For omtale av eksempler på tiltak som finansieres på kap. 551, postene 60 og 61, se vedlegg 1.2. Utfyllende oversikt over bruken av midlene i det enkelte fylke finnes på departementets nettside.

Midlene på kap. 551, post 71 og kap. 552, post 72 forvaltes av departementet og er omtalt som nasjonale midler.[3] Aktivitetsrapporteringen baseres på de nasjonale virkemiddelaktørenes rapportering på gitte tilsagn i 2010, i tillegg til departementets egne tilsagn. For omtale av tiltak som finansieres på kap. 551, post 71 og kap. 552, post 72, se vedlegg 1.3.

Tallene i aktivitetsrapporteringen avviker som regel fra bevilgningen samme budsjettår fordi forvalterne kan disponere midlene over flere år.

Mange tiltak omtalt under kap. 552, post 72 er også medfinansiert av fylkeskommunene på kap. 551, postene 60 og 61. Se budsjettforslaget for programkategori 13.50 for nærmere omtale av postene. Flere av tiltakene er i tillegg finansiert av flere departementer og andre offentlige eller private aktører. Resultatapporteringen på gjennomførte tiltak skiller ikke systematisk mellom midler fra departementet og fra andre aktører, jf. også vedlegg 1.2 og 1.3.

[3] Kap. 551, post 71 opphørte fra og med 2011. Bevilgningen på posten er overført til kap. 552, post 72.

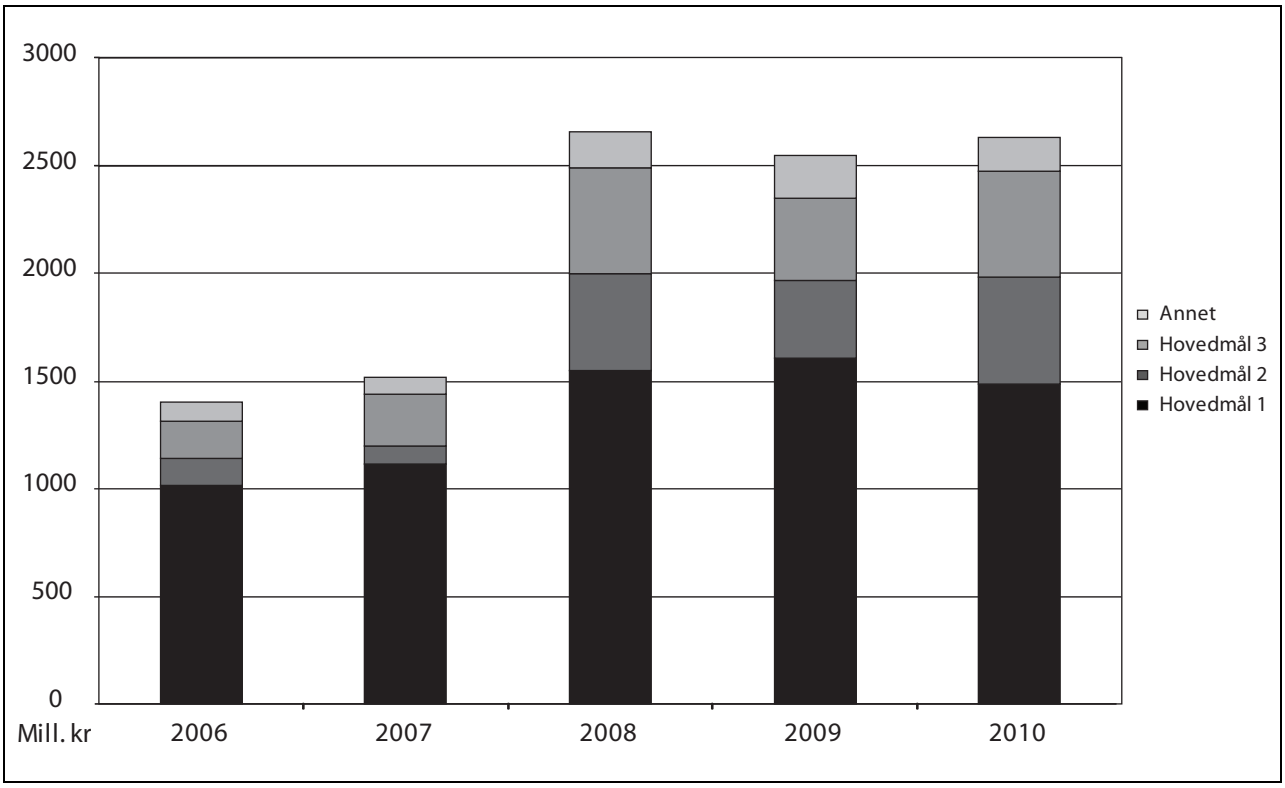

Figur 3.2 Gitte tilsagn under programkategori 13.50 i perioden 2006–2010 fordelt på hovedmålene

Figur 3.2 viser at hovedmål 1 har vært det høyest prioriterte hovedmålet de siste fem årene. Samtidig har det vært en viss dreining fra hovedmål 1 til hovedmål 3. Den store økningen på hovedmål 2 fra 2007 til 2008 skyldes i vesentlig grad at kap. 551, post 61 inkluderes i oversikten fra og med 2008.

Fordeling av bevilgningen på ulike mål under programkategori 13.50 i 2010

Det ble i 2010 gitt tilsagn om 2 631,9 mill. kroner under programkategori 13.50. Rapporteringen viser at 82,8 pst. av midlene ble benyttet innenfor det distriktspolitiske virkeområdet, 11,3 pst. ble benyttet utenfor og 5,9 pst. av midlene var geografisk ufordelt.

Ser vi på fordelingen av midlene etter geografisk sentralitet, viser rapporteringen at 41,8 pst. av midlene ble benyttet i de mest perifere områdene i landet, mens 18 pst. av midlene ble benyttet i storbyregioner. En relativt stor andel av midlene, 34 pst., ble brukt i små og mellomstore byregioner. Se vedlegg 1.5 for definisjoner og oversikt over fordelingen av midler etter geografisk sentralitet, arbeidsmål, post og aktør.

Midler under programkategori 13.50 skal i hovedsak benyttes innenfor det distriktspolitiske virkeområdet, og det skal gis særskilt begrunnelse for å benytte midlene utenfor det distriktspolitiske virkeområdet. Bruk av distriktspolitiske virkemidler utenfor virkeområdet er blant annet knyttet til:

- utvikling av nettverk og samarbeid mellom bedrifter og regionale FoU- og kompetansemiljøer for å fremme innovasjon, fornyelse og entreprenørskap innenfor virkeområdet
- etablerertilskuddsordningen, som er en landsdekkende ordning hvor målet er å stimulere til økt etableringsvirksomhet

Hovedmål 1 Økt verdiskaping, sysselsetting og internasjonalt konkurransedyktig næringsliv

Den næringsrettede innsatsen skal fremme vekst, omstilling og utvikling med utgangspunkt i lokale og regionale behov og muligheter. Vekstregioner kjennetegnes ved sterke næringsklynger og innovative miljøer der bedrifter, FoU-miljøer og offentlige aktører samarbeider i nettverk og utgjør et utviklingsmiljø. En god kunnskaps- og innovasjonsinfrastruktur er en avgjørende faktor for økt verdiskaping. Tiltak under arbeidsmål 1.1 *Styrke næringsmiljøer* skal fremme utvikling av infrastruktur innenfor innovasjonsvirksomhet og nettverk mellom bedrifter, FoU-miljøer og offentlige aktører.

Tiltak under arbeidsmål 1.2 *Videreutvikle etablerte bedrifter* omfatter distriktsrettede risikolån, investeringstilskudd og annen bedriftsstøtte der det offentlige overtar noe av risikoen fra de private aktørene. Innsats for å fremme omstilling, nyskaping og innovasjon i etablerte bedrifter er sentralt for å legge til rette for arbeidsplasser der folk bor. Offentlige virkemidler skal ikke kompensere for svak lønnsomhet i enkeltbedrifter eller næringer, men skal senke terskelen for å utvikle bedrifter med vekstambisjoner.

Tiltak under arbeidsmål 1.3 *Entreprenørskap* skal skape attraktive arbeidsplasser i hele landet og bedre mulighetene for å skape egne arbeidsplasser nær hjemstedet. Midlene skal stimulere til flere lønnsomme bedriftsetableringer og til å utnytte ideene og kompetansen med videre i eksisterende næringer til etablering av nye foretak. Tiltakene omfatter etablerertilskudd, utviklingstilskudd, kommersialisering av kunnskapsbaserte ideer, tiltak for å fremme kultur for entreprenørskap gjennom utdanningsløpet, etablererkurs og mentortjenester, kvinnerettede tiltak, med videre.

Fylkeskommunene finansierer blant annet etablerertilskudd (tidligere etablererstipend), distriktsrettede investeringstilskudd, distriktsrettede risikolån og annen bedriftsstøtte i regi av Innovasjon Norge. Fylkeskommunene gir også støtte til ulike regionale innovasjonssystemer gjennom blant annet Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådets programmer, samt til regionale og lokale tiltak, slik som kommunale næringsfond. I tillegg finansierer departementet programmer i regi av de nasjonale virkemiddelaktørene. Både fylkeskommunene og departementet finansierer prosjekter gjennom Interreg under dette hovedmålet.

Rapport og status

Det ble i 2010 totalt gitt tilsagn om 1 484,8 mill. kroner til tiltak under hovedmål 1. Dette er 155,5 mill. kroner mindre enn i 2009. I underkant av 100 mill. kroner av reduksjonen skyldes redusert avsetning til tapsfond tilknyttet distriktsrettede risikolån.

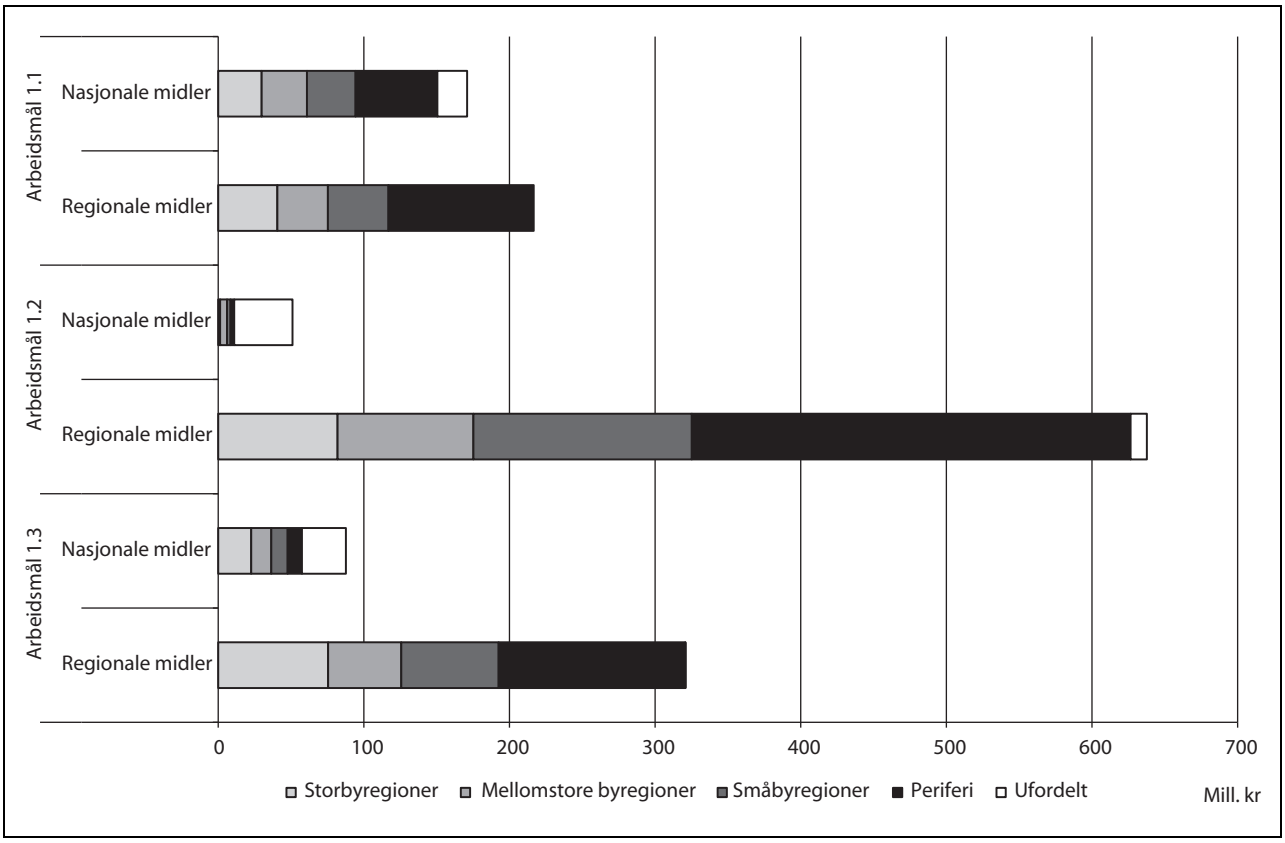

Figur 3.3 Gitte tilsagn på kap. 551, postene 60 og 61 (regionale midler) og kap. 551, post 71 og kap. 552, post 72 (nasjonale midler) i 2010 fordelt på sentralitet[1] og arbeidsmålene 1.1, 1.2 og 1.3

[1] Se vedlegg 1.5 for definisjoner.

Figur 3.3 viser volum, geografisk nedslagsfelt og størrelsesforholdet mellom arbeidsmålene under hovedmål 1 for nasjonale og regionale midler. I 2010 ble 26 pst. av tilsagnene gitt til tiltak under arbeidsmål 1.1, 46 pst. under arbeidsmål 1.2 og 28 pst. under arbeidsmål 1.3. Dette er om lag samme fordeling som i 2009. De regionale midlene utgjorde 79 pst. av tilsagnene under hovedmål 1 i 2010.

Tabell 3.3 Gitte tilsagn under programkategori 13.50 i 2010 fordelt på forvalter, type tiltak og arbeidsmål under hovedmål 1

(i mill. kr)

	Fylkes-kommuner	Kommuner og regionråd	Innovasjon Norge	Forsknings-rådet	SIVA	KRD	Totalt	Totalt (pst.)
Direkte bedriftsstøtte	2,1	79,9	762,8	0,0	0,0	0,0	844,8	56,9
Annet entreprenørskap	42,7	13,0	49,8	5,0	24,7	9,0	144,2	9,7
Inkubatorer	12,3	1,0	0,0	0,0	19,9	0,0	33,2	2,2
Kunnskapsparker	13,1	1,9	0,0	0,0	0,0	0,0	15,0	1,0
Nettverk	154,5	16,3	82,8	40,2	7,9	0,0	301,8	20,3
Næringshager	8,3	5,1	0,0	0,0	24,2	0,0	37,6	2,5
Næringsrettede kompetansehevingstiltak	50,9	15,8	30,7	0,0	0,0	0,0	97,4	6,6
Transportstøtte	8,7	2,2	0,0	0,0	0,0	0,0	10,9	0,7
Arbeidsmål 1.1	188,3	24,3	82,8	40,2	52,0	0,0	387,6	26,1
Arbeidsmål 1.2	61,6	48,5	578,6	0,0	0,0	0,0	688,7	46,4
Arbeidsmål 1.3	42,9	62,4	264,6	5,0	24,7	9,0	408,6	27,5
Totalt	292,8	135,1	926,0	45,2	76,6	9,0	1484,8	100,0
Totalt (pst.)	19,7	9,1	62,4	3,0	5,2	0,6	100,0	

Tabell 3.3 viser volum, aktør, type tiltak og fordelingen mellom arbeidsmålene for hovedmål 1. Midlene som fylkeskommunene forvalter selv er først og fremst av tilretteleggende karakter. Videre delegerer fylkeskommunene forvaltningen av midler som stor i grad går til direkte bedriftsstøtte til kommuner, regionråd og Innovasjon Norge.

Om lag 51 pst. av midlene under hovedmål 1 kanaliseres gjennom Innovasjon Norge til direkte bedriftsstøtte til etablerte og nyetablerte bedrifter. Av disse midlene utgjør distriktsutviklingstilskudd og avsetning til tapsfond til distriktsrettede risikolån totalt 66,7 pst. Tilsagnsvolumet for distriktsrettede risikolån var rekordhøyt i 2009. I 2010 ble det gitt tilsagn om distriktsrettede risikolån på 342 mill. kroner, noe som er 257 mill. kroner mindre enn i 2009. Nedgangen skyldes normalisering i finansmarkeder i 2010 og følgelig at lånetilgangen i det norske bankvesenet ble bedret. I tillegg var investeringsviljen i flere bransjer forholdsvis lav. Kundeeffektundersøkelser viser at risikolån er et effektivt virkemiddel som i stor grad har utløsende effekt for om aktiviteten/prosjektet blir gjennomført. Undersøkelsene viser også at distriktsutviklingstilskudd gir viktige bidrag til videreutvikling av etablerte bedrifter. Dette gjelder både for overlevelse, omsetningsutvikling, konkurranseevne og lønnsomhetsutvikling.

Om lag 20 pst. av midlene under hovedmålet går til nettverk (se omtale av Virkemidler for regional innovasjon og FoU (VRI), Norwegian Centre of Expertise (NCE) og ARENA-programmet i vedlegg 1.3). Nettverksaktivitetene bidrar blant annet til at aktører innen samme næring eller verdikjede møtes, til at kompetanse spres på tvers av bedrifter og at det foregår læring i næringen eller verdikjeden.

Evalueringer og større endringer

Kommunale næringsfond (kommuner og regionråd): I løpet av 2011 gjennomføres en evaluering av kommunale og regionale næringsfond. Målet er å vurdere fondenes bidrag til lokal nærings- og samfunnsutvikling. Evalueringen skal være avsluttet i løpet av januar 2012. For nærmere omtale, se rapport under budsjettforslaget for kap. 551, post 60 samt vedlegg 1.2.

Nyvekst (Innovasjon Norge): NIFU STEP gjennomførte i 2010 en evaluering av denne ordnin-

gen. Den viste klart færre bedrifter i målgruppen enn forventet. Innovasjon Norge har med grunnlag i evalueringen og egne erfaringer besluttet å fase ut NyVekst fra og med 2011. NyVekst tilbys ikke til nye kunder, men eksisterende forpliktelser følges opp. Formålet med tjenesten ivaretas i stor grad i den nye innretningen av etablerertilskudd som er implementert fra 2011.

Næringshageprogrammet (SIVA): I tråd med St.meld. nr. 25 (2008–2009) *Lokal vekstkraft og framtidstru* er det satt i gang et nytt næringshageprogram fra 1. juli 2011.

Ung gründer (Innovasjon Norge): Pilotordningen med mentortjenesten ble avsluttet i 2009. I løpet av 2010 og første halvår 2011 ble mentortjenesten introdusert i de fleste fylkene. I 2010 lyste Innovasjon Norge ut midler til universiteter og høyskoler i distriktene for å styrke gründerkulturen og utvikle aktiviteter som hjelper studentene til å lage forretning av gode ideer.

Ungt Entreprenørskap (KRD): Nordlandsforskning og Kunnskapsparken i Bodø har i 2011 evaluert tilskuddet fra Nærings- og handelsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet til Ungt Entreprenørskap. Evalueringen viser at Ungt Entreprenørskap tilbyr et betydelig antall programmer av høy kvalitet. Organisasjonen er slank og veldrevet. I 2010 var over 150 000 elever og studenter, og mer enn 30 000 lærere og bedriftsrepresentanter, med i ulike aktiviteter. Målet om minimum 40 pst. privat medfinansiering er ikke nådd. Prioritering av langsiktige og omfattende bedriftsprogrammer, som er de programmene som gir den mest varierte og beste læringseffekten, vil kreve styrket finansiering.

VRI – Virkemiddel for regional FoU og innovasjon (Forskningsrådet): Ifølge en spørreundersøkelse blant 65 bedrifter er resultatene blant annet forbedret konkurranseevne (57 pst.). 90 pst. er fornøyd med å ha vært med i VRI, og 77 pst. har blitt mer positive til FoU-samarbeid. 50 pst. av prosjektene hadde ikke blitt gjennomført uten VRI.

Se vedlegg 1.2 for omtale av eksempler på regionale tiltak som finansieres på kap. 551, postene 60 og 61. Se vedlegg 1.3 for utfyllende omtale av alle nasjonale programmer og tiltak under hovedmål 1.

Strategier og tiltak 2012

Fylkeskommunene har hovedansvaret for prioriteringen av midlene innenfor hovedmål 1. Innenfor fylkeskommunenes rammer viderefører departementet tildelingen til kommunale næringsfond på 225 mill. kroner. Tiltaket skal bidra til lokal næringsutvikling. Fondsmidlene brukes til bedriftsrettet støtte til små bedrifter og entreprenører, kompetanseutviklingstiltak for nye og eksisterende virksomheter og tilrettelegging for næringsutvikling og stedsutvikling. Departementet forutsetter at midlene til kommunale næringsfond tas i bruk ved at fylkeskommunene tildeler midlene i sin helhet til kommuner eller regionråd.

Innenfor de nasjonale rammene vil tilbudene av tjenester, programmer og andre satsinger i store trekk bli videreført. Det er lagt vekt på å styrke og videreføre satsinger av stor strategisk betydning, stor etterspørsel og gode resultater. Departementet prioriterer derfor det nye næringshageprogrammet. Rammene til næringshageprogrammet er doblet fra 2010 til 2012.

Mentorordningen for unge under Ung gründer vil i 2012 bli videreført og utvidet. Midlene vil i hovedsak bli benyttet i det distriktspolitiske virkeområdet. Innovasjon Norge leverer mentortjenesten i samarbeid med stiftelsen Connect.

Hovedmål 2 Gode lokale og regionale rammebetingelser for nærmiljø og befolkning

Utvikling av lokal infrastruktur og kompetanseheving er viktig både for næringslivet og for befolkningen. I områder med utfordringer knyttet til befolkningsnedgang og sårbare næringsmiljøer kan det være behov for spesielle infrastruktur- og kompetanseutviklingsprosjekter.

Tiltak under arbeidsmål 2.1 *Kompetanse* skal styrke grunnlaget for kompetanseheving i befolkningen og i samfunns- og arbeidslivet. Andelen av befolkningen med høyere utdanning er lavere i perifere områder enn i sentrale strøk. Spredt lokalisering av utdanningsinstitusjoner har virket positivt for tilførselen av kompetanse til offentlige og private virksomheter i alle deler av landet. Det er også behov for utvikling av annen kompetanse enn formalkompetanse. Bevilgningene kan benyttes til utvikling av kompetansetiltak og utdanningstilbud utenfor større byområder tilpasset lokale behov og regionale utfordringer.

Tiltak under arbeidsmål 2.2 *Infrastruktur* skal styrke fysisk infrastruktur og redusere avstandsulemper i områder med få innbyggere og små markeder der det er vanskelig å få finansiert lokale infrastrukturtiltak gjennom brukerbetaling alene eller gjennom markedet på andre måter. Bevilgningen kan benyttes til grunnlagsinvesteringer for næringsutvikling, for eksempel til vannforsyning, kommunale veier, kaianlegg, bredbåndsutbygging

og andre lokale infrastrukturtiltak som kan fremme regional utvikling.

Midler til tiltak under dette hovedmålet forvaltes i hovedsak av fylkeskommunene. Fylkeskommunene benytter midler til transportinfrastruktur, bredbånd, vannforsyning og annen kommunal næringsrettet infrastruktur. Støtte gis også til tiltak for utvikling og markedsføring av nye og eksisterende kompetansetilbud og kompetansehevingstiltak. Både fylkeskommunene og departementet finansierer prosjekter gjennom Interreg under dette hovedmålet.

Rapport og status

Det ble i 2010 totalt gitt tilsagn om 494,5 mill. kroner til tiltak under hovedmål 2. Dette er 166,5 mill. kroner mer enn i 2009.

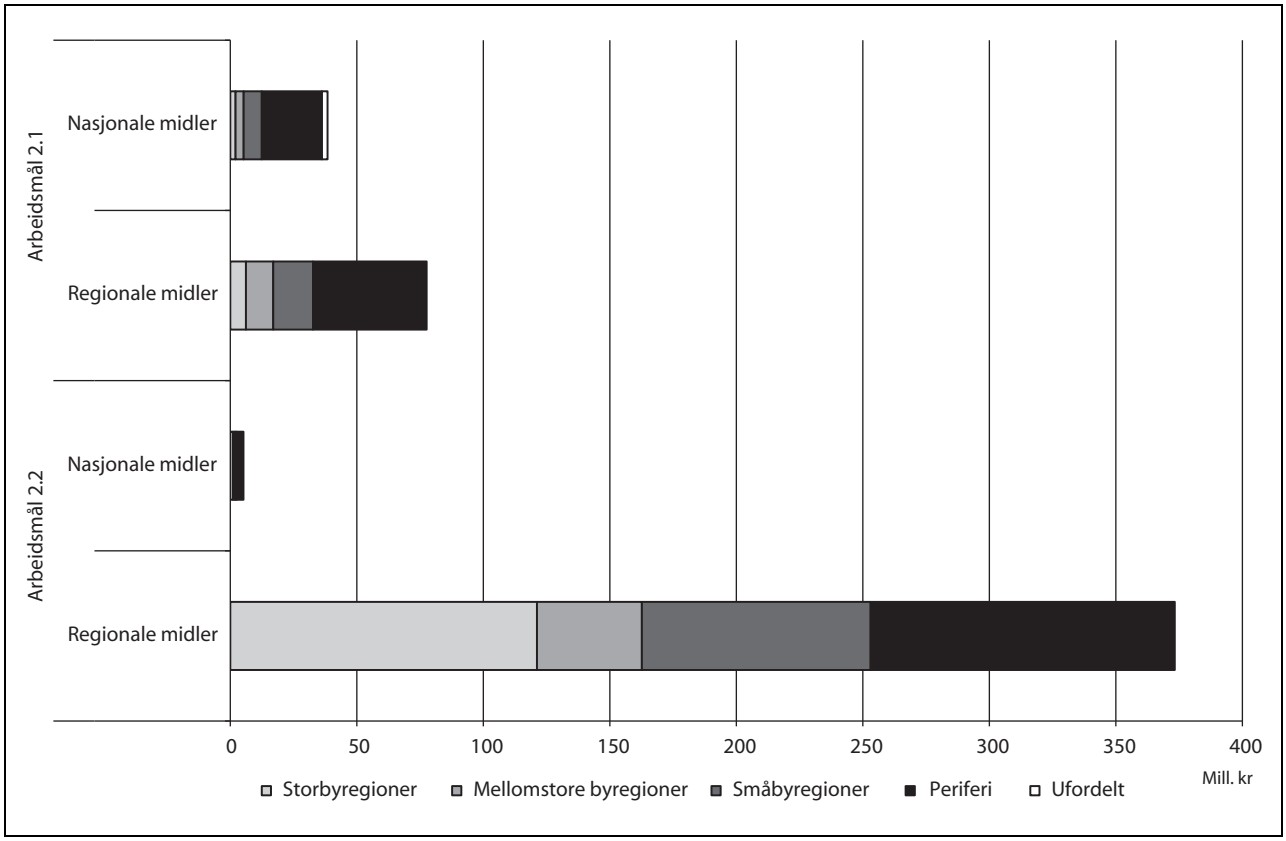

Figur 3.4 Gitte tilsagn på kap. 551, postene 60 og 61 (regionale midler) og kap. 551, post 71 og kap. 552, post 72 (nasjonale midler) fordelt på sentralitet og arbeidsmålene 2.1 og 2.2 i 2010

Figur 3.4 viser volum, geografisk nedslagsfelt og størrelsesforholdet mellom arbeidsmålene under hovedmål 2 for nasjonale og regionale midler. I 2010 ble 24 pst. av tilsagnene gitt under arbeidsmål 2.1 og 76 pst. under arbeidsmål 2.2. Dette er om lag samme fordeling som i 2009. De regionale midlene utgjorde 91 pst. av tilsagnene under hovedmål 2 i 2010.

Tabell 3.4 Gitte tilsagn under programkategori 13.50 i 2010 fordelt på forvalter, type tiltak og arbeidsmål under hovedmål 2

(i mill. kr)

	Fylkes-kommuner	Kommuner og regionråd	KRD	Totalt	Totalt (pst.)
Bredbånd, mobil og IKT	160,1	2,4	5,2	167,7	33,9
Fysisk kommunal næringsrettet infrastruktur	94,8	26,9	0,0	121,6	24,6
Infrastrukturtiltak for persontransport	37,5	30,5	0,0	68,1	13,8
Kompetansehevingstiltak	65,7	11,8	38,4	116,0	23,5
Vannforsyning	20,6	0,5	0,0	21,1	4,3
Arbeidsmål 2.1	65,7	11,8	38,4	116,0	23,5
Arbeidsmål 2.2	313,0	60,3	5,2	378,5	76,5
Totalt	378,8	72,1	43,6	494,5	100,0
Totalt (pst.)	76,6	14,6	8,8	100,0	

Tabell 3.4 viser volum, aktør, type tiltak og fordelingen mellom arbeidsmålene for hovedmål 2.

Fylkeskommunene forvalter om lag 77 pst. av midlene under hovedmål 2. Disse benyttes i hovedsak til bredbånd og andre infrastrukturtiltak. Totalt ble det i 2010 brukt 167,7 mill. kroner til bredbåndstiltak, 100 mill. kroner mer enn i 2009. Økningen skyldes i hovedsak at Troms fylkeskommune i 2010 har gitt tilsagn på tilskuddsmidlene for både 2009 og 2010. I 2010 gikk 23,5 pst. av midlene under hovedmål 2 til kompetansehevingstiltak, hvorav blant annet 34,3 mill. kroner til Forskningsløft i nord.

Status for bredbåndsutbygging: Regjeringen har siden 2006 bevilget mer enn 1 mrd. kroner til utbygging av bredbånd over hele landet, hvorav 633,1 mill. kroner over Kommunal- og regionaldepartementets budsjett og 370,5 mill. kroner over Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementets budsjett. Ved inngangen av 2010 var 99,7 pst. av husholdningene bosatt i et område med grunnleggende bredbåndsdekning (640/128 kbit/s) og 54,8 pst. bosatt i områder med høy kapasitet (25/1 Mbit/s). Det norske bredbåndsmarkedet er kjennetegnet av sterk vekst i markedet for mobilt bredbånd, men også av økte geografiske forskjeller i kapasitet og antall tilbydere mellom spredtbygde og tettbygde strøk. God kapasitet har stor betydning for innovasjonsevne, verdiskaping og bedrifters lokalisering, og for tilgangen til offentlige og private tjenester.

Se vedlegg 1.2 for omtale av eksempler på regionale tiltak som finansieres på kap. 551, postene 60 og 61. Se vedlegg 1.3 for utfyllende omtale av alle nasjonale programmer og tiltak under hovedmål 2.

Strategier og tiltak 2012

Tiltak under dette hovedmålet er hovedsakelig finansiert av midler som fylkeskommuner og kommuner forvalter. Tiltak i 2012 vil derfor avhenge av fylkeskommunale prioriteringer. Departementet vil i samarbeid med fylkeskommunene fortsatt stimulere til utbygging av bredbånd i områder uten full bredbåndsdekning eller uten tilstrekkelig kapasitet til å møte framtidige behov. Det vises ellers til arbeidet på feltet under Samferdselsdepartementet.

Hovedmål 3 Utvikle attraktive regioner og sentra for befolkningen og næringsliv

Tiltak under hovedmål 3 skal bidra til å styrke attraktiviteten for bosetting og for lokalisering av bedrifter i små byer og tettsteder. Dette må skje gjennom videreutvikling av lokalt tjenestetilbud, fysisk stedsutvikling og profilering.

Gode offentlige og private tjenester er sentralt for at folk skal ha reell frihet til å bosette seg der de ønsker. Tiltak under arbeidsmål 3.1 *Tjenester* er i hovedsak rettet mot å opprettholde et godt tilbud av dagligvarebutikker i områder med små markeder, og å støtte utvalgte utviklingsprosjekter for å bedre andre typer private eller offentlige tjenestetilbud i utsatte områder. Dette

skjer blant annet gjennom MERKUR-programmet.

Det er en utfordring for småsamfunn, bygdesentra og småbyer å være attraktive for tilflytting og lokalisering av virksomheter. Tiltakene under arbeidsmål 3.2 *Stedsutvikling* omfatter utviklingsprosjekt på mindre steder, som opprusting av kommunesentra, møtesteder for befolkningen, og profilering overfor utflyttet ungdom, potensielle tilflyttere og turister. For å motvirke skjev geografisk alders- og kjønnsfordeling blir det lagt vekt på tiltak rettet mot unge i etableringsfasen.

Hoveddelen av tiltakene under hovedmålet finansieres gjennom midler som overføres til fylkeskommunene. Fylkeskommuner og kommuner vurderer selv hvor det er behov for en ekstrainnsats. Både fylkeskommunene og departementet finansierer prosjekter gjennom Interreg under dette hovedmålet.

Rapport og status

Det ble i 2010 totalt gitt tilsagn om 492,1 mill. kroner til tiltak under hovedmål 3. Dette er 110,4 mill. kroner mer enn i 2009.

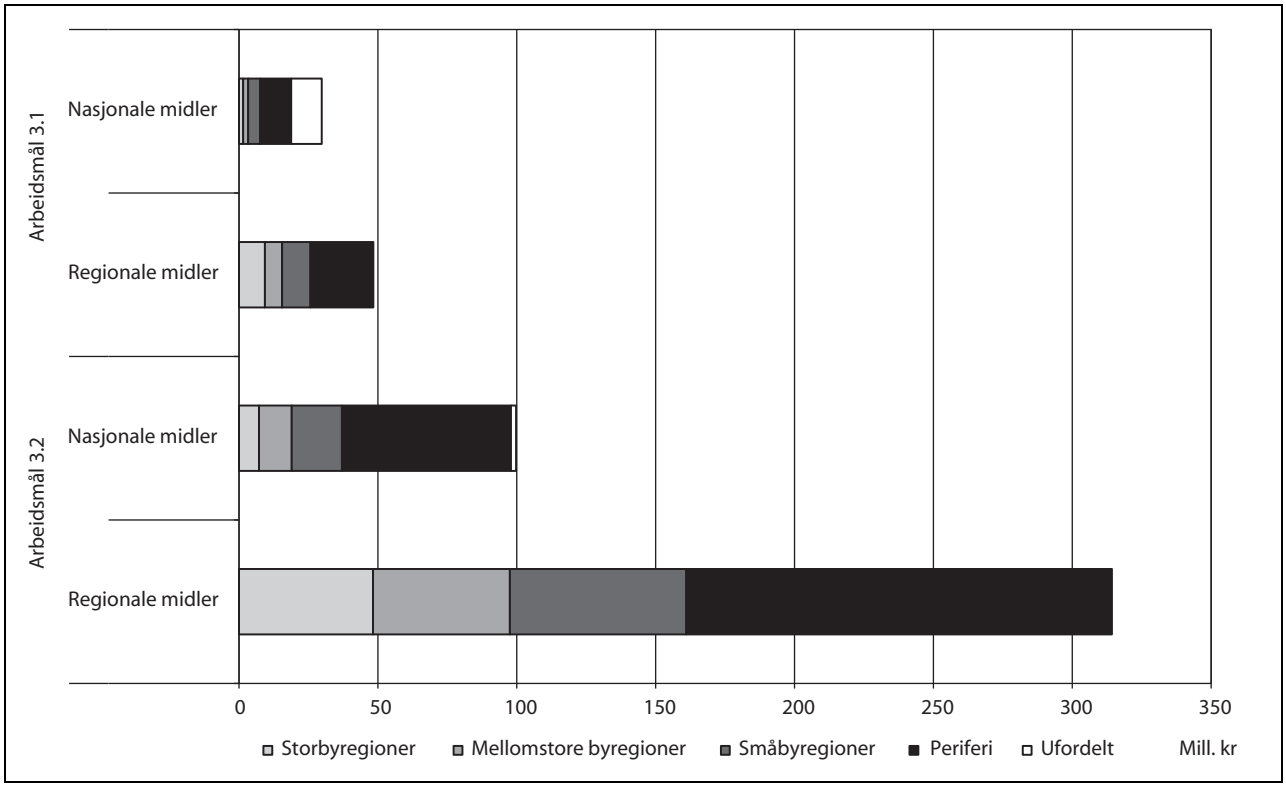

Figur 3.5 Gitte tilsagn på kap. 551, postene 60 og 61 (regionale midler) og kap. 551, post 71 og kap. 552, post 72 (nasjonale midler) fordelt på sentralitet og arbeidsmålene 3.1 og 3.2 i 2010

Figur 3.5 viser volum, geografisk nedslagsfelt og størrelsesforholdet mellom arbeidsmålene under hovedmål 3. I 2010 ble 16 pst. av tilsagnene gitt under arbeidsmål 3.1 og 84 pst. under arbeidsmål 3.2. De regionale midlene utgjorde 73,7 pst. av tilsagnene under hovedmål 3 i 2010. Dette er en reduksjon på 12,5 prosentpoeng fra 2009.

Tabell 3.5 Gitte tilsagn under programkategori 13.50 i 2010 fordelt på forvalter, type tiltak og arbeidsmål under hovedmål 3

(i mill. kr)

	Fylkes-kommuner	Kommuner og regionråd	KRD	Totalt	Totalt (pst.)
Profilering- og markedsføringstiltak	135,7	43,5	60,9	240,1	48,8
Stedsutvikling	100,1	34,9	38,9	173,9	35,3
Tjenesteutvikling	40,5	7,9	29,8	78,1	15,9
Arbeidsmål 3.1	40,5	7,9	29,8	78,1	15,9
Arbeidsmål 3.2	235,9	78,4	99,7	414,0	84,1
Totalt	276,4	86,3	129,5	492,1	100,0
Totalt (pst.)	56,2	17,5	26,3	100,0	

Tabell 3.5 viser volum, aktør, type tiltak og fordelingen mellom arbeidsmålene for hovedmål 3.

Hoveddelen av tilsagnene ble gitt av fylkeskommunene. Den største endringen i fra 2009 er økningen i tilsagn fra departementet til profilerings- og markedsføringstiltak og stedsutvikling (herunder satsingene Lokal samfunnsutvikling i kommunene (LUK), Bolyst og NordNorsk Reiseliv AS).

Evalueringer og større endringer

I arbeidet med MERKUR-programmet har det kommet fram et behov for å ruste opp de mest marginale dagligvarebutikkene i distriktene. De har en begrenset lønnsomhet og trenger støtte for å kunne investere i nødvendig utstyr, slik som kjøl/frys og datautstyr. I 2010 etablerte departementet en ny tilskuddsordning for utviklings- og investeringstøtte til utkantbutikker. Det har vært meget stor interesse blant dagligvarebutikkene for ordningen.

Se vedlegg 1.2 for omtale av eksempler på regionale tiltak som finansieres på kap. 551, postene 60 og 61. Se vedlegg 1.3 for utfyllende omtale av alle nasjonale programmer og tiltak under hovedmål 3.

Strategier og tiltak 2012

Departementet legger opp til en videreføring av Bolyst-satsingen i 2012. I St.meld. nr. 25 (2008–2009) *Lokal vekstkraft og framtidstru* ble det lagt vekt på at satsingen på Bolyst bør være langsiktig for å kunne oppnå resultater.

Videre legger departementet opp til å videreføre prøveprosjektet som gir ungdom med stor avstand til kjøreskoler mulighet til førerkortopplæring i tilknytning til videregående skole. Midlene skal benyttes til å administrere ordningen og til økte utgifter til skoleskyss i forbindelse med opplæringen. Midlene skal ikke benyttes til undervisningskostnader.

Departementet legger opp til å styrke MERKUR-programmet og utviklings- og investeringsstøtteordningene for dagligvarebutikker i Distrikts-Norge, i hovedsak for å sikre tilgangen til drivstoffanlegg. I tillegg blir det igangsatt et prøveprosjekt der noen butikker prøver ut butikken som sosial arena for innbyggerne.

Tverrgående tiltak

Enkelte satsinger, programmer eller tiltak har et innslag av alle hovedmålene og er derfor ikke naturlig å plassere under et konkret hoved- eller arbeidsmål.

Tabell 3.6 Gitte tilsagn til tverrgående tiltak under programkategori 13.50 i 2010 fordelt på forvalter

(i mill. kr)

	Fylkes-kommunen	Kommuner og regionråd	KRD	Totalt
Tverrgående tiltak	83,1	24,0	53,3	160,4
Totalt (pst.)	51,8	15,0	33,2	100,0

Tabell 3.6 viser at det i 2010 er gitt tilsagn om 160,4 mill. kroner til tverrgående tiltak. Eksempler på slike tiltak er verdiskapingsprogrammet for naturarven og deler av midlene som går til omstilling, Interreg og andre internasjonale tiltak. Se vedlegg 1.2 og 1.3 for utfyllende omtale av disse.

Evalueringer og større endringer

Interreg – EUs territorielle samarbeid

International Research Institute of Stavanger (IRIS) har på oppdrag fra departementet gjennomført en undersøkelse av hvordan Interregprosjekter blir fulgt opp i fylkeskommunenes eget utviklingsarbeid etter prosjektavslutning, og hvilke faktorer som spiller inn for at resultatene blir fulgt opp. Undersøkelsen omfatter i hovedsak Interreg III-prosjekter i perioden 2000–2006. Rapporten ble levert våren 2011. Undersøkelsen viser at oppfølgingen av prosjektene har bidratt til arbeidet i fylkeskommunene i form av økt kompetanse, økt omfang av nettverkssamarbeid med regioner i andre land, nye tjenestetilbud og infrastrukturtiltak. En tredjedel av prosjektene har bidratt til politiske veivalg i fylkeskommunenes regionale utviklingsarbeid. Det er flere ulike faktorer som fremmer og hemmer oppfølging av Interregprosjekter. Prosjektene får størst betydning når fylkeskommunenes ledelse er aktivt med, og i prosjekter hvor det er norsk prosjektledelse. Undersøkelsen viser til en rekke eksempler på hvordan Interreg som regionalpolitisk instrument bidrar til utvikling av gode og bærekraftige prosjekter. Undersøkelsens funn vil kunne være nyttige i arbeidet med å velge ut gode Interregprosjekter, og for å legge til rette for bærekraftige resultater etter prosjektdeltakelse. Videre kan undersøkelsens konklusjoner om hvilke faktorer som fremmer varige endringer benyttes generelt i vurderinger av prosjekter innenfor distrikts- og regionalpolitikken.

Strategier og tiltak 2012

Departementet vil i 2012 etablere en ny tilskuddsordning – Verdiskapingsprogram for lokale og regionale parker. Målet er å øke verdiskaping og næringsutvikling i avgrensede landskaps- og identitetsområder med særskilte natur- og kulturverdier. Dette skal gjøres gjennom bærekraftig bruk av natur- og kulturverdiene som ressurs. Se nærmere omtale av ordningen under budsjettforslaget for 2012 på kap. 552, post 72.

Kvinner, unge og innvandrere

Kvinner, unge og innvandrere er prioriterte grupper i distrikts- og regionalpolitikken. Departementet legger vekt på tiltak som kan påvirke bostedsvalg og bidra til entreprenørskap. Målrettede tiltak defineres som tiltak rettet spesielt mot kvinner, unge (18–35 år) eller innvandrere.

Departementets mål er at 40 pst. av de næringsrettede midlene skal gå til kvinner innen 2013. Næringsrettede midler omfatter i denne sammenheng direkte bedriftsrettede midler og tiltak. Innsatsen skal bidra til å nå regjeringens mål om at kvinner skal utgjøre minst 40 pst. av nye entreprenører.

Rapport og status

Nasjonalt arbeid med prioriterte grupper (kap. 551, post 71 og kap. 552, post 72):

Innovasjon Norge utarbeidet i 2008 måltall for systematisk å øke andelen kvinner i sine programmer fram mot 2013. Andelen kvinner som er mottakere av Innovasjon Norges bedriftsrettede virkemidler på kap. 552, post 72 har økt fra 24 pst. i 2007 til 44 pst. i 2010. Innovasjon Norge forventer at det tar tid å stabilisere kvinneandelen på minst 40 pst. Satsingen Kvinner i næringslivet i regi av Innovasjon Norge har bidratt til konkrete tiltak rettet mot kvinner og til å øke andelen kvinner i Innovasjon Norges øvrige programmer.

Måltall for kvinneandelen i SIVAs virksomhet er knyttet til næringshager, FoU-inkubatorer og industriinkubatorer. Per 1. januar 2011 var målet oppfylt i alle tre programmer.

Forskningsrådets VRI-program involverer kvinner på alle nivåer og i alle aktiviteter og pro-

sesser. Kvinneandelen innen samhandlingsaktivitetene mellom bedrifter og FoU-institusjone var 39 pst. i 2009 og 38 pst. i 2010. Innen forskningsprosjektene økte kvinneandelen fra 35 pst. i 2009 til 37 pst. i 2010.

Handlingsplan for mer entreprenørskap blant kvinner ble midtveisevaluert av NIFU i 2011. Evalueringsrapportens hovedkonklusjoner er at handlingsplanen har hatt en viktig rolle for å styrke arbeidet med likestilling i næringslivet. Rapporten viser at tiltakene i handlingsplanen har blitt fulgt opp på en god måte. Det pekes også på at planen har svakheter knyttet til mål, struktur og portefølje av tiltak, og at de i liten grad er rettet mot entreprenørskap. Evaluator mener at en bør ha begrenset forventning til betydningen av tiltakene i handlingsplanen for å nå målet om at kvinner skal utgjøre minst 40 pst. av nye entreprenører innen 2013. Berørte departementer vurderer løpende mulige tiltak for å bidra til målet om høyere andel entreprenørskap blant kvinner.

I 2010 ga Innovasjon Norge tilsagn om 17 mill. kroner til Ung gründer. Departementet ga i 2010 tilsagn om 8 mill. kroner til organisasjonen Ungt Entreprenørskap.

Regionalt arbeid med prioriterte grupper (kap.551, postene 60 og 61):

Fylkeskommunene prioriterer selv bruken av virkemidlene, herunder innsats rettet mot prioriterte grupper. For en del av midlene er det lite relevant å tilordne målgrupper, som for eksempel midler til fysisk infrastruktur (hovedmål 2) og stedsutviklingstiltak (hovedmål 3). Prioriteringen av målgrupper er ofte knyttet til entreprenørskap, kompetanse, kultur og omstilling. Eksempler på tiltak er etablererstipend (måltall for kvinneandel), Ungt Entreprenørskap, Trainee-satsinger, Global Future, Female Future, Kvinnovasjon og ulike informasjons- og veiledningstiltak.[4]

Kvinneandelen for tilskuddene på kap. 551, post 60 som Innovasjon Norge forvalter, økte fra 32 pst. i 2009 til 33 pst. i 2010. For de distriktsrettede risikolånene var andelen kvinnerettede prosjekter i 2010 på 16 pst., mot hhv. 19 pst. og 31 pst. i 2008 og 2009. Årsaken til den relativt høye andelen i 2009 var at Innovasjon Norge dette året ga tilsagn til en del større bedrifter, som oftere oppfyller kravet om 40 pst. kvinneandel i styrene. Kvinneandelen på etablererstipendene var fortsatt på om lag 40 pst. i 2010. Etablererstipendene har relativt høy andel unge mottakere, om lag 25 pst. av stipendene ble gitt til etablerere under 35 år, samme andel som i 2009.

Strategier og tiltak 2012

Oppfølgingen av prioriterte grupper fortsetter i 2012 gjennom at:

- Departementet viderefører arbeidet for å nå målet om at 40 pst. av de næringsrettede virkemidlene når kvinner. De næringsrettede virkemidlene er avgrenset til å gjelde direkte bedriftsrettet støtte. Fylkeskommunene oppfordres til å samarbeide med Innovasjon Norge både om å sette måltall for og prioritere kvinneandelen innenfor de bedriftsrettede virkemidlene.
- Mentortjenesten for unge under Ung gründer utvides.
- Tildelingen til Økt entrepenørskap og nyskaping blant unge i nord økes.
- Tildelingen til Ungt Entrepenørskap økes.

[4] Programmene Global Future og Female Future er begge eid og styrt av Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO). Vi viser til NHOs nettsider for nærmere omtale.

Budsjettforslaget under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

Utgifter under programkategori 13.50 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
551	Regional utvikling og nyskaping	2 262 601	2 248 650	2 129 550	-5,3
552	Nasjonalt samarbeid for regional utvikling	406 315	502 750	529 600	5,3
554	Kompetansesenter for distriktsutvikling	22 303	26 700	27 200	1,9
	Sum kategori 13.50	2 691 219	2 778 100	2 686 350	-3,3

I 2012 reduseres bevilgningen under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk med om lag 92 mill. kroner. Reduksjonen må ses i lys av budsjettsituasjon.

Se omtale av Mål og rapportering under programkategori 13.50 for nærmere beskrivelse av målene for programkategori 13.50, rapportering på virkemiddelbruken og prioriteringer for 2012.

For detaljert beskrivelse av enkeltprogrammer og tilskuddsordninger, se vedlegg 1.2 og 1.3.

Kap. 551 Regional utvikling og nyskaping

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
60	Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	1 488 800	1 552 350	1 500 950
61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, *kan overføres*	674 301	696 300	628 600
71	Nordområdetiltak, *kan overføres*	99 500		
	Sum kap. 0551	2 262 601	2 248 650	2 129 550

Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet Prop. 120 S (2010–2011) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2011*, ble post 60 økt med 34,5 mill. kroner til 1 586,9 mill. kroner.

Felles for kap. 551, postene 60 og 61

Det er felles retningslinjer for bruken av midlene på kap. 551, postene 60 og 61. Midlene overføres i sin helhet til fylkeskommunene som tilskudd uten tilbakebetaling. Det vil si at ubenyttet ramme kan omdisponeres til andre tiltak innenfor det samme formålet uavhengig av hvilket år basisbevilgningen er gitt. Fylkeskommunene prioriterer bruken av midlene innenfor rammen av nasjonale føringer og gjeldende retningslinjer. Fylkeskommunene har fullmakt til å fastsette hvilket år et tilsagn skal gis, hvor lenge tilsagnet skal gjelde og til å behandle søknader om forlengelse av tilsagn.

Fylkeskommunene oppfordres til å prioritere kvinner, unge og innvandrere. Videre oppfordres fylkeskommunene til å sette måltall for kvinneandelen innenfor forvaltningen av bedriftsrettede midler og tiltak. For nærmere beskrivelse av fylkeskommunenes arbeid med prioriterte grupper vises det til omtale av tverrgående tema under målomtalen for programkategori 13.50. Det vises videre til departementets nettside for omtale av fylkeskommunenes arbeid med regional utvikling.

Forvaltning

Departementet har desentralisert forvaltningen av midlene til fylkeskommunene. Departementet forventer at fylkeskommunene forvalter virkemidlene i forpliktende partnerskap med kommuner, næringsliv, virkemiddelaktører, private organisasjoner, FoU- og utdanningsinstitusjoner, Sametinget og samiske næringsorganisasjoner samt eventuelle andre aktører der dette er hensiktsmessig.

Fylkeskommunene kan delegere forvaltningsansvaret til andre aktører, herunder kommuner, regionråd, Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådet. Innovasjon Norge har ansvaret for å forvalte midlene til direkte bedriftsstøtte. Fylkeskommunene kan tildele bedriftsrettede midler til den enkelte NCE, næringshage med videre under de nasjonale programmene NCE, ARENA, Næringshageprogrammet og Inkubatorprogrammet. Dette er en justering av den forvaltningspraksisen som er beskrevet i St.prp. nr. 51 (2002–2003) *Virkemidler for et innovativt og nyskapende næringsliv,* der det heter at fylkeskommunene ikke skal forvalte bedriftsrettede virkemidler. Departementet har satt i gang et arbeid med nødvendige avklaringer mot ESA. Kommuner og regionråd kan også tildele direkte bedriftsstøtte innenfor EØS-regelverkets bestemmelser for bagatellmessig støtte. Fylkeskommunene kan i begrenset omfang delegere forvaltningsansvaret til ikke-heleide offentlige selskaper.

Fylkeskommunene kan benytte inntil fem pst. av midlene de selv forvalter over kap. 551, postene 60 og 61 til delvis dekning av administrasjons- og gjennomføringskostnader ved forvaltning av midlene. Det samme gjelder andre som har fått delegert midler fra fylkeskommunen, som for eksempel kommunale og regionale fond, og selskap som ikke er offentlig heleide. Fylkeskommunene skal innenfor fastlagte rammer også dekke administrasjons- og gjennomføringskostnader for oppdrag som de gir til Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådet. Det understrekes at midlene må forvaltes effektivt.

Oppfølging og kontroll

Fylkeskommunene skal følge felles rapporteringskrav som gjelder for aktiviteter finansiert med distrikts- og regionalpolitiske midler. Departementet vil vurdere hensiktsmessig resultat- og effektrapportering for kommunale næringsfond på bakgrunn av en evaluering av kommunale næringsfond som ferdigstilles i januar 2012.

Fylkeskommunene skal ha system, rutiner og tiltak som skal forebygge, avdekke og korrigere feil og mangler ved tilskuddsforvaltningen. Dette gjelder også der forvaltningsansvaret er lagt til andre aktører. Fylkeskommunene skal årlig rapportere til departementet om eventuelle merknader fra fylkesrevisjonen til bruk og forvaltning av midlene, og hvordan fylkeskommunene følger opp disse.

I 2010 gjennomgikk PricewaterhouseCoopers AS tilskuddsforvaltningen i fylkeskommunene på oppdrag fra departementet. Oppdraget er en del av departementets ansvar for å føre kontroll med at fylkeskommunen forvalter tilskudd på en forsvarlig måte. Gjennomgangen gjaldt fylkeskommunenes systemer og rutiner for tilskuddsforvaltningen og etterlevelsen av dem. Et hovedfunn er at fylkeskommunene er gode på saksbehandling. Det er avdekket få brudd på retningslinjene. Imidlertid gjennomfører svært få fylkeskommuner regelmessige risikovurderinger av forvaltningen. Fylkeskommunene følger i for liten grad opp retningslinjene der midler er delegert til programmer og andre aktører, for eksempel kommunale næringsfond. Departementets retningslinjer for bruken av midlene er i varierende grad kjent i fylkeskommunene. Dette er punkter som er relevant for både departementets og fylkeskommunenes forvaltningspraksis.

Etter denne gjennomgangen er retningslinjene revidert for å klargjøre prinsippene for bruken av midlene. Disse prinsippene forankres i fylkeskommunene. Departementet vil også vurdere tiltak for å videreutvikle system for risikovurderinger i fylkeskommunene. Fylkeskommunene er bedt om å vurdere praksis ved videredelegering av forvaltningsansvar.

Post 60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling

Mål

Bevilgningen skal bidra til å realisere nasjonale og fylkeskommunale mål for regional utvikling tilpasset regionale forutsetninger.

Tildelingskriterier og forvaltning

Rammene til fylkeskommunene blir fastsatt etter objektive kriterier og skjønnsmessige forhold. Den objektive fordelingen skal ivareta både distriktspolitiske og regionalpolitiske mål. Samlet sett gir fordelingen av midlene en klar distriktsprofil.

Størstedelen av midlene fordeles etter en objektiv, distriktspolitisk komponent. Fylkeskommunene får tildelt midler etter folketallet innenfor de enkelte sonene av det distriktspolitiske virkeområdet, med vekting av sonene etter distriktspolitisk prioritet. En regionalpolitisk komponent gir alle fylkeskommunene 9 mill. kroner i minstetildeling.

Rammene til kommunale næringsfond og omstilling fastsettes etter skjønnsmessige forhold. Fordelingen av de kommunale næringsfondene skjer etter de objektive kriteriene. Midlene til omstilling fordeles etter innspill fra fylkeskommunene. Rammen for Interreg IV A, inkludert ENPI, for perioden 2007–2013, er fastlagt i samråd med fylkeskommunene og sjablongmessig fordelt med samme sum til deltakerfylkene i de ulike programmene.

I særskilte situasjoner er omstillingsbehovet så stort at virkemiddelapparatet, fylkeskommunene og kommunene gjennom ordinære budsjetter ikke har nødvendige ressurser til å bistå i tilstrekkelig grad. En ekstrainnsats fra staten kan da være nødvendig.

Følgende kriterier skal legges til grunn for når det kan være aktuelt med en statlig ekstrainnsats, jf. omtale i St.prp. nr. 1 (2006–2007):

> Reduksjonen i den direkte sysselsettingen i hjørnesteinsbedriften/næringen bør være meget betydelig over en treårs periode, og reduksjonen bør som hovedregel utgjøre minst 15 pst. av den totale sysselsettingen i kommunen. I absolutte tall bør nedleggelsen som et minimum ligge på 150 personer. I helt særskilte tilfeller bør det imidlertid vurderes om en kan gå noe lavere på små og isolerte steder.

Rapport

For 2010 ble det bevilget 1 488,8 mill. kroner på posten. Departementet fordelte 175 mill. kroner til kommunale næringsfond, 92 mill. kroner til ordningen NyVekst, 69 mill. kroner til Interreg og 66 mill. kroner til omstilling i fylkeskommunene. Endelig størrelse og fordeling av midler på tiltak og forvaltere er avhengig av fylkeskommunenes prioritering.

I saldert budsjett 2011 ble bevilgningen økt til 1 552,4 mill. kroner. Departementets tildeling til kommunale næringsfond ble økt til 225 mill. kroner og omstillingsmidler ble redusert til 61 mill. kroner. Tildelingen til Interreg ble økt til 71 mill. kroner. I Prop. 120 S (2010–2011) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2011* ble det bevilget 10 mill. kroner øremerket Verran kommune. Midlene er lagt til rammen som er tildelt Nord-Trøndelag fylkeskommune. Tabell 3.7 viser fordelingen av bevilgningen på posten i perioden 2009–2011.

Tabell 3.7 Fordelingen av bevilgningen (saldert budsjett og tilleggsbevilgninger) på kap. 551, post 60 til fylkeskommunene i perioden 2009–2011

(i 1 000 kr)

	2009	2010	2011
Østfold	19 360	20 820	21 050
Akershus	16 440	17 440	17 440
Oslo	10 500	11 500	11 500
Hedmark	73 330	81 270	84 160
Oppland[1]	65 064	75 560	78 140
Buskerud	28 770	31 080	33 970
Vestfold	10 500	11 500	11 500
Telemark	57 400	61 520	63 490
Aust-Agder	29 750	32 590	34 500
Vest-Agder	33 200	35 180	36 530
Rogaland	27 210	34 220	34 660
Hordaland	75 020	79 140	80 520
Sogn og Fjordane[2]	121 310	98 360	102 160
Møre og Romsdal	120 720	131 250	133 270
Sør-Trøndelag	79 200	85 440	88 500
Nord-Trøndelag[3]	98 040	117 940	122 840
Nordland	248 680	261 560	267 710
Troms	164 410	178 170	183 970
Finnmark	130 360	134 260	135 940
Innovasjon Norge[4]			44 500
Totalt	1 409 264	1 498 800	1 586 850

[1] Opplands andel av kap. 551, post 60 inngikk i forsøket Fritt fram på kap. 551, post 64 til og med 2009 og er tatt med i tabellen for sammenligning. Tallene for Oppland i 2009 omfatter ikke midler som har andre kilder enn programkategori 13.50. Forsøket Fritt fram ble avsluttet 31.12.2009.

[2] I forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2009 ble det gitt 30 mill. kroner i ekstraordinære midler til omstilling til Høyanger kommune (Sogn og Fjordane).

[3] Det ble bevilget 10 mill. kroner øremerket Verran kommune til oppryddingsarbeid etter statlig gruvedrift i nysalderingen av budsjettet høsten 2010. Midlene ble lagt på rammen til Nord-Trøndelag. Ved en inkurie ble ikke midlene utbetalt innen årets slutt og midlene ble dermed trukket tilbake. I Prop. 120 S (2010–2011) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2011* ble det gitt 10 mill. kroner øremerket Verran kommune. Midlene er lagt til rammen som er tildelt Nord-Trøndelag. Midlene erstatter de midlene som ikke ble utbetalt i 2010.

[4] Midler til å dekke gjennomføringskostnader ved ordninger i regi av Innovasjon Norge som finansieres over kap. 551, post 60 og overføres direkte til Innovasjon Norge i 2011. I Prop. 120 S (2010–2011) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2011* ble tildelingen økt fra 20 mill. kroner til 44,5 mill. kroner.

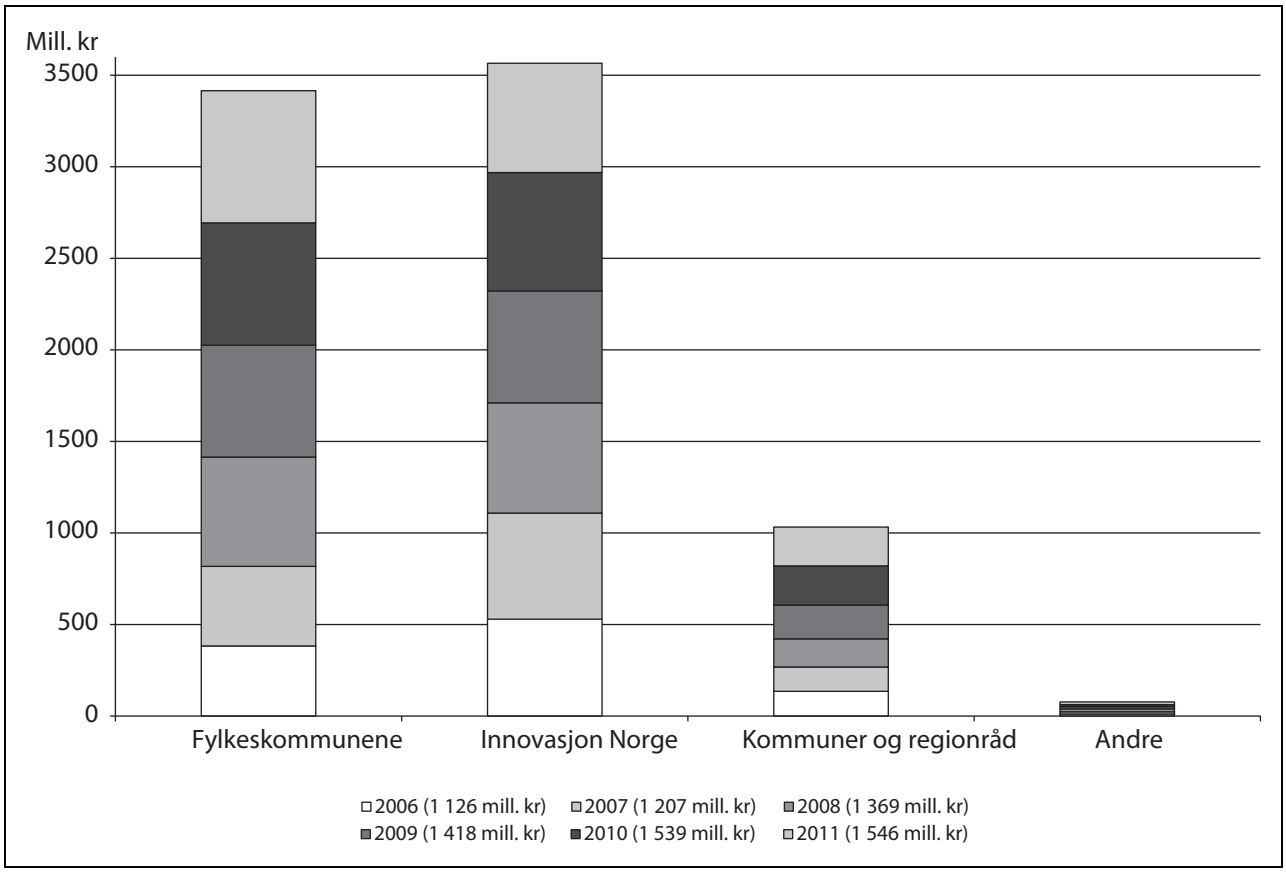

Figur 3.6 Fordeling av fylkenes midler[1] på kap. 551, post 60 etter forvalter i 2006–2011

[1] Beløpene avviker fra bevilgningstallene fordi fylkeskommunene kan disponere bevilgningen over flere år. Tallene for 2006–2010 viser fylkeskommunenes endelige årlige fordeling på forvaltere, inkludert Opplands andel av kap. 551, post 60 som inngikk i forsøket Fritt fram på kap. 551, post 64. Tallene for 2011 er planlagt fordeling og kan avvike fra endelig fordeling. Omstillingsmidler for 2010 er foreløpig plassert på fylkeskommunene.

Figur 3.6 viser en oversikt over fylkeskommunenes delegering av forvaltning av midler til ulike forvaltere under Regjeringen Stoltenberg II.

Fylkeskommunene fordelte til sammen 1 539 mill. kroner til ulike forvaltere i 2010. Fylkeskommunene er den største forvalteren på budsjettposten, og forvaltet i 2010 til sammen 668 mill. kroner, inklusiv 82 mill. kroner til Interreg. Fylkeskommunene gir tilsagn til programmer og prosjekter i regi av Forskningsrådet, SIVA og Ungt Entreprenørskap, og til tilretteleggende prosjekter regionalt og lokalt. Andelen fylkeskommunene har delegert til kommuner og regionråd som forvalter kommunale og regionale næringsfond har økt siden 2006. I 2010 tildelte fylkeskommunene 214 mill. kroner til kommunale og regionale næringsfond, 39 mill. kroner mer enn departementet satte av til ordningen.

Andelen til Innovasjon Norge er blitt gradvis redusert siden 2006. Nominelt har tildelingen imidlertid økt i perioden. Innovasjon Norge bruker midlene primært til distriktsutviklingstilskudd, etablererstipend og distriktsrettede risikolån.

I 2010 ble det gitt tilsagn om 1 405 mill. kroner. Beløpet avviker fra fylkeskommunenes fordelte midler fordi forvalterne kan disponere midlene over flere år. For nærmere omtale av og rapportering på bruken av midlene i 2010 vises det til vedlegg 1.2 og fylkesrapporteringen på departementets hjemmeside.

Rapporteringen fra fylkeskommunene er i stor grad aktivitetsorientert. For 2010 er det innført et nytt system for resultatrapportering for avsluttede prosjekter. På sikt vil dette danne grunnlag for en forbedret resultatrapportering. I alt 160 prosjekter som ble startet og avsluttet i 2010 har levert rapport. Disse beløper seg til i alt 53 mill. kroner eller tre pst. av alle innrapporterte midler over kap. 551, postene 60 og 61. Dette antallet og tilsvarende beløp forventes å øke de kommende årene fordi kravet til resultatrapportering ble innført for midler tildelt i 2010, og prosjekter sjelden startes og avsluttes samme år.

Departementet vurderer rapporteringen for 2010 for kommunale og regionale næringsfond som bedre enn fjorårets, men fremdeles ikke tilfredsstillende. Departementet mangler rapportering for om lag 5,7 pst. av rammen fylkeskommunene har tildelt til kommunale og regionale næringsfond. Kommuner og regionråd som forvalter midler på vegne av fylkeskommunene, vil ikke få utbetalt nye midler i 2011 før rapporteringen for 2010 er kontrollert og gjennomgått.

Budsjettforslag 2012

Det foreslås en bevilgning på 1 501 mill. kroner. Dette er en reduksjon på 51,4 mill. kroner (3,3 pst.) fra 2011. Bevilgningen inkluderer om lag 45 mill. kroner som skal dekke administrasjons- og gjennomføringskostnader ved ordninger i regi av Innovasjon Norge som finansieres på kap. 551, post 60, på linje med finansieringen av gjennomføringskostnader ved programmer på kap. 552, post 72. For nærmere omtale, se Prop. 1 S (2010–2011) *Nærings- og handelsdepartementet*. Fylkeskommunene, KS, Innovasjon Norge og Kommunal- og regionaldepartementet har blitt enige om en avtale for hvilke aktiviteter som dekkes av administrasjons- og gjennomføringskostnadene. Midler til å dekke omtalte administrasjons- og gjennomføringskostnader på kap. 551, post 60 overføres direkte fra Kommunal- og regionaldepartementet til Innovasjon Norge.

Tildelingen til kommunale næringsfond videreføres på samme nivå som i 2011 med 225 mill. kroner. Midlene skal gjøre kommunene bedre i stand til å legge til rette for økt vekst, verdiskaping og sysselsetting. Departementet forutsetter at midlene til kommunale næringsfond tas i bruk ved at midlene i sin helhet tildeles kommuner og regionråd. Bevilgningen må ses i sammenheng med satsingene Lokal samfunnsutvikling i kommunene (LUK) og Førstelinje for utvikling av næringsliv i kommunene (FUNK).

Et nytt og forsterket tiårig næringshageprogram ble satt i gang 1. juli 2011. Sammen med SIVA skal fylkeskommunene utforme regionale programmål, beslutte antall og struktur på næringshagene i fylket, og velge hvilke næringshager som skal inngå i programmet. SIVA finansierer inntil 50 pst. av utviklingsressursen per næringshage via det nasjonale næringshageprogrammet. Fylkeskommunene, eventuelt i kombinasjon med kommuner og andre, forutsettes å finansiere 25 pst. og de aktuelle bedriftene de resterende 25 pst.

Post 61 Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, kan overføres

Mål

Midlene skal bidra til å nå de samme målene som for kap. 551, post 60. Det legges vekt på utvikling av næringsliv og arbeidsplasser i områder som ikke fikk gjeninnført differensiert arbeidsgiveravgift, eller som fikk gjeninnført ordningen med en høyere sats enn før 2004.

Tildelingskriterier

Den fylkesvise fordelingen av kompensasjonsmidlene tar utgangspunkt i avgiftsøkningen for privat sektor. Beregningsgrunnlaget for differensiert arbeidsgiveravgift ble i 2007 endret fra å følge arbeidstakers bostedsadresse til å følge virksomhetens adresse. Dette gir et restbeløp som fordeles til fylkeskommunene med kommuner innenfor det distriktspolitiske virkeområdet etter de samme objektive kriteriene som på kap. 551, post 60. Restbeløpet skal benyttes til bredbåndsutbygging i områder uten full bredbåndsdekning eller uten tilstrekkelig kapasitet, som ellers ikke vil bli utbygd av kommersielle aktører. Etter avtale med departementet kan det også gis støtte til andre infrastruktur- og næringstiltak, herunder mobildekning.

Rapport

Totalrammen til nye tiltak i 2010 var på 674,4 mill. kroner, inkludert en tilsagnsfullmakt på 100 mill. kroner som først kom til utbetaling i 2011. Restbeløpet i 2010 var 108,6 mill. kroner. Tabell 3.8 viser fordelingen mellom kompensasjonsmidler og restbeløpet.

Bevilgningen til nye tiltak i 2011 var 696,3 mill. kroner, inkludert en tilsagnsfullmakt på 100 mill. kroner som først kommer til utbetaling i 2012. Av disse utgjorde restbeløpet 128,8 mill. kroner. I tillegg ble det overført kr 200 000 på posten fra 2010 til 2011 på grunn av avrundingsfeil fra budsjettåret 2009. Dette beløpet er lagt til rammen for restbeløpet.

Tabell 3.8 Fordelingen av bevilgningen på kap. 551, post 61 til fylkeskommunene i perioden 2009–2011 (i 1000 kr)

	2009		2010		2011	
	Kompen-sasjon	Rest-beløp	Kompen-sasjon	Rest-beløp	Kompen-sasjon	Rest-beløp
Østfold		300		400		400
Hedmark	11 600	4 400	11 300	5 800	9 500	6 900
Oppland	4 500	4 500	3 900	5 800	3 700	6 900
Buskerud	2 400	1 700	2 600	2 200	1 800	2 600
Telemark	3 200	3 800	3 500	5 000	3 200	5 900
Aust-Agder	2 800	1 500	2 500	2 000	2 200	2 400
Vest-Agder	2 800	1 800	3 300	2 400	3 300	2 900
Rogaland	9 200	1 600	11 700	2 200	13 400	2 600
Hordaland	42 600	4 500	48 300	5 900	49 400	7 000
Sogn og Fjordane	33 300	5 400	36 100	7 100	38 300	8 400
Møre og Romsdal	72 300	7 600	77 400	10 000	81 600	11 900
Sør-Trøndelag	11 800	4 800	13 200	6 300	11 800	7 500
Nord-Trøndelag	1 100	6 100	1 300	8 000	700	9 400
Nordland	151 100	16 800	147 600	21 900	145 900	25 900
Troms	199 900	10 600	203 100	13 900	202 900	16 600
Finnmark		7 400		9 700		11 500
Kommunal- og regionaldep.				693		
Totalt	548 600	83 000	565 800	109 293	567 700	128 800

I 2011 er andelen til Nordland og Troms om lag 56 pst. av den totale bevilgningen til kompensasjon for avgiftsøkning. I Nordland og Troms er det kun Bodø og Tromsø kommuner som har fått gjeninnført ordningen med en høyere sats enn før 2004. Departementet legger til grunn at Nordland og Troms fylkeskommuner i større grad bruker midler på tiltak utenfor byene Bodø og Tromsø. Rapporteringen for 2010 viser at Nordland har fulgt oppfordringen. I 2010 ble henholdsvis 25 pst. og 70 pst. av rammen til Nordland og Troms brukt på tiltak i kommunene Bodø og Tromsø. I 2009 var andelene henholdsvis 34 pst. og 65 pst. De to kommunenes andel av fylkenes befolkning er henholdsvis 20 og 43 pst.

Restbeløpet har fra 2007 blitt prioritert til økt bredbåndsdekning. Andre infrastruktur- og næringstiltak har også blitt støttet etter godkjenning fra departementet. Agderfylkene, Sogn og Fjordane, Hordaland og Nord-Trøndelag har fått godkjenning til å bruke av restbeløpet til å utbedre mobildekningen i fylkene. Nord-Trøndelag har også fått godkjenning til å bruke av restbeløpet for å legge trekkrør for fiber i forbindelse med pågående veiprosjekter.

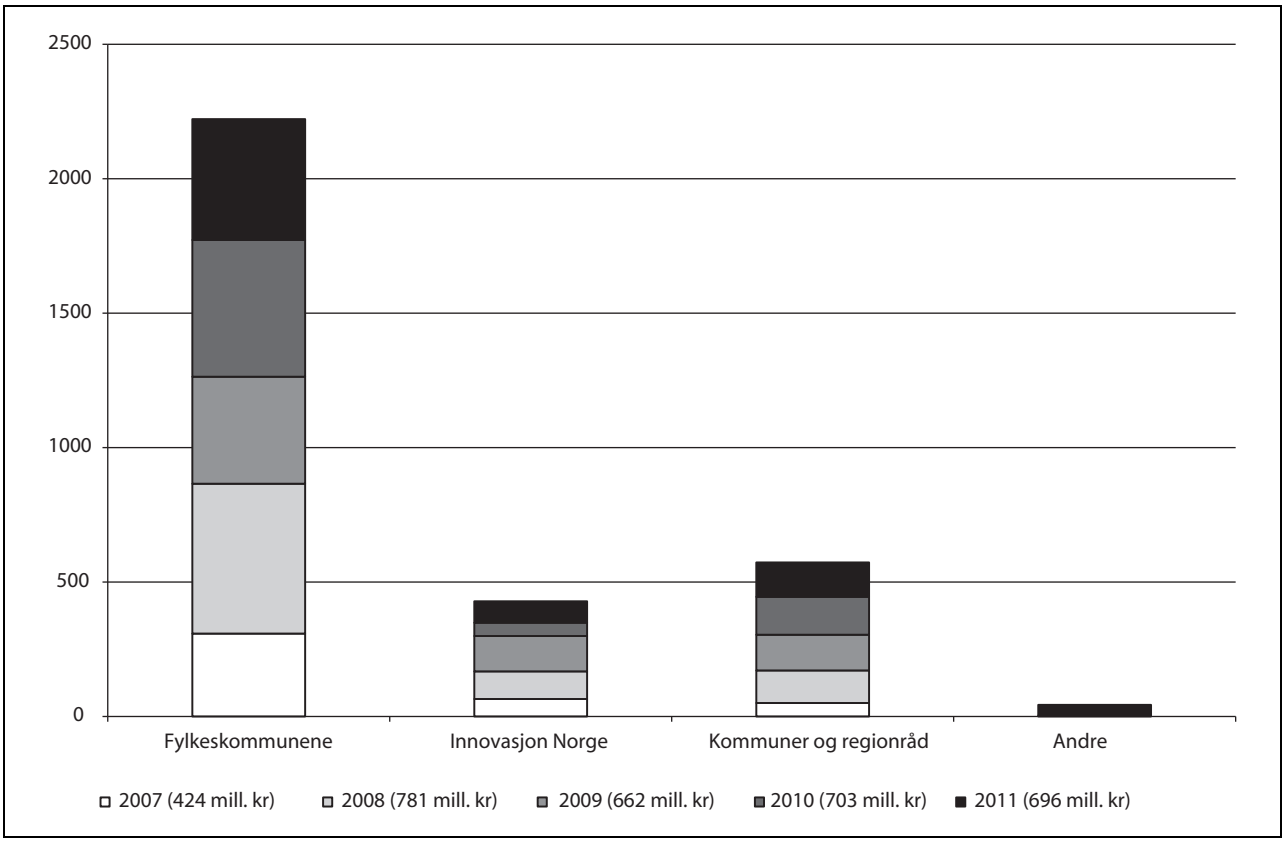

Figur 3.7 Fordeling av fylkenes midler[1] på kap. 551, post 61 etter forvalter i 2006–2011

[1] Beløpene kan avvike fra bevilgningstallene fordi fylkeskommunene kan disponere bevilgningen over flere år. Tallene for 2007–2010 viser fylkenes endelige fordeling til forvalterne. Tallene for 2011 er planlagt fordeling og kan avvike fra endelige fordeling.

Figur 3.7 gir en oversikt over fylkeskommunenes delegering av midler til ulike forvaltere på kap. 551, post 61. I 2010 forvaltet fylkeskommunene og andre forvaltere henholdsvis 508,6 mill. kroner og 194,4 mill. kroner, totalt 703 mill. kroner.

Det ble i 2010 gitt tilsagn om 690 mill. kroner. Beløpet avviker fra fylkeskommunenes fordeling av midler i 2010 da forvalterne kan disponere midlene over flere år. Det ble brukt 156,7 mill. kroner av dette til bredbåndsutbygging, mobil og IKT. For nærmere omtale av og rapportering på bruken av midlene vises det til vedlegg 1.2 og fylkesrapporteringen på departementets hjemmeside.

Budsjettforslag 2012

Det foreslås en bevilgning på 628,6 mill. kroner. Dette er en reduksjon på 67,7 mill. kroner (9,7 pst.) fra 2011. Bevilgningen inkluderer midler til å dekke tilsagnsfullmakter på 100 mill. kroner som allerede er disponert i 2011, men som først kommer til utbetaling i 2012. Det foreslås i tillegg en tilsagnsfullmakt på 100 mill. kroner i 2012, jf. forslag til romertallsvedtak IV. Disse midlene kommer først til utbetaling i 2013. Departementet disponerer derfor 628,6 mill. kroner til nye tilsagn i 2012. Posten er underlagt et system med tilsagnsfullmakter. For forklaring av budsjetteringssystemet, se boks 3.6 under programkategori 13.80.

I lys av budsjettsituasjonen og en vesentlig sterkere sysselsettingsvekst og folketallsutvikling i Bodø og Tromsø sammenlignet med andre kommuner som ikke fikk gjeninnført redusert arbeidsgiveravgift, reduseres bevilgningen til Nordland og Troms fylkeskommuner i 2012.

Departementet legger til grunn at Nordland og Troms fylkeskommuner i stor grad bruker midlene på tiltak utenfor byene Bodø og Tromsø. Det vil si i distriktene i de to kommunene samt andre kommuner i fylkene. Departementet ber Troms om å øke sin andel av bevilgningen til tiltak utenfor Tromsø sentrum.

Post 71 Nordområdetiltak, kan overføres

Posten opphørte fra og med 2011. Bevilgningen på posten er overført til kap. 552, post 72 til nordområdetiltak.

Rapport

Stortinget bevilget 50 mill. kroner i 2009 til etablering av NordNorsk Reiseliv AS. Departementet har delegert forvaltningen av midlene til Finnmark fylkeskommune som forvalter midlene på vegne av de tre eierne (Nordland, Troms og Finnmark fylkeskommuner). Midlene ble først stilt til disposisjon for NordNorsk Reiseliv AS i 2010. Tilsagnsperioden er ut 2011. På grunn av sen etablering av selskapet og sen oppstart forlenger departementet tilsagnsperioden med to år.

I 2010 ble det bevilget 50 mill. kroner til følgende aktiviteter:

- *Forskningsløft i nord*: 35 mill. kroner til videreføring av fem igangsatte prosjekter.
- *Reiseliv i Nord:* 10 mill. kroner. Prosjektet arbeider for tiden med åtte delprosjekter for å styrke det innovasjonsrettede arbeidet i landsdelen med vekt på regionale næringsklynger og kunnskapsintensive næringer knyttet til regionale fortrinn.
- *Unge entreprenører*: 5 mill. kroner til økt entreprenørskap og nyskaping blant unge. Av dette gikk 4 mill. kroner til Innovasjon Norges satsing på unge, Ung gründer, som blant annet omfatter rådgivingstjeneste for unge entreprenører, og 1 mill. kroner til Ungt Entreprenørskap.

Kap. 552 Nasjonalt samarbeid for regional utvikling

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
21	Kunnskapsutvikling, informasjon, mv., *kan overføres*	15 807	13 000	15 500
62	Nasjonale tiltak for lokal samfunnsutvikling, *kan overføres*		30 000	30 000
72	Nasjonale tiltak for regional utvikling, *kan overføres*	390 508	459 750	484 100
	Sum kap. 0552	406 315	502 750	529 600

Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet Prop. 120 S (2010–2011) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2011*, ble post 21 økt med 3 mill. kroner til 16 mill. kroner mot en tilsvarende reduksjon av post 72 til 456,8 mill. kroner.

Post 21 Kunnskapsutvikling, informasjon, mv., kan overføres

Mål

Målet med bevilgningen er å utvikle ny kunnskap som grunnlag for nasjonal politikkutvikling gjennom evalueringer og utredninger. Det er også et mål å spre kunnskap, bidra til kompetanseoppbygging og gjennomføre informasjonstiltak overfor virkemiddelaktører, fylkeskommuner og andre. Bevilgningen kan også nyttes til kjøp av forvaltningstjenester som sekretariatsbistand, forvaltning av tilskuddsordninger, samt dekking av medlemskapsutgifter.

Rapport

For 2010 ble det bevilget 11,4 mill. kroner. Bevilgningen inkluderte midler til vurdering av Interregs betydning for regionalt utviklingsarbeid og delfinansiering av Utenriksdepartementets utredning av EØS-avtalen etter 15 år. Det ble gjennomført utredninger til bruk i NOU 2011: 3 *Kompetansearbeidsplasser – drivkraft for vekst i hele landet*. Det ble også gjennomført flere utredninger om virkemiddelforvaltningen, blant annet med sikte på å forbedre resultatrapporteringen.

For 2011 ble det bevilget 13 mill. kroner. I forbindelse med Prop. 120 S (2010–2011) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2011* ble det gitt en tileggsbevilgning på 3 mill. kroner. Behovet for evalueringer og utvikling av ny kunnskap har vært særlig stor i 2011 da ny stortingsmelding om distrikts- og regionalpolitikken skal legges fram i 2012. Det er gjennomført opplæringstiltak for å bedre rapporteringen av resultater av virkemiddelbruken.

For oversikt over prosjekter som ble finansiert i 2010 og 2011, se vedlegg 1.4.

Budsjettforslag 2012

Det foreslås en bevilgning på 15,5 mill. kroner. Dette er en økning på 2,5 mill. kroner (19,2 pst.).

Bevilgningen skal brukes til forsknings-, utrednings- og evalueringsprosjekter som oppfølging av kunnskapsbehov beskrevet i St.meld. nr. 25 (2008–2009) *Lokal vekstkraft og framtidstru*. Bevilgningen skal og finansiere tiltak for å fornye rapporteringssystemer under programkategori 13.50. Prosjekter som bidrar til å utdype NOU 2011: 3 *Kompetansearbeidsplasser – drivkraft for vekst i hele landet* vil prioriteres, som spørsmål knyttet til tilgjengelighet av offentlige og private tjenester, studier av landets bo- og arbeidsmarkedsregioner, samt erfaringer med utlokalisering av statlige arbeidsplasser. Departementet vil initiere prosjekter som faglig underlag for kommende dialog mellom Norge og EU om distrikts- og regionalpolitikken. Bevilgningen skal også bidra til å finansiere knutepunktfunksjonen for norsk deltagelse i det EU-finansierte FoU-programmet ESPON. Bevilgningen omfatter også 4 mill. kroner til administrasjon av MERKUR-programmet og investerings- og utviklingsstøtten til dagligvarebutikker i distriktene. Dette er en økning på 2 mill. kroner som overføres fra kap. 552, post 72. Økningen i administrasjonsbevilgningen skyldes økt bevilgning til MERKUR-programmet, jf. omtale under kap. 552, post 72.

For 2012 er bl.a. følgende prosjekter planlagt:

- oppdatering av bo- og arbeidsmarkedsregioner (BA-regioner)
- følgeevaluering av handlingsplanen for Entreprenørskap i utdanningen (2010–2014)
- evaluering av tilsynsutflyttingene
- verktøy for å vurdere tjenester etter tilgjengelighet

Post 62 Nasjonale tiltak for lokal samfunnsutvikling i kommunene (LUK), kan overføres

Posten er ny i 2011. Tilskuddsordningen Lokal samfunnsutvikling i kommunene (LUK) som startet i 2010 ble i 2011 omdisponert fra kap. 552, post 72 til kap. 552, post 62.

Mål

Målet med ordningen er å styrke det langsiktige arbeidet i kommunene med å utvikle attraktive lokalsamfunn. Dette skal oppnås gjennom følgende resultatmål:

- Enda flere kommuner skal bli sterkere utviklingsaktører og bygge opp attraktive lokalsamfunn.
- Initiativ fra innbyggere, bedrifter, entreprenører, ildsjeler og frivillige organisasjoner skal være godt integrert i lokalt utviklingsarbeid.
- Fylkeskommunene skal få bedre kapasitet og kompetanse til å bygge opp under kommunenes arbeid med lokalsamfunnsutvikling.
- Fylkeskommunene har oversikt over aktuelle utviklingsprogram og samordner faglig og økonomisk støtte til kommunene fra ulike hold slik at virkemidler til lokale utviklingstiltak er mer effektiv.

Tildelingskriterier

Fylkeskommunene er ansvarlig for satsingen og gjennomføring av tiltakene. Planlegging, konkretisering og iverksetting av tiltak skjer i samarbeid med kommunene og andre samarbeidspartnere. Innsatsen tar utgangspunkt i utfordringene i det enkelte fylke og skal bygge videre på etablerte strategier i de enkelte regioner og kommuner.

Midlene tildeles fylkeskommunene etter søknad, vurdert etter i hvilken grad tiltaket er egnet for å nå målene med ordningen.

I tildeling av midler vil tiltak innen følgende områder bli vektlagt:

- utvikling av samarbeid mellom fylkeskommuner og kommuner for å utvikle felles plangrunnlag, kommuneplanens samfunnsdel i kommunene eller annen regional/lokal utviklingsplanlegging
- utvikling av arbeidsformer for mobilisering av innbyggere, bedrifter, entreprenører, ildsjeler og frivillige organisasjoner i kommunene
- utvikling av arbeidsformer og metodikk for samarbeid mellom kommuner og fylkeskommuner
- utvikling av arbeidsformer og metodikk mellom kommuner (partnerskapsavtaler, regionråd, interkommunalt samarbeid etc.)
- utvikling og bruk av konkrete verktøy for å drive prosesser og gjennomføre utviklingstiltak i kommunene

Midlene kan brukes til frikjøp av stillingsressurser både i fylkeskommuner og kommuner, til samlinger, utviklingsverksteder og nettverksarbeid med fylkeskommunene og kommuner/regionråd. Midlene skal ikke brukes til fysiske investeringer eller til faste driftskostnader i andre virksomheter eller organisasjoner.

Oppfølging og kontroll

Det er igangsatt en følgeevaluering som gjennomføres av Telemarksforskning og Arbeidsforskningsinstituttet. Evalueringen avsluttes i 2014. Fylkeskommunene skal rapportere årlig gjennom rapporteringssystemet for distrikts- og regionalpolitikken.

Rapport

I 2010 lå ordningen på kap. 552, post 72. For rapportering for 2010, se vedlegg 1.3.

For 2011 er det etter søknad fra fylkeskommunene tildelt 29,5 mill. kroner til utviklingstiltak i fylker og kommuner. Utviklingsmidlene for 2011 er brukt til

- å styrke fylkeskommunenes og kommunenes samarbeid om tiltak som for eksempel næringsutvikling med økt vekst og ringvirkninger av olje/gruveetableringer i regioner i Finnmark, utvikling av attraktive steder i Hedmark der fylkeskommunen og ti kommuner samarbeider om fysisk stedsutvikling og kulturrelaterte tiltak, som etablering av ressurssenter for å ta vare på de historiske trebyene i Vest-Agder, og utvikling av seilskutebyen Svelvik i Vestfold
- å utvikle mer langsiktige og systematiske arbeidsformer for å utvikle attraktive kommuner og regioner, gjennom å bygge opp plankompetanse og videreutvikle kommuneplanen som utviklingsverktøy i elleve av landets fylkeskommuner
- å styrke kommunenes utviklingskompetanse gjennom samlinger, kurs og videreutdanning i samarbeid med høyskoler, universitet og andre aktører i de fleste av landets fylkeskommuner

Budsjettforslag 2012

Det foreslås en bevilgning på 30 mill. kroner i 2012.

Post 72 Nasjonale tiltak for regional utvikling, kan overføres

Mål

Bevilgningen benyttes til gjennomføring av større nasjonale satsinger for regional utvikling og til programmer og prosjekter som bidrar til nye metoder for, eller ny kunnskap om, regional utvikling.

Tildelingskriterier og forvaltning

Under gis en omtale av generelle føringer for tildelingen av støtte.

Midlene benyttes på områder der det er hensiktsmessig og kostnadseffektivt med nasjonale fellesløsninger for regional utvikling. Det skal legges vekt på tiltakenes regionale forankring og forventede betydning for lokal og regional næringsutvikling. Bevilgningen skal i hovedsak benyttes til tidsbegrensede og tematisk avgrensede utviklingstiltak. Det er utarbeidet overordnede retningslinjer for bruk av midler på posten. Midler til departementets tiltak innenfor regjeringens nordområdestrategi finansieres over denne posten.

I forvaltningen av kap. 552, post 72 skal kvinner, unge og innvandrere prioriteres. Virkemiddelaktørene skal sette måltall for kvinneandelen innenfor forvaltningen av de næringsrettede midlene og tiltakene. Dette skal bidra til å nå målet om at 40 pst. av de næringsrettede midlene skal gå til kvinner innen 2013, jf. omtale av prioriterte grupper under programkategori 13.50.

Nedenfor følger en kort omtale av virkemiddelaktørenes forvaltning av midler på posten, og tildelingskriterier og forvaltning for noen utvalgte programmer/tilskuddsordninger. Utvidet omtale finnes i vedlegg 1.3.

Departementet har delegert forvaltningen av hoveddelen av midlene til Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådet. Virkemiddelaktørene forvalter ulike programmer/tilskuddsordninger. Det er angitt nærmere tildelingskriterier og retningslinjer for de ulike programmene/tilskuddsordningene som virkemiddelaktørene forvalter. Administrasjons- og gjennomføringskostnader som påløper ved selve forvaltningen av en ordning (tjenester/tiltak/program) dekkes innenfor ordningens rammer. Virkemiddelaktørene skal rapportere årlig hvor stor andel av bevilgningen som er brukt til å dekke administrasjons- og gjennomføringskostnader. For nærmere omtale av aktørenes roller, se omtale av ansvar og arbeidsoppgaver. Midlene til virkemiddelaktørene overføres i sin helhet, og ubenyttet ramme kan omdisponeres til andre tiltak innenfor det samme formålet uavhengig av hvilket år rammen er gitt.

Bolyst er en søknadsbasert tilskuddsordning som departementet forvalter i samarbeid med fylkeskommunene. Se nærmere omtale av mål og målgrupper for ordningen i vedlegg 1.3. Det viktigste tildelingskriteriet er kvalitet på prosjektet, herunder god forankring og gjennomføringsevne. I tillegg blir det vurdert hvorvidt prosjektet er nytenkende og har overføringsverdi. Fylkeskom-

munene har en viktig rolle i oppfølgingen av prosjektene, mens Distriktssenteret har en viktig rolle i kompetansebygging og erfaringsformidling. Innenfor Bolyst kan departementet tildele direkte bedriftsstøtte innenfor EØS-regelverkets bestemmelser for bagatellmessig støtte. Nærmere prioriteringer og krav for tilskuddsordningen Bolyst er nedfelt i egne retningslinjer.

Bevilgningen inkluderer også midler til Interregs transnasjonale og interregionale programmer, se vedlegg 1.3 for nærmere omtale.

Oppfølging og kontroll

Departementet og virkemiddelaktørene skal følge felles rapporteringskrav som gjelder for aktiviteter finansiert med de distrikts- og regionalpolitiske midlene. For alle avsluttede prosjekter under tilskuddsordninger i regi av departementet skal det på sikt også rapporteres på de samme indikatorene for resultater og effekter som på kap. 551, postene 60 og 61.

Departementet følger opp SIVA, Innovasjon Norge og Forskningsrådet gjennom egne oppdragsbrev ved tildeling av midler, rapportering og styringsmøter. En del resultater vil først kunne måles flere år etter at programmet eller tiltaket er gjennomført. Virkemiddelaktørene vurderer derfor resultater av midlene i enkeltprogrammer gjennom egne undersøkelser eller evalueringer. Departementet gjennomfører evalueringer av egne tilskuddsordninger. For omtale av evalueringer og undersøkelser som er gjort i 2010, se omtale under Mål og rapportering under programkategori 13.50.

Distriktssenteret har en sentral rolle i oppfølgingen av både tilskuddsordningen Bolyst og Verdiskapingsprogrammet for lokale og regionale parker. Distriktssenteret innhenter erfaringer og resultater og formidler disse gjennom sin kunnskapsbase. Sammen med midtveis- og sluttrapportering fra pilotene vil dette utgjøre evalueringen av Bolyst.

Rapport

For 2010 ble det bevilget 428,5 mill. kroner på posten. Bevilgningen ble blant annet benyttet til opprettelse av programmene Lokal samfunnsutvikling i kommunene (LUK), Bolyst og investerings- og utviklingstøtte til dagligvarebutikker i distriktsområder. I tillegg ble rammene til MERKUR-programmet, Bedriftsnettverk og Verdiskapingsprogrammet for naturarven styrket.

I saldert budsjett 2011 ble bevilgningen på posten økt til 459,8 mill. kroner. Virkemiddelaktørene forvalter den største andelen av midlene på posten. Økningen bidro blant annet til en styrking av Næringshageprogrammet og Bolyst. I tillegg styrket departementet Næringshageprogrammet med ytterligere 10 mill. kroner gjennom omdisponeringer innenfor posten, jf. Prop. 120 S (2010–2011) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2011*. Videre økte bevilgningen til Bedriftsnettverk, Ung gründer, og Ungt Entreprenørskap.

Figur 3.8 viser fordelingen av bevilgningen på kap. 552, post 72 siden 2006 på forvalter. Innovasjon Norge er den største forvalteren av midler på posten.

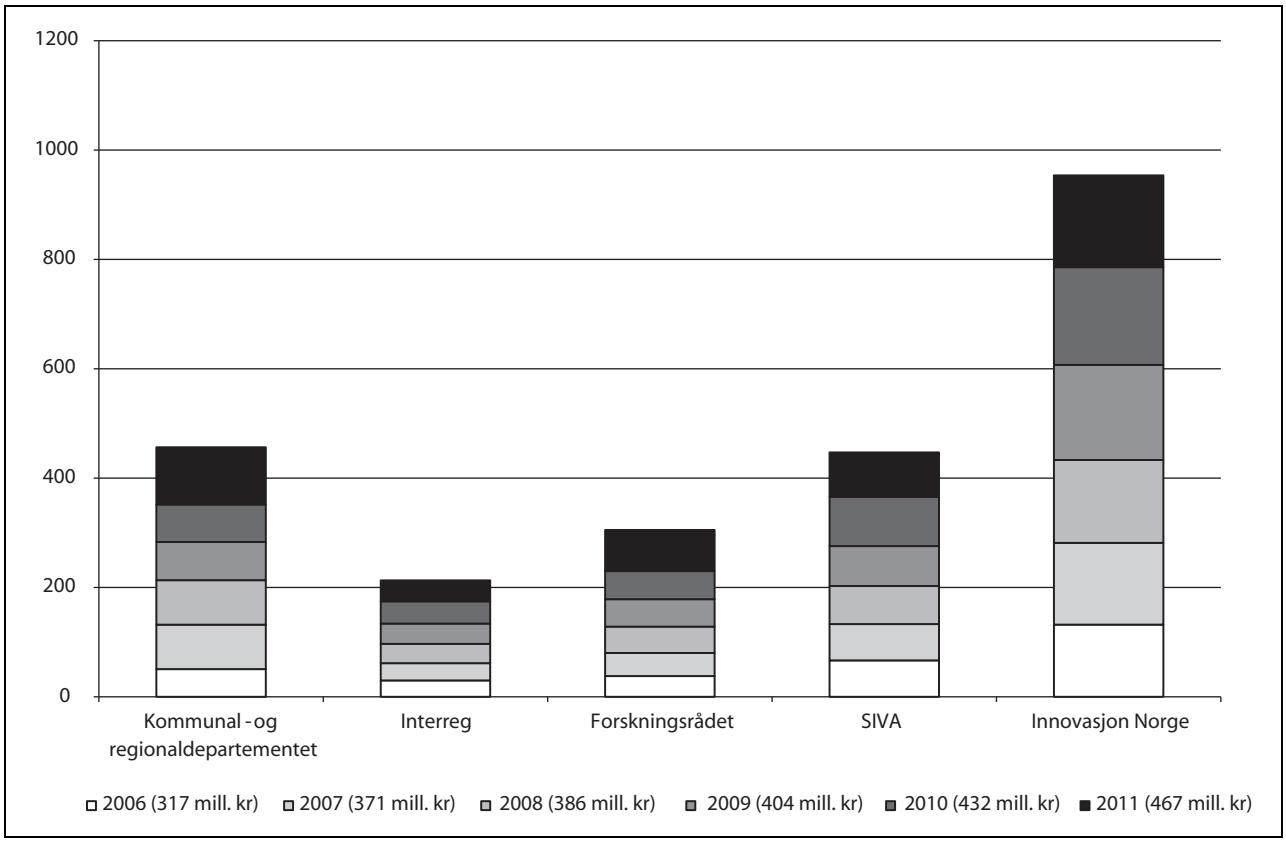

Figur 3.8 Fordeling av midler[1] på kap. 552, post 72 etter forvalter 2006–2011

[1] Rammene inkluderer ubenyttede midler overført mellom år. Det ble overført 3,5 mill. kroner fra 2009 til 2010, og 9,5 mill. kroner fra 2010 til 2011. Kr 500 000 ble omdisponert fra posten til kap. 554, post 1 i St.prp. nr. 67 (2008–2009) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2009*. Tallene for 2011 er planlagt fordeling og kan avvike fra endelig fordeling.

Det ble i 2010 gitt tilsagn om 453,9 mill. kroner på posten. Nedenfor er en oversikt over tiltak i 2010 og 2011 fordelt på forvalter etter rapporterte gitte tilsagn i 2010 og tildelt ramme i 2011 (inklusive ubenyttede midler overført fra 2010). Størrelsen på gitte tilsagn kan avvike fra bevilgningstallene for 2010, da virkemiddelaktørene kan disponere bevilgningen over flere år. En kort beskrivelse av det enkelte program og den enkelte satsingen finnes i vedlegg 1.3, samt kapitlet Mål og rapportering.

- *Innovasjon Norge (172,7 mill. kroner i 2010, 167,8 mill. kroner i 2011):*

  NCE, ARENA, Inkubatorstipend, Kvinner i næringslivet, Ung gründer, NyVekst, Bedriftsnettverk, Designprogrammet, BIT, HøyVekst, Førstelinje for utvikling av næringslivet i kommunene (FUNK), Kompetanseprogrammet, Regional omstilling, Kultur og opplevelser, analyse, evaluering, økt entreprenørskap og nyskaping blant unge i nord og Reiseliv i Nord.
- *Forskningsrådet (45,2 mill. kroner i 2010, 75,2 mill. kroner i 2011):*

  FORNY, VRI, Forskningsløft i Nord, regionale representanter
- *SIVA (78,3 mill. kroner i 2010, 81 mill. kroner i 2011):*

  Industriinkubatorer, FoU-inkubatorer, Næringshager, Kvinnovasjon, Industriinkubatorprogrammet i Nord-Norge, Regionalisering og nettverk, Kultur og næring og Inkubatorprogram for mat- og naturbaserte næringer.
- *Kommunal- og regionaldepartementet (106,8 mill. kroner i 2010, 104,6 mill. kroner i 2011):*

  Bolyst, Lokal samfunnsutvikling i kommunene (LUK), utviklings- og investeringsstøtte, MERKUR, Ungt Entreprenørskap, Verdiskapingsprogrammet for naturarven, Digitale Distriktsagder, prøveprosjekt med gratisferjer, prøveprosjekt med førerkortopplæring, Inn på tunet, Regionale senter for likestilling og mangfold, Grensetjänsten Morokulien og Aurland naturverkstad.
- *Interreg, tilrettelegging for internasjonalt samarbeid og samarbeid i nærområdene (41,6 mill. kroner i 2010, 38,7 mill. kroner i 2011):*

Sápmi[5], Østersjøen, Nordsjøen, Nordlig Periferi, Interreg IV C, ESPON, URBACT II, Interact, Nordsjøkommisjonen og Nordsjøprogrammets felles årskonferanse, interreg.no, Barentssekretariatet (inkludert Nordlige Maritime Korridor), Nordisk atlantsamarbejde (NORA) og Komiteen for regional planlegging og utvikling i Østersjøregionen (VASAB).

Budsjettforslag 2012

Det foreslås en bevilgning på 484,1 mill. kroner. Dette er en økning på 24,4 mill. kroner (5,3 pst.) fra 2011. Under gis en omtale av større endringer i 2012.

Næringshageprogrammet under SIVA skal skape utviklingsmuligheter i distriktene gjennom samlokalisering og synergivirkninger for næringsvirksomhet. Nytt tiårig næringshageprogram ble igangsatt fra 1. juli 2011. Hovedmålet for programmet er å bidra til økt verdiskaping gjennom å legge til rette for utvikling av kunnskapsarbeidsplasser i distriktene. Nyskaping og innovasjon står sentralt. Fylkeskommunene og SIVA velger sammen ut deltakende næringshager, definerer regionale programmål og bidrar med finansiering. Næringshagene skal i hovedsak etableres innenfor det distriktspolitiske virkeområdet. Unntak skal avklares med departementet.

SIVAs FoU-inkubatorprogram er evaluert og viser gode resultater. Fra og med 2012 videreføres tiltaket gjennom en ny og mer fleksibel inkubatorsatsing der de ulike inkubatorprogrammene kommer inn under samme paraply. Målet med satsingen er økt verdiskaping gjennom bedre utnyttelse av gode ideer fra FoU-, nyskapings- og industrimiljøer. Alle inkubatorprogrammene bygger på samme metode og kompetansebase. Det nye konseptet innebærer økt profesjonalisering av inkubatorlederne gjennom utvikling av kompetanseverktøy og nasjonale støttetjenester, større grad av nettverk mellom miljøene og tydeligere krav til de enkelte inkubatorene. Innholdet i satsingen vil bli nærmere spesifisert i tilskuddsbrev til SIVA for 2012. Nærings- og handelsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet vil i samarbeid med SIVA arbeide videre med utforming og innhold i et sammenslått program.

MERKUR-programmet og tilskuddsordning for utviklings- og investeringstøtte til utkantbutikker forvaltes av Mentor AS. Administrasjonskostnader dekkes over kap. 552, post 21. Ordningen ble etablert i 2010 og videreføres i 2012. Se nærmere omtale under vedlegg 1.3. Fra og med 2012 legges det opp til en utvidelse av tilbudet til også å gjelde drivstofftilgang. Det foreslås en overføring fra Samferdselsdepartementet til Kommunal- og regionaldepartementet på 21,2 mill. kroner, knyttet til at den planlagte ordningen for kompensasjon til distriktene for forskjeller i drivstoffpriser likevel ikke vil bli innført, jf. Prop. 1 S (2011–2012) *Samferdselsdepartementet*. Midlene som var planlagt benyttet til denne ordningen foreslås i stedet benyttet til å styrke MERKUR-programmet i 2012. Midlene skal i hovedsak styrke drivstofftilgangen i distriktene. Dette kan gjøres gjennom å etablere eller opprettholde drivstoffanlegg i tilknytning til dagligvarebutikker, eller gjennom å støtte etablering av nye, mobile drivstoffanlegg. Det vil bli utarbeidet nye kriterier for ordningen før utlysning. Av de 21,2 mill. kronene flyttes 2 mill. kroner i administrasjonskostnader fra kap. 552, post 72 til kap. 552, post 21.

Departementet foreslår også å åpne for at noe av disse midlene kan brukes til en generell styrking av MERKUR-programmet, der noe av midlene kan brukes til å utvikle nye konsepter for hvordan dagligvarebutikker i distriktene kan styrke sin stilling som sentral tjenesteleverandør. I tillegg blir det igangsatt et prøveprosjekt der noen butikker prøver ut butikken som sosial arena for innbyggerne.

Verdiskapingsprogrammet for lokale og regionale parker er nytt fra 2012. Målet er økt verdiskaping og næringsutvikling i avgrensede landskaps- og identitetsområder med særskilte natur- og kulturverdier. Verdiskaping skal i denne sammenheng forstås som sosial, kulturell, miljømessig og økonomisk verdiskaping. Lokale og regionale parker er en samarbeidsmodell for bygdeutvikling og bærekraftig bruk av områder i Norge med viktige natur- og kulturverdier. Parkene skal fremme helhetlig steds- og næringsutvikling, samt levende bygdesamfunn i bygder og bynære områder med slike verdier. Dette skal gjøres gjennom bærekraftig bruk av natur- og kulturverdiene som ressurs.

Målgruppen er aktører i landskaps- og identitetsområder som har særskilte natur- og kulturverdier, og som har konkrete planer for verdiskaping i tilknytning til parken. Midlene skal dekke utviklingsaktiviteter for verdiskaping og næringsutvikling i parkene. Tilskudd vil kunne gis til parker som er godkjent etter nasjonalt kriteriesett. Det vil bli utarbeidet tildelingskriterier for tilskudd, og ordningen vil bli evaluert. Departementet vil vurdere om deler av midlene også skal

[5] F.o.m. 2011 er midlene til delprogrammet Sápmi under Interreg IV A Nord, 2,15 mill. kroner, omdisponert til kap. 551, post 60.

kunne gis som tilskudd til kandidater som er i en forprosjektfase. Tilskuddsordningen er søknadsbasert og forvaltes av departementet. Vurderingen av søknadene vil bli gjort i samarbeid med andre aktører.

Kommunal- og regionaldepartementet etablerer i 2012 en årlig kåring, Statens pris for attraktiv stad, for å fremheve og hedre kommuner og/eller andre aktører som har vist vilje og evne til å skape et levende og attraktivt sted for å bo, arbeide, drive næring og besøke. Kåringen skal bidra til å løfte fram forbilder som kan inspirere andre til innsats. Departementet vil gi en påskjønnelse til aktører som har involvert offentlige, private og frivillige krefter til gjennomføring av tiltak som har ført til kvalitetsmessig og estetisk opprustning av et sted. Opprustningen skal ha ivaretatt og videreutviklet stedets egenart på en nyskapende og bærekraftig måte blant annet gjennom god utforming av de fysiske omgivelsene. Tiltakene skal ha bidratt til å øke stedets attraktivitet og folks opplevelse av trivsel, tilhørighet og stolthet for stedet. Kåringen skjer via en jury og prisen vil i 2012 være på kr 250 000. Mottakere av prisen kan være kommuner, fylkeskommuner, organisasjoner, virksomheter eller andre som har bidratt vesentlig til de kvaliteter som belønnes. Prisen skal gå til videreutvikling av stedet. Distriktssenteret skal administrere arbeidet med ordningen i samarbeid med Husbanken.

Departementet foreslår følgende fordeling etter forvalter og tiltak. Endringer er gitt i forhold til saldert budsjett 2011:

- *Innovasjon Norge (152,8 mill. kroner):* Midlene går til en videreføring av ARENA, Bedriftsnettverk, NCE, HøyVekst, Regional omstilling, Førstelinje for utvikling av næringslivet i kommunene (FUNK), Kvinner i næringslivet, Kultur og opplevelser, Kompetanseprogrammet, Ung gründer, Designprogrammet og NyVekstprogrammet. Tildelingen til analyser, evalueringer og profilering reduseres med 1 mill. kroner til 5,4 mill. kroner.
- *Forskningsrådet (40,2 mill. kroner):* VRI og regionale representanter videreføres.
- *Nordområdetiltak – Forskningsrådet, Innovasjon Norge og Ungt Entreprenørskap (41 mill. kroner):* Tildelingen til økt entreprenørskap og nyskaping blant unge i nord (Innovasjon Norge) økes med 1 mill. kroner til 5 mill. kroner. Tiltakene Forskningsløft i nord og Ungt Entreprenørskap i nord, videreføres. Tildelingen til Reiseliv i Nord (Innovasjon Norge) på 10 mill. kroner fases ut.
- *SIVA (83,3 mill. kroner):* Næringshageprogrammet økes i 2012 med 15 mill. kroner til 40 mill. kroner. Bevilgningen styrkes som følge av etableringen av et nytt tiårig næringshageprogram fra 1. juli 2011. Tildelingen til Industriinkubatorprogrammet Nord-Norge på 2,7 mill. kroner avsluttes. Øvrige midler går til gjennomføring av SIVAs inkubatorsatsing, Kvinnovasjon og Regionalisering og nettverk.
- *Kommunal- og regionaldepartementet (127,6 mill. kroner):* Det etableres et Verdiskapingsprogram for lokale og regionale natur- og kulturparker med 10 mill. kroner. En del av midlene til ordningen vil gå til organisasjonen Norske Parker. I tillegg etableres Statens pris for attraktiv stad 2012 på kr 250 000. Tilskuddet til Ungt Entreprenørskap økes med 2 mill. kroner til 12 mill. kroner. MERKUR-programmet og utviklings- og investeringsstøtten til dagligvarebutikker økes med 19,2 mill. kroner til 43,2 mill. kroner, i hovedsak som følge av utvidelse av tilbudet til også å gjelde drivstoffanlegg. Departementet går inn med kr 250 000 til Nasjonalt program for leverandørutvikling. Øvrige midler går til en videreføring av Verdiskapingsprogrammet for naturarven, Inn på tunet, prøveprosjekt med gratisferjer (ferjesambandene Daløy–Haldorneset og Grytøy, Sandøy og Bjarkøy, prøveprosjekt med førerkortopplæring, Grensetjänsten Morokulien (0,25 mill. kroner), videre-/ etterutdanningstilbudet Samplan (KS, 0,35 mill. kroner), nettverksarbeid og seminarer (herunder støtte til Dyrøyseminaret og Vågåseminaret, og kunnskapsformidling til fylkeskommunene, 0,5 mill. kroner), og bidrag til OECD Leed (0,25 mill. kroner). Bevilgningen til Bolyst reduseres med 5 mill. kroner til 42 mill. kroner i 2012.
- *Interreg og tilrettelegging for internasjonalt regionalpolitisk samarbeid og samarbeid i nærområdene (39,2 mill. kroner):* Hoveddelen av midlene går til en videreføring av Interreg-programmene Østersjøen, Nordsjøen, Nordlig Periferi, Interreg IV C, ESPON, URBACT II og Interact. Videre dekkes støtte til VASAB (30 000 Euro), Barentssekretariatet (2,8 mill. kroner), Nordisk atlantsamarbejde (NORA 0,55 mill. kroner) og Østersjøkonferanse (inntil 1 mill. kroner). Midlene kan videre brukes til konferanser, utredninger, informasjons- og samarbeidstiltak, også etter søknad.

Kap. 554 Kompetansesenter for distriktsutvikling

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
01	Driftsutgifter	22 303	26 700	27 200
	Sum kap. 0554	22 303	26 700	27 200

Kompetansesenter for distriktsutvikling (Distriktssenteret) er en støttespiller og kunnskapsbase for helhetlig og bærekraftig utviklingsarbeid i distriktsområder. Distriktssenteret bidrar aktivt til kompetansebygging om distriktsutfordringer og er et landsdekkende kompetanseorgan, rådgiver og bidragsyter overfor myndigheter og ildsjeler. Distriktssenteret skal

- innhente og formidle kunnskap fra prosjekter for utvikling av attraktive lokalsamfunn
- inspirere lokale utviklingsaktører gjennom å innhente, sammenstille og formidle erfarings- og forskningsbasert kunnskap
- være en premissleverandør for utvikling av distrikts- og regionalpolitikken
- samhandle med aktører innenfor distrikts- og regional utvikling

Post 1 Driftsutgifter

Bevilgningen dekker lønn og øvrige driftsutgifter. Deler av bevilgningen skal bidra til å utvikle ny kunnskap, kompetanseoppbygging og til å gjennomføre informasjonstiltak.

Rapportering

I saldert budsjett for 2010 ble det bevilget 26 mill. kroner til drift av senteret. I saldert budsjett 2011 ble bevilgningen økt til 26,7 mill. kroner.

Distriktssenteret gjennomførte Omdømmeskolen høsten 2010. Langsiktige effekter av Omdømmeskolens kull 2008 og 2010 blir evaluert i 2011. I 2010 sluttførte Distriktssenteret arbeidet med å videreutvikle nettsiden www.distriktssenteret.no, herunder kunnskapsbasen. Kunnskapsbasen er Distriktssenterets sentrale verktøy for faktaopplysninger, resultater fra prosjekter i lokalsamfunnene og relevante utredninger. Trafikken på nettsiden har vært stabil.

Som et ledd i kunnskapsutviklingen fikk Distriktssenteret gjennomført en rekke utredninger i 2010. Noen eksempler er Bosettingsvirkninger av regionale traineeprogram, Evaluering av omdømmeskolens kull 2009 og Langtidseffekter av omstillingsprogram. Utredningene er tilgjengelige på nettsiden til Distriktssenteret. Mange av utredningene er gjennomført i samarbeid med aktører som Innovasjon Norge, Husbanken og Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi).

Distriktssenteret har laget en oversikt over alle Bolyst-prosjektene som ble iverksatt i 2010 og vil følge dette arbeidet tett framover. Distriktssenteret trappet i 2010 opp samarbeidet med fylkeskommunene. Første halvår 2011 er det avholdt flere introduksjonsmøter med fylkeskommunene og det er gjennomført hospiteringsopphold i noen fylkeskommuner.

Som en del av arbeidet med formidling av erfaringer fra lokalt utviklingsarbeid var Distriktssenteret i 2010 og våren 2011 med på å arrangere konferanser for å formidle erfaringer til prosjektledere, kommuner og fylkeskommuner. Dette vil være en viktig del av arbeidet til virksomheten også i 2012.

Budsjettforslag 2012

Det foreslås en bevilgning på 27,2 mill. kroner. Dette er en økning på kr 500 000 (1,9 pst.) fra 2011. Bevilgningen på posten skal dekke oppgaver innen omdømmearbeid, utvikling av kunnskapsbasen samt innkjøp av nødvendige tjenester innen forskning og utredning. Distriktssenteret skal også involveres i arbeidet med Lokal samfunnsutvikling i kommunene (LUK), Bolyst og Verdiskapingsprogram for lokale og regionale parker. Distriktssenteret skal ha hovedansvar for administreringen av Statens pris for attraktiv stad 2012.

Departementet foreslår at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekt på kap. 3554, post 1, jf. forslag til romertallsvedtak II.

Kap. 3554 Kompetansesenteret for distriktsutvikling

Post 1 Diverse inntekter

Det blir ikke budsjettert med inntekter på posten.

Programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

Innledning

Kommuner og fylkeskommuner har ansvaret for de viktigste velferdstjenestene og er viktige demokratiske arenaer, utviklingsaktører og myndighetsutøvere. Kommuner og fylkeskommuner er sentrale aktører i samfunnsutviklingen og skal gi innbyggerne gode tjenester, bidra til valgfrihet og deltakelse, samtidig som den enkeltes rettssikkerhet ivaretas.

Kommunesektoren forvalter en stor del av fellesskapets ressurser på vegne av innbyggerne. Den samlede inntektsrammen er om lag 374 mrd. kroner i 2012, tilsvarende knapt 18 pst. av bruttonasjonalproduktet for Fastlands-Norge. Kommunesektoren har også en viktig rolle som arbeidsgiver, da én av fem sysselsatte i landet er ansatt i kommunal sektor.

Kommunesektoren må løse sine oppgaver innenfor gjeldende økonomiske rammer og regelverk. Rammestyring med rom for lokale prioriteringer og tilpasninger er et overordnet prinsipp når staten skal innrette ordninger og virkemidler rettet mot kommunesektoren. Innenfor rammene av nasjonalt regelverk skal kommunene ha mulighet til å foreta tilpasninger og prioriteringer for å finne lokale løsninger på utfordringene i nærmiljøet. Dette danner grunnlaget for et levende og velfungerende lokaldemokrati.

Rammefinansiering gjennom inntektssystemet er hovedfinansieringsmodellen for kommunesektoren. I overkant av ¾ av kommunesektorens inntekter er skatt og rammetilskudd, som sammen utgjør frie inntekter. Andelen øremerkede tilskudd er nå på om lag 5 pst., noe som er et historisk lavt nivå og bidrar til økt handlingsrom. Prinsippet om rammefinansiering er knyttet til kommunenes helhetlige ansvar for sentrale velferdstjenester til innbyggerne. Kommunene kan se utfordringene på ulike ansvarsområder i sammenheng. Dette gir kommunene et godt grunnlag for å prioritere mellom ulike tjenester og utforme tjenestetilbud som er tilpasset behovene til innbyggerne. Rammefinansiering legger til rette for at kommunene kan fordele tilgjengelige ressurser der de har størst nytte. Nærhet til beslutningsprosessen gir innbyggerne mulighet til å påvirke tjenestetilbudet og prioriteringene lokalt. Rammefinansiering er på den måten et viktig bidrag til å bygge opp under lokaldemokratiet. I tillegg gir rammefinansieringen kommunene insentiv til effektiv ressursbruk.

En sterk og sunn kommuneøkonomi er en forutsetning for et godt velferdstilbud i hele landet. Regjeringen har i perioden 2005–2011 gitt kommunene et betydelig økonomisk løft. Realveksten i de samlede inntektene i perioden anslås til om lag 49 mrd. kroner, tilsvarende 17,4 pst. Inntektsveksten har vært en forutsetning for utbyggingen av det kommunale tjenestetilbudet. Den gjennomsnittlige aktivitetsveksten i kommunesektoren i perioden 2005–2010 var 3,4 pst. per år. Det ble nesten 70 000 flere sysselsatte i sektoren i perioden, tilsvarende 46 000 årsverk.

Regjeringens budsjettopplegg for 2012 legger til rette for fortsatt høyt aktivitetsnivå i kommunesektoren. Enkelte tiltak innen barnehage, barnevern, skole, helse og omsorg blir særskilt styrket. Kommunesektoren må forvalte ressursene på best mulig måte, slik at innbyggerne kan tilbys tjenester av høy kvalitet. Arbeidet med omstilling og effektivisering av kommunal virksomhet må fortsatt prioriteres. Kommuner og fylkeskommuner må ha god økonomistyring og tilpasse sitt aktivitetsnivå til inntektsrammene.

Kommunal- og regionaldepartementet har det overordnede ansvaret for å sikre en korrekt gjennomføring av valg på kommunalt, fylkeskommunalt og statlig nivå. Valgordningen og gjennomføring av valg skal baseres på prinsipper om frie, direkte og hemmelige valg.

Ansvar og arbeidsoppgaver

Kommuner og fylkeskommuner har ansvaret for sentrale velferdstjenester som barnehager, grunnskolen, helse- og omsorgstjenester, sosiale tjenester, videregående opplæring, samferdsel og tekniske tjenester. Virksomheten finansieres av skatteinntekter, gebyrer og egenbetaling fra innbyggerne samt rammetilskudd og øremerkede tilskudd fra staten. Rammetilskuddet bevilges over Kommunal- og regionaldepartementets budsjett (kap. 571 og kap. 572), mens øremerkede tilskudd

bevilges på de ulike departementenes budsjetter. Kommunesektorens frie inntekter, som består av skatteinntekter og rammetilskudd, utgjør om lag 76 pst. av de samlede inntektene. Medregnet momskompensasjon kan andelen frie inntekter anslås til vel 80 pst.

De enkelte fagdepartementer har sektoransvar for sine områder overfor kommunesektoren, mens Kommunal- og regionaldepartementet har ansvar for å samordne den statlige styringen.

Mål og rapportering

Hovedmål og arbeidsmål under programkategori 13.70 for 2012 er gjengitt i tabell 3.9.

I Prop. 115 S (2010–2011) *Kommuneproposisjonen 2012* er regjeringens politikk for kommunesektoren, hvilke utfordringer kommunesektoren har og hvilke forventninger regjeringen har til kommunesektoren presentert. I kommuneproposisjonen er det også gitt en fyldig rapportering av resultater i kommunal sektor, blant annet om økonomi og tjenesteyting. Videre er det rapportert om disponering av tilskudd fra departementet til utviklingsprosjekter i kommunesektoren i 2010 (prosjektskjønnsmidler bevilget over kap. 571, post 64), samt om utredningsprosjekter innen fornying og omstilling i kommunesektoren hvor departementet har bidratt med finansiering. Av den grunn er omtalen av mål, strategier, tiltak og rapportering kortfattet i denne proposisjonen.

Tabell 3.9 Mål for programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

Hovedmål		Arbeidsmål
1	Et styringsdyktig lokalt folkestyre med aktiv deltakelse fra innbyggerne	1.1 Bidra til å utvikle og styrke lokaldemokratiet 1.2 Forvalte og videreutvikle kommuneloven 1.3 Bidra til en hensiktsmessig oppgavefordeling mellom forvaltningsnivåene 1.4 Aktiv oppfølging av lokalt initierte inndelingssaker
2	En åpen, effektiv og tillitskapende kommunal forvaltning	2.1 Legge til rette for gjennomsiktighet og styring gjennom informasjonen i KOSTRA 2.2 Bidra til høy effektivitet og god kvalitet i tjenestetilbudet i kommunesektoren 2.3 Bidra til styrket egenkontroll og en tillitskapende forvaltning i kommunesektoren
3	Statlig rammestyring som gir lokalt handlingsrom	3.1 Samordne statens styringsvirkemidler for å sikre lokalt handlingsrom 3.2 Drifte og utvikle inntektssystemet for å oppnå rettferdig inntektsfordeling og regionalpolitiske mål 3.3 Sørge for forutsigbare økonomiske rammebetingelser for kommunesektoren
4	Frie, direkte og hemmelige valg	4.1 Sørge for en valgordning som har tillit i befolkningen 4.2 Sørge for en valggjennomføring i samsvar med lovgivningen 4.3 Sørge for god tilgjengelighet for velgerne 4.4 Sørge for at velgerne gis nødvendig informasjon om valg

Hovedmål 1 Et styringsdyktig lokalt folkestyre med aktiv deltakelse fra innbyggerne

Kommuner og fylkeskommuner er selvstendige, folkevalgte forvaltningsnivåer. Departementet har et ansvar for å bidra til at kommunesektoren har et godt og framtidsrettet lov- og regelverk rundt sin virksomhet, og kommuneloven står her i en særstilling. Kommuner og fylkeskommuner er viktige demokratiske arenaer. Nærhet til kommu-

nale beslutninger gir innbyggerne mulighet til å påvirke prioriteringene, både gjennom valg og mellom valg. En hensiktsmessig oppgavefordeling mellom kommuner, fylkeskommuner og staten danner grunnlaget for et godt tjenestetilbud i hele landet. Endringer i kommunestruktur skal bygge på lokale initiativer.

Rapport og status

Departementet vektlegger lokaldemokratiutvikling. Det er viktig at innbyggerne har mulighet til å medvirke og påvirke utfallet av politiske beslutninger i lokalsamfunnet. På denne bakgrunn har departementet bidratt til prosjekter og tiltak som skal styrke innbyggernes muligheter til å øve innflytelse i sitt lokalsamfunn. Etter kommuneloven kan innbyggere kreve at kommunestyret behandler forslag til tiltak dersom initiativtaker greier å samle et tilstrekkelig antall underskrifter. Departementet arbeider med å videreutvikle ordningen til også å omfatte elektronisk innbyggerinitiativ.

Fordelingen av oppgaver mellom staten, fylkeskommunene og kommunene skal ivareta hensynet til lokalt selvstyre, muligheten for deltakelse fra innbyggerne og hensynet til nasjonale mål. Den konkrete oppgavefordelingen må bygge på en avveining mellom disse hensynene.

Prinsippene for oppgavefordelingen er fastslått i St.meld. nr. 12 (2006–2007) *Regionale fortrinn – regional framtid*. Der er det blant annet fastslått at folkevalgte organer bør ha ansvaret for oppgaver som krever lokalpolitisk eller regionalpolitisk skjønn. Videre er det et prinsipp at oppgaver bør legges på lavest mulige effektive nivå.

Gjennom samordning av saker av betydning for kommunesektoren legger departementet til rette for en hensiktsmessig oppgave- og arbeidsdeling mellom forvaltningsnivåene.

Departementet har i arbeidet med samhandlingsreformen lagt vekt på at kommunene skal kompenseres for oppgaveendringer som følger av reformen, og at lovendringer skal gi kommunene rom for å gi gode tjenester tilpasset lokale behov. Departementet har derfor vært i tett dialog med andre departementer, Helsedirektoratet og Kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon (KS) om å finne gode løsninger på de utfordringene implementeringen av reformen medfører.

Departementet har lagt vekt på at kommunene skal ha oppdatert og treffende informasjon om de rettslige rammene for sin virksomhet. I mai 2011 sendte departementet ut en veileder om interkommunalt samarbeid etter vertskommunemodellen. Departementet har også sendt ut et rundskriv i forkant av valget, med orientering om kommunelovens regler knyttet til konstituering av nye kommunestyrer. I august 2011 sendte departementet også ute en veileder om habilitetsreglene i forvaltningsloven og kommuneloven. For å sikre et oppdatert kunnskapsgrunnlag om omfang og konsekvenser av interkommunalt samarbeid, har departementet satt ut et forskningsoppdrag om dette.

Ved kommunestyre- og fylkestingsvalget i 2011 gjennomføres forsøk i 20 kommuner med nedsatt stemmerettsalder til 16 år. Det vil bli gjennomført en grundig evaluering av forsøket av Institutt for samfunnsforskning i samarbeid med Uni Rokkansenteret.

I samarbeid med KS har det blitt etablert en database på internett som gjør det mulig for enkeltkommuner som har gjennomført en innbygger- og politikerundersøkelse å vurdere sitt eget lokaldemokrati både i egen kommune og i forhold til andre kommuner.

I forbindelse med kommunestyre- og fylkestingsvalget 2011 vil det bli foretatt en lokaldemokratiundersøkelse gjennomført av Institutt for samfunnsforskning og Uni Rokkansenteret. Resultatene fra undersøkelsen vil foreligge i mai 2013.

Norge deltar også i prosjektet Good Governance, som er ledet av Europarådet, for å utvikle en metode for å evaluere lokaldemokratiet og styringen i enkeltkommuner. Gjennom en evaluering vil kommuner kunne oppnå en pris for godt styresett. I en første fase vil ti kommuner delta i prosjektet, med prisutdeling tidlig i 2012.

Departementet ønsker å gi kommuner som på frivillig basis ønsker å slå seg sammen, bedre og mer stabile rammevilkår. I 2010 ble det fastslått at staten nå skal dekke alle kostnader departementet mener er nødvendige for å etablere den nye kommunen. Tidligere har staten dekket 40–60 pst. av slike engangskostnader. Samtidig ble inndelingstilskuddet oppdatert på bakgrunn av endringer i inntektssystemet. Inndelingstilskuddet kompenserer nå for bortfall av basistilskudd og eventuell reduksjon i samlede regionalpolitiske tilskudd, i tillegg til eventuelle merkostnader som følge av økt arbeidsgiveravgift. I 2011 sluttet Stortinget seg til forslaget om å øke perioden for fullt inndelingstilskudd fra 10 til 15 år, etterfulgt av en nedtrapping over 5 år som i dag.

Departementet har lagt til rette for at Kongen i statsråd har vedtatt to kommunesammenslåinger, etter søknad fra kommunene. Kommunene Mosvik og Inderøy i Nord-Trøndelag skal slå seg sammen fra 1. januar 2012. Navnet på den nye kommunen blir Inderøy kommune. I tillegg er det

vedtatt at kommunene Harstad og Bjarkøy i Troms skal slå seg sammen fra 1. januar 2013. Navnet på den nye kommunen blir Harstad kommune.

Departementet har også behandlet flere saker hvor innbyggere har benyttet seg av muligheten som ligger i inndelingsloven til å komme med initiativ om å endre gjeldende kommunegrense.

Strategier og tiltak

Departementet vil fortsette arbeidet med demokratiutvikling. Kommuner som ønsker å utvikle og sette i gang lokaldemokratitiltak vil kunne få støtte til det. Det er også viktig å avslutte pågående prosjekter på en måte som gjør at erfaringene blir spredd til alle kommunene. Departementet vil i samarbeid med KS videreføre Good Governance-prosjektet. Prosjektet med nedsatt stemmerettsalder til 16 år vil bli evaluert.

Det er viktig at kommunene har tilstrekkelige og hensiktsmessige modeller for interkommunalt samarbeid. Departementet vil fremme en lovproposisjon om en ny modell for interkommunalt samarbeid, samkommunen. På bakgrunn av forskning som departementet har innhentet, vil departementet foreta en nærmere vurdering av reglene om interkommunalt samarbeid etter kommuneloven § 27 og reglene i kommuneloven § 59 om lovlighetskontroll.

Som et ledd i oppfølgingen av lokaldemokratimeldingen tar departementet sikte på å fremme lovproposisjon høsten 2011, etter høring høsten 2010. I høringsnotatet ble det blant annet foreslått å innføre lovbestemmelser knyttet til kommunestyrets og fylkestingets behandling av både delegasjonsreglementet og innstillingsinstituttet.

Som utgangspunkt for aktiviteten knyttet til inndeling på kommune- og fylkesnivå ligger prinsippet om frivillighet, dvs. at ingen kommuner eller fylkeskommuner skal inngå i en sammenslåing mot sin egen vilje. Ved lokalt initierte prosesser både på kommune- og fylkesnivå vil departementet aktivt følge disse opp ved å bistå og informere kommuner, fylkeskommuner og fylkesmenn i sammenslåingsprosessen. Departementet vil i tillegg informere om lovverk og retningslinjer samt løpende behandle søknader om sammenslåing, grensejustering og økonomiske støtteordninger.

Gjeldende inndelingslov trådte i kraft 1. januar 2002. Departementet vil utrede enkelte endringer i inndelingsloven, spesielt knyttet til økonomiske oppgjør etter grensejustering. Det vil også bli gjennomført en ajourføring av gjeldende rundskriv for inndelingsloven (H-01/07).

Fylkesmannen er førstelinje i alle saker knyttet til sammenslåinger og grensejustering. Departementet vil ved behov bistå fylkesmennene i dette arbeidet.

Hovedmål 2 En åpen, effektiv og tillitskapende kommunal forvaltning

Kommunesektoren forvalter på vegne av innbyggerne en stor del av fellesskapets ressurser og betydelig offentlig myndighet. Åpenhet, rolleklarhet og god egenkontroll er viktig for å sikre innbyggernes tillit til kommunesektoren og en riktig bruk av ressursene. Effektiv ressursbruk, god økonomistyring og lokal tilpasning må til for at kommuner og fylkeskommuner skal gi et godt tilbud til innbyggerne.

Rapport og status

KOSTRA (KOmmune-STat-RApportering) er et nasjonalt informasjonssystem som gir informasjon om kommunal og fylkeskommunal virksomhet. På bakgrunn av informasjon om ressursinnsats, tjenester og demografi, publiserer SSB nøkkeltall om enkeltkommuner, kommunegrupper og sektoren samlet.

Kommunal- og regionaldepartementet deltar aktivt i organer i KOSTRA, som legger til rette for styringsinformasjon til kommunene, staten og samfunnet for øvrig. Samarbeidet baseres på en balanse mellom relevant styringsinformasjon og rapporteringsbyrde fra kommunesektoren. Kommunene er de sentrale brukerne av styringsinformasjonen i KOSTRA.

Kommunesektoren står overfor utfordringer knyttet til demografiske endringer, rekruttering av kvalifisert arbeidskraft og økte forventninger til kvalitet og dekningsgrader i tjenestene de tilbyr. For å kunne møte utfordringene er det i tillegg til gode rammebetingelser behov for kontinuerlig utviklingsarbeid for å forbedre og effektivisere tjenestene.

På oppdrag fra Kommunal- og regionaldepartementet har Senter for økonomisk forskning ved NTNU gjennomført et prosjekt for å øke kunnskapen om effektivitet og effektivitetsutvikling i kommunesektoren. Analysene tyder på stor variasjon i effektivitet kommunene imellom innen grunnskole-, barnehage- og pleie- og omsorgssektoren. Prosjektet skisserer antatt effektiviseringspotensial i den enkelte kommune innen de mest sentrale velferdstjenestene for alle kommuner som har levert KOSTRA-statistikk i 2008 og 2009. Resultatene av prosjektet er omtalt i rapporten

Effektivitet i kommunale tjenester, som også er publisert på departementets nettside www.regjeringen.no/krd. Selv om resultatene fra prosjektet må tolkes med forsiktighet, gir de likevel kommunene en pekepinn på hvordan de driver sammenliknet med andre. Prosjektet vil bli videreført med oppdaterte tall.

En av fem arbeidstakere i Norge jobber i kommunal sektor, og sektoren forvalter en stor del av fellesskapets ressurser. Både for kommunene, innbyggere, politikere, presse og allmennheten for øvrig er det nødvendig at det finnes lett tilgjengelig og sammenlignbar informasjon over kommunenes inntekter og hvilke tjenester de leverer til innbyggerne. Kommunal- og regionaldepartementet har derfor etablert egne nettsider som på en enkel måte viser nivået på tjenesteytingen (gjennom produksjonsindekser) og de frie inntektene for den enkelte kommune.

Strategier og tiltak

Regjeringen har inngått en samarbeidsavtale med KS og hovedsammenslutningene på arbeidstakersiden, *Saman om ein betre kommune*. Samarbeidet er en videreføring av intensjonene i Kvalitetskommuneprogrammet. Hovedtemaene for samarbeidet vil være sykefravær, kompetanse og rekruttering, heltid/deltid og omdømme. Programmet skal støtte opp om det gode utviklingsarbeidet lokalt, og programmets hovedaktivitet vil bestå av lokale prosjekter. Det sentrale samarbeidet skal stimulere og bidra til å utvikle lokalt initierte prosjekter og tiltak. I 2012 har programmet en ramme på inntil 50 kommuner. Kommunene i programmet vil få støtte til sitt utviklingsarbeid gjennom nettverksarbeid, faglig veiledning og tilskudd.

Departementet mener det er viktig å opprettholde høy tillit til kommunal sektor. Kommuner og fylkeskommuner må bevisstgjøres nødvendigheten av verdier som åpenhet, rolleklarhet, etisk bevissthet og av at de må arbeide aktivt for å unngå misligheter og uetiske forhold. Informasjon er et sentralt virkemiddel, og departementet tar sikte på å sende ut en veileder om habilitet til bruk i kommunene. Departementet vil fortsette å arrangere regelmessige etikksamlinger med et stort innslag av folkevalgte, hvor aktuelle etikkspørsmål vil bli diskutert. Departementet vil også bidra med innhold til etikkportalen på KS' nettsider. Målet er at denne portalen skal inneholde godt, relevant og oppdatert stoff om etikk i kommunesektoren, slik at den kan være et nyttig verktøy for kommuner og fylkeskommuner.

Departementet vil fortsette arbeidet med å følge opp rapporten fra arbeidsgruppen som kom med 85 ulike tilrådninger for å styrke arbeidet i kontrollutvalgene, revisjonene og administrasjonssjefenes internkontroll. Departementet tar sikte på å fremme en lovproposisjon i 2012 med forslag til enkelte endringer i regelverket rundt kontrollutvalg og kommunal revisjon, delvis på bakgrunn av tilrådningene fra den nevnte arbeidsgruppen. Departementet tar også sikte på å understøtte det viktige arbeidet som gjøres i KS for å styrke den administrative internkontrollen i kommunene.

Hovedmål 3 Statlig rammestyring som gir lokalt handlingsrom

Kommunal- og regionaldepartementet har som samordningsdepartement et ansvar for å bidra til at statens styring av kommunesektoren er samordnet, helhetlig og konsistent. Prinsippene for statlig styring legger til grunn økonomisk og juridisk rammestyring og dialog mellom forvaltningsnivåene. Statens styring må balanseres mellom nasjonale hensyn til et likeverdig tjenestetilbud og rettssikkerhet og hensynet til kommunal handlefrihet. Kommuner og fylkeskommuner skal ha frihet til å organisere sitt arbeid på en måte som er tilpasset lokale forhold og utfordringer.

Rammefinansiering gjennom rammetilskudd og skatteinntekter gir rom for lokale prioriteringer som sikrer en effektiv ressursbruk. Departementet arbeider for at kommunesektoren skal ha inntektsrammer som står i forhold til de oppgaver sektoren er satt til å løse. En rettferdig fordeling av inntektsrammene er videre en forutsetning for et likeverdig tjenestetilbud i alle deler av landet.

Rapport og status

I samordningsarbeidet gir departementet innspill på hvordan ulike tiltak og reformer kan innrettes for å bidra til at prinsippene for statens styring av kommunesektoren blir fulgt. Det er viktig at kommunesektoren gis et handlingsrom til å løse oppgavene de er pålagt ut fra lokale forhold og behov. Gjennom koordineringsansvaret for konsultasjonsordningen mellom regjeringen og KS legges det til rette for et best mulig beslutningsgrunnlag i saker av betydning for kommuner og fylkeskommuner.

Departementet har satt i gang en evaluering av kommuneloven § 60 e om samordning av tilsyn, jf. Innst.180 S (2009–2010) side 5. Som ledd i dette prosjektet vil også spørsmål om tilsynsmetodikk

og om samspillet mellom den kommunale egenkontrollen og statlig tilsyn bli belyst. Departementet vil legge den nye kunnskapen til grunn i arbeidet med å utvikle virkemidlene på området.

En sunn og sterk kommuneøkonomi er en forutsetning for et godt velferdstilbud i hele landet. Realveksten i kommunesektorens inntekter anslås til vel 49 mrd. kroner fra 2005 til 2011. Det tilsvarer en årlig gjennomsnittlig realvekst på 2,7 pst. Om lag halvparten av veksten har vært frie inntekter. I perioden 2005 til 2010 økte sysselsettingen i kommunesektoren med nesten 70 000 personer, tilsvarende 46 000 årsverk.

I 2011 ble øremerkede tilskudd til barnehager tilsvarende om lag 28 mrd. kroner innlemmet i kommunesektorens rammetilskudd. Andelen øremerkede tilskudd av kommunesektorens samlede inntekter er dermed redusert fra om lag 12 pst. til om lag 5 pst. Dette bidrar til økt handlingsrom for kommunene.

Gjennom drift og utvikling av inntektssystemet skal departementet sørge for en effektiv og rettferdig fordeling av rammetilskuddet til kommunesektoren samtidig som regionalpolitiske målsetninger ivaretas. Departementet har fortløpende gjennom året foretatt beregning og utbetaling av rammetilskudd til kommuner og fylkeskommuner.

I 2010 la regjeringen fram flere endringer i inntektssystemet for kommunene fra og med 2011, inkludert ny kostnadsnøkkel i utgiftsutjevningen og en redusert skatteandel til 40 pst. av samlede inntekter. Ny kostnadsnøkkel gir bedre utjevning av variasjoner i ufrivillige kostnader mellom kommuner. De øvrige endringer i inntektssystemet gir en jevnere fordeling, større stabilitet og forutsigbarhet i kommunenes inntekter, og bidrar til at regionale utfordringer ivaretas på en bedre måte.

I 2011 er den varslede opptrappingen av inntektsutjevningen fra 55 til 60 pst. gjennomført fullt ut.

I kommuneproposisjonen 2011 ble det varslet en gjennomgang av kriteriet antall psykisk utviklingshemmede 16 år og over i kostnadsnøkkelen, hvor hensikten var å vurdere om det burde gjøres endringer i kriteriet, enten i forbindelse med innhenting av data eller utformingen av kriteriet. Departementet har siden den gang gjennomført et arbeid bestående av en spørreundersøkelse til kommunene, gjennomgang av kriteriedata, og dialog med Helsedirektoratet og Helse- og omsorgsdepartementet.

Resultatene fra spørreundersøkelsen er tatt med i en helhetlig vurdering av kriteriet, og departementet har kommet fram til at det ikke skal gjøres noen endringer i kriteriet nå. Som tidligere varslet vil departementet gjennomgå alle delkostnadsnøklene om lag hvert fjerde år. Da vil også kriteriet antall psykisk utviklingshemmede 16 år og over bli vurdert.

Departementet har også foretatt en gjennomgang av delkostnadsnøkkelen for barnehager. Dette er nærmere omtalt under kap. 571, post 60.

En stabil finansiell situasjon er en forutsetning for god kommunal tjenesteyting over tid. Netto driftsresultat viser hvor mye kommunene sitter igjen med etter at driftsutgifter, renter og avdrag er betalt. Det er bred faglig enighet om at netto driftsresultat over tid bør ligge på om lag 3 pst. per år av driftsinntektene for kommunesektoren samlet sett. I perioden 2006–2010 var netto driftsresultat for kommunesektoren i gjennomsnitt nær 3 pst. Det må understrekes at bak dette gjennomsnittet er det variasjoner, både mellom de enkelte år, mellom kommuner og mellom fylkeskommuner. Noen kommuner har en krevende økonomisk situasjon og har behov for å bedre den økonomiske balansen. Per 6. september 2011 er det registrert 50 kommuner i ROBEK (Register om betinget godkjenning og kontroll).

Samlet for kommuner og fylkeskommuner i 2010 ble netto driftsresultat 3,2 pst. av inntektene. Kommunene og fylkeskommunene hadde svært ulik resultatutvikling. For fylkeskommunene utenom Oslo økte netto driftsresultat fra 4,5 pst. i 2009 til 8,8 pst. i 2010. Driftsresultatet for fylkeskommunene er i stor grad påvirket av regnskapstekniske forhold i forbindelse med forvaltningsreformen. Reformen innebar blant annet at ansvaret for store deler av riksveinettet ble overført fra staten til fylkeskommunene. Kompensasjonen for de nye oppgavene ble gitt i form av økt rammetilskudd, som inntektsføres i driftsregnskapet, men er i stor grad benyttet i investeringsregnskapet til økte investeringer. Når det korrigeres for effekten av forvaltningsreformen, kan netto driftsresultat for fylkeskommunene anslås til knapt 5,5 pst. i 2010.

I kommunene utenom Oslo var veksten i driftsutgifter noe lavere enn veksten i driftsinntekter i 2010, noe som bidro til en viss forbedring av brutto driftsresultat. På grunn av sterk reduksjon i finansinntekter ble netto driftsresultat likevel noe redusert, fra 2,7 pst. av inntektene i 2009 til 2,3 pst. i 2010.

For kommunesektoren som helhet ble netto driftsresultat i 2010 anslagsvis 2,75 pst., når det tas hensyn til virkningen av forvaltningsreformen.

Strategier og tiltak

Departementet har et nært samarbeid med de ulike fagdepartementene for å vurdere statlige tiltak med konsekvenser for kommunesektoren. Målet er å sikre at statlige tiltak overfor kommunesektoren er i overensstemmelse med generelle retningslinjer for arbeidsdelingen mellom forvaltningsnivåene og med prinsippene for statlig styring av kommunesektoren. Departementets veileder for arbeid med reformer i kommunal sektor og retningslinjer for framtidig regelverk rettet mot kommunesektoren, er viktige grunnlagsdokumenter i dette arbeidet. I tillegg er deltakelse i blant annet tverrdepartementale arbeidsgrupper og dialog i tilknytning til enkeltsaker sentralt.

Ulikhetene mellom kommuner og mellom fylkeskommuner er til dels store når det gjelder etterspørsel etter kommunale tjenester og kostnadene ved å tilby disse. Gjennom utgiftsutjevningen i inntektssystemet skal kommuner og fylkeskommuner i prinsippet få full kompensasjon for ufrivillige kostnads- og etterspørselsulemper. Gjennom utgiftsutjevningen i inntektssystemet justeres kommunene og fylkeskommunenes rammetilskudd i forhold til beregnet utgiftsbehov på grunnlag av kostnadsnøkkelen. Departementet vil kontinuerlig vurdere om nye oppgaver, ny informasjon eller innlemming av midler i inntektssystemet bør medføre endringer i kostnadsnøkkelen. Gjennom inntektsutjevningen i inntektssystemet tas det hensyn til at skatteinntektene varierer mellom landets kommuner, og midler blir omfordelt fra skattesterke til skattesvake kommuner.

Regjeringen legger opp til fortsatt vekst i kommunesektorens inntekter i 2012. Det vil legge til rette for fortsatt høyt aktivitetsnivå i kommunesektoren. Kommunesektoren skal kompenseres for nye statlige pålegg og reformer.

Regjeringen legger opp til vekst i samlede inntekter på 5 mrd. kroner i 2012, hvorav 3,75 mrd. kroner er frie inntekter. Gjennom konsultasjonsordningen vil staten drøfte med kommunesektoren tiltak som kommuner og fylkeskommuner kan realisere innenfor den foreslåtte inntektsrammen. Det økonomiske opplegget for kommunesektoren i 2012 er nærmere beskrevet i kapittel 2.

Hovedmål 4 Frie, direkte og hemmelige valg

Valgordningen og gjennomføring av valg skal baseres på prinsipper om frie, direkte og hemmelige valg. Kommunal- og regionaldepartementet har det overordnede ansvaret for å sikre en korrekt gjennomføring av valg på kommunalt, fylkeskommunalt og statlig nivå. Departementet forvalter og utvikler regelverket på valgområdet. Det er et mål at tilliten til valgordningen og valggjennomføringen opprettholdes. Nasjonale og internasjonale krav forutsetter et ensartet regelverk og rutiner rundt valgavviklingen.

Rapport og status

I 2011 ble det gjennomført valg til kommunestyrer og fylkesting. I forkant av valget har opplæring av sentrale valgmedarbeidere vært en prioritert oppgave for departementet. Foruten å gi støtte til opplæringsarrangementer arrangert av Valgforum, kommuner og fylker, arrangerte departementet også en egen valgkonferanse våren 2011.

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven som trådte i kraft 1. januar 2009, pålegger valgmyndighetene å sikre tilgjengelighet for alle, uavhengig av funksjonsevne. Dette arbeidet hadde høy prioritet ved tilrettelegging for stemmegivning ved valget i 2011. Det er blant annet utviklet en ny design- og utstyrsløsning for valglokaler. I underkant av 200 kommuner gikk til innkjøp av elementer fra denne løsningen til bruk ved valget i 2011. Departementet har inngått rammeavtale med en produsent som kommunene kan bruke ved kjøp av nytt valgutstyr som valgavlukker, valgurner og skiltprogram også ved neste valg.

Som en del av designløsningen utformet departementet nye stemmesedler basert på kravene til universell utforming. Disse ble prøvd ut i enkelte kommuner i 2011, og skal evalueres særskilt. Det vil bli vurdert om det skal gis pålegg til alle kommuner om bruk av disse stemmesedlene ved senere valg.

Departementet har i samarbeid med Skattedirektoratet videreført arbeidet med omleggingen av prosedyrene for etablering og oppdatering av manntallet, slik at innhold for kommunestyre- og fylkestingsvalget 2011 ble sikret.

Det ble i 2011 gjort enkelte endringer i valglovgivningen. Endringer ble gjort på bakgrunn av anbefalinger gitt av Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) i deres rapport etter valgobservasjon av stortingsvalget i 2009, og departementets egen evaluering av valget.

Informasjonsbehovet er stort hos velgere, valgmedarbeidere og politiske partier og grupperinger foran hvert valg. I 2010 ble det utarbeidet en brosjyre om blant annet partienes rolle for å skape jevnere kjønnsfordeling i kommunestyrer og kommunepolitiske maktposisjoner, som ble distribuert til politiske partier sentralt og lokalt. For å informere alle velgerne ved valget i 2011 ble

det gjennomført en rekke informasjonstiltak, blant annet en landsomfattende informasjonskampanje med tv-, kino- og radiospoter, internettside og husstandsbrosjyre. På grunn av terroraksjonen i regjeringskvartalet og på Utøya 22. juli, ble det på kort varsel utarbeidet nye kampanjeelementer, blant annet nye tv-, kino- og radiospoter som i en periode ble sendt i stedet for de som opprinnelig var utviklet.

Ved valget ble det i 20 kommuner gjennomført forsøk med nedsatt stemmerettsalder til 16 år. I 10 kommuner ble det gjennomført forsøk med elektronisk stemmegivning. Ved forsøkene ble det gjennomført en rekke informasjonstiltak, og mange av tiltakene ble gjennomført i samarbeid med forsøkskommunene.

I forbindelse med forsøk med elektronisk stemmegivning, ble det også utviklet og utprøvd et valgadministrativt system i de 10 forsøkskommunene, og gjennomført forsøk med elektronisk avkryssing i manntallet på valgtinget.

Departementet inviterte OSSE til å observere prosjektet for elektronisk stemmegivning. OSSEs ekspertteam har fulgt prosjektet i sluttfasen og under selve stemmegivningen og opptellingen. Etter invitasjon fra departementet deltok også representanter fra Kommunalkongressen i Europarådet som valgobservatører ved kommunestyre- og fylkestingsvalget.

På oppdrag fra departementet har Statistisk sentralbyrå videreutviklet databasen for innsamling, prognostisering og formidling av valgresultater og valgstatistikk (valgnattdatabasen). Data fra databasen formidles til media direkte valgnatten og i dagene etter valget. På sikt skal det vurderes om databasen skal implementeres i departementets valgadministrative datasystem.

Strategier og tiltak

Kommunestyre- og fylkestingsvalget 2011 skal evalueres. Dette gjøres gjennom flere ulike evalueringer, blant annet gjennom innsamling av data og opplysninger fra den enkelte kommune og fylkeskommune om gjennomføringen av valget. Det vil bli foretatt særskilt evaluering av tilgjengelighet ved valg for velgere med nedsatt funksjonsevne. I tillegg gjennomføres særskilt evaluering av nye stemmesedler og forsøk med elektronisk avkryssing i manntallet på valgtinget.

I 2012 skal også forsøkene med stemmerett for 16- og 17-åringer og elektronisk stemmegivning evalueres. Regjeringen tar sikte på at evalueringen fra forsøk med elektronisk stemmegivning skal legges fram for Stortinget, slik at Stortinget får et beslutningsgrunnlag for å vurdere om det skal legges til rette for elektronisk stemmegivning i større skala og eventuelt tidsperspektivet for dette.

Uavhengig av forsøket med elektronisk stemmegivning vil departementet arbeide videre med utviklingen av et statlig eid og drevet valgadministrativt datasystem, som skal sikre kvaliteten på valggjennomføringen. Departementet tar sikte på at alle kommuner og fylkeskommuner skal få tilgang til et slikt felles administrasjonssystem som vil være et godt verktøy for en korrekt og effektiv valggjennomføring. Dette arbeidet innebærer også et videre samarbeid med Skattedirektoratet for å sikre etablering av et elektronisk landsdekkende manntall i det valgadministrative datasystemet. Det blir i forbindelse med evalueringen av valget i 2011 vurdert om systemet kan tas i bruk av samtlige kommuner før stortingsvalget i 2013, eller om det må gjennomføres en gradvis innføring over noe mer tid.

OSSE stilte i sin valgobservasjonsrapport fra valget i 2009 spørsmål ved klagebehandling og godkjenning av valg i Norge. På oppdrag fra departementet har Venezia-kommisjonen (Europarådets rådgivende organ i konstitusjonelle spørsmål) vurdert de norske reglene og forholdet til våre internasjonale forpliktelser. Venezia-kommisjonen har sammen med OSSE avgitt en felles uttalelse. I uttalelsen konkluderes det med at Norge for å oppfylle internasjonale standarder og krav bør inkludere domsstolene eller et domsstolslignende organ ved tvisteløsning i valgrelaterte spørsmål. Uttalelsen vil bli gjennomgått og vurdert av departementet.

OSSE har i sin rapport også anmodet om at valglovens regelverk for personstemmer ved valg til Stortinget endres. Departementet vil komme tilbake med en vurdering av spørsmålet på et senere tidspunkt. Terrorhandlingen den 22. juli 2011 har aktualisert spørsmålet om behovet for en beredskapshjemmel i valgloven. Departementet vil vurdere å utrede dette nærmere. Til dette arbeidet hører også en vurdering av om gjeldende regler for omvalg i dagens valglov er tilstrekkelige.

Budsjettforslag under programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

Utgifter under programkategori 13.70 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
571	Rammetilskudd til kommuner	56 382 462	99 979 401	110 562 092	10,6
572	Rammetilskudd til fylkeskommuner	26 399 667	26 855 316	27 617 621	2,8
575	Ressurskrevende tjenester	4 159 283	4 500 988	5 350 218	18,9
579	Valgutgifter	10 552	46 700	15 000	-67,9
	Sum kategori 13.70	86 951 964	131 382 405	143 544 931	9,3

Inntekter under programkategori 13.70 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
3571	Tilbakeføring av forskudd	142 134			
5316	Kommunalbanken AS	486			
5616	Aksjeutbytte i Kommunalbanken AS	267 200	164 700	194 000	17,8
	Sum kategori 13.70	409 820	164 700	194 000	17,8

Inntektssystemet for kommunesektoren

Kommunesektorens frie inntekter anslås til om lag 285 mrd. kroner i 2012, og er inntekter som kommuner og fylkeskommuner kan disponere fritt, uten andre føringer fra staten enn gjeldende lover og regelverk. De frie inntektene består av rammetilskudd (48 pst.) og skatteinntekter (52 pst.), og utgjør sammen med momskompensasjonen om lag 80 pst. av kommunesektorens samlede inntekter.

Gjennom inntektssystemet fordeles rammetilskuddet til kommuner og til fylkeskommuner. Det overordnede formålet med utgiftsutjevningen og skatteutjevningen i inntektssystemet er å sikre utjevning av de økonomiske forutsetningene for å kunne gi et likeverdig tjenestetilbud over hele landet.

Fordelingen av rammetilskuddet gjennom inntektssystemet er presentert i særskilt vedlegg til Prop. 1 S (2011–2012) Beregningsteknisk dokumentasjon til Prop. 1 S Grønt hefte (H-2265 N).

Gjennom utgiftsutjevningen i inntektssystemet skal kommunene i prinsippet fullt ut kompenseres for variasjoner i etterspørsel og kostnader ved tjenesteytingen som de selv ikke kan påvirke. Kostnadsnøkkelen er den mekanismen i inntektssystemet som i praksis sørger for dette, og som fordeler tilskudd til kommunene etter deres varierende behov. Gjennom kostnadsnøkkelen og et oppdatert sett med kriteriedata beregnes utgiftsbehovet for den enkelte kommune.

Rammetilskuddet til kommuner og fylkeskommuner blir utbetalt gjennom ti årlige terminbeløp.

Gjennom skatteutjevningen i inntektssystemet blir forskjeller i løpende skatteinntekter delvis utjevnet. Det inntektsutjevnende trekket/tilskuddet fordeles i hvert av de ti terminbeløpene, etter hvert som skatteinngangen foreligger.

Om de enkelte tilskuddene som blir fordelt gjennom inntektssystemet

Det samlede rammetilskuddet til kommunene for 2012 blir bevilget over åtte ulike poster på kap. 571 i statsbudsjettet:

- post 21 Kunnskapsutvikling og drift av inntektssystemet
- post 60 Innbyggertilskudd
- post 61 Distriktstilskudd Sør-Norge
- post 62 Nord-Norge og Namdalstilskudd
- post 63 Småkommunetilskudd
- post 64 Skjønnstilskudd
- post 66 Veksttilskudd
- post 67 Storbytilskudd

Det samlede rammetilskuddet til fylkeskommunene for 2012 blir bevilget over tre ulike poster på kap. 572 i statsbudsjettet:

- post 60 Innbyggertilskudd
- post 62 Nord-Norge-tilskudd
- post 64 Skjønnstilskudd

Kap. 571 Rammetilskudd til kommuner

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
21	Kunnskapsutvikling og drift av inntektssystemet, *kan overføres*	7 278	8 500	13 764
60	Innbyggertilskudd	51 657 196	94 841 757	105 326 073
61	Distriktstilskudd Sør-Norge	329 278	334 646	360 789
62	Nord-Norge- og Namdalstilskudd	1 441 246	1 340 040	1 392 318
63	Småkommunetilskudd	1 017 153	877 362	895 028
64	Skjønnstilskudd, *kan nyttes under kap. 572, post 64*	1 731 013	2 097 000	2 111 000
66	Veksttilskudd	189 300	116 996	81 766
67	Storbytilskudd		363 100	381 354
90	Forskudd på rammetilskudd	9 998		
	Sum kap. 0571	56 382 462	99 979 401	110 562 092

Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet Prop. 59 S (2010–2011) *Bevilgningsendringer i statsbudsjettet for 2011* (overgangsregler for pensjonister), ble post 60 økt med 88 mill. kroner til 94 929 757 000 kroner. Da Stortinget behandlet Prop. 120 S (2010–2011) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet for 2011*, ble post 60 økt med 23,5 mill. kroner til 94 953 257 000 kroner.

Post 21 Kunnskapsutvikling og drift av inntektssystemet, kan overføres

Post 21 er knyttet til kunnskapsutvikling og drift av inntektssystemet. Kjøp av data og ulike tjenester knyttet til drift av inntektssystemet blir finansiert over posten.

Midlene blir også brukt til å utvikle inntektssystemet, initiere øvrig forskning og innhente kunnskap, hovedsaklig innenfor det kommunaløkonomiske området. Drift av Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) blir finansiert over posten.

Posten kan brukes til å finansiere utredninger og større utviklingsprosjekter, herunder utredningsstillinger i departementet knyttet til tidsbegrensede prosjekter.

Ved framleggelsen av nytt inntektssystem for kommunene i 2010 ble det varslet at kostnadsnøklene i inntektssystemet skal gjennomgås om lag hvert fjerde år. Det skal også legges fram ny kostnadsnøkkel for fylkeskommunene. Det er derfor behov for et mer kontinuerlig analyse- og utredningsarbeid i tilknytning til inntektssystemet.

Budsjettforslag 2012

Det foreslås en bevilgning på 13,8 mill. kroner. Dette er en økning på 5 mill. kroner i forhold til 2011. 3 mill. kroner av økningen er finansiert ved et trekk i innbyggertilskuddet for kommunene (kap. 571, post 60), mens 2 mill. kroner er overført fra kap. 571, post 64 for å dekke sekretariatsutgifter for programmet *Saman om ein betre kommune.*

Post 60 Innbyggertilskudd

Når det samlede rammetilskuddet for kommunene er bestemt, fastsettes innbyggertilskuddets størrelse ved at summen av øvrige tilskudd i inntektssystemet (postene 21 og 61–67) trekkes fra samlet rammetilskudd. Innbyggertilskuddet er altså differansen mellom samlet rammetilskudd og summen av øvrige tilskudd i inntektssystemet.

En mindre del av innbyggertilskuddet til kommunene blir gitt en særskilt fordeling, presentert i tabell C-k i Grønt hefte, mens hoveddelen av innbyggertilskuddet blir fordelt som et likt beløp per innbygger til alle kommuner.

Etter at innbyggertilskuddet er fordelt per innbygger blir tilskuddet justert for hver enkelt kommune etter følgende faktorer:

1. omfordeling gjennom utgiftsutjevningen basert på kostnadsnøklene for kommunene
2. omfordeling gjennom korreksjonsordningen for elever i statlige og private skoler
3. omfordeling gjennom inntektsgarantiordningen (INGAR), for systemendringer, oppgaveendringer, innlemming av øremerkede tilskudd, befolkningsendring, endringer i regionalpolitiske tilskudd og endringer i kriteriedata
4. trekk/tillegg i rammetilskuddet som følge av skatteutjevning på grunnlag av løpende skatteinngang.

Alle disse justeringene inngår i et null-sum-spill og påvirker derfor ikke kommunenes samlede innbyggertilskudd, kun fordelingen av tilskuddet mellom kommunene.

Budsjettforslag 2012

Det foreslås at 105,3 mrd. kroner bevilges over post 60 Innbyggertilskudd i 2012.

Tilskudd med særskilt fordeling (Tabell C-k)

Innenfor innbyggertilskuddet (post 60) er det midler som ikke fordeles etter inntektssystemets øvrige kriterier, men er gitt en særskilt fordeling. I 2012 blir blant annet midler til inndelingstilskuddet til kommuner som har sluttet seg sammen og midler til kvalifiseringsprogrammet gitt en særskilt fordeling. Kommuner som ved innføringstidspunktet anslås å ha høyere kostnader knyttet til samhandlingsreformen enn det fordeling etter kostnadsnøklene fanger opp, får kompensasjon for dette fordelt i tabell C-k. Fullstendig oversikt over midler som gis særskilt fordeling i 2012 finnes i tabell C-k i Grønt hefte.

Kostnadsnøkkelen for kommunene

Kostnadsnøkkelen er et sett med objektive kriterier, med tilhørende vekting, som sier noe om variasjonene i utgiftsbehov mellom kommunene. Gjennom utgiftsutjevningen fordeler kostnadsnøkkelen tilskudd til kommunene etter deres varierende behov. For at kommunene skal kunne levere de tjenestene de er pålagt, og kunne tilby innbyggerne gode og likeverdige tjenester uavhengig av bosted, må kostnadsnøkkelen på en best mulig måte fange opp ufrivillige kostnadsforskjeller ved å tilby tjenester mellom landets kommuner.

Fra og med 2012 endres kostnadsnøkkelen for kommunene i forbindelse med samhandlingsreformen. Fra 2012 innføres det 20 pst. kommunal medfinansiering av spesialisthelsetjenesten, og kommunene får betalingsansvar for utskrivningsklare pasienter fra første dag. Midlene til disse formålene overføres til kommunene som rammetilskudd og inkluderes i utgiftsutjevningen i inntektssystemet. Regjeringen la i kommuneproposisjonen 2012 fram forslag til delkostnadsnøkkel for kommunal medfinansiering og utskrivningsklare pasienter, og Stortinget ga tilslutning til forslaget ved behandlingen av posisjonen.

I forhold til kostnadsnøkkelen som ble vist i kommuneproposisjonen 2012 er det gjort noen mindre tekniske justeringer i sammenvekting av de ulike delkostnadsnøklene. Dette skyldes endringer i de faktiske beløpene som overføres i forbindelse med samhandlingsreformen, og andre saker i statsbudsjettet som påvirker vektingen mellom de ulike sektorene. Delkostnadsnøkkelen for kommunal medfinansiering og utskrivningsklare pasienter har nå fått en større andel av den samlede kostnadsnøkkelen, fordi beløpet som overføres er økt i forhold til kommuneproposisjonen. I tillegg er sektorvektene til barnehage og grunnskole korrigert for endringer i rammetilskuddet knyttet til disse sektorene. For barnehage er sektorvekten justert for korrigert innlem-

met beløp knyttet til økt antall heltidsplasser i 2010, nominell videreføring av makspris, økt likeverdig behandling av kommunale og ikke-kommunale barnehager og antatt økning i etterspørselen etter barnehage på grunn av endringen i kontantstøtteordningen fra 1. august 2012. Sektorvekten for grunnskole er justert på grunn av at midler til frukt og grønt til skoler med ungdomstrinn skal fordeles etter kostnadsnøkkel og innføringen av 1,5 timer valgfag i ungdomsskolen fra og med 2012.

Tabell 3.10 viser nye sektorandeler i 2012, og hvilke beløp det er korrigert for. Andelen er beregnet ut fra beregnet utgiftsbehov i 2011, om lag 197 mrd. kroner.

Tabell 3.10 Delkostnadsnøklenes vekt i samlet kostnadsnøkkel 2012

Delkostnadsnøkkel	Nøkkelandel 2011	Korreksjon 2012 (1000 kr)[1]	Nøkkelandel 2012
Administrasjon	0,0985		0,0954
Grunnskole	0,2947	292 575	0,2869
Pleie og omsorg	0,3291		0,3187
Sosialhjelp	0,0427		0,0413
Barnevern	0,0321		0,0311
Helse	0,0417		0,0404
Barnehage	0,1611	732 688	0,1596
Kommunal medfinansiering og utskrivningsklare pasienter	0,0000	5 391 768	0,0265
Sum	1,0000	6 417 030	1,0000

[1] Alle beløp er i 2011-kroner.

Departementets forslag til kostnadsnøkkel for kommunene er vist i tabell 3.11.

Tabell 3.11 Kostnadsnøkkel for kommunene 2012

Kriterium	Vekt
Innbyggere 0-2 år	0,0081
Innbyggere 3-5 år	0,0924
Innbyggere 6-15 år	0,2864
Innbyggere 16-22år	0,0205
Innbyggere 23-66 år	0,0922
Innbyggere 0-17 år	0,0022
Innbyggere 18-49 år	0,0056
Innbyggere 50-66 år	0,0069
Innbyggere 67-79 år	0,0502
Innbyggere 80-89 år	0,0715
Innbyggere 90 år og over	0,0459
Landbrukskriteriet	0,0030
Sonekriteriet	0,0129
Nabokriteriet	0,0129
Basiskriteriet	0,0226
Innvandrere 6-15 år, ekskl. Skandinavia	0,0083
Norskfødte med innvandrerforeldre 6-15 år, ekskl. Skandinavia	0,0009
Dødelighetskriteriet	0,0444
Barn 0-15 år med enslig forsørger	0,0112
Lavinntektskriteriet	0,0060
Uføre 18-49 år	0,0038
Flyktninger uten integreringstilskudd	0,0039
Opphopningsindeks	0,0115
Urbanitetskriteriet	0,0148
Psykisk utviklingshemmede 16 år og over	0,0445
Ikke-gifte 67 år og over	0,0422
Andel barn 1-2 år uten kontantstøtte	0,0570
Innbyggere med høyere utdanning	0,0182
Sum	1,0000

Delkostnadsnøkkel barnehage

Fra og med 2011 ble store deler av de øremerkede midlene til barnehager innlemmet i rammetilskuddet for kommunene, og inkludert i utgiftsutjevningen i inntektssystemet for kommunene (jf. Prop. 1 S (2010–2011) *Kommunal- og regionaldepartementet*). Det ble laget en egen delkostnadsnøkkel for barnehager som midlene fordeles etter i inntektssystemet (jf. Prop. 124 S (2009–2010) *Kommuneproposisjonen 2011*). Delkostnadsnøkkelen bygger på analyser utført av Senter for økonomisk forskning, og består av kriteriene barn 1–2 år uten kontantstøtte, antall barn 3–5 år og antall innbyggere med høyere utdanning.

Barnehagesektoren har vært i stor endring de siste årene. Som varslet i kommuneproposisjonen for 2012 har departementet foretatt en ny vurdering av delkostnadsnøkkelen for barnehage med endelige KOSTRA-tall for 2010 og regnskapstall fra private barnehager for 2010. I likhet med resultatene fra analysene på 2009-tall, presentert i kommuneproposisjonen for 2012, skiller heller ikke resultatene på 2010-tall seg vesentlig fra analysene dagens kostnadsnøkkel bygger på. Dagens delkostnadsnøkkel er også på 2010-tall den modellen som på en best mulig måte fanger opp variasjonene i kommunenes utgifter til barnehage. Det foreslås derfor ingen endringer i delkostnadsnøkkelen for barnehage fra og med 2012.

Det er grunn til å tro at både økt grad av likebehandling, retten til barnehageplass og endringen i kontantstøtteordningen fra 1. august 2012 kan gi endringer i både kostnader og etterspørsel etter barnehageplass. Siden sektoren stadig er i endring, vil det fortsatt være nødvendig å følge med på utviklingen framover og vurdere behovet for endringer i delkostnadsnøkkelen.

Korreksjonsordningen for elever i statlige og private skoler

I utgiftsutjevningen i inntektssystemet er det en korreksjonsordning basert på antall elever i statlige og private skoler. Ordningen omfordeler midler mellom kommunene da antall elever i statlige og private skoler varierer mellom kommuner. For nærmere omtale vises det til Grønt hefte.

Inntektsgarantiordningen (INGAR)

Inntektsgarantiordningen er en garantiordning som sikrer kommunene mot brå fall i rammetilskuddet fra et år til det neste. Ordningen er utformet slik at ingen kommuner skal ha en beregnet vekst per innbygger i rammetilskuddet fra et år til det neste som er lavere enn kr 300 under beregnet vekst på landsbasis. Ordningen finansieres ved et likt trekk per innbygger i alle landets kommuner. Endringer som omfattes av inntektsgarantiordningen er systemendringer, oppgaveendringer, innlemming av øremerkede tilskudd, befolkningsendring, endringer i regionalpolitiske tilskudd og endringer i kriteriedata.

Endringer i skjønn, veksttilskudd, skatteinntektene, skatteutjevningen og saker med særskilt fordeling omfattes ikke av inntektsgarantitilskuddet.

Skatteutjevning

Skatteutjevningen i inntektssystemet omfordeler inntekter ved at skattesterke kommuner får et trekk i rammetilskuddet, mens skattesvake kommuner får et tillegg i rammetilskuddet på grunnlag av kommunens skatteinngang. Utjevningen beregnes fortløpende ti ganger i året basert på siste opplysninger om skatteinngangen. Skatteutjevningen dokumenteres på Kommunal- og regionaldepartementets internettsider.

I 2012 får kommuner med skatteinntekter over landsgjennomsnittet et trekk på 60 pst. av differansen mellom egen skatteinntekt og landsgjennomsnittet. Kommuner med skatteinntekter under landsgjennomsnittet får kompensert 60 pst. av differansen mellom egen skatteinntekt og landsgjennomsnittet. For å skjerme kommuner med lave skatteinntekter, får kommuner med skatteinntekter under 90 pst. av landsgjennomsnittet en tilleggskompensasjon på 35 pst. av differansen mellom egen skatteinntekt og 90 pst. av landsgjennomsnittet. Tilleggskompensasjonen er finansiert ved et likt trekk per innbygger for alle landets kommuner.

Post 61 Distriktstilskudd Sør-Norge

Distriktstilskudd Sør-Norge tildeles kommuner i Sør-Norge som har en gjennomsnittlig skatteinntekt de siste tre år som er lavere enn 120 pst. av landsgjennomsnittet, som ligger i sone IV eller sone III i det distriktspolitiske virkeområdet, og som ikke mottar Nord-Norge- og Namdalstilskudd eller småkommunetilskudd. Alle kommuner i sone IV kan få tilskudd, mens kommuner innenfor sone III får tilskudd dersom den samfunnsmessige utviklingen (målt ved distriktsindeksen) er svak.

Distriktstilskudd Sør-Norge fordeles med én sats per kommune og én sats per innbygger. Sat-

sene for 2012 er prisjustert. Tilskuddet beregnes ut fra folketallet per 1. januar 2011.

Budsjettforslag 2012

Det foreslås at 360,8 mill. kroner bevilges på posten i 2012.

Tabell 3.12 Satser for distriktstilskudd Sør-Norge 2012

Sats	Sone III	Sone IV
Per kommune (1 000 kr)	527–2 628	3 503
Per innbygger (kr)	124–616	823

Post 62 Nord-Norge- og Namdalstilskudd

Inntektssystemet skal bidra til å støtte opp under viktige regionalpolitiske mål som å sikre bosetting og levedyktige lokalsamfunn i alle deler av landet. Som et ledd i distrikts- og regionalpolitikken ønsker regjeringen at kommuner i Nord-Norge skal sikres muligheter til å gi et bedre tjenestetilbud og ha høyere kommunal sysselsetting enn kommuner ellers i landet. Satsene for Nord-Norge- og Namdalstilskudd til kommunene for 2012 er prisjustert, og beregnes med utgangspunkt i folketallet per 1. januar 2011. Tabell 3.13 viser satsene for Nord-Norge- og Namdalstilskuddet for kommuner i 2012.

Budsjettforslag 2012

Det foreslås at 1 392,3 mill. kroner bevilges på posten i 2012.

Tabell 3.13 Satser for Nord-Norge- og Namdalstilskuddet 2012

Kommuner i:	Kroner per innbygger
Nordland og Namdalen	1 500
Troms (utenfor tiltakssonen)	2 878
Tiltakssonen i Troms	3 391
Finnmark	7 027

Post 63 Småkommunetilskudd

Småkommunetilskuddet blir gitt til kommuner som har færre enn 3200 innbyggere og som samtidig har gjennomsnittlig skatteinntekt de siste tre år som er lavere enn 120 pst. av landsgjennomsnittlig skatteinntekt i samme periode. Kommuner i tiltakssonen (alle kommuner i Finnmark og sju kommuner i Nord-Troms) får tilskudd etter forhøyet sats. Tilskuddet beregnes med utgangspunkt i folketallet per 1. januar 2011. Satsen for småkommunetilskuddet er prisjustert.

Budsjettforslag 2012

Det foreslås at 895 mill. kroner bevilges på posten i 2012.

Tabell 3.14 Satser for småkommunetilskuddet 2011

(i 1 000 kr)

Område	Beløp per kommune
Kommuner i tiltakssonen (Finnmark og Nord-Troms)	10 820
Øvrige kommuner	4 996

Post 64 Skjønnstilskudd, kan nyttes under kap. 572, post 64

Kommunal- og regionaldepartementet fordeler årlig en del av rammetilskuddet til kommuner og fylkeskommuner etter skjønn. For en nærmere omtale av skjønnstilskuddet vises det til kommuneproposisjonen for 2012. I forhold til det nivået på skjønnstilskuddet som ble varslet i kommuneproposisjonen for 2012 er det foretatt enkelte endringer. For å finansiere sekretariatskostnader for programmet *Saman om ein betre kommune* er det overført 2 mill. kroner fra kap. 571, post 64 Skjønnstilskudd til post 21. Det er videre overført 11 mill. kroner fra post 60 Innbyggertilskudd til post 64 for å finansiere utvidelsen av antall kommuner som deltar i programmet.

Bevilgningen til skjønnstilskuddet til kommunene foreslås videre økt med 50 mill. kroner til dekning av ekstraordinære utgifter til psykososial oppfølging i kommunene som følge av terroranslagene 22. juli 2011. Helse- og omsorgsdepartementet vil i samråd med Kommunal- og regionaldepartementet fastsette fylkesrammer for fordeling av disse midlene. Fylkesmannen fordeler fylkesrammen til kommuner med særlige behov som følge av terroranslagene.

Prosjektskjønnsrammen er også styrket med 19 mill. kroner som er overført fra post 60 Innbyggertilskudd for å finansiere videreutvikling og implementering av et nytt valgadministrativt data-

system til bruk i alle landets kommuner ved gjennomføring av valg.

Det foreslås et samlet skjønnstilskudd til kommuner og fylkeskommuner i 2012 på 2 520 mill. kroner.

Tabell 3.15 Skjønnstilskudd til kommuner og fylkeskommuner 2012

	(1 000 kr)
Kommunene	2 111
Fylkeskommunene	409
Total skjønnsramme	2 520

Skjønnstilskuddet til fylkeskommunene er nærmere beskrevet under kap. 572, post 64.

Budsjettforslag 2012

Det samlede skjønnstilskuddet til kommunene i 2012 foreslås satt til 2 111 mill. kroner. Basisrammen utgjør om lag 1 026 mill. kroner.

Innenfor skjønnsrammen er det satt av 400 mill. kroner til kommuner som tapte mer enn kr 100 per innbygger på endringene i inntektssystemet i 2011. Kompensasjonen vil ligge fast inntil neste revisjon av kostnadsnøkkelen. Det legges opp til en revisjon av kostnadsnøkkelen om lag hvert fjerde år.

100 mill. kroner av skjønnsrammen fordeles til inntektssvake kommuner i Sør-Norge. Departementet fastsetter fylkesrammer på grunnlag av kommunenes inntektsnivå, hvor man holder kommuner som mottar regionalpolitiske tilskudd utenfor fordelingen. Fylkesmannen fordeler fylkesrammene videre til kommunene.

Innenfor skjønnsrammen ligger kompensasjon for økt sats for differensiert arbeidsgiveravgift. Denne er oppjustert fra 2011 til 2012 med 3,5 pst. og utgjør 382 mill. kroner i 2012.

Innenfor skjønnsrammen holder departementet igjen 70 mill. kroner til ekstraordinære hendelser som oppstår i løpet av budsjettåret.

Innenfor skjønnsrammen ligger også tilskudd til utviklings- og utredningsprosjekter (prosjektskjønn). For 2012 foreslår departementet å sette av 84 mill. kroner til prosjektskjønnet. Kriteriene for tildeling av prosjektskjønn er uendret fra 2011.

Kriterier for prosjektskjønn 2012

Kommunal- og regionaldepartementet kan gi tilskudd til utviklings- og fornyelsesprosjekter i kommuner og fylkeskommuner. Prosjektene skal ha læringseffekt også for andre kommuner og fylkeskommuner. Det kan ikke gis tilskudd til ordinær omstilling og omorganisering i enkeltkommuner/-fylkeskommuner. Det kan heller ikke gis tilskudd til rene utredningsoppdrag.

Tilskudd kan primært gis på grunnlag av søknader fra kommuner og/eller fylkeskommuner, samt til prosjekter som gjennomføres i samarbeid med, eller initiert av KS. Søknader fra flere kommuner og samarbeidspartnere prioriteres framfor søknader fra enkeltkommuner/-fylkeskommuner.

Departementet kan selv initiere utviklingsprosjekter eller utviklingsprogrammer i et utvalg kommuner/fylkeskommuner. Som hovedregel skal samtlige kommuner/fylkeskommuner inviteres til å delta i slikt utviklingsarbeid.

Departementet kan i særlige tilfeller gi tilskudd til prosjekter i kommuner/fylkeskommuner som gjennomføres av andre departementer.

Dersom tilskudd gis til andre enn kommuner, fylkeskommuner, KS eller øvrige departementer, må det gå klart fram at søker opptrer på vegne av nærmere angitte kommuner/fylkeskommuner, at disse vil delta i utviklingsarbeidet og dra nytte av tiltaket.

Noen av midlene vil benyttes til forskningsbasert evaluering av forsøk, større utviklingsprosjekter og lovreformer.

Særskilte prosjekter

Forsøk med elektronisk valg

Departementet startet i 2008 e-valg 2011-prosjektet. Målsettingen for forsøket er å etablere en sikker elektronisk valgløsning for stortings-, kommunestyre- og fylkestingsvalg som gir bedre tilgang for å stemme for alle velgergrupper. Løsningen skal sikre en rask valggjennomføring med effektiv ressursbruk i kommunene, samt legge til rette for utøvelse av direktedemokrati. Dagens høye troverdighet til valggjennomføring, basert på prinsipp om hemmelig valg, skal opprettholdes.

Gjennom forsøket skal det gis et beslutningsgrunnlag til Stortinget for å vurdere om løsningen for elektronisk stemmegivning skal innføres på landsbasis og eventuelt tidsperspektiv for dette.

Det er etablert en løsning for elektronisk stemmegivning i 10 forsøkskommuner ved lokalvalget i 2011 samt et fullstendig valgadministrativt datasystem i de samme forsøkskommunene. Dette inkluderer løsning for opptelling av stemmesedler ved scanning og løsning for elektronisk avkryssing i manntall i valglokalet på valgdagen(e). Prosjektet skal også planlegge for en

full innføring av den valgadministrative løsningen i Norge i 2013.

Forsøket er blitt fulgt av Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE), som et ledd i deres arbeid med å utvikle en metodologi for observasjon av elektronisk stemmegivning. En rapport fra OSSE ventes å foreligge i løpet av høsten 2011. Forsøket blir også bredt evaluert av både norske og internasjonale forskningsmiljøer. Rapportene fra evalueringen vil ferdigstilles tidlig høst 2012, og vil ligge til grunn for departementets endelige vurdering av forsøket og forslag om oppfølging. Prosjektet er nærmere beskrevet i St.prp. nr. 68 (2008–2009) *Kommuneproposisjonen 2010* og i Prop. 124 S (2009–2010) *Kommuneproposisjonen 2011*. Informasjon om prosjektet er gjort tilgjengelig på www.e-valg.dep.no.

Prosjektbudsjett

Det foreslås et prosjektbudsjett for 2012 på 37 mill. kroner. Dette dekker statens prosjektkostnader for avslutning av prosjektet og evaluering av forsøket. Kostnadene dekkes på kap. 571, post 64. I tillegg kommer lønnsmidler til prosjektmedarbeidere i departementet som dekkes på kap. 579, post 1 Valgutgifter.

Budsjettet for 2012 er høyere enn meldt i Prop. 115 S (2011–2012) *Kommuneproposisjonen 2012*. Dette skyldes at leveransen av løsningen er forsinket, noe som påvirker utbetalingstidspunkt og testing samt ferdigstilling av nødvendige endringer. Forbruket i 2011 forventes tilsvarende å bli lavere enn budsjettert.

Tabell 3.16 Foreløpig anslag for e-valg 2011

	Behov 2012 mill. kroner	Prosjektet samlet (2008–2013) mill. kroner
Mai 2011 (P85) (Kommuneproposisjon 2012)	25	199
Sept. 2011 (P50)	37	185
Sept. 2011 (P85)	43	195

P50 og P85 er overslag gitt med henholdsvis 50 og 85 pst. sannsynlighet for at forbruket ikke blir høyere enn dette.

Av tabell 3.16 fremgår det at det at det foreslås en budsjettramme for 2012 inkludert usikkerhetsavsetninger på totalt 43 mill. kroner. Dette inkluderer usikkerhetsavsetninger, slik at prosjektet med 85 pst. sannsynlighet ikke vil overskride dette beløpet (P85). Styringsrammen for prosjektet i 2012 er 37 mill. kroner, noe som tilsvarer P50-anslaget for prosjektet. Styringsrammen for prosjektet anslås samlet til 185 mill. kroner. Inkludert usikkerhetsavsetninger anslås prosjektets totalkostnad til 195 mill. kroner.

Prosjektets kostnadsoverslag er basert på en usikkerhetsanalyse utført i samsvar med den metodikken Finansdepartementet har utviklet for kvalitetssikring av større statlige investeringsprosjekter. Usikkerhetsanalysen er gjennomført av Det Norske Veritas.

Innføring av valgadministrativt system

Det foreslås at det i 2012 settes av 19 mill. kroner av prosjektskjønnsrammen til innføring av et valgadministrativt system til valget høsten 2013. Midlene skal blant annet dekke utgifter knyttet til videreutvikling og implementering av et nytt valgadministrativt datasystem til bruk i alle landets kommuner ved gjennomføring av valg, herunder lønnsutgifter.

Det er bred politisk enighet om å utvikle et slikt system. Blant annet pekte Riksvalgstyret etter valget i 2009 særlig på at det er viktig at det etableres et system som gjør det mulig med kretsvis innrapportering av data og valgresultater fra alle kommuner. I Innst. 1 S (2009–2010) uttaler Fullmaktskomiteen at den «[…] regner med at departementet følger opp riksvalgsstyrets synspunkter». Et slikt system skal sikre en god administrativ, kostnadseffektiv og korrekt valggjennomføring og valgoppgjør. Det skal gi full offentlig kontroll over alle deler av valgprosessen ved at systemet eies, forvaltes og driftes av det offentlige. Det er risikoreduserende at alle kommuner bruker samme system, blant annet vil en redusere risiko for at det oppstår feil i manntallet. Et felles system gir bedre muligheter enn i dag for formidling av resultat og statistikk, blant annet til media, forskere, og for evaluering av valg.

Post 66 Veksttilskudd

Kommuner med høy befolkningsvekst kan på kort og mellomlang sikt finne det vanskelig å tilpasse tjenestetilbudet til en voksende befolkning, og det kan være problematisk å finansiere de nødvendige investeringene uten at det går på bekostning av tjenestetilbudet. Veksttilskuddet tildeles kommuner som gjennom den siste treårsperioden har hatt en gjennomsnittlig årlig befolkningsvekst som er mer enn 75 pst. over gjennomsnittlig årlig befolkningsvekst på landsbasis. I tillegg må kommunene ha skatteinntekter under 140 pst. av landsgjennomsnittet. Tilskuddet tildeles som en fast sats per nye innbygger ut over vekstgrensen. Satsen for 2012 er prisjustert og er kr 43 773.

Budsjettforslag 2012

Det foreslås at 81,8 mill. kroner bevilges på post 66 Veksttilskudd i 2012.

Post 67 Storbytilskudd

De største byene har særlige utfordringer knyttet til urbanitet. Det er derfor innført et eget storbytilskudd som omfatter de fire største byene; Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger.

Tilskuddet fordeles med et likt beløp per innbygger. Satsen per innbygger for tilskuddet i 2012 er kr 329.

Budsjettforslag 2012

Det foreslås en samlet bevilgning på 381,4 mill. kroner for 2012.

Post 90 Forskudd på rammetilskudd

I forslag til romertallsvedtak III bes det om Stortingets samtykke til at det kan utbetales inntil 350 mill. kroner i 2012 som forskudd på rammetilskudd til kommunene for 2013.

Kap. 3571 Tilbakeføring av forskudd

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
90	Tilbakeføring av forskudd	142 134		
	Sum kap. 3571	142 134		

Post 90 Tilbakeføring av forskudd

Ved behandlingen av Prop. 1 S (2010–2011) fikk Kommunal- og regionaldepartementet fullmakt til å gi inntil 350 mill. kroner i forskudd på rammetilskudd for 2012 til kommuner i 2011. På grunn av usikkerhet knyttet til skatteinngang og skatteutjevning for siste utbetalingstermin i 2011 er det på nåværende tidspunkt ikke mulig med sikkerhet å angi størrelsen på utbetalt forskudd på rammetilskudd i 2011. Det fremmes derfor ikke bevilgningsforslag på denne posten.

Kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
60	Innbyggertilskudd	24 666 511	25 913 249	26 652 862
62	Nord-Norge-tilskudd	517 974	535 067	555 759
64	Skjønnstilskudd, *kan nyttes under kap. 571, post 64*	430 000	407 000	409 000
65	Tilskudd til barnevern/ hovedstadstilskudd	785 182		
	Sum kap. 0572	26 399 667	26 855 316	27 617 621

Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet Prop. 59 S (2010–2011) *Bevilgningsendringer i statsbudsjettet for 2011* (overgangsregler for pensjonister), ble post 60 økt med 21 mill. kroner til 25 934 249 000 kroner.

Post 60 Innbyggertilskudd

Når det samlede rammetilskuddet til fylkeskommunene er bestemt, fastsettes innbyggertilskuddet til fylkeskommunene ved at summen av øvrige tilskudd i inntektssystemet (postene 62–65) trekkes ut fra samlet rammetilskudd.

Innbyggertilskuddet er altså differansen mellom samlet rammetilskudd og summen av øvrige tilskudd i inntektssystemet.

En mindre del av innbyggertilskuddet blir gitt en særskilt fordeling presentert i tabell C i Grønt hefte, mens hoveddelen av innbyggertilskuddet blir fordelt som et likt beløp per innbygger til alle fylkeskommuner. Etter at innbyggetilskuddet er fordelt per innbygger blir tilskuddet justert for hver enkelt fylkeskommune etter følgende faktorer:

1. omfordeling gjennom utgiftsutjevningen basert på kostnadsnøklene for fylkeskommunene
2. omfordeling gjennom korreksjonsordningen for elever i statlige og private skoler
3. omfordeling gjennom inntektsgarantiordningen (INGAR), for systemendringer, oppgaveendringer, innlemming av øremerkede tilskudd, befolkningsnedgang, endring i regionalpolitiske tilskudd og endringer i kriteriedata
4. trekk/tillegg i rammetilskuddet som følge av skatteutjevning på grunnlag av skatteinntekter

Alle disse justeringene inngår i et null-sum-spill og påvirker derfor ikke fylkeskommunenes samlede innbyggertilskudd, kun fordelingen av tilskuddet mellom fylkeskommunene.

Budsjettforslag 2012

Det foreslås at 26,7 mrd. kroner bevilges over post 60 Innbyggertilskudd i 2012.

Kostnadsnøkkelen for fylkeskommunene

Det er ikke gjort endringer i kostnadsnøkkelen for fylkeskommunene fra 2011 til 2012.

Tabell 3.17 Kostnadsnøkkel for fylkeskommunene 2012

Kriterium	Vekt
Innbyggere 0–15 år	0,064
Innbyggere 16–18 år	0,526
Innbyggere 19–34 år	0,027
Innbyggere 35–66 år	0,035
Innbyggere 67–74 år	0,008
Innbyggere over 75 år	0,009
Rutenett til sjøs	0,032
Bosatt spredt	0,022
Areal	0,007
Storbyfaktor	0,016
Befolkning på øyer	0,009
Vedlikeholdskostnader veg	0,064
Reinvesteringskostnader veg	0,032
Søkere yrkesfag	0,149
Sum	1,000

Korreksjonsordningen for elever i statlige og private skoler

Innbyggertilskuddet korrigeres for antall elever i statlige og private skoler da fylkeskommunene ikke har finansieringsansvar for disse skoleplassene. Gjennom korreksjonsordningen reduseres innbyggertilskuddet til fylkeskommuner med mange elever i statlige og private skoler til fordel for andre fylkeskommuner. For nærmere omtale vises det til Berekningsteknisk dokumentasjon (Grønt hefte).

Inntektsgarantiordningen (INGAR)

INGAR er en garantiordning som sikrer fylkeskommunene mot brå fall i rammetilskuddet fra et år til det neste. Ordningen er utformet slik at ingen fylkeskommuner skal ha en beregnet vekst i rammetilskuddet fra et år til det neste som er lavere enn kr 100 under beregnet vekst på landsbasis i kroner per innbygger (før finansiering av selve overgangsordningen). Ordningen finansieres ved et likt trekk per innbygger i alle landets fylkeskommuner. Endringer som omfattes av inntektsgarantiordningen er systemendringer, oppgaveendringer, innlemming av øremerkede tilskudd, befolkningsnedgang og endringer i kriteriedata.

Endringer i skjønn, skatteinntektene, skatteutjevningen og saker med særskilt fordeling omfattes ikke av inntektsgarantitilskuddet.

Tilskudd med særskilt fordeling

Innenfor innbyggertilskuddet (post 60) ligger det midler som ikke fordeles etter inntektssystemets øvrige kriterier, men er gitt en særskilt fordeling. Dette gjelder blant annet midler til ferge og vei i forbindelse med forvaltningsreformen, midler til Oslo for finansiering av den delen av barnevernet som ble statliggjort for de øvrige fylkeskommunene, midler til fagskoler m.m. Fullstendig oversikt over midler med særskilt fordeling for fylkeskommunene i 2012 finnes i tabell C-fk i Grønt hefte.

Skatteutjevning

Skatteutjevningen skal utjevne forskjeller mellom fylkeskommunenes skatteinntekter. Det inntektsutjevnende tilskuddet beregnes fortløpende ti ganger i året på grunnlag av siste informasjon om skatteinngangen. Beregningen av skatteutjevningen dokumenteres på Kommunal- og regionaldepartementets internettsider for løpende skatteutjevning.

Fylkeskommuner med skatteinntekter under 120 pst. av landsgjennomsnittet, får kompensert 90 pst. av differansen mellom egen skatt og referansenivået på 120 pst. Skatteutjevningen finansieres ved et likt trekk per innbygger for alle fylkene.

Post 62 Nord-Norge-tilskudd

Inntektssystemet skal bidra til å støtte opp under viktige regionalpolitiske mål som å sikre bosetting og levedyktige lokalsamfunn i alle deler av landet. Som et ledd i distrikts- og regionalpolitikken ønsker regjeringen at fylkeskommuner i Nord-Norge skal sikres muligheter til å gi et bedre tjenestetilbud enn fylkeskommuner ellers i landet. Regjeringen ønsker også å bidra til en høy fylkeskommunal sysselsetting i et område med et konjunkturavhengig næringsliv. Fylkeskommuner i Nord-Norge får derfor et eget tilskudd. Nord-Norge-tilskuddet blir utbetalt som én sats per innbygger for hver fylkeskommune. Satsen er prisjustert for 2012. Tabell 3.18 viser satsene for Nord-Norge-tilskuddet for fylkeskommuner i 2012.

Budsjettforslag 2012

Det foreslås at 555,8 mill. kroner bevilges over post 62 til Nord-Norge-tilskudd.

Tabell 3.18 Satser for Nord-Norge-tilskudd til fylkeskommuner 2012

Fylkeskommuner	Kr per innbygger
Nordland	1 047
Troms	1 192
Finnmark	1 628

Post 64 Skjønnstilskudd, kan nyttes under kap. 571, post 64

Den samlede fordelingen av skjønnstilskudd til kommuner og fylkeskommuner er beskrevet under kap. 571, post 64 Skjønnstilskudd til kommunene.

Den samlede skjønnsrammen til fylkeskommunene er for 2012 satt til 409 mill. kroner. Innenfor skjønnsrammen ligger kompensasjonen for økt sats for differensiert arbeidsgiveravgift. Denne er oppjustert fra 2011 til 2012 med 3,5 pst. og utgjør 68 mill. kroner i 2011.

Post 90 Forskudd på rammetilskudd

I forslag til romertallsvedtak III bes det om Stortingets samtykke til at det kan utbetales inntil 50 mill. kroner i 2012 som forskudd på rammetilskudd til fylkeskommunene for 2013.

Kap. 3572 Tilbakeføring av forskudd

Post 90 Tilbakeføring av forskudd

Ved behandlingen av Prop. 1 S (2010–2011) fikk Kommunal- og regionaldepartementet fullmakt til å gi opptil 50 mill. kroner i forskudd på rammetilskudd for 2012 i statsbudsjettet for 2011. Fram til oktober 2011 er det ikke utbetalt forskudd på rammetilskuddet for 2011. Det fremmes derfor ikke forslag om tilbakeføring av forskudd i 2012.

Samlet vekst i rammeoverføringene til kommunesektoren

Tabell 3.19 Tilskudd gjennom inntektssystemet for 2011 og 2012. Nominelle priser (i 1000 kr, pst.)

Kap.	Post		Anslag på regnskap 2011)	Korrigert 2011	Forslag 2012	Faktisk vekst 2011–2012	Korr. vekst 2011–2012
			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
571	21	Kunnskapsutvikling og drift av inntektssystemet	8 500	8 500	13 764	61,9	61,9
571	60	Innbyggertilskudd	94 953 257	100 882 687	105 326 073	10,9	4,4
571	61	Distriktstilskudd Sør-Norge	334 646	334 646	360 789	7,8	7,8
571	62	Nord-Norge- og Namdalstilskudd	1 340 040	1 340 040	1 392 318	3,9	3,9
571	63	Småkommunetilskudd	877 362	877 362	895 028	2,0	2,0
571	64	Skjønnstilskudd	2 202 000	2 097 000	2 111 000	-4,1	0,7
571	66	Veksttilskudd	116 996	116 996	81 766	-30,1	-30,1
571	67	Storbytilskudd	363 100	363 100	381 354	5,0	5,0
571		*Sum kommuner*	*100 195 901*	*106 020 331*	*110 562 092*	*10,3*	*4,3*
572	60	Innbyggertilskudd	25 934 249	25 773 377	26 652 862	2,8	3,4
572	62	Nord-Norge-tilskudd	535 067	535 067	555 759	3,9	3,9
572	64	Skjønnstilskudd	407 000	407 000	409 000	0,5	0,5
572		*Sum fylkeskommuner*	*26 876 316*	*26 715 444*	*27 617 621*	*2,8*	*3,4*
		Sum kommunesektor	*127 072 217*	*132 735 775*	*138 179 714*	*8,7*	*4,1*

Tabell 3.19 viser tilskudd gjennom inntektssystemet i 2011 før og etter korreksjoner for endringer i oppgaver og endringer i regelverk, og før og etter innlemminger av øremerkede tilskudd. Tabellen viser også forslag til bevilgning i 2012 fordelt på de ulike postene i rammetilskuddet. Kolonne 1 viser tildelingen i 2011 til kommuner og fylkeskommuner. Kolonne 2 viser den samme tildelingen korrigert for oppgaveendringer mv. Hensikten med å korrigere for oppgaveendringer er å gjøre tallstørrelsen for 2011 og 2012 sammenlignbare. Oppgaveendringene det er korrigert for, er nærmere omtalt nedenfor. Kolonne 3 viser regjeringens forslag til bevilgning for 2012.

Kolonne 4 og 5 viser faktisk og korrigert vekst i rammeoverføringene fra 2011 til 2012. Faktisk og korrigert vekst i rammeoverføringene må ses i sammenheng med endret sammensetning av de frie inntektene med redusert andel av inntekter fra skatt.

Endringer i oppgavefordeling mellom ulike forvaltningsnivåer, regelendringer, innlemming av øremerkede tilskudd mv.

I budsjettet for 2012 vil det som tidligere år bli gjort en rekke korrigeringer i rammetilskuddet for endringer i oppgavefordelingen mellom forvaltningsnivåer, regelendringer, innlemminger av øremerkede tilskudd mv. For nærmere omtale av korreksjonene viser vi til Berekningsteknisk dokumentasjon til Prop. 1 S (2011–2012) fra Kommunal- og regionaldepartementet (Grønt hefte).

Tabell 3.20 Endringer på rammetilskuddet som følge av innlemminger og korreksjoner (i 1 000 2012-kroner)

	Kommuner	Fylkeskommuner
Innlemminger/ uttrekk		
Driftstilskudd barnehager	75 500	0
Ny tilskuddsordning for Andebu kommune	-2 000	0
Korreksjoner		
Samhandlingsreformen – Kommunal medfinansiering	5 007 000	0
Samhandlingsreformen – Utskrivingsklare pasienter	560 000	0
Nominell videreføring av foreldrebetaling i barnehager, helårsvirkning 2011	142 300	0
Nominell videreføring av foreldrebetaling i barnehager, 2012-virkning	240 600	0
Opptrapping likeverdig behandling offentlige og private barnehager	133 700	0
Ett prosentpoengs opptrapping av tilskuddet til ikke-kommunale barnehager	28 500	0
Faktisk aktivitetsvekst barnehage	19 736	0
Omlegging av kontantstøtteordningen	91 900	0
Valgfag ungdomstrinnet – 1,5 timer	64 600	0
Endring i kriteriet for psykisk utviklingshemmede	-236 500	0
Dokumentkostnader i forbindelse med skatteoppkreving	-26 000	0
Ekstraordinære utgifter til psykososial oppfølging i kommunene	50 000	0
Nye plasser i statlige og private skoler	-27 200	-49 600
Lovendringer, vern mot menneskehandel	0	8 500
Momskompensasjon veginvesteringer	0	-125 000
Sum innlemminger og korreksjoner	*6 122 136*	*-166 100*

Innlemming/ uttrekk og korreksjoner i rammetilskuddet til kommunene (alle tall i 2012-kroner)

Innlemming av driftstilskudd til barnehager

Driftstilskuddet til barnehager ble fra 1. januar 2011 innlemmet i rammetilskuddet til kommunene. En del av bevilgningen ble imidlertid holdt utenfor innlemmingen for å ta høyde for at det på grunn av etterslep og klagesaker ville bli utbetalt noe driftstilskudd for 2010 i 2011. Det foreslås å holde tilbake om lag 10 mill. kroner på kap. 231, post 60 til klagebehandling i 2012. Beløpet som foreslås overført til kommunerammen er 75,5 mill. kroner.

Uttrekk av midler til ny tilskuddsordning til Andebu kommune

I statsbudsjettet for 2012 foreslår Kunnskapsdepartementet å opprette en ny tilskuddsordning til Andebu kommune på kap. 227, post 61 for å dekke utgifter til voksenopplæring til beboere ved Signos bosenter i kommunen. I den forbindelse trekkes 2 mill. kroner fra rammetilskuddet til kommunene.

Samhandlingsreformen – kommunal medfinansiering og utskrivningsklare pasienter

Fra og med 1. januar 2012 får kommunene medfinansieringsansvar for medisinske opphold og konsultasjoner i spesialisthelsetjenesten og betalingsansvar fra dag 1 for utskrivningsklare pasienter som blir liggende på sykehus. I forbindelse med kommunal medfinansiering overføres i alt 5 007 mill. kroner fra de regionale helseforetakene til rammetilskuddet til kommunene. Som følge av betalingsansvaret for utskrivningsklare pasienter overføres det 560 mill. kroner fra de regionale helseforetakene til rammetilskuddet til kommunene. Det vises til nærmere omtale i kapittel 2, og i Helse- og omsorgsdepartementets budsjettproposisjon.

Korrigering av rammetilskuddet som følge av nominell videreføring av maksimalpris for foreldrebetaling i barnehager – helårseffekt av endring i 2011

Stortinget vedtok ved behandling av statsbudsjettet for 2011 å videreføre maksimalgrensen for foreldrebetaling i barnehage på samme nominelle nivå som i 2010. I statsbudsjettet for 2012 kompenseres kommunene for helårseffekten av tiltaket med 142,3 mill kroner.

Korrigering av rammetilskuddet som følge av nominell videreføring i 2012 av maksimalpris for foreldrebetaling i barnehager

Kunnskapsdepartementet foreslår å føre videre maksimalgrensen for foreldrebetaling i barnehage på samme nominelle nivå som i 2011, det vil si kr 2 330 per måned. Det foreslås å bevilge 240,6 mill. kroner over rammetilskuddet til kommunene til dette formålet i 2012.

Korrigering av rammetilskuddet som følge av økt likeverdig behandling av kommunale og ikke-kommunale barnehager – helårseffekt av endring i 2011

Stortinget vedtok ved behandling av statsbudsjettet for 2011 å øke minimumstilskuddet til ikke-kommunale barnehager fra 88 til 91 pst. fra 1. august 2011. I statsbudsjettet for 2012 kompenseres kommunene for helårseffekten av tiltaket med 133,7 mill kroner.

Korrigering av rammetilskuddet som følge av økt likeverdig behandling av kommunale og ikke-kommunale barnehager – endring i 2012

Kunnskapsdepartementet foreslår å øke minimumstilskuddet til ikke-kommunale barnehager fra 91 til 92 pst. fra 1. august 2012. Det er foreslått å bevilge 28,5 mill. kroner til formålet i 2012. Dette vil bevilges over kommunenes rammetilskudd.

Korrigering av rammetilskuddet for faktisk aktivitetsvekst i barnehagene i 2010

Beløpet som ble innlemmet i kommunenes rammetilskudd for 2011 inkluderte midler til drift av barnehageplasser opprettet i 2010. Bevilgningsbehovet knyttet til plasser etablert i 2010 ble basert på et anslag. Det viser seg at det ble etablert flere plasser i 2010 enn det som ble lagt til grunn i budsjettet for 2011. Som følge av dette foreslås det å øke rammetilskuddet med 44 mill. kroner i forhold til saldert budsjett 2011, slik at kommunene kompenseres med 19,7 mill. kroner i forhold til bevilgningsøkningen i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett for 2011.

Korrigering av rammetilskuddet som følge av omlegging av kontantstøtten

Det foreslås å legge om kontantstøtteordningen, slik at ordningen avvikles for toåringer fra 1. august 2012. Fra samme tidspunkt innføres det aldersdifferensierte satser for ettåringer. Satsen for barn i alderen 13–18 måneder foreslås økt til kr 5 000 per måned, mens for barn i alderen 19–23 måneder foreslås det at dagens sats på kr 3 303 per måned videreføres. Som kompensasjon for økt barnehageetterspørsel som følge av omleggingen foreslås det å øke rammetilskuddet til kommunene med 91,9 mill. kroner i 2012.

Korrigering av rammetilskuddet som følge av innføring av valgfag i ungdomsskolen

Kunnskapsdepartementet la 29. april 2011 fram Meld. St. 22 (2010–2011) *Motivasjon – Mestring – Muligheter*. Meldingen legger opp til at opplæringen skal være mer praktisk, variert og utfordrende. I meldingen blir det varslet at det tas sikte på å gi tid til valgfag, tilsvarende 1,5 timer per uke i hvert årstrinn. Det skal være rom for lokale tilpasninger, og valgfagene skal ha mål for elevenes kompetanse. KD foreslår at det bevilges 66,8 mill. kroner til innføring av valgfag på 8. trinn fra høsten 2012. Kommunenes merutgifter i 2012 som følge av forslaget er beregnet til 64,6 mill. kroner, og det foreslås at kommunene kompenseres for dette gjennom en økning i rammetilskuddet. Det tas sikte på å utvide tilbudet til 9. og 10. trinn fra henholdsvis høsten 2013 og høsten 2014. De totale kostnadene er anslått til i overkant av 470 mill. kroner.

Redusert verdi av kriteriet for psykisk utviklingshemmede i inntektssystemet – overføring av midler fra rammetilskuddet til toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester

I det nye inntektssystemet for kommunene fra 2011 er vekten til kriteriet for psykisk utviklingshemmede redusert. En mindre del av det samlede rammetilskuddet kan dermed knyttes til dette kriteriet, noe som igjen får konsekvenser for utmåling av tilskudd til ressurskrevende tjenester fra 2012. Mekanismen for utmåling av tilskuddet til ressurskrevende tjenester er slik at dette tilskuddet øker tilsvarende reduksjonen i verdien av kriteriet for psykisk utviklingshemmede. Økningen i tilskuddet til ressurskrevende tjenester er anslått til 236,5 mill. kroner. Som følge av kommunenes økte inntekter fra toppfinansieringsordningen foreslås det å redusere rammetilskuddet til kommunene med 236,5 mill. kroner.

Korrigering av rammetilskuddet som følge av bortfall av fakturering av skatteetatens produksjon av dokumenter for skatteoppkrevere

De kommunale skatteoppkreverne har ansvaret for fellesinnkrevingen av inntekts- og formuesskatt og avgifter til folketrygden, mens det er staten ved skatteetaten som fastsetter hvor mye skatt og folketrygdavgift som skal betales. Til bruk i skatteinnkrevingen bestiller skatteoppkreverne en del dokumenter fra skatteetaten, for eksempel betalingskort for restskatt, terminoppgaver og meldinger om påleggstrekk. Etter gjeldende ordning faktureres skatteoppkreverne månedlig for de produksjons- og portoutgiftene som utskriving og forsendelse av dokumentene gir.

Per år faktureres det for om lag 26 mill. kroner. Fra og med 2012 dekker skatteetaten disse dokumentutgiftene, og skatteoppkreverne får en utgiftsreduksjon på om lag 26 mill. kroner. Rammetilskuddet til kommunene for 2012 vil bli redusert tilsvarende denne utgiftsreduksjonen.

Korrigering av rammetilskuddet for bevilgning til ekstraordinære utgifter til psykososial oppfølging i kommunene

For å dekke ekstraordinære utgifter til psykososial oppfølging i kommunene som følge av terroranslagene 22. juli 2011 er skjønnsrammen til kommunene styrket med 50 mill. kroner for 2012.

Korrigering av rammetilskuddet som følge av økt antall elever i statlige og private skoler

Som en følge av at antall elever i statlige og private skoler øker, blir rammetilskuddet til kommunene redusert med om lag 27,2 mill. kroner.

Innlemming/ uttrekk og korreksjoner i rammetilskuddet til fylkeskommunene (alle tall i 2012-kroner)

Korrigering av rammetilskuddet som følge av økt antall elever i statlig og privat videregående opplæring

Som en følge av at antall elever i statlig og privat videregående opplæring øker, blir rammetilskuddet til fylkeskommunene redusert med om lag 49,6 mill. kroner.

Korrigering av rammetilskuddet som følge av lovendringer vern mot menneskehandel

Forslag til nye regler i barnevernloven om midlertidig plassering av barn utsatt for menneskehandel i institusjon uten samtykke har vært på høring, og vil bli fremmet for Stortinget. Lovendringene innebærer at disse barna får et særlig tilrettelagt institusjonstilbud som gir nødvendig vern mot menneskehandel. Det foreslås å øke bevilgningen på kap. 572, post 60, Innbyggertilskudd med 8,5 mill. kroner til Oslos merutgifter som følge av lovendringen. Departementet viser også til omtale under kap. 855, post 01 Statlig forvaltning av barnevernet.

Momskompensasjon for bompengefinansierte vegprosjekter – trekk i fylkeskommunenes inntektsrammer

Det foreslås å trekke ut 125 mill. kroner av fylkeskommunenes rammetilskudd for 2012. Ved en feil ble det i det økonomiske oppgjøret ved iverksettingen av forvaltningsreformen fra 2010, ikke tatt hensyn til at fylkeskommunene kan kreve kompensasjon for merverdiavgift for investeringer finansiert med bompenger. Beløpet som foreslås trukket ut tilsvarer anslått merverdiavgift i 2009 knyttet til bompengeprosjekter som ville vært kompensasjonsgivende for fylkeskommunene. Uttrekket fordeles prosentvis mellom fylkeskommunene etter faktisk forbruk av bompenger på fylkesveger i 2010. Fylkeskommunene vil ikke bli trukket for merverdiavgiftskompensasjonen som er gitt i 2010 og 2011.

Kap. 575 Ressurskrevende tjenester

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
60	Toppfinansieringsordning, *overslagsbevilgning*	4 159 283	4 500 988	5 350 218
	Sum kap. 0575	4 159 283	4 500 988	5 350 218

Post 60 Toppfinansieringsordning, overslagsbevilgning

Siden 2008 har Kommunal- og regionaldepartementet hatt ansvaret for toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester. Tilskuddet forvaltes av Helsedirektoratet.

Mål

Formålet med ordningen er å sikre at tjenestemottakere som krever stor ressursinnsats fra det kommunale tjenesteapparatet, får et best mulig tilbud uavhengig av kommunens økonomiske situasjon.

Med ressurskrevende tjenestemottaker menes en person med store hjelpebehov som mottar omfattende helse- og omsorgstjenester fra kommunen. Dette kan blant annet gjelde personer med psykisk utviklingshemming, fysisk funksjonshemmede, personer med rusmiddelproblemer og mennesker med psykiske lidelser.

Kommunene har ansvaret for å gi helse- og omsorgstjenester til dem som har krav på dette i henhold til sosialtjenesteloven og kommunehelsetjenesteloven. Tjenestene finansieres i hovedsak gjennom kommunenes frie inntekter (skatteinntekter og rammetilskudd). Behovet for ressurskrevende tjenester varierer betydelig mellom kommuner. Det har foreløpig vært vanskelig å finne objektive kriterier som kan fange opp denne kostnadsvariasjonen. Inntil det blir utviklet gode nok kriterier, vil det være behov for en egen tilskuddsordning for ressurskrevende tjenester, som et supplement til kommunenes frie inntekter.

Tildelingskriterier

I 2011 får kommunene kompensert 80 pst. av egne netto lønnsutgifter ut over innslagspunktet på kr 895 000. Netto lønnskostnader er lønn til ansatte og tilhørende sosiale kostnader, fratrukket øremerkede tilskudd og tilskudd gjennom inntektssystemet. Tilskuddsordningen gjelder for personer under 67 år.

Fylkesmennene er i retningslinjene for fordeling av skjønnstilskuddet for 2012 bedt om å ta hensyn til kommuner som har spesielt høye kostnader knyttet til særlig ressurskrevende tjenester, hvor dette ikke fanges tilstrekkelig opp gjennom inntektssystemet og toppfinansieringsordningen.

Rapport

Toppfinansieringstilskuddet for 2011 til de kommunene som tilfredsstilte kriteriene for tilskudd ble fordelt av Helsedirektoratet i juli 2011. Det ble utbetalt om lag 4 655 mill. kroner. Dette er en nominell økning på 496 mill. kroner sammenliknet med tilskuddet for 2010. Foreløpige tall for 2011 viser at det var 5742 ressurskrevende tjenestemottakere som var omfattet av ordningen. Dette er en økning på 215 tjenestemottakere eller 3,6 pst. i forhold til 2010. For utgiftene ut over innslagspunktet per tjenestemottaker er det en realøkning på 3,9 pst.

Toppfinansieringstilskuddet for ressurskrevende tjenester er en overslagsbevilgning. Utbetalingene i 2011 ble 155 mill. kroner høyere enn saldert budsjett 2011. Det har vært en sterk utgiftsvekst i toppfinansieringsordningen de siste årene. Veksten flatet noe ut i 2010.

Helsedirektoratet gjorde i rundskrivet for 2010-rapporteringen enkelte presiseringer for å redusere eventuelle uklarheter. Det ble for 2010 også satt strengere krav til omfanget av kommunerevisors kontroll. Helsedirektoratet stilte i 2010 videre krav til at kommunene også skulle rapportere inn vedtakstimer for den enkelte tjenestemottaker, noe som har styrket direktoratets muligheter til å føre ytterligere kontroll. Dette har også blitt fulgt opp i rundskrivet for 2012.

Budsjettforslag for 2012

Det budsjetteres med 5 350,2 mill. kroner i 2012, som er en økning på 850 mill. kroner i forhold til saldert budsjett 2011. Forslaget til bevilgning for 2012 tar hensyn til faktisk utbetalt tilskudd i 2011 på 4 655 mill. kroner. Det er videre lagt til grunn en økning i antall tjenestemottakere på 4,2 pst. og en reell vekst i utgifter per tjenestemottaker på 0,8 pst. fra 2011 til 2012. Dette er basert på veksten i antallet tjenestemottakere og realveksten i utgifter per mottaker fra 2009 til 2010.

Fra 2011 er det foretatt endringer i inntektssystemet for kommunene som vil påvirke toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester i 2012. Ved beregning av netto lønnsutgifter, som er grunnlaget for utmåling av kompensasjonen til kommunene, trekkes det fra verdien av kriteriene for psykisk utviklingshemmede under 16 år og psykisk utviklingshemmede 16 år og over. Fra og med 2011 er kriteriet for psykisk utviklingshemmede under 16 år falt bort, og kriteriet for psykisk utviklingshemmede 16 år og over er vektet ned i inntektssystemet. Isolert sett vil dette føre til at kommunene vil få kompensert et høyere beløp enn tidligere i toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester, når de i 2012 skal søke om refusjon for en andel av netto lønnsutgifter for 2011. Økningen i tilskudd er beregnet til 236,5 mill. kroner. Rammetilskuddet til kommunene er korrigert for dette forholdet ved at det er trukket ut et tilsvarende beløp, jf. tabell 3.20 med påfølgende omtale.

Kompensasjonsgraden foreslås videreført på 80 pst. i 2012. Innslagspunktet foreslås justert opp med anslått lønnsvekst i kommunesektoren for 2011 på 4,25 pst. Innslagspunktet blir derfor på kr 935 000 for 2012.

Kap. 579 Valgutgifter

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010[1]	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
01	Driftsutgifter	10 552	46 700	15 000
	Sum kap. 0579	10 552	46 700	15 000

1 Posten er flyttet fra Programkategori 13.10 kap. 502.

Denne posten omfatter de direkte utgiftene staten har ved valg til Stortinget, kommunestyrer og fylkesting. I tillegg dekkes enkelte utgifter til gjennomføringen av sametingsvalget. Fram til 2010 ble utgiftene bevilget på kap. 502.

I 2012 skal det ikke gjennomføres valg, og bevilgningen er derfor lavere enn bevilgningen for 2011.

Bevilgningen skal blant annet dekke:

- etterslep av utgifter knyttet til kommunestyre- og fylkestingsvalget i 2011
- forsøksvirksomhet/utredning og evaluering, herunder utredningsstillinger i departementet knyttet til tidsbegrensede prosjekter
- utgifter knyttet til videreutvikling og implementering av sentralt valgdatasystem, herunder etablering av et sentralt elektronisk manntall, i alle landets kommuner og fylkeskommuner
- videreutvikling av departementets elektroniske system for innsamling, bearbeiding, prognostisering og videreformidling av valgresultater (valgnattprosjekt), tilpasninger i forhold til mottak av data fra et nytt valgadministrativt system og utvikling av nye resultatapplikasjoner for presentasjon av resultatene på internett

- kostnader knyttet til videreutvikling av ny universelt utformet utstyrsløsning for valglokaler (kommunene bærer selv utgifter til anskaffelse)
- kostnader knyttet til utforming av nye universelt utformede stemmesedler
- utredningskostnader knyttet til utredning av organiseringen av valgarbeidet på sentralt nivå
- andre driftsutgifter, blant annet kjøp av tjenester fra Departementenes servicesenter og Valgforum (opplæring)
- lønnsutgifter for personer knyttet til e-valgsprosjektet og til arbeid med valgadministrativt datasystem

Rapportering for 2010

Det ble ikke avviklet valg i 2010. Utgifter på i alt 10,5 mill. kroner gikk til dekning av etterslep av utgifter knyttet til stortingsvalget i 2009, evaluering, videreutvikling av valgresultatformidlingssystemet (valgnatt), utredningsstillinger i departementet knyttet til tidsbegrensede prosjekter, lønnsutgifter for personer knyttet til e-valgsprosjektet, og enkelte informasjonstiltak.

Budsjettforslag 2012

Det foreslås en bevilgning på 15 mill. kroner på kap. 579, post 1 i 2012. Dette er en reduksjon i forhold til 2011, da det ikke skal gjennomføres valg i 2012.

Et valgadministrativt datasystem ble utviklet og prøvd ut i 10 kommuner ved valget i 2011. Departementet tar sikte på at alle kommuner og fylkeskommuner skal få tilgang til dette felles administrasjonssystemet. I forbindelse med evalueringen av valget i 2011 vil det bli vurdert om systemet kan tas i bruk av samtlige kommuner før stortingsvalget i 2013, eller om systemet må gjennomføres gradvis over noe mer tid. Det meste av kostnadene knyttet til videreutvikling og implementering av systemet dekkes over prosjektskjønnet, jf. kap. 571, post 64.

Evaluering av forsøk med elektronisk stemmegivning er omtalt under kap. 571, post 64 Skjønnstilskudd.

Kap. 5316 Kommunalbanken AS

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
70	Garantiprovisjon	486		
	Sum kap. 5316	486		

Kommunalbanken AS ble stiftet 1. november 1999. Banken er en videreføring av virksomheten til statsbanken Norges Kommunalbank som ble etablert i 1927. Kommunalbanken AS ble 26. juni 2009 et statsaksjeselskap, da staten kjøpte KLPs eierandel. KLP var fra 2000 deleier av Kommunalbanken AS med en eierandel på 20 pst. Kommunal- og regionaldepartementet forvalter statens eierskap.

Selskapet gir lån til kommuner, fylkeskommuner, kommunale foretak, interkommunale selskap og andre selskap som utfører kommunale oppgaver. Lånene gis mot kommunal eller statlig garanti eller sikres på annen måte.

Målet med statens eierskap i Kommunalbanken er å legge til rette for lave lånekostnader for kommunesektoren, samtidig som selskapet skal gi staten god avkastning på innskutt kapital. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag. For nærmere informasjon om Kommunalbankens virksomhet vises det til bankens årsrapport for 2010 og Statens eierberetning for 2010.

Post 70 Garantiprovisjon

Kommunalbanken betalte fra 1996 garantiprovisjon til staten av bankens innlån. Dette var begrunnet med at staten garanterte for lån som banken hadde tatt opp. Ved omdanningen til aksjeselskap 1. november 1999 ble ordningen med statsgaranti avviklet for nye innlån. Kommunalbanken betalte garantiprovisjon for lån som var tatt opp før 1. november 1999 fram til gjelden forfalt i mars 2009. Siste innbetaling av garantiprovisjon var derfor i regnskapsåret 2010.

Kap. 5616 Aksjeutbytte i Kommunalbanken AS

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
85	Aksjeutbytte	267 200	164 700	194 000
	Sum kap. 5616	267 200	164 700	194 000

Post 85 Aksjeutbytte

Avkastningskravet for Kommunalbanken fastsettes for en periode på tre år. For perioden 2010–2012 er avkastningskravet satt til 10 pst. Avkastningskravet defineres som den forventede avkastningen eieren kunne ha oppnådd ved en alternativ plassering med tilsvarende risiko. Et avkastningskrav på 10 pst. er i godt samsvar med avkastningen Kommunalbanken AS har hatt de siste årene. Kravet er stilt i forhold til den avkastningen selskapet har etter skatt på egenkapitalen.

Aksjeutbytte settes til en gitt andel av den verdijusterte egenkapitalen, maksimalt 75 pst. av årsresultatet etter skatt. Prosentsatsen bør utgjøre om lag halvparten av det normerte avkastningskravet.

Kommunalbanken AS hadde et resultat etter skatt for 2010 på 741 mill. kroner. Utbytte for regnskapsåret 2010, som utbetales i 2011, var 164,7 mill. kroner.

Utbytte for 2011, som bevilges på statsbudsjettet 2012, foreslås satt til 194 mill. kroner. Bevilgningsforslaget bygger på gjeldende avkastningskrav og retningslinjer for aksjeutbytte.

Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Innledning

Regjeringen vil at alle skal bo godt og trygt. En god bolig er en ramme for et godt og meningsfylt liv, for god helse og for å skape et godt hjem for barn og voksne. Boligen er en viktig forutsetning for å kunne delta i en rekke samfunnsaktiviteter. Boligen er et grunnleggende velferdsgode og boligpolitikken er en sentral del av statens velferdspolitikk.

Regjeringen ønsker å legge til rette for et velfungerende boligmarked. Det offentlige har et ansvar for at alle har tilgang til god informasjon om boligmarkedet, en balansert lovregulering og tilgang til boligfinansiering i hele landet.

Personer eller husstander som ikke på egen hånd kan skaffe seg eller beholde en bolig, skal få nødvendig bistand av kommunene. Flest mulig av dem som ønsker det skal kunne etablere seg i egen eid bolig. Boligsosialt arbeid, herunder innsatsen for å forebygge og bekjempe bostedsløshet, er høyt prioritert.

Regjeringen ønsker en bygningspolitikk som er effektiv og helhetlig overfor bygge- og eiendomsnæringen, kommuner og husholdninger. Byggeprosessen skal være mest mulig miljøvennlig, effektiv og brukervennlig, samtidig som den skal bidra til god kvalitet og få byggfeil. De bygde omgivelsene bør planlegges og utformes universelt slik at alle kan bruke dem på en likestilt måte, uten spesielle tilpasninger eller hjelpemidler. Regjeringen ønsker å bidra til attraktive steder med gode levekår gjennom stedsutvikling, områdeløft og god byggeskikk.

Ansvar og arbeidsoppgaver

De bolig- og bygningspolitiske målene skal nås ved hjelp av økonomiske og juridiske virkemidler, gjennom støtte til forskning og utredning, og veiledning og informasjon.

Kommunal- og regionaldepartementet har tre underliggende virksomheter på boligsektoren: Husbanken, Direktoratet for byggkvalitet (tidligere Statens bygningstekniske etat) og Husleietvistutvalget.

Husbanken

Husbanken forvalter økonomiske virkemidler som bostøtte, tilskudd og lån. Husbanken bidrar også med kunnskapsutvikling, rådgiving og kompetanseoverføring til kommuner, frivillig sektor og andre aktører. I 2011 ble det etablert regionale råd, som blant annet skal være et bindeledd mellom Husbanken regionalt og kommuner og andre aktører.

Husbanken skal støtte kommunene i deres arbeid med å løse boligsosiale utfordringer. Det handler om å skaffe vanskeligstilte en god og trygg bolig eller å skaffe mer egnede boliger for ulike grupper. Husbanken skal bidra til at kommunene kan møte utfordringene som følge av demografiske endringer. Samarbeid med andre statlige velferdsaktører, frivillig sektor, brukerorganisasjoner og private aktører står sentralt.

Husbanken skal stimulere til bærekraftig kvalitet i boliger og bygg gjennom lån og tilskudd, informasjon, støtte til forsøksprosjekter og til kompetansebygging hos sentrale aktører. Viktige temaer er miljø og energi, universell utforming, god byggeskikk og områdeutvikling. Husbanken skal samarbeide med bygge- og eiendomsnæringen og med andre statlige aktører som har oppgaver og ansvar innenfor de aktuelle temaene. Grunnlån og kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet er viktige virkemidler.

Husbanken forvalter også virkemidler innenfor andre politikkområder. Dette gjelder investeringstilskudd til sykehjemsplasser og omsorgsboliger (Helse- og omsorgsdepartementet), ordningene med rentekompensasjon for investeringer i skole- og svømmeanlegg (Kunnskapsdepartementet) og kirkebygg (Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet), lån til barnehager og tilskudd til studentboliger (Kunnskapsdepartementet).

Direktoratet for byggkvalitet (tidligere Statens bygningstekniske etat)

Statens bygningstekniske etat endrer navn til Direktoratet for byggkvalitet fra 1. januar 2012.

Virksomheten vil omtales som Direktoratet for byggkvalitet gjennomgående i proposisjonen.

Direktoratet for byggkvalitet er et fagorgan, kompetansesenter og sentral bygningsmyndighet på definerte områder innenfor plan- og bygningslovens virkeområde (bygningsdelen).

Direktoratet er rådgiver for Kommunal- og regionaldepartementet og bistår faglig innen bygningsteknikk, miljø, energi, helse, sikkerhet, universell utforming og byggeforskriftene generelt. Direktoratet skal ha oversikt over hvordan regelverket virker og være faglig bindeledd mellom statlig virksomhet, næringen og kommunene, samt mellom relevante fagmyndigheter. Direktoratet har som oppgave å øke kunnskapen om byggeregler og byggeprosess i næringen og kommunene. Å framskaffe ny kunnskap og formidle denne er en viktig del av dette.

Direktoratet har ansvar for ordningen med sentral godkjenning av foretak med ansvarsrett i byggesaker, samt ByggSøk; det nasjonale systemet for elektronisk kommunikasjon i plan- og byggesaker. Direktoratet er tilsynsmyndighet for produkter som skal inngå i byggverk og deltar i internasjonalt myndighetsarbeid i byggsektoren. Direktoratet er engasjert i nasjonalt og internasjonalt standardiseringsarbeid på byggområdet og bidrar til at det utarbeides grunnlag for standarder, godkjenninger og harmoniserte tekniske krav etter de felles europeiske reglene på byggområdet.

Direktoratet for byggkvalitet blir fra 1. januar 2012 delt på to kontorsteder. Virksomheten knyttet til sentral godkjenning etableres i Gjøvik, mens resten av virksomheten blir i Oslo.

Husleietvistutvalget

Husleietvistutvalget er et tvisteløsningsorgan som kan behandle alle typer tvister om leie av bolig i Oslo, Akershus, Bergen og Trondheim etter husleielovene av 1939 og 1999. Ordningen er obligatorisk i områdene der det er opprettet husleietvistutvalg. Forliksrådet behandler dermed ikke saker som kan avgjøres av Husleietvistutvalget. Utvalget er et lavterskeltilbud for utleiere og leiere om tvisteløsning med kort saksbehandlingstid og lave kostnader. Tvisteløserne har spesialkompetanse innen husleierett og konfliktmegling. Det skal være enkelt å fremme saker og advokat er ikke nødvendig for å bringe inn en sak for Husleietvistutvalget. Husleietvistutvalget bistår også med informasjon, veiledning og besvarer spørsmål fra utleiere og leiere i hele landet. Det foreslås at ordningen i 2012 utvides til å omfatte Hordaland og Trøndelagsfylkene.

Utfordringer

En samordnet innsats for å tilby varige boligløsninger

Arbeidet med å forebygge bostedsløshet må ta utgangspunkt i sårbare situasjoner. Utkastelse fra bolig er en slik vanskelig situasjon der bostedsløshet bør forebygges. Et annet eksempel er overgangen fra å være under omsorg i barnevernet til et liv som selvstendig voksen. Den siste kartleggingen av bostedsløse viser at bostedsløshet blant ungdom som ikke har vært under barnevernets omsorg er økende. Andre vanskelige overgangsfaser kan være løslatelse fra fengsel eller utskrivning fra institusjon uten at egnet bolig er skaffet.

Det er klare indikasjoner på at midlertidige oppholdssteder ikke forbedrer, men forverrer vanskeligstiltes situasjon. I perioder med bostedsløshet oppstår eller forsterkes problemer med rusmidler, psykiatri, kriminalitet og å fungere i samfunnet.

I arbeid mot bostedsløshet må flere instanser delta. Husbanken samarbeider tett med andre velferdsaktører. Kommunal- og regionaldepartementet og Husbanken vil legge til rette for arbeidet gjennom bedre samordning av innsatsen fra departementer og direktorater. Arbeidet må være en integrert og prioritert del av Husbankens arbeid med å løse de boligsosiale utfordringene i kommunene.

En mer energivennlig og tilgjengelig bygningsmasse

Energibruk til drift av bygg er beregnet til 80 TWh per år, det vil si omtrent halvparten av all netto innenlandsk energibruk unntatt energi til transportformål. Av dette er om lag 55 pst. knyttet til boliger og fritidsbygg og 45 pst. til næringsbygg. Å redusere energibruken i bolig- og byggsektoren gjennom økt energieffektivitet er en viktig og krevende utfordring. Energieffektivisering vil bidra til bedre forsyningssikkerhet for elektrisitet, mindre behov for utbygging av ny kraftproduksjon og overføringslinjer, og derav færre miljøbelastninger. På verdensbasis bidrar energibruk til store CO2-utslipp. I følge FNs Klimapanel og EU er energieffektivisering av bygg et av de viktigste og mest kostnadseffektive tiltakene for å redusere klimagassutslipp.

Gjennom handlingsplanen for universell utforming og økt tilgjengelighet har regjeringen satt mål om å sikre likeverd og fremme like muligheter til samfunnsdeltakelse for alle, uavhengig av funksjonsevne. En særlig utfordring er knyttet til

eksisterende boliger og bygg. I følge Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelse for 2007 er bare vel 10 pst. av landets boliger tilgjengelige for rullestolbrukere, og 90 pst. av boliger i lavblokker er uten heis. Den demografiske utviklingen med økende antall eldre og krav om at de fysiske omgivelsene kan brukes på en likestilt måte av alle, innebærer et stort behov for en mer tilgjengelig bygningsmasse.

Et godt boligtilbud gir attraktive distrikter

Distriktskommuner med befolkningsstagnasjon eller -reduksjon er ofte preget av små og usikre boligmarkeder, hvor boligtilbudet kan være begrenset og lite variert. Ledige boliger blir sjelden lagt ut for salg, og det er også lite nybygging blant annet fordi boligen kan falle i verdi. I tillegg kan tilbudet av leieboliger være lite. Et dårlig boligtilbud kan begrense bedrifters vekstmuligheter eller rekruttering av nøkkelkompetanse i privat og offentlig sektor, fordi det blir vanskelig å rekruttere ny arbeidskraft. Siden markedet er lite og usikkert, har ofte tilflyttere og unge etablerere behov for å prøvebo en kommune før de tør å investere i egen eid bolig.

Derfor skal grunnlån blant annet stimulere til boliginvesteringer i distrikter der private kredittinstitusjoner kan være tilbakeholdne med å gå inn med finansiering, blant annet fordi omsetningsverdien er lavere enn teknisk verdi. Det skal bidra til god tilgang til boligfinansiering i hele landet. I tillegg vil regjeringen legge til rette for å øke kommunenes mulighet for å bidra til boligetablering i distriktskommuner.

Mål og rapportering

Regjeringens overordnede mål er at alle skal bo godt og trygt. Tabell 3.21 viser hovedmål og arbeidsmål for programkategori 13.80.

Tabell 3.21 Mål for programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Hovedmål		Arbeidsmål
1	Et velfungerende boligmarked	1.1 God informasjon om og balansert lovregulering av boligsektoren 1.2 God finansiering av boliger i hele landet
2	Økt bosetting av vanskeligstilte på boligmarkedet	2.1 Økt forebygging og bekjempelse av bostedsløshet 2.2 Økt boligsosial kompetanse i kommunene 2.3 Økt boligsosial aktivitet i kommunene
3	Byggeprosessen skal være god og effektiv	3.1 Mer brukervennlig og målrettet byggesaksbehandling 3.2 Økt seriøsitet og færre byggfeil i byggenæringen 3.3 Styrket kompetanse og tilsyn i kommunene
4	Flere miljøvennlige og universelt utformede boliger og bygg på attraktive steder	4.1 Økt antall miljøvennlige boliger og bygg 4.2 Økt antall universelt utformede boliger, bygg og uteområder 4.3. Flere steder med god byggeskikk og godt bomiljø

Hovedmål 1 Et velfungerende boligmarked

For at alle skal bo godt og trygt må boligmarkedet fungere best mulig. Kommunal- og regionaldepartementets virkemidler for et velfungerende boligmarked er primært lover og forskrifter, kunnskap og kommunikasjon, og tilbud av boligfinansiering.

Det er to arbeidsmål under hovedmålet:

1. god informasjon om og balansert lovregulering av boligsektoren
2. god finansiering av boliger i hele landet

For å kunne gjennomføre en målrettet og god boligpolitikk er informasjon om situasjonen på boligmarkedet viktig. God informasjon om lovgivningen på boligområdet er viktig for rasjonelle valg på boligmarkedet og kan forebygge konflikter. En balansert lovregulering av rettigheter og plikter for eiere av boliger i borettslag og eierseksjonssameier skal bidra til botrygghet. Husleielovens regler om oppsigelsesvern og vern mot urimelige leiekrav skal bidra til trygghet for leiere. En god balanse mellom rettigheter og plikter for

utleiere og leiere bidrar til at private ser seg tjent med å leie ut boligen.

Regjeringen ønsker stabil boligbygging i hele landet. Staten skal sikre gode rammebetingelser og legge til rette for at bolig- og byggemarkedet fungerer best mulig. Dette oppnås ved lovgivning, forskrifter, organisering og tilgang til bolig- og byggefinansiering, herunder grunnlån. Kommunene har ansvaret for å drive en aktiv tomtepolitikk, blant annet ved at det foreligger områder ferdig regulert til boliger.

Tiltak under dette hovedmålet finansieres i hovedsak over følgende budsjettposter:

- kap. 581, post 21 Kunnskapsutvikling og -formidling, forvaltes av departementet
- kap. 585, post 1 Driftsutgifter til Husleietvistutvalget
- kap. 587, post 1 Driftsutgifter til Direktoratet for byggkvalitet
- kap. 2412, post 1 Driftsutgifter til Husbanken
- kap. 2412, post 21 Spesielle driftsutgifter, forvaltes av Husbanken
- kap. 2412, post 90 Lån fra Husbanken, forvaltes av Husbanken

Boks 3.2 Status for boligmarkedet

Fra 2005 til og med 2007 ble det årlig igangsatt bygging av 30 000 til 35 000 boliger i Norge, den høyeste aktiviteten siden tidlig på 1980-tallet. I 2008 og 2009 falt byggevirksomheten kraftig, og antall igangsatte boliger i 2009 var 19 700 boliger. I 2010 økte igangsettingen igjen til 21 100 boliger. I første halvår 2011 ble det registrert igangsatt 13 800 boliger, og det var 40 pst. flere enn i første halvår 2010. I Oslo var den tilsvarende økningen fra første halvår 2010 til første halvår 2011 fra 439 til 2290 igangsatte boliger, det vil si 422 pst.

Byggingen av eneboliger har vært relativt stabil gjennom årene, nedgangen siden 2007 har først og fremst rammet leilighetsprosjekter. Mens det i 2007 ble igangsatt bygging av 16 800 blokkleiligheter, var antallet 5800 i 2009. I 2010 ble det igangsatt bygging av 8200 leiligheter.

Boligprisene gikk ned i andre halvår 2007 og gjennom hele 2008. Siden tidlig i 2009 har det imidlertid vært prisoppgang. Fra 2009 til 2010 var prisveksten på brukte boliger på 8,9 pst. (Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB)). Økningen siden 2009 har mer enn oppveid prisnedgangen fra 2007/2008. Realprisnivået i andre kvartal 2011 var 4,2 pst. høyere enn ved forrige pristopp i andre kvartal 2007.

Leieprisene har hatt en jevn og vedvarende vekst i de senere år. Tall fra SSB viser at gjennomsnittlig markedsleie økte med 7,5 pst. fra 2009 til 2010. Fra 2006 til 2010 var den samlede økningen på i gjennomsnitt 26 pst.

Rapport og status

Sammen med flere forskningsinstitusjoner og Statistisk sentralbyrå har Husbanken arbeidet fram indikatorer som kan gi en systematisk oversikt over de kommunene som har de største boligmarkeds- og levekårsutfordringene. Indikatorene skal også være et viktig hjelpemiddel for Husbanken til å finne hvilke kommuner som skal prioriteres innenfor det boligsosiale arbeidet.

Rambøll utarbeidet i 2010 en oversikt over forskning om vanskeligstilte på boligmarkedet i årene 2004–2010. Kunnskapsoversikten er et viktig bidrag for å vurdere kunnskapsbehovet fremover. Videre har Husbanken forbedret sin nettside www.husbanken.no, rettet mot kommuner og byggenæringen om aktuell forskning og annen kunnskap for området.

For å se boligspørsmål i sammenheng med andre velferdsområder støtter departementet Forskningsrådets program *Velferd, arbeidsliv og migrasjon (VAM)* med 5 mill. kroner i 2011.

I 2010 opprettet Husleietvistutvalget nye kontorer i Bergen og Trondheim. Presset på bolig- og leiemarkedet for de største byene gjelder hele storbyregionene og omfatter mange kommuner utenfor de største byene. De nye kontorene får mange henvendelser fra nærliggende kommuner.

Lovendringene i borettslagsloven mv. som skal motvirke nye problemer med såkalte lavinnskuddsborettslag trådte i kraft 1. januar 2011. Kommunal- og regionaldepartementet har vedtatt en forskrift om minstekrav til innholdet i sikringsordninger mot tap av felleskostnader i borettslag og en forskrift om hvilke kostnader som skal inn i et borettslags driftsbudsjett.

Byggeaktiviteten i 2010 var fortsatt noe preget av nedgangskonjunkturen i de to foregående årene. Derfor opprettholdt Husbanken også i 2011 en relativt høy utlånsvirksomhet som supplement til privatbankene. Antall nye boliger med tilsagn om grunnlån fra Husbanken var 4390 i 2010 og 5413 i 2009, tilsvarende henholdsvis 21 pst. og 28 pst. av igangsatt boligbygging.

Grunnlånet som virkemiddel skal fremme viktige boligkvaliteter som miljø og universell utforming i ny og eksisterende boligmasse, skaffe boliger til vanskeligstilte og husstander i etableringsfasen, og sikre nødvendig boligforsyning i distriktene. Asplan Viak og NOVA har i rapporten *Evaluering av Husbankens grunnlån til oppføring* (2011) framhevet at låneordningen bidrar til økte kvaliteter i produksjonen av nye boliger, både på miljø, energi og tilgjengelighet. Lånet bidrar imidlertid i liten grad til økt tilbud av nye boliger i distriktene, og grunnlånet er også et lite egnet virkemiddel for å skaffe boliger til vanskeligstilte grupper.

Det har vært fokus på hvordan distriktskommuner bedre kan bruke de boligpolitiske virkemidlene for å oppnå økt bosetting. Et eksempel på denne typen tiltak er Husbankens engasjement overfor småkommunen Utsira i Rogaland. Husbanken var i 2010 med på å finansiere ti nye leiligheter på Utsira, med tilskudd til utleieboliger og grunnlån. Dette har bidratt til at Utsira kan videreutvikle seg i positiv retning blant annet med tanke på økt bosetting. Et annet eksempel på slike tiltak er samarbeidet mellom Husbanken og Nordland fylkeskommune knyttet til prosjekter som fokuserer på bosetting i småsamfunn. Regjeringen vil forsterke fokuset på små og usikre boligmarkeder i 2012.

Startlån er et viktig virkemiddel for boligetablering. Det ble i 2008 etablert en forsøksordning med lik deling mellom stat og kommune av realiserte tap på startlån. Forsøksordningen ble avsluttet 30. september 2011. En evaluering av forsøksordningen vil foreligge innen utgangen av 2011.

Strategier og tiltak

For å få god informasjon og oversikt fortsetter Husbanken arbeidet med å bedre statistikkgrunnlaget på boligmarkedet.

Andelen som leier sin bolig i Norge utgjør rundt 20 pst. Økt kunnskap og informasjon om leiemarkedet er viktig. Kommunal- og regionaldepartementet vil arbeide for å få utviklet en mer detaljert og presis statistikk over leiemarkedet, både for leieprisnivå i ulike områder og i ulike boligtyper. Husbanken og Statistisk sentralbyrå vil vurdere mulighetene for, og anslå metoder og kostnader knyttet til forbedring av dagens leiemarkedsprisstatistikk.

Regjeringen har nylig gjennomført en høring av en ny bestemmelse i boligbyggelagsloven som har til formål å gjøre det enklere og rimeligere å innlemme heleide datteraksjeselskaper i boligbyggelag. Kommunal- og regionaldepartementet tar sikte på å følge opp forslaget med en proposisjon til Stortinget i løpet av inneværende stortingssesjon.

I Prop. 1 S (2010–2011) *Kommunal- og regionaldepartementet* varslet regjeringen en vurdering av effektene ved å gjøre tidsubestemte husleieavtaler til hovedregel i husleieloven. Boligutvalget har vurdert spørsmålet i en bredere sammenheng. Etter høringen av utvalgets tilrådninger vil departementet komme tilbake til Stortinget med en vurdering av denne problemstillingen.

Husbanken skal bistå kommunene i deres arbeid med å forankre boligpolitikken i det kommunale planarbeidet og for å oppnå god finansiering av boliger i hele landet.

Grunnlaget for utviklingen av attraktive lokalsamfunn vil i første rekke ligge i evnen til å skape lønnsomme arbeidsplasser og effektive og gode kommunale tjenester. Et godt boligtilbud er en vesentlig forutsetning for å sikre god tilgang på kvalifisert arbeidskraft og dermed legge grunnlaget for robuste lokalsamfunn med vekstmuligheter. Å skape attraktive lokalsamfunn krever i tillegg innsats rettet mot arbeidsplasser, tjenestetilbud, sentrums- og bomiljø, kultur, fritidstilbud og inkludering av tilflyttere.

Det foreslås etablering av et nytt tilskudd som skal bidra til utviklingen av attraktive lokalsamfunn gjennom å stimulere til økt tilbud av ulike boliger i kommuner med små og usikre boligmarkeder og/eller mangel på boliger. Tilskuddet er en treårig forsøksordning for utvalgte kommuner, og skal også bidra til å samle erfaringer fra kommunenes arbeid og øke kompetansen på området.

Husleietvistutvalgets nye kontorer i Bergen og Trondheim får mange henvendelser fra nærliggende kommuner. De geografiske områdene for kontorene i Bergen og Trondheim foreslås derfor utvidet til å omfatte henholdsvis Hordaland og Trøndelagsfylkene.

Hovedmål 2 Økt bosetting av vanskeligstilte på boligmarkedet

En god og trygg bolig kan være en forutsetning for en stabil tilknytning til arbeidslivet, for å ta utdanning og for en god helse. Trygge boforhold

legger til rette for integrering, forebygger kriminalitet og gir gode oppvekstvilkår for barn og ungdom. Derfor er det boligsosiale arbeidet sentralt i arbeidet med å bedre levekårene blant vanskeligstilte.

Det er tre arbeidsmål under hovedmålet:

1. økt forebygging og bekjempelse av bostedsløshet
2. økt boligsosial kompetanse i kommunene
3. økt boligsosial aktivitet i kommunene

Ansvar og oppgaver innenfor den boligsosiale politikken er fordelt på flere forvaltningsnivåer, men kommunene har hovedansvaret for å iverksette politikken på området. Det boligsosiale arbeidet skal bidra til at vanskeligstilte på boligmarkedet får den hjelpen de trenger for å oppnå en trygg bosituasjon. Dette forutsetter en god og integrert planlegging i kommunene og forankring på høyt politisk og administrativt nivå. Staten skal sikre juridiske rammevilkår, gi økonomisk støtte til prioriterte formål og legge til rette for kompetansehevende tiltak.

Ikke alle har et sted å bo. Kartlegginger viser at rundt 6000 personer er uten egen bolig. Kun et fåtall av disse mangler overnatting for kommende natt (2 pst.). Uten bolig ekskluderes man fra mange arenaer av samfunnslivet, slik som å motta helsetjenester, kunne ha en stabil arbeidstilknytning eller å stå i et utdanningsløp. Målet med å forebygge og bekjempe bostedsløshet har stått høyt på dagsorden siden Utjamningsmeldinga kom i 1999, jf. St.meld. nr. 50 (1998–1999). Husbanken har gjennom *Prosjekt bostedsløse* (2001–2004) og den nasjonale strategien *På vei til egen bolig* (2005–2007) hatt en samordningsrolle fra statlig hold. Arbeidet har førsteprioritet innenfor Husbankens virksomhet.

Husbankens rolle som boligsosial støttespiller for kommunene har blitt styrket de siste årene. Husbanken er avhengig av et nært samarbeid med andre velferdsaktører, både sentralt, regionalt og lokalt. Husbanken skal bistå kommunene og deres samarbeidspartnere i å gjennomføre en helhetlig og lokalt tilpasset politikk for vanskeligstilte på boligmarkedet. Gjennom samarbeid med KS, frivillig sektor og brukerorganisasjoner får Husbanken og kommunene tilgang til erfaring og kompetanse som bidrar til å finne de gode løsningene.

Husbanken forvalter flere økonomiske ordninger som står sentralt i kommunenes boligsosiale arbeid. De økonomiske virkemidlene er bostøtte, tilskudd til utleieboliger, tilskudd til etablering og tilpasning av bolig, boligsosialt kompetansetilskudd, startlån og grunnlån.

Tiltak under dette hovedmålet finansieres i hovedsak over følgende budsjettposter:

- kap. 580, post 70 Bostøtte, forvaltes av Husbanken og kommunene
- kap. 581, post 21 Kunnskapsutvikling og -formidling, forvaltes av departementet
- kap. 581, post 75 Tilskudd til etablering og tilpasning av bolig, forvaltes av Husbanken og kommunene
- kap. 581, post 76 Tilskudd til utleieboliger, forvaltes av Husbanken
- kap. 581, post 78 Boligsosialt kompetansetilskudd, forvaltes av Husbanken
- kap. 2412, post 1 Driftsutgifter til Husbanken
- kap. 2412, post 21 Spesielle driftsutgifter, forvaltes av Husbanken
- kap. 2412, post 90 Lån fra Husbanken, forvaltes av Husbanken og kommunene

Politikkområdet som omfattes av hovedmål 2 har også betydning for en rekke andre satsingsområder underlagt andre departementer. Det vises blant annet til Handlingsplan mot fattigdom, jf. Prop. 1 S (2011–2012) *Arbeidsdepartementet,* Opptrappingsplanen på rusfeltet, jf. Prop. 1 S (2011–2012) *Helse- og omsorgsdepartementet* og Mål for inkludering, jf. Prop. 1 S (2011–2012) *Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.* I Mål for inkludering av innvandrerbefolkningen er et av målene at innvandrere skal sikres botrygghet og forhindres fra utstøting i boligmarkedet. Andel innvandrere som mottar statlig bostøtte og andel bostedsløse med fødeland utenfor Europa og Nord-Amerika er indikatorer. Det vises i den forbindelse til Prop. 1 S (2011–2012) *Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.*

Det regjeringsoppnevnte utvalget om sosial boligpolitikk la fram sin utredning 18. august 2011. Hovedkonklusjonene er oppsummert i boks 3.3.

Boks 3.3 Oppsummering av boligutvalgets forslag

Bolig gir mer velferd

Den sosiale boligpolitikken er nødvendig for å sikre velferd til alle, for å kunne føre en bedre fordelingspolitikk og for å skape et sikkerhetsnett for dem som ikke klarer seg på egen hånd. Bolig må forankres som den fjerde av velferdspolitikkens pilarer, sammen med helse, utdanning og inntektssikring. Utvalget foreslår blant annet at Husbankens rolle som boligsosial støttespiller for kommunene må forsterkes og videreutvikles. Kommunene må ha klarere juridiske rammer for sitt boligsosiale ansvar. Samtidig må kommunene sikres økonomiske rammer som gjør det mulig å ivareta ansvaret.

Boligeie for flere vanskeligstilte

Utvalget mener boligeie har mange fordeler og bør bli mulig for flere enn i dag. Dette gjelder særlig for personer med stabil, om enn lav, inntekt. For mange vil det å eie bolig være både et bedre og rimeligere alternativ. Utvalget finner at potensialet for eieretablering blant vanskeligstilte er stort, men at de også bør skjermes mot risiko. Det vil være økonomiske og sosiale gevinster å hente både for den enkelte og for samfunnet gjennom en mer fleksibel bruk av startlån, boligtilskudd og tapsfond.

Et boligsosialt løft i kommunene

Utvalget løfter fram viktigheten av at kommunene setter mål for det boligsosiale arbeidet og integrerer disse i kommunens øvrige planverk. Kommunene skal løse stadig mer krevende velferdsoppgaver. Utvalget mener at kommunenes handlingsrom må bli større gjennom flere boliger for de mest utsatte gruppene, økte midler til kompetanse og tjenesteoppfølging og mer fleksible tilskuddsordninger. Den kommunale utleiesektor bør i størst mulig grad være et tilbud for en kortere periode. Samtidig må boligkvalitet og bomiljø bli bedre, og midler til vedlikehold sikres. Et av utvalgets forslag er en satsing på 2500 flere egnede boliger til rusavhengige, personer med psykiske lidelser og dobbeltdiagnose.

Et mer velfungerende leiemarked

Utvalget mener at både det private leiemarkedet og den kommunale utleiesektoren må utvikles for å bli bedre tilpasset beboernes behov. Blant annet foreslår utvalget å styrke tilskudd til etablering av studentboliger. Dette er et målrettet tiltak for å øke tilbudet av ikke-kommersielle boliger i leiemarkedet. Det er også viktig å styrke leiernes muligheter til å ivareta sine rettigheter. Utvalget anbefaler blant annet forsterket satsing på studentboliger, utvidelse av Husleietvistutvalget og en styrket leieboerorganisering.

Rapport og status

Samordningen av offentlig tjenestetilbud for vanskeligstilte er ikke god nok. Tjenestene må i større grad bli koordinert på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer. Dette støttes av flere forskningsrapporter, blant annet *Utkastelser og tvangssalg*, NIBR (2009) og *Bolig, helse og sosial ulikhet*, Helsedirektoratet (2011).

Årsakene til bostedsløshet er sammensatte og kan ikke knyttes til bestemte enkeltfaktorer. Flertallet av de som står uten egen bolig sliter med tilleggsproblemer, slik som rusavhengighet og psykiske lidelser. Mange trenger tilrettelagte kommunale tjenestetilbud, og kanskje også behandling fra spesialisthelsetjenesten. Mange har behov for oppfølging av NAV for å sikre betaling av husleie og for å kunne komme inn i det ordinære arbeidsmarkedet.

Et viktig verktøy i Husbankens arbeid er å etablere både sentrale og regionale samarbeidsavtaler med andre statlige virksomheter. Avtalene legger en ramme for konkrete samarbeidstiltak og for utveksling av erfaringer, behov hos målgruppene og gode løsninger. Det er viktige læringsarenaer og utgjør en kanal for informasjon om boligpolitiske virkemidler. Samarbeidsavtalene med andre offentlige etater og KS bidrar til at kommunene står overfor en mer samordnet statlig politikk.

Husbanken og Kriminalomsorgen samarbeider blant annet om å realisere målene i tilbakeføringsgarantien. Personer som skal løslates fra fengsel har behov for hjelp til boligetablering. En

rekke prosjekter omhandler etablering av samarbeidsrutiner mellom kommune og fengsel for at løslatte skal ha en bolig ved løslatelse.

Husbanken har sammen med Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Helsedirektoratet, og Arbeids- og velferdsdirektoratet avholdt tre regionale konferanser innenfor temaet *Sammen for ungdom*. To regionale konferanser skal avholdes i andre halvår 2011.

Boks 3.4 Husbankens kommunesatsing

Husbanken har inngått langsiktige og forpliktende samarbeid med kommuner med store boligsosiale utfordringer. Samarbeidet forutsetter at kommunene tar eierskap til utfordringene og løsningene. Målet er at kommunene skal oppnå et mer helhetlig og samordnet boligsosialt arbeid. Bedre organisering og planlegging er viktige stikkord for arbeidet. Gjennom Husbankens kommunesatsing blir boligpolitikk satt på dagsordenen og forankret i kommunens politiske og administrative ledelse. Husbanken tilbyr faglig og finansiell støtte til utvikling. Flere vanskeligstilte skal med dette få mulighet til å bo godt og trygt, samtidig som at kommunene vil kunne stå sterkere i møtet med andre velferdspolitiske utfordringer.

Arbeidet med satsingskommunene blir evaluert flere ganger i løpet av prosessen. Den første evalueringen viser at kommunene i stor grad er tilfredse med Husbanken som samarbeidspartner.[1] De fleste informantene viser til at foranalyser av den boligsosiale situasjonen i kommunen har gitt både politikere og administrasjon oversikt og arbeidet har fått større legitimitet.

Samtlige av Husbankens regionkontor har etablert slike samarbeidsavtaler. De første avtalene ble inngått med østlandskommuner i 2009. Flere av satsingskommunene rapporterer allerede nå om konkrete resultater av satsingen. For eksempel har Hamar kommune i økonomi- og handlingsplan for 2011–2014 vedtatt bygging og drift av boliger til vanskeligstilte på boligmarkedet. I Lillehammer kommune rapporteres det om at alle nivåer og tjenesteområder i kommuneorganisasjoner trekker mer i samme retning enn før, og 6 mill. kroner er satt av til innkjøp av kommunale boliger i 2011. Lørenskog kommune har innlemmet satsingen som en del av årsbudsjett og økonomiplan, og de rapporterer at boligsosialt arbeid generelt sett har en mer synlig plass i kommune- og samfunnsplan.

Kommunesatsingen skal kunne komme alle kommuner til gode. Husbanken tilgjengeliggjør kunnskap og legger til rette for læring mellom satsingskommunene og andre. Flere av satsingskommunene har påtatt seg et regionalt ansvar for boligsosial utvikling. Dette innebærer at omkringliggende kommuner involveres i arbeidet, og at kunnskap deles regionalt.

I 2010 var kommunene direkte mottakere av om lag 60 pst. av det boligsosiale kompetansetilskuddet. Andre prosjekter er igangsatt i nært samarbeid med kommunene, som for eksempel i Kriminalomsorgen og frivillige organisasjoner.

[1] Hanche-Dalseth, M. m.fl. (2010): *Boligsosialt utviklingsprogram*, Delrapport 2010. Møreforsking Volda.

Husbankens nye nettsider gjør det enklere å finne informasjon som kommunene kan benytte for å løse utfordringene de står overfor. Andre kompetansehevende tiltak er distribusjon av veiledningsmateriell, rundskriv og regionale konferanser. Husbanken har også inngått samarbeid med flere høyskoler for å legge til rette for boligsosial opplæring.

Husbanken har, i samarbeid med KS og deres effektiviseringsnettverk, startet et utviklingsarbeid for å finne fram til gode kvalitetsindikatorer for det boligsosiale området.

Regjeringen og KS inngikk en ny samarbeidsavtale om boligsosialt arbeid 20. september 2011. Ansvarlige departementer er Arbeidsdepartementet, Barne- og likestillings- og inkluderingsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Justis- og politidepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet (koordinator). Som følge av samarbeidet har KS og departementene arrangert årlige boligsosiale lederkonferanser siden 2007. Konferansene er en arena der statlige og kommunale aktører utveksler erfaringer og diskuterer strategier for arbeidet med vanskeligstilte på boligmarkedet.

I arbeidet for å motvirke etnisk diskriminering i leiemarkedet, har Husbanken inngått en samarbeidsavtale med Integrerings- og mangfoldsdirek-

toratet. Målet er gjennom informasjonstiltak og informasjonsutveksling å bidra til å styrke bosettingsarbeidet i kommunene. Dette skal gi økt kunnskap om og påpeke barrierer og muligheter som ulike grupper i innvandrerbefolkningen står overfor på boligmarkedet. Det elektroniske opplæringsverktøyet *Å bo* formidles til alle kommuner.

Kommunalt disponerte utleieboliger

I 2010 ga Husbanken tilsagn om tilskudd til utleieboliger for 350,3 mill. kroner til 1105 utleieboliger. For å bidra til økt bosetting av flyktninger, særlig av enslige mindreårige, er tilskudd til utleieboliger styrket med 69,6 mill. kroner i 2011. Tiltaket er viktig for å redusere ventetiden i mottak. Per første halvår 2011 har Husbanken gitt tilsagn om tilskudd til 137 boliger til flyktninger, med et samlet tilsagnsbeløp på 45 mill. kroner. Totalt i første halvår 2011 ble det gitt tilsagn til 424 utleieboliger for vanskeligstilte. Det er en nedgang på 8 pst. sammenlignet med første halvår 2010. Til sammen er det i første halvår 2011 gitt tilsagn til utleieboliger for om lag 147 mill. kroner, mot om lag 155 mill. kroner i første halvår 2010.

Gjennom KOSTRA rapporterer kommunene på antall kommunalt disponerte boliger. Tall fra KOSTRA viser ingen store endringer i antall kommunalt disponerte boliger fra 2009 til 2010. Det var i alt om lag 100 900 boliger ved utgangen av 2010. Det har vært en jevn økning fra år til år. Det var rundt 20 boliger per 1000 innbyggere ved utgangen av 2010. I 2010 var 86 pst. av de kommunalt disponerte boligene eid av kommunene selv, knapt fem pst. av boligene var kommunalt innleide boliger og ni pst. var privat innleide boliger med kommunal disposisjonsrett. 1239 boliger ble kjøpt eller bygget av kommunene i 2010. Utviklingen av antall disponerte boliger i KOSTRA kan ikke sammenlignes direkte med tilskudd til utleieboliger. Dette skyldes blant annet at tilskudd også kan gå til oppgradering av eksisterende boliger og fordi en del av boligene som bygges ikke blir registrert i KOSTRA før etter en tid.

Tabell 3.22 Kommunalt disponerte boliger

	Antall kommunalt disponerte boliger[1]	Kommunalt disponerte boliger per 1000 innbyggere
2007	96 403	20,0
2008	97 374	19,5
2009	99 915	20,6
2010	100 929	20,5

[1] I rapporteringen til KOSTRA regnes kommunalt disponerte boliger som boliger eid av kommunen, boliger som kommunen har leid inn til framleie og private boliger der kommunen regulerer hvem som får leie boligen (eid av f.eks. private stiftelser/organisasjoner). Brukerne har inngått husleiekontrakt enten med kommunen eller med en privat utleieaktør.

I 2010 ble det tildelt 17 472 kommunale boliger, og av disse var 13 514 husstander som ikke tidligere hadde bodd i kommunal bolig. 31 pst. av søkerne fikk avslag på søknad om kommunal bolig.

40 pst. av de nyinnflyttede husstandene var husstander med behov for tilrettelagte boliger. Dette er en økning på 11 pst. fra året før. Videre var 18 pst. av de nyinnflyttede flyktninger, mens fem pst. av de nyinnflyttede var rusmiddelmisbrukere og/eller personer med psykiske lidelser. Dette er en nedgang på 11 pst. fra året før. I 2010 ble det registrert 5630 nye husstander på venteliste for kommunale boliger, en nedgang på om lag 5 pst. sammenlignet med 2009. Om lag halvparten av disse har behov for tilrettelagt bolig.

Undersøkelser viser at ikke alle kommuner har et tilstrekkelig antall kommunalt disponerte utleieboliger. Mange kommuner benytter derfor det private leiemarkedet for å bosette vanskeligstilte, og i slike tilfeller er det viktig at kommunene kan stille kommunal garanti for å redusere utleierens økonomiske risiko. Derfor er det i 2011 utarbeidet et standard garantidokument for husleieforhold.

Midlertidig botilbud

Tall fra KOSTRA for 2010 viser at det på landsbasis var 3508 husstander i midlertidig botilbud. Det er en økning på 19 pst. siden 2009. Andelen husholdninger med barn som oppholdt seg i midlertidig bolig har falt fra 4,5 pst til 4,2 pst. Kartleggingen av bostedsløse i 2008 viste at 400 barn er i en situasjon uten egen bolig, sammen med en eller begge foreldrene sine. Få barn er imidlertid i situasjonen over tid, og de fleste er i situasjonen grun-

net samlivsbrudd. 1005 husstander oppholdt seg i midlertidig botilbud lengre enn tre måneder. Dette er en andel på 28,6 pst., en økning på om lag 2,5 pst. fra 2009. Totalt benyttet 827 husstander seg av natthjem i 2010. Antall husstander i natthjem i 2010 er redusert med 40,6 pst. fra 1394 til 828. Nedgangen i bruken av natthjem skyldes trolig at en del tiltak er utvidet til også å gi tilbud på dagtid. Disse er da rapportert som midlertidige botilbud. Selv om rapporteringen er heftet med usikkerhet, gir dataene et bilde på at bruken av slike tilbud er på noenlunde samme nivå som i 2009.

Norsk institutt for by- og regionforskning har gjennomført en kartlegging av bruken av og kvaliteten på døgnovernattingssteder og andre former for midlertidige botilbud (NIBR-rapport 2011: 13). Rapporten viser til at kvaliteten på midlertidige oppholdssteder ofte er god. De fleste kommunene har personer som oppholder seg i midlertidig botiltak i mer enn tre måneder. Det er personer med rusmiddelavhengighet og dobbeltdiagnose som i hovedsak blir værende i midlertidige botilbud over lengre tid. Mange kommuner melder om at bruken av midlertidige botilbud har gått opp de siste årene. Halvparten av kommunene har hatt personer med kjent eller synlig psykisk lidelse i midlertidig botilbud. 50 pst. av kommunene har hatt unge mellom 18–24 år i midlertidig botilbud, og 41 pst. av kommunene har hatt barnefamilier i midlertidig oppholdssteder. For gruppen økonomisk vanskeligstilte er det 39 pst. av kommunene som har gitt denne gruppen opphold i midlertidig botilbud.

De boligsosiale virkemidlene – bostøtte, tilskudd til etablering i egen bolig og startlån

Bostøtten er viktig for å gi vanskeligstilte en økonomisk mulighet til å bosette seg og beholde en egnet bolig. 1. juli 2009 ble ordningen styrket både gjennom økte ytelser til eksisterende mottakere, spesielt til barnefamilier, og ved at den ble utvidet til nye målgrupper. Husbanken har siden endringen ble iverksatt drevet et omfattende informasjonsarbeid overfor saksbehandlerne i kommunen og andre aktuelle instanser. Informasjonsarbeidet har trolig vært viktig for økningen av antall nye mottakere. Antall mottakere har økt med 19 pst., fra 109 000 i juni 2009 til om lag 130 000 i juni 2011. De nye mottakerne er dels enslige forsørgere og barnefamilier, men den største gruppen er enslige menn. De fleste av disse er forholdsvis unge. Antall barnefamilier i bostøtteordningen har økt med 15 pst. fra 25 400 i juni 2009 til 29 100 i juni 2011. For gruppen uten trygdeytelser er økningen i samme periode på 73 pst.

Fafo og NOVA har gjennomført en første evaluering av endringene i bostøtteregelverket som trådte i kraft 1. juli 2009. De konkluderer med at endringene har ført til at bostøtten når flere enn tidligere, og beskriver bostøtten som treffsikker når det gjelder å bedre levekårene og boforholdene for dem som har lavest inntekt. Bostøtten er ett av flere virkemidler i arbeidet mot fattigdom. Tilnærmet alle bostøttemottakere har imidlertid inntekter under EUs fattigdomsgrense, også etter at bostøtten er tatt med. Det anslås i evalueringen at endringene i regelverket vil medføre 35 000 nye bostøttemottakere. De nye mottakerne som har kommet inn, er særlig enslige som ikke er trygdet og som ikke har barn. Barnefamilier var en viktig målgruppe for reformen. Barnefamilier utgjør likevel en noe mindre andel av de nye mottakerne.

Startlånet skal hjelpe unge og vanskeligstilte til å etablere seg på boligmarkedet. Etterspørselen etter startlån har vært høy de siste årene. I 2010 var de samlede startlånutbetalingene fra kommunene i overkant av 5,4 mrd. kroner, og det er 6 pst. høyere enn året før. Kommunene ga i alt 9529 startlån i 2010, mot 7893 i 2009, det vil si en økning på 21 pst.

Av de 9529 husstandene som mottok startlån i 2010, var om lag 60 pst. førstegangsetablerere. Halvparten av dem som mottok startlånet var i aldersgruppen 35 år eller yngre. Det er hovedsakelig husholdninger som tidligere har leid privat bolig som har søkt og fått innvilget startlån. I overkant av halvparten av mottakerne har oppgitt at de har en inntekt over kr 400 000, om lag halvparten av husholdningene har barn. Nesten halvparten av lånene ble i 2010 gitt som topplån i kombinasjon med grunnfinansiering i en privat bank.

Avslagsandelen på søknader om startlån var i 2010 på 37 pst. Totalt antall søknader på startlån var 14 379, hvorav 5290 søknader har fått avslag. Omlag 60 pst. av avslagene er gitt på grunn av manglende betjeningsevne.

Informasjon om startlån som virkemiddel har vært tema på kommunemøter, fagdager, konferanser og andre samlinger som Husbanken har hatt med ulike kommuner. Siden startlånet ofte gis i tilknytning til lån fra private kredittinstitusjoner, samarbeider derfor Husbanken med Finansnæringens fellesorganisasjon.

Tilskudd til etablering er økonomisk behovsprøvd. Kommunene viderefordeler tilskudd til etablering gjerne i kombinasjon med startlån og bostøtte. Antall tilskudd til etablering har gått noe ned i 2010 sammenlignet med 2009. Det ble gitt

1512 tilskudd i 2010, mot 1822 året før. Om lag 1100 av husstandene som mottok tilskudd fordeler seg på førstegangsetablerere og gruppen vanskeligstilte, mens i underkant av 200 tilskudd gikk til husstander med personer med nedsatt funksjonsevne. De resterende tilskuddene fordeler seg på reetablering, flyktninger og bostedsløse.

Andelen som fikk tilskudd til etablering sammen med startlånet var på 11 pst., mens 4 pst. også var mottakere av statlig bostøtte. Både antall husstander med startlån, tilskudd og bostøtte og andelen husstander med tilskudd og bostøtte ble noe lavere i 2010 sammenlignet med 2009.

Det er viktig at de som ønsker det skal kunne etablere seg i eid bolig. For vanskeligstilte som er usikre på om de kan eie egen bolig, kan *leie før eie* være et egnet virkemiddel for å sette folk i stand til å ha en egen bolig. Departementet åpner for en ny modell der Husbankens låne- og tilskuddsordninger kombineres på nye måter: Først kjøper kommunen en bolig ved hjelp av grunnlån og tilskudd til utleieboliger. Beboeren kan så leie boligen i en tid. Når det blir aktuelt å kjøpe boligen, kan eieren få startlån og tilskudd til etablering. Norsk institutt for by- og regionsforskning har gjennomført en studie av startlånsøkeres boligkarriere. Undersøkelsen viser at startlån og tilskudd til etablering er viktige virkemidler for å etablere vanskeligstilte i egen eid bolig.

Tilskudd til etablering og tilpasning av bolig ble i 2011 evaluert av Asplan Viak og Agenda Kaupang. I evalueringen konkluderes det med at tilskuddsordningen er viktig for å skaffe og sikre egnede boliger for vanskeligstilte på boligmarkedet. Ordningen fungerer godt for dem som får tilskudd. Både Husbanken og kommunenes forvaltning av tilskuddsordningen er tilfredsstillende, men bedre kunnskap om målgruppen og målgruppens behov vil kunne danne grunnlaget for å bedre måloppnåelsen ytterligere.

Strategier og tiltak

Boligutvalget la i august 2011 fram sin innstilling. Kommunal- og regionaldepartementet vil etter høring vurdere utvalgets tilrådninger og legge fram en melding til Stortinget om boligpolitikken. Forslagene fra utvalget er nærmere omtalt i boks 3.3.

Husbanken skal videreutvikle sin rolle som boligsosial støttespiller for kommunene. Sentralt i samarbeidet med kommunene står god organisering, intern samhandling, forankring i politisk og administrativ ledelse og planarbeid. Et av målene er å øke effektiviteten av de statlige virkemidlene.

En betydelig andel av personer uten bolig har vært i situasjonen lenge, og har tilleggsproblemer som rusavhengighet og psykiske lidelser. Husbanken skal legge til rette for at det etableres flere boliger med individuelt tilpassede tjenester til denne gruppen. Arbeidet skal samordnes med andre statlige aktører som støtter opp om kommunale tjenester. I tillegg er unge bostedsløse og arbeidet med å forebygge bostedsløshet innsatsområder som Husbanken skal vektlegge i sin dialog med kommunene.

Det er behov for mer kunnskap om boligen som ramme for barns oppvekst og om boligens betydning for unge som står utenfor arbeid og utdanning. Det vil legges til rette for å innhente mer kunnskap om dette i 2012.

Husbanken skal samarbeide med Politidirektoratet om bedre datatilfang og datakvalitet for utkastelse og tvangssalg. Husbanken skal også fortsette samarbeidet med Kriminalomsorgen for å medvirke til at målene for tilbakeføringsgarantien blir realisert.

Husbanken skal aktivt oppfordre kommuner til å benytte virkemidler som startlån til å bistå leietakere i kommunale boliger til å etablere seg i egen eid bolig. Det kan bidra til å redusere ventelister til kommunale boliger, og dermed frigjøre boliger til andre mer vanskeligstilte.

Det vises til omtale i Prop. 1 LS (2011–2012) *Skatter, avgifter og toll* om utfasing av særfradraget for store sykdomsutgifter. I 2012 tas fradrag for blant annet utgifter til ombygging av bolig ut av ordningen. De frigjorte midlene brukes til å styrke eksisterende ordninger. Tilskudd til tilpasning av bolig styrkes derfor med 23 mill. kroner.

Hovedmål 3 Byggeprosessen skal være god og effektiv

Tilrettelegging for gode og effektive prosesser rundt bygging og drift av bygg er viktig, både ut fra et samfunns-, bedrifts- og privatøkonomisk perspektiv, samt for å skape bygg med god kvalitet. Kontinuerlig forbedring av bygge- og saksbehandlingsprosessene, regelverket og praktiseringen av dette er derfor viktig.

Det er tre arbeidsmål under hovedmålet:

1. mer brukervennlig og målrettet byggesaksbehandling
2. økt seriøsitet og færre byggfeil i byggenæringen
3. styrket kompetanse og tilsyn i kommunene

Bygningsregelverket stiller tekniske krav til byggverk og krav til byggeprosesser, dokumentasjon

og søknadsbehandling. Forutsigbar, brukervennlig og effektiv byggesaksbehandling har stor betydning for kommunene, næringen og den enkelte innbygger. Økt bruk av elektronisk plan- og byggesaksbehandling vil gi tidsmessige og økonomiske besparelser for kommunene og næringen.

Kommunenes tilsyn i byggesaker er et sentralt virkemiddel for å redusere omfanget av byggfeil i Norge. Tilsynet skal sikre at bygg får tilfredsstillende kvalitet og at tiltak gjennomføres i samsvar med gitte tillatelser og bestemmelser.

Tiltak under dette hovedmålet finansieres i hovedsak over følgende budsjettposter:

- kap. 581, post 21 Kunnskapsutvikling og -formidling, forvaltes av departementet
- kap. 587, post 1 Driftsutgifter til Direktoratet for byggkvalitet
- kap. 587, post 22 Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling, forvaltes av Direktoratet for byggkvalitet

Rapport og status

Ny plan- og bygningslov med nye forskrifter trådte i kraft 1. juli 2010, med unntak av reglene om obligatorisk uavhengig kontroll som trer i kraft 1. juli 2012.

Målene med det nye regelverket er blant annet å gi en brukervennlig lov som samtidig sikrer god kvalitet på bygg og reduserer omfanget av byggfeil. Kommunenes tilsynsrolle er tydeliggjort og skjerpet. Videre er kvalitetskravene til selve byggverket skjerpet på flere områder. Det er i 2011 gjort forenklinger i regelverket, blant annet for våtromsarbeider. Kommunal- og regionaldepartementet har også gjennomført undersøkelser av kommunenes gebyrpraksis. Undersøkelsen blir ferdigstilt høsten 2011.

Før iverksettelsen ble det gjennomført et landsdekkende informasjonsopplegg om nytt regelverk. Kommunal- og regionaldepartementet og Direktoratet for byggkvalitet avholdt regionale konferanser for ressurspersoner i kommuner, bygge- og anleggsnæring og fylkesmannsembeter. Veilednings- og informasjonsarbeidet vil videreføres.

En nettbasert elektronisk veiledning til forskriftene til plan- og bygningsloven ble lansert samtidig med at forskriftene trådte i kraft 1. juli 2010. Veilederen er videreutviklet og ferdigstilt i 2011, og vil bli oppdatert løpende for å være et godt verktøy for kommuner og byggenæringen.

Krav om obligatorisk uavhengig kontroll av kritiske områder som fuktsikring, brannsikkerhet og konstruksjoner er utsatt til 1. juli 2012, for å gi aktørene tilstrekkelig tid til å forberede seg på nye oppgaver. Kontroll skal utføres av egne sentralt godkjente kontrollforetak og Standard Norge skal utvikle en ny standard for kontroll. Det er dessuten innledet et samarbeid mellom Direktoratet for byggkvalitet og bygge- og anleggsnæringen for å sikre et hensiktsmessig utformet regelverk og at det skal finnes tilstrekkelig med kvalifiserte kontrollforetak over hele landet.

ByggSøk er det nasjonale systemet for elektronisk plan- og byggesaksbehandling, utviklet og driftet av Direktoratet for byggkvalitet. Tabell 3.23 viser målt og forventet utvikling i bruk av ByggSøk. Bruken av ByggSøk har økt betydelig det første året etter lovendringen, til tross for tekniske utfordringer i forbindelse med oppgradering til nye regler. Antallet som sender inn søknaden elektronisk har økt.

Tabell 3.23 Tall for bruk av ByggSøk

Oppfølgingskriterium	2009	2010	2011 (anslag)	2012 (måltall)
Søknader laget i ByggSøk-bygning	39 587	48 758	70 000	75 000
Herav innsendt elektronisk	6000	7000	14 000	30 000
Andel av byggesøknader totalt[1]	37 pst.	47 pst.	>60 pst.	>60 pst.
Antall kommuner som tar imot byggesøknader elektronisk	260	286	300	325
Antall kommuner som tar imot planforslag elektronisk[2]	10	12	12	

[1] I følge tall fra KOSTRA behandlet kommunene ca 103 000 byggesaker i 2010. Av disse var 66 000 søknader, 37 000 var meldinger.
[2] Det er ingen måltall for ByggSøk plan for 2012. Det arbeides med ny driftsløsning i samarbeid med Miljøverndepartementet.

Økt bruk og interesse for ByggSøk har ført til at Direktoratet for byggkvalitet arbeider med en ny strategi for videre drift og utvikling av ByggSøk, som ferdigstilles i 2011. Målet er å få på plass et rammeverk for en felles elektronisk plattform, og tilstrebe at løsninger leveres av andre så langt det er mulig. Direktoratet vil utarbeide nødvendige standarder og datamodeller som sikrer at løsningene er i samsvar med plan- og bygningsloven.

Direktoratet for byggkvalitet bidrar til økt elektronisk samhandling innen bygg-, anleggs- og eiendomsnæringen. Gjennom foreningen buildingSMART Norge og andre fora, samarbeider direktoratet med næringen og andre statlige aktører om utvikling og utbredelse av åpne, internasjonale standarder i Norge og internasjonalt.

Ordningen for sentral godkjenning av foretak, som administreres av Direktoratet for byggkvalitet, er en frivillig ordning for foretakene. Den sentrale godkjenningsordningen er selvfinansierende. Drift av ordningen dekkes gjennom gebyrer fra foretakene. Tabell 3.24 viser at antall søknader om fornyelse eller endring av sentral godkjenning var noe lavere i 2010 enn i 2009. Antall førstegangssøknader og meldinger fra kommunene om manglende dugelighet hos foretakene var på om lag samme nivå. Det ble gjennomført flere stedlige tilsyn i 2010 sammenlignet med året før, mens omfanget av dokumenttilsyn var lavere. Antall tilbaketrekninger og advarsler ble redusert fra 2009. Antallet godkjente foretak var per 31.12.2010 i underkant av 15 000.

Tabell 3.24 Sentral godkjenning av foretak

	2009	2010
Førstegangssaker	1986	1990
Endringer	541	510
Fornyelser	4967	3500
Kommunale meldinger	882	800
Innleverte klager	53	50
Dokumentoppfølging	725	500
Stedlig tilsyn	80	108
Statistisk oppfølging	0	0
Tilbaketrekking	25	20
Advarsel	54	40

Høsten 2010 ble det vedtatt å flytte Direktoratet for byggkvalitets avdeling for sentral godkjenning til Gjøvik. Avdelingen vil være i drift fra 1. januar 2012. Flyttevedtaket har medført redusert kapasitet i slutten av 2010 og i 2011.

EFTAs overvåkningsorgan (ESA) anser at plan- og bygningslovens krav om obligatorisk lokal godkjenning for ansvarlige foretak er i strid med direktiv 2006/123/EC (tjenestedirektivet), og har i juli 2011 åpnet formell sak mot Norge gjennom *Letter of formal notice*.

Satsingen på kunnskap om eiendomsforvaltning gjennom KoBE-arbeidet (Kompetanse for Bedre Eiendomsforvaltning) i regi av Direktoratet for byggkvalitet har resultert i en rekke kurs, konferanser, publikasjoner og verktøy for bedre eiendomsforvaltning. Direktoratet vil fortsatt ha et fokus på kommunal eiendomsforvaltning.

Direktoratet for byggkvalitet er tilsynsmyndighet for byggevaremarkedet. Tilsynet skal sikre gode byggprodukter og bidra til færre byggfeil. God dokumentasjon av byggevarers egenskaper er avgjørende for at byggverk kan prosjekteres og utføres i samsvar med byggereglene. Produktdokumentasjon er også nødvendig for å sikre økonomisk og miljøriktig drift av byggverket. Direktoratet samarbeider med andre myndigheter, fagmiljøer og fagtidsskrifter for å nå ut med informasjon og bidra til økt kompetanse.

En stor andel byggskader skyldes fukt og et endret klima kan forsterke problemet. Direktoratet for byggkvalitet følger arbeidet med å kartlegge klimaendringene og konsekvensene, for å kunne tilpasse byggereglene. Direktoratet har deltatt sammen med andre statlige etater i å vurdere konsekvensen ved havnivåstigning i regi av Nasjonalt klimatilpasningssekretariat, i Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap.

Kommunenes tilsynsvirksomhet har vist en positiv utvikling de siste årene, men er fortsatt lav. I det nye bygningsregelverket er derfor kommunenes tilsynsrolle tydeliggjort. Klarere regler skal gi kommunene en bedre forståelse av tilsynsoppgaven og bidra til at det er enklere å konkludere om et kravsnivå i forskriften er oppfylt. Arbeidet med byggesaksforskriften og byggteknisk forskrift har derfor vært Direktoratet for byggkvalitets viktigste bidrag for å øke kommunenes tilsynsaktivitet. Direktoratet har i den sammenheng samhandlet med flere av de kommunene som har etablert felles tilsynsenheter.

Kommunal- og regionaldepartementet forvalter tivoliloven og har delegert myndighet til Direktoratet for byggkvalitet. Myndighet til å føre tilsyn, utøve kontroll, gi pålegg og godkjenne innretninger har siden 1993 vært delegert videre til Det Norske Veritas. Statens jernbanetilsyn under Samferdselsdepartementet overtar tilsynsansva-

ret fra 1. januar 2012. Kommunal- og regionaldepartementet har fortsatt det sentrale forvaltningsansvaret for lov og forskrift om innretninger i tivoli og fornøyelsesparker.

Kommunal- og regionaldepartementet har også det sentrale myndighetsansvaret for sikkerhetskontroll med heisanlegg i drift. Markedet for sikkerhetskontroll med heisanlegg er fra 1. juli 2010 delvis åpnet for konkurranse ved at landsdekkende kontroll også kan utføres av foretak på midlertidig grunnlag. Sikkerhetskontroll utføres i dag av kommunal heiskontroll i Oslo kommune, og i landet for øvrig av stiftelsen Norsk Heiskontroll.

Det har ikke vært alvorlige hendelser på heis- og tivoliområdet i 2010.

Strategier og tiltak

Hovedprioritet for 2012 er å få det nye regelverket til å fungere etter intensjonen og samtidig lytte til erfaringer fra brukerne av regelverket. Både kommunene og aktører i byggenæringen varierer i størrelse, kompetansesammensetning og utfordringer. Informasjon og veiledning om nytt regelverk er viktig for at regelverksendringene skal gi ønsket effekt. Direktoratet for byggkvalitet har et særlig ansvar for å følge opp kommunene og næringen, mens informasjonstiltak rettet mot publikum samordnes med forbrukermyndigheter og andre myndigheter.

Et særskilt fokusområde er innføringen av obligatorisk uavhengig kontroll, som trer i kraft 1. juli 2012. Det vil bli lagt stor vekt på samhandling med næringen for å sikre en god gjennomføring av de nye reglene for uavhengig kontroll.

En ny strategi for videre drift og utvikling av ByggSøk skal implementeres. Arbeidet må gjøres i tett samarbeid med kommunene og KS. Målet er en langsiktig stabil og forutsigbar løsning for drift og utvikling.

Klimatilpasningsutvalget la fram sin innstilling i 2010. Det er behov for tilpasning av bygg til hardere klimaforhold og mer ekstremvær som følge av global oppvarming. Det er viktig å nå ut til kommunene og næringen med informasjon og kunnskap på dette området.

Direktoratet for byggkvalitet skal bidra til standardiseringen på prioriterte områder gjennom finansiering til Standard Norge og delta i relevante fora, både nasjonalt og internasjonalt, i arbeidet med standardisering.

Direktoratet for byggkvalitet vil også i 2012 stimulere til økt tilsynsaktivitet i kommunene. Direktoratet skal bidra til at kommunene bygger opp kompetanse ved tilsyn. Hensikten er at omfanget av feil og mangler i boliger, barnehager, skoler og andre bygg blir redusert. Statistikk for kommunenes generelle tilsynsvirksomhet, reaksjoner og oppfølging innhentes gjennom kommunenes KOSTRA-rapportering.

Alle kommuner skal etter bestemmelser i byggesaksforskriften ha en strategi for tilsyn som skal inneholde målsettinger for tilsynet og prioritering av fagområder. Forskriften gir også tidsavgrensede krav om tilsyn for prioriterte fagområder. For 2011 og 2012 skal tilsyn med avfall og miljøsanering inngå i kommunens prioriterte tilsynsområder. I neste toårsperiode (2013–2014) skal kommunene prioritere tilsyn med at krav til energibruk og universell utforming er oppfylt i tiltakene. Disse områdene vil prioriteres ved utarbeidelsen av veiledningsmateriell m.m. Kommunene skal rapportere særskilt til Direktoratet for byggkvalitet om tidsavgrenset krav om tilsyn med de nærmere definerte tilsynsområder.

Direktoratet for byggkvalitet skal arbeide for ytterligere etablering av interkommunale eller regionale byggetilsyn for å sikre tilstrekkelig kapasitet og kompetanse. Direktoratet skal følge opp tilsyns- og kontrollordningene for heisanlegg.

Hovedmål 4 Flere miljøvennlige og universelt utformede boliger og bygg på attraktive steder

Det er et mål i bolig- og bygningspolitikken å stimulere til god, bærekraftig kvalitet i boliger, bygg og bygde omgivelser. Departementet vil arbeide for lavere energibruk, reduserte klimagassutslipp fra bygg, bruk av flere miljøvennlige byggløsninger, samt bedre tilgjengelighet og universell utforming i boliger og bygg. God byggeskikk og økt kunnskap om stedsutvikling skal bidra til attraktive bygde omgivelser der folk trives. Områdeutvikling skal fremme gode bomiljøer og levekår i storbyene.

Det er tre arbeidsmål under hovedmålet:

1. økt antall miljøvennlige boliger og bygg
2. økt antall universelt utformede boliger, bygg og uteområder
3. flere steder med god byggeskikk og godt bomiljø

Bolig- og byggsektoren står ansvarlig for 40 pst. av materialbruken i samfunnet. Mange stoffer, materialer eller produkter som brukes i bygg inneholder helse- og miljøfarlige stoffer og en del byggevarer er produsert av ikke-fornybare materialer. Energibruk til drift av boliger og andre

bygg er beregnet til 80 TWh per år, det vil si omtrent halvparten av all netto innenlandsk energibruk unntatt energi til transportformål. Av dette er om lag 55 pst. knyttet til boliger og fritidsbygg og 45 pst. til næringsbygg. Bolig- og byggsektoren står også ansvarlige for betydelige klimagassutslipp. *Bygg for framtida – Regjeringens handlingsplan for bolig- og byggsektoren 2009–2012*, legger føringer for arbeidet med mer miljøvennlige boliger og bygg.

Universell utforming innebærer at bygninger og uteområder i størst mulig grad skal kunne brukes uten spesiell tilrettelegging eller spesialløsninger. Manglende tilrettelegging av byggverk hindrer selvstendig livsutfoldelse for mange mennesker. Universell utforming betyr at hovedløsningen skal være inkluderende og kunne brukes av flest mulig på en likestilt måte. *Norge universelt utformet 2025 – Regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009–2013* legger føringer for arbeidet med universell utforming av bygg og uteområder. Byggteknisk forskrift stiller krav til tilgjengelighet, ikke universell utforming, i nye boliger.

God byggeskikk er definert som en kvalitet ved de bygde omgivelser der hensyn til fysisk og sosialt livsmiljø, ressursbruk og energi, universell utforming og estetikk inngår i en stedlig helhet. Andre sentrale elementer innenfor god byggeskikk er god arkitektonisk utforming, stedskvalitet og godt bymiljø. Et godt bymiljø handler både om bygg, bygningsmiljøer, utearealer og offentlige rom. Attraktive, velfungerende, trygge og identitetsskapende lokalsamfunn der det er lagt vekt på god visuell utforming er viktig for folks trivsel og for utviklingen av et godt velferdssamfunn. Områdeløft skal bidra til bærekraftig byutvikling, synlig miljøopprusting og bedre levekår i områder med dokumenterte særskilte levekårsutfordringer.

Tiltak for å fremme delmålene under hovedmål 4 gjennomføres ved lovgivning, økonomiske virkemidler, informasjon og kunnskapsoppbygging. Tiltak under dette hovedmålet finansieres i hovedsak over følgende budsjettposter:

- kap. 581, post 21 Kunnskapsutvikling og -formidling, forvaltes av departementet
- kap. 581, post 74 Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling, forvaltes av Husbanken
- kap. 581, post 77 Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet, forvaltes av Husbanken
- kap. 587, post 1 Driftsutgifter til Direktoratet for byggkvalitet
- kap. 587, post 22 Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling, forvaltes av Direktoratet for byggkvalitet
- kap. 2412, post 1 Driftsutgifter til Husbanken
- kap. 2412, post 21 Spesielle driftsutgifter, forvaltes av Husbanken
- kap. 2412, post 90 Lån fra Husbanken, forvaltes av Husbanken

Rapport og status

Kommunal- og regionaldepartementet har i 2010 og 2011 fulgt opp egne tiltak i *Bygg for framtida – Miljøhandlingsplan for bolig- og byggsektoren 2009–2012*.

Ny byggteknisk forskrift trådte i kraft 1. juli 2010. Kravene til energieffektivitet er i hovedsak en videreføring av 2007-kravene. Kravene til energiforsyning er skjerpet. Direktoratet for byggkvalitet har i 2011 har begynt å utarbeide et grunnlag for en mulig forskriftsendring på energiområdet.

Husbanken og Direktoratet for byggkvalitet er engasjert i og støtter blant annet samarbeidsprogrammet Framtidens byer. Gjennom konkrete bygge- og rehabiliteringsprosjekter i de 13 involverte byene innhentes og formidles nyttige erfaringer om lavenergiløsninger og passivhus. Husbanken og Direktoratet for byggkvalitet samarbeider med og støtter også Lavenergiprogrammet og FutureBuilt. Direktoratet deltar i FoU-programmet Zero Emission Buildings. Både Husbanken og Direktoratet for byggkvalitet er involvert i en rekke FoU-prosjekter innenfor temaer knyttet til energibruk i bygg, som for eksempel utvikling av bedre energistatistikk, måling av energibruk i bygninger og utvikling av enkle vannbårne varmesystemer.

Direktoratet for byggkvalitet har fått ansvar for å følge opp viktige deler av Byggemiljø, det seksårige samarbeidet mellom offentlige myndigheter og sentrale aktører i bygge- og eiendomsnæringen som ble avsluttet i 2010. Direktoratet har overtatt innholdet i nettstedet byggemiljø.no og innarbeidet dette i direktoratets egne nettsider.

Direktoratet for byggkvalitet har i 2011 styrket sitt arbeid for å redusere bruken av helse- og miljøfarlige stoffer i byggevirksomheten.

Husbanken finansierer miljøvennlige boliger gjennom grunnlånsordningen. Av midlene som ble satt av til grunnlån til oppføring, utbedring og kjøp av utleieboliger gikk i 2010 totalt 4,5 mrd. kroner til prosjekter som har kvaliteter innenfor miljø og energi. Av de 3871 boligene godkjent for grunnlån til oppføring i 2010, tilfredsstiller i underkant av 40 pst. kvalitetskravene knyttet til

miljø og energi, som er miljøkvaliteter ut over kravene i byggteknisk forskrift. Grunnlån til utbedring ble i 2010 gitt til 996 boliger der miljø og energi var viktige kvaliteter. I første halvår 2011 ble 3389 boliger med kvaliteter innen miljø og energi godkjent for grunnlån.

Norge universelt utformet 2025 – Regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009–2013 ble lansert i mai 2009. Kommunal- og regionaldepartementet med underliggende etater deltar blant annet i Informasjonsprogrammet universell utforming i byggsektoren. Viktige målgrupper i 2010 og 2011 har vært rådgivende ingeniører, arkitekter, utdanningene i byggfagene og byggeiere. Et internettbasert opplæringsprogram er lansert, og det er utdannet 45 kursholdere fra hele landet som skal tilby opplæring lokalt. Det er også opprettet et kompetanseprogram for politikere og ansatte i kommuner og fylkeskommuner. Fokus er på universell utforming og tilgjengelighet innenfor plan- og bygningslovens virkeområde. Programmet gjennomføres i samarbeid med flere andre statlige instanser og KS. Opplæring av 30 kursinstruktører lokalt står på programmet i 2011.

På oppdrag fra departementet har Norsk institutt for by- og regionforskning i samarbeid med SINTEF Byggforsk kartlagt statistikk på universell utforming og tilgjengelighet i bygg og tilhørende uteområder. Kartleggingen gir en oversikt over relevante databaser, registreringsmetoder og pågående forbedringer av statistikken, samt aktørene og deres roller. Situasjonen er bedret når det gjelder kartlegging av tilgjengelighet for rullestolbrukere. For forhold som særlig berører orienterings- og miljøhemmede finnes det i dag lite statistikk og indikatorer. Rapporten trekker fram Statsbygg som en av de fremste aktørene i å kartlegge tilgjengelighet og universell utforming i egen bygningsmasse. Kartleggingen har kommet kortest når det gjelder boliger. Bedre utformede utvalgsundersøkelser kan på kort sikt bedre denne delen av tilgjengelighetsstatistikken.

Det er igangsatt arbeid for mer kunnskap om tilgjengelighetstilstanden i bygninger og uteområder. Husbanken og Direktoratet for byggkvalitet deltar i arbeidet med å innlemme universell utforming i datainnhenting for kommunale bygg gjennom KOSTRA. Det foreligger data om tilgjengelighetskvaliteter for boliger finansiert gjennom Husbankens låne- og tilskuddsordninger. Av de 3871 nye boligene som fikk godkjenning om grunnlån til oppføring i 2010, tilfredsstilte 64 pst. kravene til kvaliteter innen universell utforming. Ved utbedring er det mer krevende å få til universell utforming. Av det samlede antall boliger med grunnlån til utbedring tilfredsstilte 27 pst. krav til kvaliteter innen universell utforming. Samlet hadde i overkant av 41 pst. av boligene med grunnlån livsløpsstandard, som blant annet innebærer tilrettelagt atkomst og tilrettelagte hovedfunksjoner. I første halvår 2011 ble det gitt godkjenning om grunnlån til 4412 boliger som har kvaliteter innenfor universell utforming.

Boks 3.5 Nye retningslinjer for grunnlån

Nye kvalitetskrav til grunnlån fra Husbanken ble innført 1. juli 2011. Kravene er basert på de to standardene for energi og universell utforming, Norsk standard (NS) 3700 lavenergihus klasse 1 og NS 11001 Universell utforming av byggverk – del 2: boliger. Husbanken krever tiltak innenfor begge kvalitetsområdene utover minimumskravene i byggteknisk forskrift til plan- og bygningsloven. Grunnlån gis både til oppføring og utbedring av bygninger, og Husbankens energikriterier kan oppfylles gjennom ulike energitiltak. I tillegg legges det vekt på universell utforming av byggverk og felles utearealer gjennom blant annet tilgjengelighet for alle og godt innklima/-miljø.

Husbanken er et nasjonalt kompetansesenter for byggeskikk og arrangerer kurs og fagdager. Husbanken har i 2011 ferdigstilt *Byggeskikksnøkkel,* et nytt samordningsverktøy for estetikk og byggeskikk. Byggeskikksnøkkelen skal fungere som et planleggings- og beslutningsverktøy for kommunen, politikere og andre lokale aktører.

Videre er Husbanken sekretariat for juryen for Statens byggeskikkspris, en hederspris som deles ut årlig til byggverk og bygde omgivelser som gjennom utførelse, materialbruk, utforming og samspill med sted og miljø kan bidra til å heve, fornye og utvikle den allmenne byggeskikk. Statens byggeskikkpris gikk i 2011 til Hamsunsenteret.

Områdesatsing

Regjeringen og Oslo kommune har en felles satsing i Groruddalen. For nærmere omtale av satsingen vises det til Prop. 1 S (2011–2012) *Miljøverndepartementet.* Kommunal- og regionaldepartementet har det statlige ansvaret for programområde 3A *Bolig-, by- og stedsutvikling*. I perioden

2007–2011 har det årlig blitt bevilget 43 mill. kroner til tiltak innenfor området bolig-, by- og stedsutvikling. Målet med tiltakene er at de skal forbedre miljøet og de lokale forholdene i boligområder med særlige utfordringer.

Econ Pöyry har følgeevaluert strategien områdeløft gjennom de fire første årene. Følgeevalueringen peker på at det er viktig å realisere synlige tiltak for å bidra til å skape lokal entusiasme og forankring blant innbyggerne. Den viser også at sentral forankring av tiltakene er viktig for å få gjennomført tiltak. Agenda Kaupang og Asplan Viak har også evaluert Groruddalssatsingen.

For 2011 ble det bevilget 3 mill. kroner til oppstart av områderettet arbeid i bydeler i Bergen med dårlige levekår. Kommunen har utarbeidet en handlingsplan for året 2011 med beskrivelse av prioriterte områderettede mål og strategier for arbeidet, se nærmere omtale under kap. 581, post 74.

Strategier og tiltak

Kommunal- og regionaldepartementet skal stimulere til kvalitet i boliger, bygg og bygde omgivelser. Dette gjør departementet og underliggende virksomheter gjennom videreutvikling av regelverket, FoU-virksomhet, informasjon og kompetansespredning. Oppfølging av miljøhandlingsplanen *Bygg for framtida (2009–2012)* inngår i arbeidet.

Regjeringen tar sikte på å legge fram en melding til Stortinget om en framtidsrettet bygningspolitikk i 2012. Regjeringen ønsker at bygningspolitikken skal bidra til gode bygg for et bedre samfunn. Meldingen vil omhandle hovedutfordringer i byggsektoren, som bærekraftige kvaliteter, mer effektive byggesaksprosesser, det offentlige som pådriver og forbilde, samt kompetanse og utvikling. Oppfølging av rapporten fra arbeidsgruppa for energieffektivisering i bygg vil omtales i meldingen.

EU-kommisjonen la i juni 2011 fram forslag til Energisparedirektiv. Kommunal- og regionaldepartementet vil vurdere foreslåtte tiltak som er relevante for bolig- og byggsektoren med sikte på eventuell framtidig oppfølging av direktivet.

Kommunal- og regionaldepartementet har de siste årene innført skjerpete kvalitetskrav på en rekke områder i byggteknisk forskrift. Det er behov for å evaluere effekten av de nye kravene. Erfaringsinnhenting og evaluering må både se på kvalitetsutvikling i bygg, utvikling av energibruken og hvordan nye krav påvirker boligpriser og byggekostnader.

Nye byggtekniske krav stiller aktørene i byggsektoren overfor økt behov for kunnskapsinnhenting og kompetansebygging. Kommunal- og regionaldepartementet og tilknyttede virksomheter vil styrke arbeidet med informasjon og kompetansespredning om blant annet energi- og miljøkvaliteter, tilgjengelighet og universell utforming overfor kommunene, byggenæringen, byggeiere og brukerorganisasjoner. Departementet vil også bidra til at det utvikles bedre statistikk på området. Samarbeidet med Lavenergiprogrammet for å spre kompetanse om energikrav og passivhus videreføres og styrkes.

Kommunal- og regionaldepartementet vil følge opp de byggrelaterte tiltakene i regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet. To sentrale tiltak som videreføres er informasjonsprogrammet om universell utforming i byggsektoren rettet mot næringen og kompetanseprogrammet om universell utforming rettet mot ansatte og politikere i kommuner og fylkeskommuner.

Direktoratet for byggkvalitet og Husbanken skal fortsatt bidra i Statens kartverks arbeid med utvikling av indikatorer for registrering og måling av universell utforming i bygninger for bruk i matrikkelen.

Norge skal arrangere en stor internasjonal konferanse om universell utforming i Oslo 11.–13. juni 2012. Kommunal- og regionaldepartementet med underliggende virksomheter samarbeider med andre departementer om planlegging og finansiering av konferansen.

Husbanken er nasjonalt kompetansesenter for god byggeskikk, godt bomiljø og stedsutvikling. Viktige innsatsområder innen byggeskikk og stedsutvikling i 2012 vil være arbeid med Statens byggeskikkspris, utvikling av informasjonsmateriell, regionale og lokale byggeskikkurs, nettbasert fjernundervisning, rådgiving og prosjektstøtte.

Den områderettede innsatsen i Groruddalen fortsetter. Arbeid og tiltak innenfor område 3A *Bolig-, by- og stedsutvikling* skal ses i sammenheng med arbeidet innenfor område 4 *Oppvekst, utdanning, levekår, kulturaktiviteter og inkludering.* Det foreslås at tilskuddet til Bergen kommune økes til 6 mill. kroner og at ordningen utvides med 1,5 mill. kroner til områdesatsing i Trondheim.

Budsjettforslaget under programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Utgifter under programkategori 13.80 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
580	Bostøtte	3 147 543	3 830 000	3 250 000	-15,1
581	Bolig- og bomiljøtiltak	1 034 045	977 000	1 031 300	5,6
582	Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg	456 088	720 000	833 200	15,7
585	Husleietvistutvalget	15 989	19 500	21 400	9,7
586	Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser	1 590 361	2 341 100	2 325 600	-0,7
587	Direktoratet for byggkvalitet	73 171	73 300	84 100	14,7
2412	Husbanken	13 261 683	14 504 800	16 578 300	14,3
	Sum kategori 13.80	19 578 880	22 465 700	24 123 900	7,4

Inntekter under programkategori 13.80 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012	Pst. endr. 11/12
3585	Husleietvistutvalget	1 123	700	900	28,6
3587	Direktoratet for byggkvalitet	29 630	29 600	30 500	3,0
5312	Husbanken	8 860 689	9 241 200	9 728 900	5,3
5615	Husbanken	3 673 949	4 163 400	4 349 000	4,5
	Sum kategori 13.80	12 565 391	13 434 900	14 109 300	5,0

Boks 3.6 Budsjetteringssystemet for poster med tilsagnsfullmakt

Følgende poster budsjetteres etter systemet med tilsagnsfullmakter:

- kap. 581, post 76 Tilskudd til utleieboliger
- kap. 581, post 77 Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet
- kap. 581, post 78 Boligsosialt kompetansetilskudd
- kap. 586, post 64 Investeringstilskudd

Postene budsjetteres med tilsagnsfullmakt fordi det kan ta flere år å gjennomføre prosjektene det gis tilsagn til.

Det opereres med tre begreper: tilsagnsramme (aktivitetsnivå), bevilgning og tilsagnsfullmakt.

Tilsagnsrammen, eller aktivitetsnivået, er summen av nye tilsagn som kan gis i budsjettåret. Det er tilsagnsrammen som sier noe om hvor stor aktivitet det kan legges opp til i budsjettåret, ikke bevilgningen.

Bevilgningen på posten er beregnet ut fra en utbetalingsprofil, som sier noe om hvor stor prosentandel av aktivitetsnivået som antas å komme til utbetaling de enkelte budsjettårene. Bevilgningen skal med andre ord dekke den delen av tilsagn gitt i budsjettåret som antas å bli utbetalt samme år, samt tidligere års tilsagn som man antar kommer til utbetaling i dette budsjettåret.

For den delen av aktivitetsnivået som kommer til utbetaling i senere budsjettår, må det gis en tilsagnsfullmakt. Tilsagnsfullmakten viser statens utestående forpliktelser på posten ved utgangen av budsjettåret, det vil si den delen av gitte tilsagn som ennå ikke er utbetalt. Det er et eget romertallsvedtak for tilsagnsfullmaktene.

Kap. 580 Bostøtte

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
70	Bostøtte, *overslagsbevilgning*	3 147 543	3 830 000	3 250 000
	Sum kap. 0580	3 147 543	3 830 000	3 250 000

Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet Prop. 61 S (2010–2011) *Ekstra utbetaling til mottakarar av bustøtte som hjelp til å dekkje høge energiutgifter*, ble posten økt med 318,5 mill. kroner til 4 148,5 mill. kroner. Da Stortinget behandlet Prop. 120 S (2010–2011) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet for 2011*, ble posten redusert med 378,5 mill. kroner til 3 770 mill. kroner.

Post 70 Bostøtte, overslagsbevilgning

Mål og tildelingskriterier

Bostøtten skal sikre husstander med lav inntekt og høye boutgifter en egnet bolig. Støtten skal hjelpe vanskeligstilte både til å etablere seg og til å beholde boligen de har. Bostøtten er det viktigste økonomiske virkemidlet på det boligsosiale området.

Alle som er over 18 år kan få bostøtte. Unntaket er studenter uten barn, samt militært og sivilt tjenestepliktige, som får annen offentlig boligstøtte. Boligen må gi mulighet til hvile og matlaging, samt ha eget bad og toalett.

Oppfølging og kontroll

Søknadene blir først gjennomgått og kontrollert av kommunen der søker bor. Deretter kontrollerer Husbanken at data i søknaden stemmer overens med opplysninger i en rekke offentlige registre. Husbanken er også klageinstans for ordningen.

Husbanken arbeider aktivt med kontroll og oppfølging av ordningen for å sikre at bostøttemidlene går til dem som har krav på ytelsen. Det innebærer også etterkontroll av inntekt og formue når ligningen for søknadsperioden foreligger.

Rapport

I mars 2011 ble det bevilget 318,5 mill. kroner til ekstraordinær bostøtte med utgangspunkt i høye

energipriser vinteren 2010–2011, jf. Prop. 61 S (2010–2011) *Ekstra utbetaling til mottakarar av bustøtte som hjelp til å dekkje høge energiutgifter*. Den ekstraordinære utbetalingen gikk til om lag 125 000 husstander som mottok ordinær bostøtte for februar måned. Hver husstand mottok 2 500 kroner, med tillegg av 100 kroner for hvert medlem ut over det første.

I 2011 er samlet bevilgning til bostøtte 3 770 mill. kroner etter justeringen i revidert budsjett, jf. Prop. 120 S (2010–2011) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet for 2011*. Bevilgningen er basert på forutsetninger om at gjennomsnittlig 130 000 mottakere vil motta gjennomsnittlig bostøtte på kr 26 000 årlig i 2011. I bevilgningen inngår ekstrabevilgningen beskrevet over.

1. juli 2009 ble bostøtten styrket både gjennom økte ytelser til dem som fikk støtte før omleggingen og ved at det ble åpnet for nye grupper av mottakere (St.prp. nr. 11 (2008–2009) *Ei styrkt bustøtte*). Effekten av endringene ble evaluert av Fafo og NOVA høsten 2010, og rapporten forelå tidlig i 2011 (NOVA Rapport 2/11). Evalueringen bekrefter at bostøtten etter reformen når fram til vesentlig flere og til grupper som tidligere var utelukket fra ordningen. Rapporten viser imidlertid også at bostøtten i mindre grad nådde fram til barnefamilier og andre store husstander enn forventet før omleggingen.

I budsjettet for 2011 ble det vedtatt endringer i bostøtten som vil øke ytelsene til store husholdninger med høye boutgifter. Det ble gjort ved å øke boutgiftstakene for store husholdninger, og størst økning fikk de største husholdningene. Endringene trådte i kraft 1. juli 2011.

Forslag til en ny lov om bostøtte har vært ute på allmenn høring sommeren 2011, og departementet vil legge fram en proposisjon for Stortinget om saken i denne stortingsperioden.

Tabell 3.25 Hovedtall for vedtak om bostøtte for juni måned 2009–2011

	2009	2010	2011	Endring 2010–2011
Antall husstander som mottok bostøtte	*108 679*	*125 142*	*129 516*	*3 %*
Av disse:				
Unge uføre	17 129	17 073	16 421	-4 %
Uføre for øvrig	16 315	18 268	20 077	10 %
Alderspensjonister	33 810	32 577	30 591	-6 %
Husstander med midlertidig trygdeytelser	20 828	24 338	26 734	10 %
Husstander uten trygdeytelser	20 597	32 886	35 693	9 %
Gjennomsnittsinntekt per år (i kr)	117 131	125 572	130 714	4 %
for enslige	120 910	126 129	130 171	3 %
for husstander med flere personer	106 689	124 031	132 296	7 %
Gjennomsnittlig boutgift per måned (i kr)	5 544	5 857	5 897	1 %
for enslige	5 067	5 399	5 447	1 %
for husstander med flere personer	6 862	7 124	7 207	1 %
Gjennomsnittlig bostøtte per måned (i kr)	2 029	2 194	2 167	1 %
for enslige	1 852	1 993	1 984	0 %
for husstander med flere personer	2 518	2 749	2 701	2 %

Budsjettforslag 2012

For å redusere avkortingen i bostøtten som følge av veksten i trygder og pensjoner, foreslås det at innslagspunktene for progressiv opptrapping av egenandelen i 2012 blir oppjustert i takt med veksten i minstepensjonene. Fra 2010 til 2011 vil veksten i lignet inntekt for minstepensjonister bli på nær kr 7 000. Det gir et nytt innslagspunkt for unge uføre på kr 192 000 og på kr 156 000 for andre. En minstepensjonist i privat bolig ville uten justering få en årlig avkorting i bostøtten med kr 3 126, eller med 45 pst. av økningen i minstepensjonene på kr 7 000. Med regulering av innslagspunktet vil de få en avkorting på kr 833 som utgjør 12 pst. av veksten i minstepensjonen.

Samtidig foreslås det at minste egenandel økes med kr 1 200 til kr 17 800 for alle mottakere. Forslaget om å øke egenandelen innebærer at den laveste boutgift som gir rett til bostøtte vil øke med kr 1 200 til kr 22 300 for mottakere i kommunale boliger og til kr 23 000 for mottakere i privateide boliger. Bostøtten blir redusert for alle mottakere av bostøtte, og med kr 960 per år for mottakere i kommunalt eide boliger og med kr 840 for mottakere i privateide boliger.

Det foreslås at de nye satsene gjelder fra 1. juli 2012, samtidig som nye ligningsdata legges til grunn for beregningen.

Den samlede bevilgningen til bostøtte i 2012 foreslås satt til 3 250 mill. kroner. Det er da lagt til grunn at i gjennomsnitt 128 000 husstander vil motta kr 25 200 i bostøtte i 2012.

Kap. 581 Bolig- og bomiljøtiltak

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
21	Kunnskapsutvikling og -formidling	5 648	5 200	4 600
61	Husleietilskudd	3 106	4 500	3 400
70	Boligetablering i distriktene			20 000
72	Program for reduserte byggekostnader, *kan overføres*	600		
74	Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling, *kan overføres*	33 141	46 000	47 500
75	Tilskudd til etablering og tilpasning av bolig	902 230	399 600	435 000
76	Tilskudd til utleieboliger, *kan overføres*		428 800	425 600
77	Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet, *kan overføres*	5 118	20 800	26 700
78	Boligsosialt kompetansetilskudd, *kan overføres*	84 202	72 100	68 500
	Sum kap. 0581	1 034 045	977 000	1 031 300

Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet Prop. 120 S (2010–2011) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet for 2011*, ble post 61 redusert med 1 mill. kroner til 3,5 mill. kroner.

Post 21 Kunnskapsutvikling og -formidling

Mål

Bevilgningen benyttes til forskning, utredninger og formidling av kunnskap for å utvikle bolig- og bygningspolitikken. Det er også et mål å øke fagkunnskapen blant sentrale aktører i bolig- og byggsektoren.

Rapport

Utredninger til boligutvalget har vært prioritert. I 2010 ble det videre gjennomført konferanser for opplæring og informasjon om nytt bygningsregelverk. Noen sentrale aktører på miljø- og energifeltet har fått støtte. Det er også gjennomført en utredning om boligetablering i distriktene. I 2011

er det igangsatt flere utredninger som omhandler leiemarkedet og en utredning om boligbygging.

Budsjettforslag 2012

Det foreslås en bevilgning på 4,6 mill. kroner til departementets forsknings- og utredningsvirksomhet for å utvikle bolig- og bygningspolitikken. Departementet vil ved behov benytte midler til arbeidet med den planlagte boligmeldingen og til innhenting av FoU som oppfølging av meldingen til Stortinget om bygningspolitikk.

Post 61 Husleietilskudd

Mål

Tilskuddet skal bidra til at leietakere i tidligere regulerte boliger i Oslo og Trondheim, som er i en vanskelig økonomisk situasjon, kan beholde boligen etter at husleiereguleringen ble avviklet 1. januar 2010.

Tildelingskriterier

Kriteriene er at leietakeren har fylt 67 år før 1. januar 2010 eller har bodd i den regulerte boligen siden før 1. januar 1990. Tilskuddet skal sikre en sum til livsopphold på om lag kr 7 000 per måned for leietakere som bor alene og om lag kr 11 000 for par. For husstander med tre eller flere personer legges det til kr 2 500 per person. Det gis en kompensasjon for oppvarming på kr 500 i måneden.

Det blir ikke gitt tilskudd ved formue over kr 250 000. Inntekter ved utleie av hybel vil gi avkorting i tilskuddet på 50 pst. av leieinntekten. I Oslo gis det ikke tilskudd for den delen av husleien som overstiger kr 14 500 i måneden. I Trondheim gis det ikke tilskudd for den delen av husleien som overstiger kr 11 000 i måneden.

Oppfølging og kontroll

Husbanken videretildeler midlene fra posten til Oslo og Trondheim kommune. Kommunene administrerer tilskuddet og rapporterer til Husbanken. Kommunene sørger for nødvendig informasjon til brukerne. Tilskuddet er en overgangsordning og behovet skal vurderes på nytt etter fem år (innen utgangen av 2014).

Rapport

I 2010 ble det utbetalt om lag 6,3 mill. kroner i husleietilskudd til husstander i Oslo, hvorav staten dekket om lag 3,1 mill. kroner. Det var ved utgangen av året 123 husstander som mottok tilskudd i Oslo. I løpet av første halvår 2011 sank antall mottakere til 95. Det ble utbetalt 2,4 mill. kroner i husleietilskudd i første halvår 2011.

Trondheim kommune ble inkludert i ordningen med husleietilskudd i forbindelse med Stortingets tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i juni 2010. Det ble ikke utbetalt tilskudd i Trondheim i 2010 eller i første halvår 2011.

Forbruket på posten har så langt vært langt lavere enn lagt til grunn da ordningen ble innført i 2010. Dette skyldes at den faktiske etterspørselen har vært betydelig lavere enn forutsatt i budsjetteringen av posten.

Budsjettforslag 2012

Det foreslås en bevilgning på 3,4 mill. kroner, som skal dekke statens del av utgiftene til husleietilskuddet i Oslo og Trondheim kommune.

Post 70 Boligetablering i distriktene (ny)

Mål

Tilskuddet skal bidra til utviklingen av attraktive lokalsamfunn gjennom å stimulere til økt tilbud av ulike typer boliger i kommuner med små og usikre boligmarkeder og/eller mangel på boliger. Tilskuddet er en treårig ordning for utvalgte kommuner.

Tildelingskriterier

Tilskuddet skal tildeles kommuner. Kommunen kan bruke tilskuddet til oppføring og rehabilitering/ombygging av boliger for utleie til personer som ønsker å prøvebo i kommunen. Kommunen kan også videretildele tilskuddet til selskaper, stiftelser og lignende for etablering av utleieboliger til samme formål, og til privatpersoner som er tilflyttere til kommunen. Formålet med tilskuddet til privatpersoner er å redusere risikoen for tap ved investering i bolig. Tilskuddet skal primært benyttes til oppføring av bolig, men kan i særlige tilfeller gis til rehabilitering/ombygging av brukt bolig.

Tilskuddet skal kunngjøres, og Husbanken skal behandle kommunenes søknader ut fra gitte kriterier. Detaljerte søknadskriterier vil bli lagt ut på Husbankens nettsider. Det vil bli etablert nærmere retningslinjer og kriterier for oppfølging av tilskuddet. 10-12 kommuner skal tildeles tilskudd. Disse skal inngå en avtale med Husbanken om samarbeid for økt boligetablering.

Tilskuddet skal benyttes i det distriktspolitiske virkeområdet. Kriterier for å rangere kommunenes søknader vil blant annet knyttes til boligmarkedet og utviklingstrekk i kommunen. Kommunalt engasjement er en viktig suksessfaktor for å lykkes i arbeidet med boligetablering. I tillegg skal kriteriene bidra til å identifisere kommuner hvor boligmarkedet er til hinder for næringsutvikling eller rekruttering av nøkkelkompetanse i privat og offentlig sektor.

Tilskuddet kan ikke kombineres med tilskudd til etablering eller tilpasning (jf. post 75), tilskudd til utleieboliger for vanskeligstilte (jf. post 76), eller investeringstilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser (jf. kap. 586, post 64).

Maksimal tilskuddsutmåling og reglene for ordningen må utformes i tråd med begrensninger i EØS-regelverket. I de tilfeller hvor tilskuddet videretildeles til privatpersoner skal ikke tilskuddet overstige 20 pst. av godkjente prosjektkostnader, og maksimalt tilskudd er kr 600 000.

Oppfølging og kontroll

Husbanken tildeler tilskudd basert på søknad fra kommunene. Kommunene administrerer tilskuddet og rapporterer til Husbanken om bruk av midlene. Husbanken foretar en etterkontroll for å sikre at midlene er brukt i tråd med tildelingskriteriene. Forsøksordningen skal evalueres. Evaluering skal bidra til å samle og formidle erfaringer om arbeidet, og vurdere effekten av tilskuddsmidlene.

Budsjettforslag 2012

Regjeringen foreslår at det opprettes en treårig forsøksordning med et nytt tilskudd som skal stimulere til økt tilbud av ulike typer boliger i kommuner med små og usikre boligmarkeder. Det foreslås en bevilgning på 20 mill. kroner i 2012.

Post 72 Program for reduserte byggekostnader, kan overføres

2009 var siste året i Byggekostnadsprogrammet og det er derfor ikke gitt nye tilsagn etter det. Det ble overført kr 600 000 til 2010, for å ferdigstille de siste prosjektene og formidle resultater fra programmet. Departementet viser til Prop. 1 S (2010–2011) *Kommunal- og regionaldepartementet* for mer rapportering om Byggekostnadsprogrammet.

Byggekostnadsprogrammet ble økonomisk og administrativt avsluttet i 2010. Direktoratet for byggkvalitet har fått ansvar for å følge opp resultater og kompetanse fra programmet.

Post 74 Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling, kan overføres

Mål

Tilskuddsordningen skal bidra til å forbedre det fysiske og sosiale miljøet i områder med opphoping av problemer knyttet til dårlige levekår, slik at innbyggerne får økt trygghet, trivsel og livskvalitet.

Tildelingskriterier

Tilskuddet gis til tiltak i områder i Groruddalen, Bergen og Trondheim (nytt fra 2012) hvor dårlige levekår er dokumenterte utfordringer. Tilskuddet skal bidra til å forbedre bomiljøet og løse lokale utfordringer i boligområder. Det skal videre bidra til miljøvennlige og universelt utformede boligområder gjennom å øke kvaliteten i både bygninger og uteområder. Tilskuddet kan også bevilges til informasjons- og kompetansetiltak.

Oppfølging og kontroll

Husbanken gir detaljerte føringer for bruken av tildelte midler gjennom tilskuddsbrev. Det skal rapporteres på hvert tiltak. Videre er det utviklet et felles statlig–kommunalt rapporteringssystem for hele Groruddalssatsingen, hvor dette tilskuddet inngår.

Rapport

I perioden 2007–2010 ble det årlig bevilget 43 mill. kroner til denne satsingen, og hele tilskuddet gikk til tiltak i Groruddalen innenfor området bolig-, by-, og stedsutvikling. I 2011 ble ordningen utvidet til også å omfatte områder i Bergen med dårlige levekår. Det ble bevilget 46 mill. kroner, hvorav 43 mill. kroner gikk til satsingen i Groruddalen og 3 mill. kroner til satsingen i Årstad bydel i Bergen.

Husbankens satsing i Groruddalen gjennomføres innenfor to hovedstrategier:

1. områdeløft som er en helhetlig, ekstraordinær satsing innenfor geografisk avgrensede områder med spesielle utfordringer (28 mill. kroner i 2010)
2. utvikling av gode boliger og boområder ved tildeling av bomiljøtilskudd (15 mill. kroner i 2010)

Det utarbeides årsmeldinger for Groruddalssatsingen med mer spesifikk rapportering på enkeltområder.

Groruddalsatsingen har blitt følgeevaluert av Econ Pöyry og effektevaluert av Agenda Kaupang

i samarbeid med Asplan Viak. Følgeevalueringen av den helhetlige områdesatsingen har vist følgende hovedtendenser:

- Områdeløftet har skapt entusiasme, fått til gode samarbeid og utviklet lokale møteplasser og lokal ledelseskapasitet.
- Områdeløftet har hatt utfordringer knyttet til forankring.
- Ekstra bevilgninger har vært avgjørende for områdeløftet.

I løpet av årene 2007–2009 gikk om lag 75 pst. av midlene til områdesatsing, som møteplasser, forbedring av bygninger og uteområder, samt styrking av sentra og stasjonsnære områder. Om lag 24 pst. av tiltakene rettet seg mot deltakelse, medvirkning og lokal ledelseskapasitet. En liten del av denne satsingen har vært rettet direkte mot tiltak som bedre omdømme, lokal stedsidentitet og trygge bo- og nærmiljøer.

Effektevalueringen viser at stadig flere benytter seg av bomiljøtilskuddet. Bydelene har spilt en viktig rolle som informasjonsformidler om bomiljøtilskuddet. I fortsettelsen er det viktig at Husbanken og de andre involverte etterstreber at alle potensielle søkere får informasjon om ordningen og at alle har like muligheter til å få veiledning og bistand i søkeprosessen.

Arbeidet med områdeløft i Bergen er behandlet i bystyret. Det er etablert en intern styringsgruppe som har kontakt med beboere, velforeningen, idrettslaget, andre lag og organisasjoner. Kommunen har utarbeidet en handlingsplan for 2011 med mål om å bidra til økt engasjement hos beboere for sitt nærområde, bygge opp en generell tillit i området og utvikle et sosialt og offentlig nettverk som fremmer deltagelse og sikrer tilgang til samfunnets felles ressurser for beboere i Årstad.

Budsjettforslag 2012

Det foreslås en bevilgning på 47,5 mill. kroner, hvorav 40 mill. kroner skal gå til satsingen innenfor programområde 3A i Groruddalen, 6 mill. kroner til styrking av arbeidet med områder i Bergen med dårlige levekår og 1,5 mill. kroner til oppstart av områderettet arbeid i områder i Trondheim med dårlige levekår.

Post 75 Tilskudd til etablering og tilpasning av bolig

Mål

Tilskudd til etablering og tilpasning av bolig skal bidra til etablering i egen bolig og til å sikre egnede boliger for vanskeligstilte på boligmarkedet.

Tildelingskriterier

Tilskuddet blir gitt til etablering i egen bolig og til tilpasning av boliger for eldre og personer med nedsatt funksjonsevne, etter streng økonomisk behovsprøving. Etter samtykke fra Husbanken kan midler tildelt en kommune avsettes i tapsfond for å sikre kommunen mot økonomiske tap i forbindelse med utlån av startlån.

Tilskudd til etablering administreres av kommunene og gis til enkeltpersoner for oppføring, kjøp eller refinansiering av egen bolig. Tilskuddsutmålingen avhenger av boligbehov, husstandens økonomi og muligheter for andre offentlige støtteordninger som for eksempel bostøtte.

Tilskudd til boligtilpasning formidles også av kommunene. Tilskuddet kan dekke godkjente utbedringskostnader.

Husbanken gir også tilskudd til enkeltpersoner til utredning og prosjektering av boliger som skal dekke spesielle boligbehov, blant annet for personer med nedsatt funksjonsevne. I tillegg gir Husbanken tilskudd til tilstandsvurdering av borettslag, sameier og lignende, samt til prosjektering av og investering i heis i eksisterende boligbygg og til drift av kriseboliger.

Oppfølging og kontroll

Kommunene rapporterer elektronisk til Husbanken om vedtak og avslag på søknader om tilskudd til etablering.

Kommunene rapporterer til Husbanken om tilskudd til tilpasning.

Rapport

Posten omfattet til og med 2010 formålene for kap. 581, postene 75 og 76. For rapportering på tilskudd til utleieboliger, se post 76.

I 2010 ble 413,9 mill. kroner fordelt til kommunene for videretildeling til enkeltpersoner, hvorav 367,3 mill. kroner gikk til tilskudd til etablering og 46,6 mill. kroner gikk til tilskudd til tilpasning av boliger. Husbanken ga i tillegg tilskudd til utredning og prosjektering for 8 mill. kroner, tilskudd til tilstandsvurdering for 6 mill. kroner og til prosjektering av heis for 5 mill. kroner.

I 2011 er bevilgningen på til sammen 399,6 mill. kroner. Per første halvår 2011 var 368,3 mill. kroner fordelt til kommunene for videretildeling til enkeltpersoner, hvorav 314,6 mill. kroner til tilskudd til

etablering og 53,7 mill. kroner til tilskudd til tilpasning av boliger. Kommunene står fritt til å omfordele de videretildelte tilskuddsmidlene mellom de to ordningene etter behov. Fordelingen av midlene ovenfor er foreløpige, tallene for den endelige fordelingen kan dermed avvike noe fra det som er oppgitt ovenfor. Kommunene rapporterer på bruk av midlene innen første kvartal 2012. Husbanken ga i tillegg tilskudd til utredning og prosjektering for 5,4 mill. kroner, tilskudd til tilstandvurdering for 3,9 mill. kroner og til prosjektering av heis for 0,5 mill. kroner per første halvår 2011. Tabell 3.26 viser fordelingen av tilskudd etter formål i perioden 2008–2010.

Tabell 3.26 Tilskudd til etablering, tilpasning og prosjektering 2008–2010

Innvilgede tilskudd, antall og beløp	2008		2009		2010	
	Antall	Beløp (mill. kr)	Antall	Beløp (mill. kr)	Antall	Beløp (mill. kr)
Tilskudd til etablering	1999	395	1822	365	1512	348
Tilpasningstilskudd	2509	85	2799	106	1851	86
Prosjekteringstilskudd	494	8	549	11	412	8

Tall på tilskudd til etablering og tilpasning er basert på kommunenes innrapportering. Tallene viser kommunenes forbruk av de tildelte midlene. Beløpene som kommunene har innrapportert kan avvike fra de beløpene som kommunene har fått tildelt fra Husbanken.

Siden 1996 har kommunene hatt anledning til å sette av midler til å dekke tap på startlån fra de personrettede tilskuddsmidlene de får tildelt. De senere årene har muligheten for slike fondsavsetninger vært strammet inn noe siden mange kommuner har opparbeidet tilstrekkelig store fond. I 2010 ble det satt av om lag 4,2 mill. kroner til dette, mot 3,2 mill. kroner i 2009. Ved utgangen av 2010 utgjorde fondene 331 mill. kroner, mot 335 mill. kroner i 2009. I 2010 ble det trukket 16,8 mill. kroner av fondene til dekning av kommunale tap. For 2009 var tilsvarende tall 15,3 mill. kroner. Systemet for tapsavsetning vil bli evaluert når forsøksordningen med 50/50-tapsdeling mellom kommune og stat på startlån avsluttes i 2011.

Tabell 3.27 Tilskudd til etablering 2008–2010

Antall innvilgede tilskudd til etablering, fordelt etter brukergruppe	2008	2009	2010
Flyktninger	55	45	48
Personer med nedsatt funksjonsevne[1]	232	204	194
Bostedsløse	10	7	17
Personer med svak økonomi	1678	1514	1230
Annet (flere brukergrupper)	24	52	23
Totalt	1999	1822	1512

[1] Inkluderer funksjonshemmede, utviklingshemmede og personer med psykiske lidelser

Budsjettforslag 2012

Det vises til omtale i Prop. 1 LS (2011–2012) *Skatter, avgifter og toll* om utfasing av særfradraget for store sykdomsutgifter. I 2012 tas fradrag for blant annet utgifter til ombygging av bolig ut av ordningen. De frigjorte midlene brukes til å styrke eksisterende ordninger. Tilskudd til tilpasning av bolig styrkes derfor med 23 mill. kroner.

Det foreslås en samlet bevilgning på 435 mill. kroner. Det foreslås at inntil 10 mill. kroner settes av til prosjektering av og investering i heis i eksisterende boligbygg.

Post 76 Tilskudd til utleieboliger, kan overføres

Mål

Tilskudd til utleieboliger skal bidra til å skaffe egnede boliger for vanskeligstilte på boligmarkedet.

Tildelingskriterier

Tilskudd til utleieboliger blir tildelt av Husbanken til kommuner, stiftelser og andre aktører som etablerer utleieboliger for vanskeligstilte. Det er en fleksibilitet i utmålingen av tilskuddet basert på økonomien i det enkelte prosjekt. Det kan i særlige tilfeller, og etter gitte kriterier, gis inntil 40 pst. tilskuddsutmåling dersom det foreligger plan for helhetlige oppfølgingstjenester. Dette gjelder kun for et mindre antall boliger for særlig vanskeligstilte, for eksempel bostedsløse, rusmisbrukere mv.

For mer om kriteriene, se www.husbanken.no.

Oppfølging og kontroll

Kommunen skal rapportere årlig på bruk av utleieboliger. For utleieboliger som ikke eies av kommunen foretas det stikkprøvekontroller, og i tillegg sikrer kommunen seg en juridisk rett til å tildele disse boligene til bestemte grupper. Dersom det avdekkes at boligene brukes i strid med vilkårene for tilskuddet, vil Husbanken vurdere å kreve hel eller delvis tilbakebetaling.

Rapport

I 2010 ga Husbanken tilsagn om tilskudd til utleieboliger for 350,3 mill. kroner til 1105 utleieboliger. Den markerte nedgangen i antall boligtilskudd til utleieboliger i 2010 henger sammen med at tilsagnsrammen i 2009 ble økt i regjeringens tiltakspakke for arbeid for å bekjempe arbeidsløshet og dempe virkningene av den internasjonale finansuroen på norsk økonomi, jf. St.prp. nr. 37 (2008–2009) *Endringer i statsbudsjettet 2009 med tiltak for arbeid*. Til sammenligning ble det gitt tilsagn til 128 flere utleieboliger i 2010 enn i 2008.

Tabell 3.28 Tilskudd til utleieboliger 2008–2010

Antall utleieboliger som er omfattet av innvilgede tilskudd, fordelt etter brukergruppe	2008	2009	2010
Flyktninger	212	442	264
Personer med nedsatt funksjonsevne[1]	173	277	23
Bostedsløse	80	233	52
Personer med svak økonomi	512	1489	766
Totalt	977	2441	1105

[1] Inkluderer funksjonshemmede, utviklingshemmede og personer med psykiske lidelser

I 2011 er tilsagnrammen for tilskudd til utleieboliger på 404,6 mill. kroner. 69,6 mill. kroner av tilsagnsrammen er øremerket boliger til flyktninger. I første halvår 2011 er det gitt tilsagn om tilskudd for 146,7 mill. kroner til 424 utleieboliger, hvorav 45 mill. kroner og 137 boliger er boliger til flyktninger.

Budsjettforslag 2012

Tilskudd gis til prosjekter som kan vare over flere år, og posten har et budsjetteringssystem med tilsagnsramme, tilsagnsfullmakt og bevilgning, jf. boks 3.6. Det foreslås en tilsagnsramme på 430 mill. kroner. Til dekning av tilsagn gitt i 2009–2011, samt tilsagn som gis i 2012 som kommer til utbetaling i 2012, foreslås det en bevilgning på 425,6 mill. kroner. I tillegg foreslås det en tilsagnsfullmakt på 328,5 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak IV.

Tilskuddet skal bidra til netto tilvekst på nasjonalt nivå, men det er samtidig viktig at de lokale forholdene vurderes i forbindelse med forholdet mellom nye boliger og oppgradering av eksisterende boliger. Husbanken skal overfor kommunene gi føringer om at kommunale leieboliger skal ha god kvalitet og være universelt utformet. Utleieboliger bør være integrert i vanlige bomiljø. Antall samlokaliserte boliger for vanskeligstilte bør være så lavt at normalisering og integrering oppnås. Husbanken skal prioritere tilskudd til utleieboliger til kommuner med store boligsosiale utfordringer.

Post 77 Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet, kan overføres

Mål

Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet skal bidra til å heve kompetansen innenfor hovedmål 4 i bolig- og bygningspolitikken.

Tildelingskriterier

Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet skal gå til prosjekter som bidrar til følgende utviklingsområder:

- kunnskapsutvikling, støtte til forsøksprosjekter og formidling av informasjon om energibruk og miljø- og klimavennlige løsninger i boliger og bygg
- kompetanseutvikling, støtte til forsøksprosjekter og formidling av informasjon om universell utforming, tilgjengelighet og brukbarhet i boliger, bygg og uteområder
- kunnskapsutvikling og formidling av informasjon om bærekraftig byggeskikk

Organisasjoner som arbeider for å sikre personer med nedsatt funksjonsevne gode boforhold kan også få tilskudd.

Oppfølging og kontroll

Husbanken gir detaljerte føringer for bruken av tildelte midler gjennom tilsagnsbrev. Det skal rapporteres på hvert tiltak. Med mindre prosjektene inneholder sensitiv personinformasjon er det en forutsetning at resultatene er offentlige og kan presenteres og videreformidles til alle. Rapporter publiseres på Husbankens nettsider.

Rapport

Post 77 Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet ble opprettet i 2010, som følge av delingen av det tidligere kompetansetilskuddet (kap. 581, post 78), jf. omtale i Prop. 1 S (2009–2010) *Kommunal- og regionaldepartementet.*

I 2010 ga Husbanken tilsagn om kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet til 97 prosjekter på 32,6 mill. kroner. Av disse ble det gitt tilsagn om 14,5 mill. kroner til 42 prosjekter med fokus på universell utforming. 20 av disse prosjektene gjaldt informasjons- og konferansevirksomhet. 11 prosjekter hadde som mål å heve den generelle kompetansen om universell utforming. Fire pilotprosjekt har fått støtte. Det ble også igangsatt seks FoU-prosjekter innenfor universell utforming som samlet har mottatt 6,35 mill. kroner.

55 prosjekter med fokus på energi og miljø fikk samlet tilsagn om kompetansetilskudd på 18,1 mill. kroner. Prosjektene varierer fra konkrete bygge- eller rehabiliteringsprosjekter, til kompetanseutviklingsprosjekter hos utdannings- og forskningsinstitusjoner.

Mer informasjon om prosjektene er tilgjengelig på Husbankens nettsider.

I første halvår 2011 er det gitt tilsagn om kompetansetilskudd for 12,64 mill. kroner til 42 prosjekter.

Budsjettforslag 2012

Tilskuddene gis til prosjekter som kan vare over flere år og posten har et budsjetteringssystem med tilsagnsramme, tilsagnsfullmakt og bevilgning, jf. boks 3.6. Det foreslås en tilsagnsramme på 28 mill. kroner. Til dekning av tilsagn gitt i 2011 og tilsagn som kommer til utbetaling i 2012 foreslås et en bevilgning på 26,7 mill. kroner. I tillegg foreslås det en tilsagnsfullmakt på 25,9 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak IV.

Som en del av oppfølgingen av miljøhandlingsplanen, vil Lavenergiprogrammet, FutureBuilt, NAL | Ecobox' prosjektdatabase og Næringslivets stiftelse for miljødeklarasjoner støttes i 2012. Husbanken skal videreføre sin støtte på inntil 5 mill. kroner til samarbeidsprogrammet Framtidens byer.

Post 78 Boligsosialt kompetansetilskudd, kan overføres

Mål

Boligsosialt kompetansetilskudd skal bidra til å heve kompetansen innenfor boligsosialt arbeid og boligsosial politikk, samt til å formidle kunnskap om boligmarkedet og offentlig boligpolitikk generelt.

Tildelingskriterier

Boligsosialt kompetansetilskudd skal gå til prosjekter som bidrar til følgende utviklingsområder:

- kunnskapsutvikling om boligsosialt arbeid gjennom blant annet forsøksprosjekter
- boligsosial planlegging og gjennomføring av boligsosial politikk i kommunene
- formidling av kunnskap, gode eksempler, planleggingsverktøy mv. til aktørene på boligmarkedet

– kunnskapsutvikling om boligmarkedet og offentlig boligpolitikk

Oppfølging og kontroll

Husbanken gir detaljerte føringer for bruken av tildelte midler gjennom tilsagnsbrev. Det skal rapporteres på hvert tiltak. Med mindre prosjektene inneholder sensitiv personinformasjon er det en forutsetning at resultatene er offentlige og kan presenteres og videreformidles til alle. Rapporter publiseres på Husbankens nettsider.

Rapport

I 2010 ga Husbanken tilsagn om kompetansetilskudd til 130 boligsosiale prosjekter på totalt 69,5 mill. kroner. Av disse ble det gitt tilsagn om 35,8 mill. kroner til 47 prosjekter som skal bidra til å heve den boligsosiale kompetansen i kommunene. 12,9 mill. kroner av kompetansemidlene gikk til 23 FoU-prosjekter. Videre ble det gitt tilsagn om 13,1 mill. kroner til 29 pilot- og forsøksprosjekter. De resterende 7,7 mill. kroner av kompetansemidlene gikk til prosjekter som skal bidra til å øke den generelle kompetansen innenfor boligsosialt arbeid. Kompetansetilskuddet rettes inn mot kommunene med store boligsosiale utfordringer. 65 av prosjektene ble igangsatt av ulike kommuner, til sammen fikk kommunene tilsagn på om lag 61 pst. av det totale beløpet.

Om lag 17 pst. har gått til FoU-prosjekter. Kriminalomsorgen og frivillige organisasjoner som Kirkens Bymisjon og Blå Kors har også fått tilsagn om kompetansetilskudd til ulike pilot- og forsøksprosjekter. Disse prosjektene er i stor grad samarbeidsprosjekter med de samme kommunene som er med i Husbankens kommunesatsing.

Husbanken støtter Leieboerforeningen i Oslo med et driftstilskudd på inntil 1 mill. kroner i 2011. Departementet viser også til at alle leietakerorganisasjoner skal ha muligheten til å søke om drifts- og prosjektstøtte fra kap. 581, post 78 i 2011.

Tabell 3.29 Fordeling av prosjekter med tilsagn i 2010 etter tema/målgrupper

Målgruppe	Antall
Boligsosialt arbeid generelt	77
Bostedsløshet	38
Boligsosialt miljø	5
Flyktninger	3
Løslatelse	13
Utkastelser	1
Barn/unge	5

Et prosjekt kan være rettet mot flere målgrupper.

Mer informasjon om prosjektene er tilgjengelig på Husbankens nettsider.

I første halvår 2011 er det gitt tilsagn om kompetansetilskudd for 14,7 mill. kroner til 35 prosjekter.

Budsjettforslag 2012

Tilskuddene gis til prosjekter som kan vare over flere år og posten har et budsjetteringssystem med tilsagnsramme, tilsagnsfullmakt og bevilgning, jf. boks 3.6. Det foreslås en tilsagnsramme på 77 mill. kroner. Til dekning av tilsagn gitt i 2010 og 2011 foreslås det en bevilgning på 68,5 mill. kroner. I tillegg foreslås det en tilsagnsfullmakt på 71,4 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak IV.

Det foreslås videreføring av støtte til leieboerforeningene.

Kap. 582 Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
60	Rentekompensasjon – skole- og svømmeanlegg, *kan overføres*	434 656	673 000	764 500
61	Rentekompensasjon – kirkebygg, *kan overføres*	21 432	47 000	68 700
	Sum kap. 0582	456 088	720 000	833 200

Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet Prop. 120 S (2010–2011) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet for 2011*, ble post 60 redusert med 90,2 mill. kroner til 582,8 mill. kroner og post 61 redusert med 3,6 mill. kroner til 43,4 mill. kroner.

Post 60 Rentekompensasjon – skole- og svømmeanlegg, kan overføres

Mål

Kunnskapsdepartementet har fagansvaret for ordningen. Målet med ordningen er å sikre at alle elever i grunnskolen og videregående skole får gode læringsforhold. Ordningen skal stimulere kommuner og fylkeskommuner til å bygge nye skoleanlegg, samt rehabilitere og ruste opp eksisterende anlegg. Ordningen omfatter offentlige svømmeanlegg som skolen bruker i sin undervisning.

Tildelingskriterier

Renteutgiftene beregnes med utgangspunkt i et serielån med 20 års løpetid i Husbanken. Kommunene står fritt til å velge om finansiering skal skje med eller uten opptak av lån og de velger fritt hvilken låneinstitusjon som skal benyttes. Ordningen forvaltes av Husbanken, men Husbanken gir ikke lån til disse tiltakene. Rentekostnadene for hele 20-årsperioden blir dekket med utgangspunkt i et tilsvarende lån med flytende rente i Husbanken. Rentekompensasjonen blir i hovedsak utbetalt én gang per år, i desember.

I statsbudsjettet for 2010 ble det åpnet for at kommuner og fylkeskommuner innenfor sin tildelte ramme kan søke på vegne av private grunnskoler og private videregående skoler med rett til statstilskudd.

Rapport

Kommuner og fylkeskommuner har vist stor interesse for ordningen etter at den ble innført i 2002. Opprinnelig hadde ordningen en investeringsramme på 15 mrd. kroner. Hele rammen ble faset inn i løpet av ordningens seks første år. I statsbudsjettet for 2009 ble ordningen utvidet med sikte på en investeringsramme på nye 15 mrd. kroner fordelt over åtte år. I 2009 ble 3 mrd. kroner av rammen faset inn og 2 mrd. kroner i 2010. Hele investeringsrammen ble benyttet i 2009 og 2010. Investeringsrammen for 2011 er på 2 mrd. kroner.

Fra innføringen av ordningen og til og med første halvår 2011 har Husbanken registrert 2021 prosjekter fordelt på 1329 skoler. Husbanken har ikke mottatt søknader på vegne av private grunnskoler eller videregående skoler fram til og med første halvår 2011. Bredbånd inngår i 716 prosjekter og funksjonshemmedes behov er ivaretatt i 1116 prosjekter i henhold til forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler med videre.

Budsjettforslag 2012

Regjeringen foreslår en investeringsramme på 2 mrd. kroner for 2012, jf. forslag til romertallsvedtak V. Forslaget anslås å medføre et bevilgningsbehov på 70 mill. kroner i 2012. Til sammen foreslås det en bevilgning på 764,5 mill. kroner til kompensasjon for renteutgifter knyttet til investeringer innenfor rammene på 24 mrd. kroner som det er gitt tilsagn om i perioden 2002–2012.

Post 61 Rentekompensasjon – kirkebygg, kan overføres

Mål

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet har fagansvaret for ordningen. Målet er at ordningen skal stimulere til sikring og bevaring av kirkene, kirkenes utsmykning og inventar. I 2009 ble det åpnet for at kirker bygd før 1650 kunne motta rentekompensasjon fra denne ordningen.

Tildelingskriterier

Ordningen omfatter alle menighetskirker i Den norske kirke. Fredede og verneverdige kirker har høy prioritet. Søknad kan fremmes av kirkeeier eller kommune på vegne av kirkeeier.

Kompensasjonen beregnes med basis i et serielån i Husbanken med 20 års løpetid, likt som ordningen for skole- og svømmeanlegg. Ordningen forvaltes av Husbanken, men Husbanken gir ikke lån til disse tiltakene.

Rapport

I statsbudsjettet for 2005 vedtok Stortinget å bidra til en ekstraordinær innsats for å sette i stand kirkebygg. For årene 2005 og 2006 ble en investeringsramme på 1 mrd. kroner vedtatt. I 2007 ble investeringsrammen økt med 300 mill. kroner til en total ramme på 1,3 mrd. kroner. I saldert budsjett 2009 ble investeringsrammen økt med 800 mill. kroner og i regjeringens tiltakspakke for arbeid i 2009 med ytterligere 400 mill. kroner til en total ramme på 2 500 mill. kroner. I saldert budsjett 2010 ble det ikke gitt noen ny investeringsramme, men i en egen proposisjon til Stortinget ble det vedtatt en investeringsramme på 500 mill. kroner for 2010, som tilsvarte den udisponerte delen av investeringsrammen i 2009, jf. Prop. 93 S (2009–2010) *Endringer i statsbudsjettet for 2010*. I saldert budsjett 2011 ble investeringsrammen økt med 400 mill. kroner.

Ved utløpet av første halvår 2011 var det gitt tilsagn for 2 286 mill. kroner. Av 831 registrerte kirkeprosjekter med tilsagn gjaldt 560 prosjekter fredede og verneverdige kirker, 267 prosjekter ordinære kirker og fire prosjekter nybygg og til-/påbygg. I alt 677 kirkeprosjekter er ferdigstilt per første halvår 2011 for i alt 1 323 mill. kroner.

Budsjettforslag 2012

Det foreslås en bevilgning på 68,7 mill. kroner som vil gå til å dekke renteutgifter for investeringsrammene det er gitt tilsagn om i perioden 2005–2011 på 2,9 mrd. kroner.

Kap. 585 Husleietvistutvalget

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
01	Driftsutgifter	15 989	19 500	21 400
	Sum kap. 0585	15 989	19 500	21 400

Husleietvistutvalget er et tvisteløsningsorgan som kan mekle og avgjøre alle typer tvister om leie av bolig i Oslo, Akershus, Bergen og Trondheim. Husleietvistutvalget skal tilby rask, rimelig og kompetent behandling av husleietvister i disse områdene. Se omtale under Ansvar og arbeidsoppgaver under Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg for mer informasjon om Husleietvistutvalget.

Post 1 Driftsutgifter

Posten dekker lønn til ansatte, husleie og andre faste driftsutgifter for Husleietvistutvalget. Husleietvistutvalget har kontorer i Oslo, Bergen og Trondheim.

Rapport

I 2010 mottok Husleietvistutvalget 899 nye saker. 745 av sakene kom fra Oslo og Akershus, 121 fra Bergen og 33 fra Trondheim. Sakstallet for Oslo og Akershus ligger på om lag samme nivå som i 2009. Bergenskontoret ble opprettet 1. juni 2010 og Trondheimskontoret 1. oktober 2010, slik at helårseffekten først vil vise seg i 2011. Per første halvår 2011 var 564 av disse sakene avgjort med vedtak av Husleietvistutvalget og det var inngått forlik i regi av Husleietvistutvalget i 174 saker. 152 saker ble avvist eller trukket, enkelte av disse etter at partene hadde inngått utenrettslig forlik, og 9 saker var ikke avsluttet.

I første halvår 2011 ble det mottatt 542 saker, mot 381 på samme tid i 2010, det vil si en økning på 42 pst. Av de mottatte sakene kom 274 fra Oslo, 94 fra Akershus, 93 fra Bergen og 81 fra Trondheim. Av de mottatte sakene er 231 ferdigbehand-

let per 30. juni 2011. Av disse ble 101 avgjort, 75 forlikt og 55 trukket eller avvist.

Husleietvistutvalget legger stor vekt på rask saksbehandling og prioriterer spesielt å holde saksbehandlingstiden nede for de sakene der partene ønsker mekling. I 2010 var gjennomsnittlig saksbehandlingstid for de sakene som ble ferdigbehandlet 24,5 uker for avgjørelser og 12 uker for forlik. Per første halvår 2011 er tallene henholdsvis 18,5 uker og 11,5 uker.

Budsjettforslag 2012

Det forventes at saksmengden i Oslo og Akershus i 2012 vil være på om lag samme nivå som i 2011. Det foreslås at det geografiske virkeområdet utvides til å omfatte hele Hordaland og Trøndelagsfylkene.

Det foreslås en bevilgning på 21,4 mill. kroner for 2012. Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter på kap. 3585, post 1, jf. forslag til romertallsvedtak II.

Kap. 3585 Husleietvistutvalget

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
01	Gebyrer	705	700	900
16	Refusjon av fødselspenger/sykepenger	413		
18	Refusjon av sykepenger	5		
	Sum kap. 3585	1 123	700	900

Post 1 Gebyrer

Gebyret for behandling av en sak for Husleietvistutvalget følger rettsgebyret, som nå er kr 860. Posten foreslås budsjettert med gebyrinntekter på kr 900 000 i 2012, noe som tilsvarer gebyr i om lag 1050 saker.

Budsjettforslag 2012

I 2012 er det budsjettert med 0,9 mill. kroner i gebyrinntekter.

Kap. 586 Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
63	Tilskudd til kompensasjon for utgifter til renter og avdrag	1 143 065	1 273 700	1 253 700
64	Investeringstilskudd, *kan overføres*	447 296	1 067 400	1 071 900
	Sum kap. 0586	1 590 361	2 341 100	2 325 600

Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet Prop. 65 S (2010–2011) *Styrking av investeringstilskotet til omsorgsbustader og sjukeheimsplassar*, ble post 64 økt med 310 mill. kroner til 1 377,4 mill. kroner. Da Stortinget behandlet Prop. 120 S (2010–2011) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet for 2011*, ble post 63 redusert med 72,3 mill. kroner til 1 201,4 mill. kroner.

Post 63 Tilskudd til kompensasjon for utgifter til renter og avdrag

Tildelingskriterier

For omtale av tildelingskriterier vises det til Prop. 1 S (2009–2010) *Kommunal- og regionaldepartementet*. Tilskuddene som gis over post 63 er knyttet til omsorgsbolig- og sykehjemsprosjekter som fikk tilskudd over post 60 under Handlingsplan for eldreomsorgen 1998–2003 og Opptrappingsplanen for psykisk helse 1999–2004.

Rapport

I 2010 ble det utbetalt om lag 1 143 mill. kroner i kompensasjonstilskudd. Bevilgningen for 2011 er på 1 201,4 mill. kroner.

Budsjettforslag 2012

Det foreslås en bevilgning på 1 253,7 mill. kroner.

Post 64 Investeringstilskudd, kan overføres

Mål

Helse- og omsorgsdepartementet har fagansvaret for ordningen. Regjeringen har et mål om å fornye og øke tilbudet av sykehjemsplasser og omsorgsboliger for alle med behov for heldøgns helse- og omsorgstjenester, uavhengig av alder, diagnose eller funksjonshemming. Investeringstilskuddet er et sentralt virkemiddel under Omsorgsplan 2015, og for perioden 2008–2015 er målet å gi tilskudd til 12 000 sykehjemsplasser og omsorgsboliger med heldøgnstjenester.

Tildelingskriterier

Målgruppen for tilskuddsordningen er personer med behov for heldøgns helse- og omsorgstjenester, herunder eldre, personer med utviklingshemming og andre med nedsatt funksjonsevne, psykiske og sosiale problemer, rusproblemer og langvarige somatiske sykdommer. Tilskuddet kan gis til oppføring, kjøp, ombygging, utbedring, leie eller annen fremskaffelse av sykehjemsplasser og omsorgsboliger, samt fellesarealer som er nødvendig for å oppnå heldøgnstjenester i eksisterende omsorgsboliger. Tilskuddet kan også gis til bygging av korttidsplasser i sykehjem. Tilskuddet kan kun gis til kommunene.

I 2011 gis tilskuddet ut fra en anleggskostnad på maksimalt 2,222 mill. kroner for en sykehjemsplass eller omsorgsbolig. En sykehjemsplass kan få tildelt maksimalt kr 888 800 per plass (40 pst. av anleggskostnadene) og en omsorgsbolig med fellesareal kan få tildelt maksimalt kr 666 600 per boenhet (30 pst. av anleggskostnadene), jf. Prop 65 S (2010–2011) *Styrking av investeringstilskotet til omsorgsbustader og sjukeheimsplassar*. Det gis lavere tilskudd til utbedring av sykehjemsplasser og omsorgsboliger. Fellesareal som er nødvendig for å yte heldøgnstjenester i eksisterende boliger kan finansieres med inntil 40 pst. av godkjente anleggskostnader.

Det er et krav i ordningen at omsorgsboligene og sykehjemsplassene er universelt utformet og tilrettelagt for mennesker med demens og kognitiv svikt.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddsordningen forvaltes av Husbanken. I 2011 er fylkesmannens rolle i søknadsbehandlingen endret. For å sikre at alle kommuner som har behov for å bygge heldøgns omsorgsplasser får mulighet til det, prioriterer fylkesmannen ikke lenger hvilke kommuner som skal få tilskudd. Fylkesmannen skal imidlertid fortsatt gi Husbanken faglig assistanse under søknadsbehandlingen for å sikre kvaliteten på prosjektene og blant annet vurdere spørsmål som gjelder ordningens krav om at omsorgsplassene skal benyttes til personer med behov for heldøgns omsorg, og være tilrettelagt for beboere med demens og kognitiv svikt slik det går fram av Demensplan 2015.

Rapport

I 2010 ga Husbanken tilsagn om investeringstilskudd for 448,1 mill. kroner til 948 boenheter, hvorav 647 omsorgsboliger og 301 sykehjemsplasser. Det ble også gitt tilsagn til bygging av om lag 3100 kvm fellesareal i tilknytning til eksisterende omsorgsboliger slik at det kan ytes heldøgnstjenester i boligene.

Tilsagnsrammen for 2011 er på 1 555,4 mill. kroner etter en økning på 444,4 mill. kroner i Prop. 65 S (2010–2011). Rammen gir rom for at det kan gis tilsagn til 2000 omsorgsplasser i 2011.

Tabell 3.30 Investeringstilskudd – gitte tilsagn fra 2008 til 1. halvår 2011

	Boenheter i alt	Omsorgsboliger	Sykehjemsplasser	Fellesareal (kvm.)
2008	1128	469	659	12 502
2009	1971	734	1237	11 438
2010	948	647	301	3113
1. halvår 2011	378	211	167	2193
I alt	4425	2061	2364	29 246

Fra ordningens begynnelse i 2008 og til utgangen av første halvår 2011 er det gitt tilsagn til i alt 4425 boenheter, fordelt på 2061 omsorgsboliger og 2364 sykehjemsplasser. Dette utgjør 36,9 pst. av det totale målet om 12 000 plasser. 76 pst. av omsorgsboligene og sykehjemsplassene som har fått tilsagn i perioden gjelder botilbud til eldre over 67 år og 24 pst. til personer under 67 år. 35 pst. av tilsagnene gjelder omsorgsplasser for personer med demens. 83 pst. gjelder etablering av langtidsplasser. Det er videre i samme periode gitt tilsagn til bygging av om lag 29 200 kvm fellesareal.

I forbindelse med behandlingen av Prop. 65 S (2010–2011) ble utmålingen av investeringstilskuddet økt fra 20 til 30 pst. for omsorgsboliger og fra 30 til 40 pst. for sykehjemsplasser og fellesareal. Av hensyn til likebehandling av kommunene ble økningen i tilskuddsandelen gitt tilbakevirkende kraft for alle kommuner som har fått tilsagn om tilskudd i årene 2008–2010. Etterbetaling til kommuner med ferdigstilte byggeprosjekter ble foretatt i juni 2011.

Aktiviteten på investeringstilskuddsordningen var stor i 2008 og 2009 før den falt markert i 2010. Etter endringene som ble gjort i ordningen i forbindelse med Prop. 65 S (2010–2011) er aktiviteten på vei oppover igjen i 2011. Antall forespørsler om tilskudd og søknadsinngangen har økt og antall tilsagn som er gitt per første halvår 2011 er på et høyere nivå enn på samme tid i 2010. Regjeringen fastholder målet om 12 000 omsorgsplasser innen 2015.

I 2011 ble det åpnet for at kommunene selv kan bestemme hvilke aktører de eventuelt ønsker å samarbeide med ved etablering av heldøgns omsorgsplasser i sykehjem og omsorgsboliger, jf. Prop. 65 S (2010–2011). Dette kan være både ideelle organisasjoner, boligbyggelag og kommersielle aktører. Tilskuddet blir gitt til kommunen som ansvarlig for tjenesten uavhengig av om kommunen selv bygger plassene, eller om kommunen helt eller delvis framskaffer plassene i samarbeid med andre aktører. Når kommunene samarbeider med andre aktører forutsettes det at regelverket for offentlige anskaffelser følges. Kommunene har ikke anledning til å videretildele tilskuddet.

Budsjettforslag 2012

Tilskuddene gis til prosjekter som kan vare over flere år og posten har et budsjetteringssystem med tilsagnsramme, tilsagnsfullmakt og bevilgning, jf. boks 3.6. Det foreslås en tilsagnsramme på 1 202,25 mill. kroner i 2012 til 1500 omsorgsboliger og sykehjemsplasser. Til dekning av tilsagn gitt i tidligere år og som vil bli gitt i 2012, og som kommer til utbetaling i 2012, foreslås det en bevilgning på 1 071,9 mill. kroner. I tillegg foreslås det en tilsagnsfullmakt på 2 290,2 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak IV.

Den maksimale anleggskostnaden prisjusteres fra til 2,222 mill. kroner til 2,290 mill. kroner, og de maksimale tilskuddssatsene heves dermed for omsorgsboliger til kr 687 000 og for sykehjemsplasser til kr 916 000. Det legges fra 2012 til grunn at sykehjem og omsorgsboliger som får investeringstilskudd fra Husbanken er tilrettelagt for tilkobling av elektroniske hjelpemidler, kommunikasjons- og varslingssystemer og annen velferdsteknologi, jf. Prop. 115 S (2010–2011) *Kommuneproposisjonen 2012*.

Det tas sikte på at lovbestemmelsen om plikt for kommunene til å tilby døgnopphold for personer med behov for øyeblikkelig hjelp skal tre i kraft 1. januar 2016. Kommunene vil kunne søke om investeringstilskudd, basert på kriteriene som gjelder for ordningen, for å bygge opp et slikt tilbud.

Kap. 587 Direktoratet for byggkvalitet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
01	Driftsutgifter	56 326	55 800	66 500
22	Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling	16 845	17 500	17 600
	Sum kap. 0587	73 171	73 300	84 100

Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet Prop. 120 S (2010–2011) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet for 2011*, ble post 1 økt med 7,7 mill. kroner til 63,5 mill. kroner.

Direktoratet for byggkvalitet er rådgivende organ for Kommunal- og regionaldepartementet og sentral myndighet på det byggtekniske området. Se omtale under Ansvar og arbeidsoppgaver under programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg for mer informasjon om direktoratet.

Post 1 Driftsutgifter

Posten dekker lønn til ansatte, husleie og andre faste utgifter for Direktoratet for byggkvalitet. Direktoratet har kontor i Oslo og på Gjøvik. På posten bevilges videre utgiftene knyttet til ordningen med sentral godkjenning av foretak for ansvarsrett. Ordningen med sentral godkjenning skal være selvfinansierende, jf. kap. 3587, post 4 Gebyrer, sentral godkjenning foretak. Posten dekker også kostnadene knyttet til utvikling og drift av ByggSøk.

Budsjettforslag 2012

Det foreslås en bevilgning på posten på 66,5 mill. kroner i 2012, en økning på 10,7 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2011. Av økningen skal 9,6 mill. kroner dekke merkostnader knyttet til flyttingen av avdelingen for sentral godkjenning av foretak med ansvarsrett i byggesaker fra Oslo til Gjøvik.

Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter på kap. 3587, post 4, jf. forslag til romertallsvedtak II.

Post 22 Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling

Posten skal ivareta kunnskapsutvikling og informasjonsformidling innenfor bygningspolitiske temaer.

Rapport

Bevilgningen på posten var 17 mill. kroner i 2010. Hele bevilgningen ble benyttet, hvorav 2,7 mill. kroner ble benyttet innen miljø og helse, 1,2 mill. kroner innen sikkerhet og brukbarhet, 4,0 mill. kroner til KoBE-programmet (eiendomsforvaltning), 2,2 mill. kroner til faglig utvikling og 6,9 mill. kroner til andre temaer.

For 2011 er bevilgningen på posten 17,5 mill. kroner. Tabell 3.31 viser fordelingen av utbetalingene per første halvår.

Tabell 3.31 Fordeling av utbetalte midler i første halvår 2011 på kap. 587, post 22

(i 1 000 kr)

Fagområde	Utbetalt per 1.7.2011
Byggesaksprosessen	765
Innemiljø	150
Ytre miljø	400
Energi	1 000
Sikkerhet	831
Brukbarhet/ universell utforming	50
Produkter og byggevarer m.m.	950
Eksisterende byggverk	652
Kompetansesenter	625
IKT i bygg og byggesak	0
Internasjonalt overordnet	250
Sum post 22	5 673

Budsjettforslag 2012

Det foreslås en bevilgning på 17,6 mill. kroner. Bevilgningen skal blant annet gå til informasjonsarbeid knyttet til implementering av bygningslovgivning, kompetanseutvikling om bedre eiendomsforvaltning og utvikling av kunnskap som grunnlag for utvikling av regelverk og virkemidler på prioriterte områder. Resultater og kompetanse fra samarbeidsprogrammene med byggenæringen (Byggekostnadsprogrammet og Byggemiljø) skal følges opp videre i 2012.

Kap. 3587 Direktoratet for byggkvalitet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
04	Gebyrer, sentral godkjenning foretak	28 609	29 600	30 500
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	599		
18	Refusjon av sykepenger	422		
	Sum kap. 3587	29 630	29 600	30 500

Post 4 Gebyrer, sentral godkjenning foretak

Gebyret er på kr 1 900 per foretak og dekker alle utgiftene til drift av ordningen med sentral godkjenning av foretak med ansvar for oppgaver i byggevirksomheten. Det skal kompenseres for eventuell merutgift gjennom tiltak på inntektssiden, slik at utgifter og inntekter i ordningen balanserer best mulig, jf. omtale under kap. 587, post 1 Driftsutgifter.

Budsjettforslag 2012

I 2012 er det budsjettert med 30,5 mill. kroner i gebyrinntekter.

Kap. 2412 Husbanken

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
01	Driftsutgifter	318 044	320 200	324 500
21	Spesielle driftsutgifter		15 000	12 400
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, *kan overføres*	14 960	16 000	16 400
71	Tap på utlånsvirksomhet	15 127	20 000	19 000
72	Rentestøtte	17 915	16 000	14 000
90	Lån fra Husbanken, *overslagsbevilgning*	12 895 637	14 117 600	16 192 000
	Sum kap. 2412	13 261 683	14 504 800	16 578 300

Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet Prop. 61 S (2010–2011) *Ekstra utbetaling til mottakarar av bustøtte som hjelp til å dekkje høge energiutgifter*, ble post 1 økt med 2 mill. kroner til 322,2 mill. kroner. Da Stortinget behandlet Prop. 94 S (2010–2011) *Auka låneramme i Husbanken*, ble post 90 økt med 1 069,4 mill. kroner til 15 187 mill. kroner.

Husbanken er viktig for gjennomføringen av boligpolitikken og forvalter økonomiske virkemidler som bostøtte, tilskudd og lån. Se omtale under Ansvar og arbeidsoppgaver under Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg for mer informasjon om Husbanken.

Post 1 Driftsutgifter

Posten dekker lønn til ansatte, husleie og andre faste driftsutgifter for Husbanken. Husbanken har hovedkontor i Drammen og regionkontor i Hammerfest, Bodø, Trondheim, Bergen, Arendal og Oslo.

Budsjettforslag 2012

Det foreslås en bevilgning på 324,5 mill. kroner. Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter på kap. 5312, post 1, jf. forslag til romertallsvedtak II.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Bevilgningen skal benyttes til forskning, utvikling og kunnskapsformidling innenfor boligsosiale temaer og kvalitetsområder som miljø, energi og universell utforming.

Rapport

Posten er ny i 2011. Midlene på posten skal bidra til kunnskap innenfor boligrelatert utviklingsarbeid, boligpolitiske beslutninger og langsiktig kunnskapsdannelse. I første halvår 2011 er det blant annet igangsatt forskningsoppdrag innenfor temaene bolig og helse, velferdsteknologi, marginaliseringsprosesser og effekter av de boligsosiale virkemidlene. Midlene blir også benyttet til evaluering av en forsøksordning med startlånet, samt utrede erfaringer med passivhus.

Per første halvår 2011 er tolv nye prosjekter på til sammen 8 mill. kroner igangsatt i 2011. 1,5 mill. kroner benyttes også til å følge opp forskningsprogrammet Zero emission building. Utbedring av leiemarkedsstatistikken og videreutvikling av SIFO-modellen finansieres også av disse midlene.

Budsjettforslag 2012

Det foreslås en bevilgning på 12,4 mill. kroner.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Posten benyttes til større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, blant annet på utstyrs- og systemsiden på IT-området.

Husbanken skal i 2012 ha en helhetlig gjennomgang av infrastrukturen for etatens IKT-systemer. I dette arbeidet vil en vurdering av rasjonaliseringsgevinster fra tidligere IKT-investeringer og eventuelt kommende investeringer, bli behandlet.

Budsjettforslag 2012

Det foreslås en bevilgning på 16,4 mill. kroner.

Post 71 Tap på utlånsvirksomhet

Posten omfatter tap på hovedstol, tap på opptjente, ikke betalte renter og årets renter fra tap, se tabell 3.32.

I 2010 registrerte Husbanken et samlet netto tap på om lag 15 mill. kroner, om lag det samme som i 2009. I første halvår 2011 var det registrert et netto tap på om lag 9 mill. kroner. Det er noe høyere enn tilsvarende tall for samme periode i 2010, men misligholdet er fortsatt lavt. Derfor holdes foreløpig tapsanslag for 2012 på et moderat nivå. Behov for bevilgning på denne posten i 2012 anslås til 19 mill. kroner. Samlet utlånsportefølje vil i gjennomsnitt utgjøre rundt 118 mrd. kroner i 2012, og tapet er dermed anslått til 0,16 promille.

Lån til kommuner og prosjekter med kommunal garanti har høyest sikkerhet. Her har det ikke vært tap de siste fem årene. Det er heller ikke forventet noe tap for denne risikogruppen for perioden 2011–2012.

Tapene på utleielån til aksjeselskaper og stiftelser er avtakende, blant annet som følge av inngåtte fastrenteavtaler og mindre utlånsmasse. Samtidig har tendensen med økt etterspørsel etter utleieboliger fortsatt, slik at det er få utleieselskaper som nå har økonomiske problemer. For øvrig fikk Husbanken i 2010 fire henvendelser fra borettslag med alvorlige betalingsproblemer. Det er også lavinnskuddsboliger blant disse. Husbanken arbeider med å finne løsninger, og tapsrisikoen anses som minimal.

For lån til barnehager uten kommunal garanti er det usikkerhet knyttet til tapsrisikoen i årene som kommer. I 2010 var det imidlertid ingen økning i antall misligholdte lån til barnehager, men Husbanken vil følge utviklingen av denne porteføljen tett.

En større del av Husbankens tap gjelder personkunder, og en stigende andel av disse antas å gjelde tap på startlån/etableringslån. Ved tap på startlån har kommunen tapsrisikoen for de første 25 prosentene av restgjelden på tapstidspunktet, mens staten ved Husbanken har tapsrisikoen for de siste 75 prosentene. Statens del av tap på startlån/etableringslån utgjorde 4,3 mill. kroner i 2010, som er en økning på 1 mill. kroner fra 2009. Det pågår et prøveprosjekt med en 50/50 tapsdeling mellom stat og kommune. Her dekkes tapet likt mellom stat og kommune fra første tapte krone. Prøveprosjektet avsluttes og evalueres i 2011.

Tabell 3.32 Kap. 2412, post 71 Tap på utlånsvirksomhet

	(mill. kr i 2012)
Tap på hovedstol	15
+ Tap på opptjente, ikke betalte renter	2
+ Rentefritak på lån i forbindelse med gjeldssanering, årets renter	1
+ Årets renter fra tap knyttet til hovedstol og tidligere opptjente, ikke betalte renter	1
= 2412.71 Tap på utlånsvirksomhet	*19*

Budsjettforslag 2012

Det foreslås en bevilgning på 19 mill. kroner.

Post 72 Rentestøtte

Posten omfatter fra og med 2010 kun eldre særvilkårslån som har én pst. lavere rente enn ordinære lån. Rentestøtten beregnes og bokføres parallelt med opptjente renteinntekter. Restgjelden var per 31.12.2010 på 1 678 mill. kroner og rentestøtten blir således budsjettert til 16 mill. kroner i 2011. Rentestøtten beregnes ved å multiplisere restgjelden med én pst. og ta hensyn til nedbetalingen. Det er mange låneopptak på særvilkår med ulike nedbetalingsprofiler, men for tiden nedbetales låneporteføljen i gjennomsnitt med om lag 180 mill. kroner per år. I første halvår 2011 var Husbankens regnskap belastet med 8,3 mill. kroner i rentestøtte.

Budsjettforslag 2012

Det foreslås en bevilgning på 14 mill. kroner til rentestøtte.

Husbankens låneramme

Husbanken skal supplere kredittmarkedet og gi lån til formål som er samfunnsøkonomisk og fordelingspolitisk ønskelige. Husbanken gir lån til barnehager, startlån til vanskeligstilte på boligmarkedet, samt grunnlån til oppføring av nye boliger eller utbedring av eksisterende boliger. Boliger som får grunnlån må ha miljøkvaliteter og være universelt utformet, være til sosiale formål eller sikre boligbygging i distriktene. Lånene i Husbanken er viktige for å sikre en god boligfordeling i hele landet og for å fremme kvaliteter som miljø og universell utforming. Husbanken skal føre en god praksis for låneforvaltningen og fokusere på kredittrisiko i sin långiving. Husbankens låneramme var 15 mrd. kroner i 2010, og 20 mrd. kroner i 2011.

I 2010 lånte kommunene i overkant av 5,5 mrd. kroner i startlån av Husbanken, en økning på om lag 700 mill. kroner sammenlignet med 2009.

Mot slutten av 2010 økte antall innkomne søknader om grunnlån betydelig og etterspørselen oversteg tilgjengelig ramme. I 2011 ble lånerammen utvidet med 5 mrd. kroner, jf. Prop. 94 S (2010–2011) *Auka låneramme i Husbanken*. I 2010 ble det i alt gitt tilsagn til boliger for 8,2 mrd. kroner, mot 9,6 mrd. kroner i 2009.

Husbanken gir også lån til barnehager. I 2010 ble 1,2 mrd. kroner gitt i lån til barnehager, mot 2,2 mrd. kroner i 2008 og 1,6 mrd. kroner i 2009.

Samlet låneramme i 2011 er 20 mrd. kroner, etter en økning på 5 mrd. kroner i Prop. 94 S (2010–2011). I første halvår 2011 har Husbanken lånt ut startlån til kommunene for om lag 5,4 mrd. kroner, gitt tilsagn om grunnlån for om lag 9,8 mrd. kroner og lån til barnehager for om lag 705 mill. kroner.

Post 90 Lån fra Husbanken

Regnskapstallet for 2010 var 12 896 mill. kroner mot 12 586 mill. kroner i 2009. I 2010 ble hele tilsagnsrammen på 15 mrd. kroner disponert.

Posten består i tillegg til utbetalinger av lån også av lån til opptjente, men ikke betalte renter fra kundene. Bevilgningen i 2011 er på 15 187 mill. kroner. I første halvår 2011 ble det utbetalt 8 796 mill. kroner. Det er budsjettert med 16 192 mill. kroner på posten i 2012.

Tabell 3.33 Kap. 2412, post 90 Lån fra Husbanken

	(mill. kr i 2012)
Utbetaling av nye lån	15 433
+ Utlån til opptjente, men ikke betalte renter	759
= 2412.90 Lån fra Husbanken	*16 192*

Budsjettforslag 2012

Regjeringen foreslår at Husbankens utlånsramme settes til 15 mrd. kroner i 2012, jf. forslag til romertallsvedtak VI. Startlånet er et godt virkemiddel for unge og vanskeligstilte på boligmarkedet og skal derfor prioriteres innenfor lånerammen i 2012. Videre skal Husbanken vurdere dekningen av barnehager grundig før det gis lån til private aktører, spesielt i kommuner der det er full barnehagedekning.

Det foreslås en bevilgning på 16 192 mill. kroner. Bevilgningen skal dekke utbetaling av nye lån og utlån til opptjente, ikke betalte renter.

Renter i Husbanken

Husbanken tilbyr, i tillegg til flytende rente, faste renter med henholdsvis tre, fem, ti eller tjue års løpetid. Fra 1. juli 2011 er det innført ny og egen forskrift om Husbankens rente- og avdragsvilkår. Fra denne dato blir blant annet de årlige nominelle renter avrundet med tre desimaler ut fra terminstrukturen i Husbanken. Rentene i Husbanken viser nå en høy grad av stabilitet. Den flytende renten var 2,8 pst. i august 2011, som betyr en økning på bare 0,2 prosentpoeng de siste tolv måneder. Fastrentene var i august 3,0 pst. for tre års fastrente, 3,3 pst. for fem års fastrente, 3,9 pst. for ti års fastrente og 4,2 pst. for 20 års fastrente (før omregning med tre desimaler).

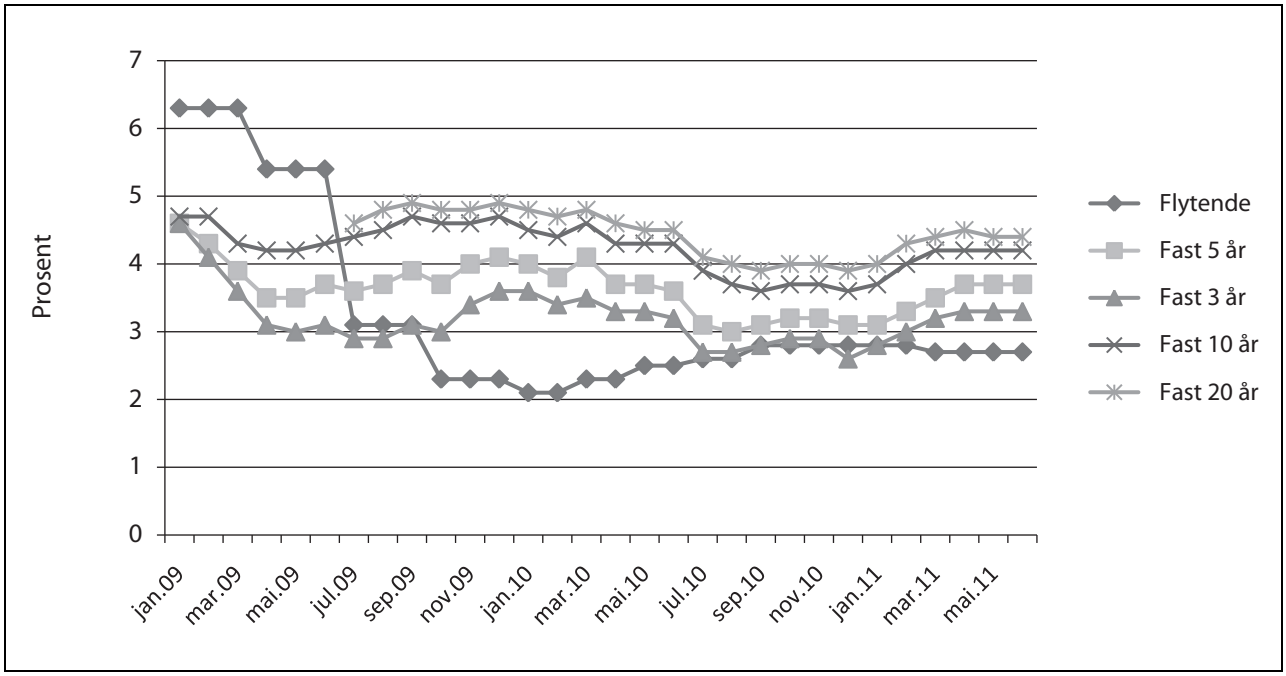

Figur 3.9 Renteutviklingen (fast og flytende) i Husbanken i perioden 2009 til og med andre kvartal 2011

Kap. 5312 Husbanken

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
01	Gebyrer m.m.	14 051	15 500	14 400
11	Tilfeldige inntekter	1 940	500	500
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	169		
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	1 839		
17	Refusjon lærlinger	56		
18	Refusjon av sykepenger	3 763		
90	Avdrag	8 838 871	9 225 200	9 714 000
	Sum kap. 5312	8 860 689	9 241 200	9 728 900

Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet Prop. 94 S (2010–2011) *Auka låneramme i Husbanken*, ble post 90 økt med 685,8 mill. kroner til 9 911 mill. kroner.

Post 1 Gebyrer m.m.

Etableringsgebyr til dekning av kostnader for etablering av lån, samt dekning av kostnader i forbindelse med stikkprøvekontroller, er kr 600. Forvaltningsgebyr for terminvarsler er satt til kr 30 per betalingstermin. Kundene kan velge mellom to, fire eller tolv forfall i året. Ved inngangen til 2011 forvaltes om lag 63 300 lån. Det var en nedgang på 3100 lån i løpet av 2010. Det gjennomsnittlige lånebeløpet per 31.12.2010 var om lag 1,7 mill. kroner, noe som innebærer en økning på om lag 8 pst. sammenliknet med utgangen av 2009.

Budsjettforslag 2012

Det foreslås en bevilgning på 14,4 mill. kroner.

Post 11 Tilfeldige inntekter

På denne posten blir det inntektsført tilfeldige inntekter, som tilbakebetalte tilskudd og andre tilfeldige inntekter. Det foreslås en bevilgning på 0,5 mill. kroner.

Post 90 Avdrag

Posten omfatter ordinære og ekstraordinære avdrag, tilbakebetaling av opptjente, ikke betalte renter og tap, se tabell 3.34.

Tabell 3.34 Kap. 5312, post 90 Avdrag

(mill. kr i 2012)

Ordinære avdrag, hovedstol	5 009
+ Ekstraordinære avdrag, hovedstol	4 000
+ Tilbakebetaling av tap (tap på hovedstol og tap på opptjente renter)	17
+ Tilbakebetaling av opptjente renter fra forrige budsjettermin	688
= 5312.90 Avdrag	*9 714*

Budsjettforslag 2012

Det foreslås en bevilgning på 9 714 mill. kroner.

Kap. 5615 Husbanken

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2010	Saldert budsjett 2011	Forslag 2012
80	Renter	3 673 949	4 163 400	4 349 000
	Sum kap. 5615	3 673 949	4 163 400	4 349 000

Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet Prop. 94 S (2010–2011) *Auka låneramme i Husbanken*, ble posten redusert med 248,4 mill. kroner til 3 915 mill. kroner.

Post 80 Renter

Posten omfatter mottatte renter fra kunder, beregnet rentestøtte og opptjente ikke betalte renteinntekter, se detaljert oversikt i tabell 3.35.

Tabell 3.35 Kap. 5615, post 80 Renter

	(mill. kr i 2012)
Opptjente og betalte renter	3 556
+ Opptjente og betalte forsinkelsesrenter	18
+ Opptjente ikke betalte renter	759
+ Rentestøtte	14
+ Rentefritak på lån i forbindelse med gjeldssanering, årets renter	1
+ Årets renter fra tap knyttet til hovedstol og tidligere opptjente, ikke betalte renter	1
= 5615.80 Renter	*4 349*

Andel fastrentekontrakter i pst.	63
Andel flytende rente i pst.	37
Gjennomsnittlig utlånsvolum	118 225

Budsjettforslag 2012

Det foreslås en bevilgning på 4 349 mill. kroner.

Del III
Omtale av særlige temaer

4 Omtale av særlige temaer

4.1 Sektorovergripende miljøvernpolitikk

Kommunal- og regionaldepartementet vil i 2012 bruke om lag 80 mill. kroner på miljørelaterte tiltak. Departementets miljørelaterte tiltak er i hovedsak relatert til boliger, bomiljø og bygg. Miljøhandlingsplanen for bolig- og byggsektoren 2009–2012 *Bygg for framtida* blir fulgt opp videre. Her inngår blant annet å formidle kunnskap om energi- og andre miljøkrav i den nye plan- og bygningsloven. Det er et viktig mål å redusere energibruken i boliger og bygninger. Fra og med 1. juli 2011 ble ny byggteknisk forskrift obligatorisk. Kravene til energiforsyning er skjerpet. Det er innført forbud mot å installere oljekjel til bruk som hovedvarmekilde (grunnlast). Det er også innført krav om at bygninger over 500 m^2 skal være tilrettelagt slik at 60 pst. av varmebehovet kan dekkes av annet enn direktevirkende elektrisitet eller fossilt brensel.

Kommunal- og regionaldepartementet vil bidra i samarbeidsprogrammene Framtidens byer og Lavenergiprogrammet også i 2012. Videreutvikling av energikravene gis høy prioritet. Krav til energiforsyning og -effektivitet bidrar til reduksjoner i bruk av energi, og mindre bruk av fossilt brensel i bygg. Regjeringen tar sikte på å fremme en melding til Stortinget om bygningspolitikken i 2012. Viktige temaer i meldingen vil blant annet være energieffektivisering i bygg og hvordan byggsektoren bedre kan ivareta miljøhensyn.

Grønne energikommuner

Grønne energikommuner har vært et samarbeidsprosjekt mellom Kommunal- og regionaldepartementet, Miljøverndepartementet, Olje- og energidepartementet og KS. Programperioden var 2007–2010. 21 kommuner og 1 fylkeskommune deltok i programmet.

Målet med Grønne energikommuner har vært å få kommunene til å satse på energisparetiltak, bioenergi og å få ned klimagassutslippene. Gjennom faglig, administrativ og økonomisk støtte har man forsøkt å løfte energiplanleggingen til et strategisk nivå i kommunene. Erfaringene fra programmet skal være inspirasjon og kilde til læring for kommuner over hele landet gjennom læringsnettverkene i Livskraftige kommuner. KS er i sluttfasen med å samle erfaringene i en avslutningsrapport.

4.2 Fornying, organisasjons- og strukturendringer i offentlig sektor

Kommunesektoren

De offentlige tjenestene skal ha høy kvalitet, og ressursene skal utnyttes på en effektiv måte. For å kunne arbeide godt med innholdet i tjenestene, må vi kjenne til hva innbyggerne og mottakerne av de ulike tjenestene mener, og vi må vite mer om ressursbruk og resultater. Resultatmålinger og innbygger-/brukerundersøkelser er derfor en viktig del av fornyingsarbeidet. Rapporteringssystemene StatRes (for staten) og KOSTRA (for kommunene) er utviklet for å få bedre informasjon og oversikt over hvordan ressursene benyttes og hvilke resultater som oppnås. Siden 2008 har Kommunal- og regionaldepartementet på sine nettsider publisert en database med indekser som sammenfatter data om omfang og kvalitet på velferdstjenester som kommunene har ansvar for. Databasen gir en oversikt over nivået på tjenestene, inntektsnivået og det økonomiske resultatet i de enkelte kommunene sammenlignet med resten av landet. Regjeringen gjennomførte i 2009 en nasjonal innbyggerundersøkelse. Del 2 av undersøkelsen ble gjennomført i 2010, hvor brukerne av tjenestene ble spurt om konkrete forhold ved tjenestene (informasjon, kommunikasjon, tilgjengelighet, kvalitet, kompetanse osv.).

Staten skal gi kommunesektoren gode rammebetingelser, men fylkeskommuner og kommuner har selv et ansvar for egen utvikling. Kommunesektoren står overfor utfordringer knyttet til demografiske endringer, rekruttering av kvalifisert arbeidskraft og økte forventninger til tjenestekvalitet og dekningsgrader i tjenestene de leverer. For å kunne møte utfordringene, er det behov for et kontinuerlig utviklingsarbeid i kommune-

sektoren for å forbedre og effektivisere tjenestene og skape enda mer åpne og demokratiske organisasjoner.

Regjeringen inngikk i mars 2011 en samarbeidsavtale med KS og hovedsammenslutningene på arbeidstakersiden, *Saman om ein betre kommune*. Avtalen legger rammene for et femårig utviklingsprogram hvor deltakerkommunene vil få bistand til sitt utviklingsarbeid innenfor rammene av programmet. Målet er at programmet skal bidra til nasjonal fornying gjennom å generere kunnskap og synliggjøre gode eksempler som kan komme alle landets kommuner til gode. *Saman om ein betre kommune* bygger på Kvalitetskommuneprogrammet som ble avsluttet i 2010. Programmet tar tak i noen av de viktigste utfordringene i kommunesektoren – sykefravær, kompetanse/rekruttering, heltid/deltid og omdømme. Programmet skal støtte opp om det gode utviklingsarbeidet lokalt, og programmets hovedaktivitet vil bestå av lokale prosjekter innenfor temaene i programmet.

Utviklingsarbeidet i kommunal sektor er mer detaljert presentert i Prop. 115 S (2010–2011) *Kommuneproposisjonen 2012*.

Bolig, bomiljø og bygg

Husbanken har lansert nye nettsider i 2011, som gjør det enklere for kommuner og byggenæringen å finne informasjon og kunnskap.

Direktoratet for byggkvalitet utvikler nytt saksbehandlingssystem for sentral godkjenning. Direktoratet lanserte i 2011 nettsiden «Byggeregler på ett sted», der alt veiledningsmateriale til forskriftene til plan- og bygningsloven er samlet.

Husleietvistutvalget satte i 2010 i gang en vesentlig oppgradering av sine nettsider. Oppgraderingen skal ferdigstilles i 2011. Blant annet skal det bli lettere for publikum å finne frem til tidligere avgjørelser gjennom en forbedret søkefunksjon i Husleietvistutvalgets base over tidligere avgjørelser.

4.3 Fylkesmannens oppgaver på departementets område

Rollefordeling og oppgaver

Fylkesmannen utfører oppgaver på flere områder som ligger til departementet. Ved å føre tilsyn og behandle klager, skal fylkesmannen medvirke til å sikre at det i kommunal virksomhet og i kommunale vedtak blir tatt hensyn til den enkelte innbyggers rettssikkerhet. På departementets område har fylkesmannen ansvar for tverrsektoriell samordning av statlige styringssignaler rettet mot kommunesektoren, og for samordning i forholdet mellom regional statsforvaltning og kommunene. Denne samordningen er viktig for å ta vare på og videreutvikle et levedyktig lokalt folkestyre innenfor rammen av nasjonale mål. Fylkesmannen har viktige roller både som veileder og kontrollør overfor kommunene, særlig knyttet til kommuneøkonomien og ulike juridiske spørsmål. Det er viktig at fylkesmannsembetet opptrer samordnet i kontakten med kommunene. Samordningsansvaret innebærer også at fylkesmannen skal medvirke til at tilbakemeldinger fra kommunene om statlig politikk blir formidlet videre til sentrale myndigheter. Dette er særlig viktig når nye statlige reformer og tiltak iverksettes.

Fylkesmannen har en lovfestet rolle som samordner av statlig tilsynsvirksomhet rettet mot kommunene, jf. kommuneloven kapittel 10 A. Praktiske forhold rundt tilsyn og tilsynenes bruk av reaksjoner skal samordnes, blant annet for å legge til rette for vurdering og diskusjon om de påleggene som tilsynene gir. Det er et mål å unngå at tilsyn på en sektor gir utilsiktede konsekvenser på andre sektorer.

Fylkesmannen har ansvar for å fordele skjønnstilskudd. Det er gitt rom for variasjon i fylkesmannens arbeid med tildeling av skjønnsmidler, slik at tildelingene kan tilpasses de lokale forholdene i hvert fylke. Innenfor dette rommet har departementet gitt retningslinjer for å sikre nødvendig samordning. Fylkesmannen skal stimulere til lokalt omstillings- og fornyingsarbeid og medvirke til å skape kultur for omstilling i kommunene. Gjennom skjønnsmidlene kan fylkesmannen finansiere prosjekter i både interkommunalt samarbeid og i enkeltkommuner.

Fylkesmannen skal veilede kommunene i økonomisk planlegging og forvaltning. Kommuner i ROBEK og andre kommuner som har økonomisk ubalanse og store innsparingskrav skal utarbeide en forpliktende og realistisk plan for å oppnå balanse. Fylkesmannen skal veilede disse kommunene spesielt og følge opp at planene etterleves. Fylkesmennene har en viktig oppgave i å veilede kommunene om økonomibestemmelsene i kommuneloven, herunder regelverket for årsbudsjett og årsregnskap, finansforvaltning, låneopptak, garantistillelser med videre. Fylkesmannen skal bidra til veiledning overfor kommunene ved innrapportering av økonomi- og tjenestedata, og har også en viktig oppgave med å stimulere til bruk av KOSTRA-data som styringsinformasjon. I forbindelse med informasjonsarbeidet knyttet til

rapporteringsfristene i KOSTRA vil det være viktig for fylkesmannen å bidra til at kommunene rapporterer mest mulig komplett innen hovedfristen 15. februar. Fylkesmannen har videre en viktig oppgave i å veilede kommunene i regelverket om avvikling av stortingsvalg og kommune- og fylkestingsvalg.

Fylkesmannen behandler klagesaker og enkelte saker i første instans med hjemmel i plan- og bygningsloven, boliglovene og ekspropriasjonsloven. Fylkesmannen er en viktig rettssikkerhetsinstans for innbyggerne i klagesaker der kommunene fatter rettslig bindende vedtak. Sakene har stor betydning for byggevirksomheten i kommunene, og de angår ofte enkeltmenneskers rettsstilling direkte. Fylkesmannen ivaretar og formidler de nasjonale målene for bygningspolitikken. Fylkesmannen skal bidra til å sikre at saksbehandling og vedtak i kommunene er i samsvar med plan- og bygningsloven, forvaltningsloven og god forvaltningsskikk. Fylkesmannen skal i 2012 prioritere å nå målet om at saksbehandlingstiden ikke skal overskride tolv uker. Fylkesmannen skal også arbeide for god kvalitet i det bygde miljø ut fra hensynene til klimautfordringene og nye energikrav, samt prinsippene om universell utforming.

Byggesaksdelen av ny plan- og bygningslov og forskrifter knyttet til denne trådte i kraft 1. juli 2010. Ved Stortingets behandling av Ot.prp. nr. 45 (2007–2008) *Om lov om planlegging og byggesaksbehandling* ble det vedtatt en hjemmel for å innføre frist for klageinstansens behandling av klager i byggesaker. Tidspunkt for ikraftsetting av tidsfrist for klageinstansens behandling av klager i byggesaker og fristlengden vil bli vurdert i løpet av 2011.

Det er et mål at bostedsløse skal tilbys langsiktige boligløsninger framfor midlertidige botilbud. Kommunal- og regionaldepartementet viser til lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen hvor det framgår at fylkesmannen skal føre tilsyn med at kommunen oppfyller sine plikter etter lovens kapittel 4, herunder § 27 midlertidig botilbud. Det framgår av lovens formålsbestemmelse at loven skal medvirke til at utsatte barnefamilier og unge skal få et helhetlig og samordnet tjenestetilbud.

Regjeringen og KS har inngått en ny samarbeidsavtale om boligsosialt arbeid i 2011. Avtalen er en videreføring av samarbeid mellom regjeringen ved Arbeidsdepartementet, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Justis- og politidepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet og KS om boligsosialt arbeid. Målet med avtalen er å bidra til å utvikle rammebetingelser og tiltak som bidrar til at personer som ikke selv er i stand til det, skal få hjelp til å skaffe seg og beholde en bolig.

Fylkesmannen gir Husbanken faglig assistanse i behandlingen av søknader om investeringstilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser for å sikre kvaliteten på prosjektene. Fylkesmannen vurderer blant annet om omsorgsplassene skal benyttes til personer med behov for heldøgnsomsorg, og om plassene vil være tilrettelagt for beboere med demens og kognitiv svikt, slik det går fram av Demensplan 2015.

Fylkesmannen skal samordne bidragene fra statlige myndigheter i arbeidet med regional utvikling. Viktige områder for samordningen er utvikling av næringsvirksomhet og tjenestetilbud av ulike slag, i tillegg til miljø- og naturforvaltning. Fylkesmannen skal sørge for at statlige organer deltar aktivt i arbeidet med regional planlegging.

Arbeid fylkesmennene har gjort for departementet i 2010

Fylkesmannsembetene rapporterer årlig om saksbehandling utført på oppdrag fra Kommunal- og regionaldepartementet på utvalgte områder. Departementet vil her presentere resultatene fra rapporteringen for 2010 på følgende områder:

- behandling av kommunale budsjettvedtak
- godkjenning av kommunale låneopptak
- godkjenning av kommunale garantier
- lovlighetskontroll
- klagesaksbehandling i byggesaker

Rapportering fra fylkesmennenes behandling av kommunebudsjetter mv.

Fylkesmannens kontroll med kommunale budsjetter og godkjenning av kommunale låneopptak er betinget av forhold som er angitt i kommuneloven. Kommunene kan med statlig godkjenning stille garanti for andres forpliktelser etter kommuneloven § 51. Det er imidlertid ikke adgang til å stille garanti for andres forpliktelser knyttet til næringsvirksomhet. Fylkesmannen skal godkjenne alle garantivedtak over kr 500 000, herunder påse at formålet er lovlig, at kommunene vil ha økonomisk bæreevne til å påta seg forpliktelsen og at det ikke er begått formelle feil.

Fylkesmannen har også i 2010 hatt som en viktig oppgave å rettlede kommunene om rapportering av KOSTRA-data innen fristen 15. februar. Dette gjelder også rapportering med sikte på

publisering av konserntall (kommuner, kommunale foretak og samarbeider). Selv om det fremdeles er en del av kommunenes foretak og interkommunale samarbeider som ikke rapporterer, har tallene fra 2010 vist en forbedring i antall som rapporterer.

Fylkesmannen har i 2010 hatt som oppgave å ha ekstra oppmerksomhet på kommuner i en økonomisk vanskelig situasjon. Flere av kommunene som har vært i økonomisk ubalanse over lengre tid eller som har ekstra store innsparingskrav, har søkt om forlenget inndekning av underskudd, med hjemmel i kommuneloven § 48 nr. 4.

Tabell 4.1 Fylkesmannens lovlighetskontroll av kommunebudsjettene 2006–2010

	2006	2007	2008	2009	2010
Budsjetter opphevet	9	8	4	4	7
Budsjetter opphevet pga. formelle feil	1	0	0	0	0
Budsjetter opphevet pga. økonomisk innhold	8	8	4	4	4
Budsjetter opphevet pga. andre årsaker	0	0	0	0	3

Tabell 4.2 Fylkesmannens godkjenning av kommunale låneopptak 2006–2010

	2006	2007	2008	2009	2010
Antall søknader	195	148	141	126[1]	157[2]
Antall ikke godkjent	21	14[3]	14	2	6
Antall godkjent	174	146	127	124	151

[1] Låneopptak inkluderer også søknader for interkommunale selskaper (IKS) der disse er meldt inn.
[2] Låneopptak inkluderer også søknader for IKS der disse er meldt inn.
[3] I Sogn og Fjordane er det 12 delvedtak som ikke er godkjent.

Tabell 4.3 Fylkesmannens godkjenning av kommunale garantivedtak 2006–2010

	2006	2007	2008	2009	2010
Antall garantivedtak	170	127	133	165	169
Antall godkjente garantivedtak	165	125	129	154	162
Antall ikke godkjente garantivedtak	5	2	4	11	7

Lovlighetskontroll

Etter kommuneloven § 59 nr. 1 skal fylkesmannen kontrollere lovligheten av avgjørelser truffet av folkevalgt organ eller av den kommunale administrasjonen dersom minst tre medlemmer av kommunestyret ber om lovlighetskontroll. Fylkesmannen kan også selv ta initiativ til lovlighetskontroll, jf. kommuneloven § 59 nr. 5. Våren 2009 ble det vedtatt en lovendring som innebærer at også avgjørelser om møter skal holdes for åpne dører, jf. kommuneloven § 31, og avgjørelser om habilitet kan være gjenstand for lovlighetskontroll etter kommuneloven § 59.

Tabell 4.4 Lovlighetskontroller 2006–2010

	2006	2007	2008	2009	2010
Alle vedtak til kontroll	96	97	102	119	97
Vedtak stadfestet	82	67	62	97	77
Vedtak erklært ulovlig	14	30	35	20	20
Vedtak etter klage	65	73	86	96	65
Vedtak erklært ulovlig etter klage	9	15	25	16	7
Vedtak kontrollert etter fylkesmannens initiativ	20	24	16	23	32
Vedtak erklært ulovlig behandlet etter fylkesmannens initiativ	5	15	10	4	13

Behandling av klage på byggesaker etter plan- og bygningsloven

I 2010 viser tall fra prosjektet systematisk sammenligning (SYSAM) at fylkesmennene behandlet 4314 klagesaker etter plan- og bygningsloven, en reduksjon fra 2009 der det ble behandlet 4693 klagesaker.

Gjennomsnittlig saksbehandlingstid i 2010 var 3,7 måneder, en økning fra 3,4 måneder i 2009. Ved utgangen av 2010 var restansen totalt 1846 saker, også dette en økning fra året før, da det ved utgangen av 2009 ble rapportert om 1545 restanser totalt. Den gjennomsnittlige saksbehandlingstiden i de ulike embetene i 2010 varierte fra 1,6 til 9,0 måneder. Ni embeter oppfylte ikke målkravet om tre måneders saksbehandlingstid i 2010, mot tolv embeter i 2009.

4.4 Kjønns- og likestillingsperspektivet

Distrikts- og regionalpolitikk

Det vises til egen omtale av målgrupper under Programkategori 13.50.

Kommunesektoren

Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken

Regjeringen er opptatt av å rette opp den skjeve kjønnsrepresentasjonen i norske kommunestyrer. I perioden 2007–2011 var kvinneandelen 37,5 pst. Bare 23 pst. av landets ordførere er kvinner, 23 pst. kvinner leder de tyngste kommunale styrene, rådene og utvalgene, og 23 pst. av toppkandidatene på listene var kvinner. Utviklingen i retning av lik representasjon av kvinner og menn i kommunestyrene har imidlertid gått sakte de siste årene, og det kan tyde på en stagnasjon i utviklingen mot kjønnsbalanse i lokalpolitikken.

For å få en mer balansert representasjon av kvinner og menn til kommunestyrene, har departementet satt i gang prosjektet Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken. Departementet bruker om lag 20 mill. kroner på satsingen som strekker seg over hele valgperioden, fra høsten 2007 til og med 2011. 22 kommuner er utvalgt på bakgrunn av søknader der de har skissert ulike tiltak for å øke kvinneandelen i kommunestyrene sine og spesielt i ledervervene. Tiltakene utstillingskommunene prøver ut spenner vidt og retter seg både mot partiene og måten rekrutteringen og nomineringen til valglistene skjer på, mot arbeidsvilkårene til de folkevalgte, mot å synliggjøre kvinnelige politikere i lokalmedia og mot kvinnene selv og deres motivasjon for å stille til valg. Variasjonen gjør det mulig å få vurdert effekten av mange ulike tiltak samtidig.

Tiltakene og hvilke effekter disse har på representasjonen av kvinner i kommunestyrene og i ledervervene spesielt, vil bli evaluert av en gruppe valg- og lokaldemokratiforskere ved Uni Rokkansenteret. Sluttevalueringen skal foreligge vinteren 2012, når lokalvalgsresultatet fra 2011 og konstitueringen etterpå foreligger. Våren 2012 vil det bli arrangert en konferanse der resultatene fra evalueringen vil bli presentert i sin helhet. Evalueringen vil danne grunnlaget for å vurdere behovet for ytterligere tiltak for å fremme kjønnsbalansen i kommunestyrene og i ledervervene spesielt.

Bolig, bomiljø og bygg

Husbanken skal sørge for at det finnes god og relevant informasjon om de boligsosiale ordningene på sine nettsider. Husbanken skal videre støtte opp om kommunenes informasjonsarbeid slik at flest mulig i målgruppen er kjent med hvilke muligheter som finnes.

De bygde omgivelsene bør planlegges og utformes slik at alle kan bruke dem på en likestilt måte så langt det er mulig, uten spesielle tilpasninger eller hjelpemidler. Både Husbanken og Direktoratet for byggkvalitet har sentrale roller i dette arbeidet, jf. omtale under programområde 13.80, hovedmål 4.

For å bidra til at også fremmedspråklige skal kunne fremme sine saker for Husleietvistutvalget, ble Husleietvistutvalgets brosjyre oversatt til seks fremmedspråk i 2010 (engelsk, spansk, arabisk, somali, farsi og urdu). Videre tilbys partene hjelp til å utforme klager og tilsvar, og Husleietvistutvalget betaler for tolkehjelp i meklingsmøtene.

4.5 Orientering om likestilling i virksomhetene

Likestillingsloven § 1a, diskrimineringsloven § 3a, diskriminerings- og tilgjengelighetsloven § 3 og arbeidsmiljølovens kap. 13 inneholder krav til offentlige myndigheter og offentlige virksomheter om å redegjøre for likestilling i virksomheten. Det skal også redegjøres for tiltak som er iverksatt eller er planlagt iverksatt for å fremme likestilling.

Tabell 4.5 gir en tilstandsrapport om likestillingssituasjonen for Kommunal- og regionaldepartementet og underliggende virksomheter. For nærmere beskrivelse av hver enkelt virksomhet vises det til departementets og de underliggende virksomhetenes årsrapporter.

Tabell 4.5 Tilstandsrapportering – kjønn

		Kjønnsbalanse			Kvinners lønn i % av menn	Deltid		Midlertidig ansettelse		Foreldre-permisjon		Legemeldt sykefravær	
		M%	K%	Total	(kr/%)	M%	K%	M%	K%	M%	K%	M%	K%
Kommunal- og regional-departementet	2010	43	57	201	91	6,9	13	10	6,1	39,4	61	1,3	4,3
	2009	41	59	195	91	5,1	15	6,3	8,6	26,7	73	2,4	4,3
Husbanken	2010	38	62	356	91	3,7	12,7	0,7	3,2	33	67	2,6	3,7
	2009	39	61	356	92	2,9	11,1	2,2	1,8	0	100	1,6	4,1
Direktoratet for byggkvalitet	2010	48	52	58	83	3,5	13	3,5	3,3	9	91	1	5
	2009	48	52	61	83	3,3	13	3,3	3,2	4	96	1	7
Husleie-tvistutvalget	2010	43	57	21	75	0	17	22	8	22	78	0	3
	2009	30	70	10	85	0	0	33	14	36	64	0	0
Kompetanse-senter for distriktsutvikling	2010	45	55	20	93	0	9	0	9	0	0	1,9	0
	2009	45	55	20	95	0	0	0	0	0	0	0,6	0,4

4.6 Anmodningsvedtak

Departementet har ingen anmodningsvedtak i sesjonen 2010–2011.

4.7 Omtale av lønnsvilkår o.a. til ledere i heleide statlige virksomheter

Kommunalbanken AS

Administrerende direktør Petter Skouen mottok kr 1 940 000 i lønn i 2010. I tillegg mottok han variabel lønn og annen godtgjørelse på kr 560 000, som blant annet inkluderer bonus og bilgodtgjørelse. Administrerende direktør omfattes av en felles insentivordning som kan gi variabel lønn på opptil tre månedslønner inkludert feriepenger.

Beregnet pensjonskostnad utgjorde kr 436 000. Administrerende direktør inngår i bankens kollektive pensjonsordning med ytelsesnivå på 66 pst. uten begrensning på 12G. Beløpet inkluderer årets avsetninger for driftspensjonsordningen over 12G.

Administrerende direktør har en etterlønnsavtale utover oppsigelsestiden tilsvarende ett års kontantlønn.

Kommunal- og regionaldepartementet

t i l r å r :

1. I Prop. 1 S om statsbudsjettet for år 2012 føres opp de summene som er nevnt i et framlagt forslag:

a. Sum utgifter under kap. 500–587, 2412	Kr	170 533 071 000
b. Sum inntekter under kap. 3500–3587, 5312, 5615–5616	Kr	14 303 300 000

Forslag
til vedtak om bevilgning for budsjettåret 2012, kapitlene 500–587, 2412, 3500–3587, 5312, 5615–5616

I

Utgifter:

Kap.	Post		Kroner	Kroner
		Administrasjon m.m.		
500		Kommunal- og regionaldepartementet		
	01	Driftsutgifter	152 890 000	
	21	Spesielle forsknings- og utredningsoppdrag, *kan overføres*	9 000 000	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, *kan overføres*	1 000 000	
	50	Forskningsprogrammer under Norges forskningsråd	15 000 000	177 890 000
		Sum Administrasjon m.m.		177 890 000
		Distrikts- og regionalpolitikk		
551		Regional utvikling og nyskaping		
	60	Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	1 500 950 000	
	61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, *kan overføres*	628 600 000	2 129 550 000
552		Nasjonalt samarbeid for regional utvikling		
	21	Kunnskapsutvikling, informasjon, mv., *kan overføres*	15 500 000	
	62	Nasjonale tiltak for lokal samfunnsutvikling, *kan overføres*	30 000 000	
	72	Nasjonale tiltak for regional utvikling, *kan overføres*	484 100 000	529 600 000
554		Kompetansesenter for distriktsutvikling		
	01	Driftsutgifter	27 200 000	27 200 000
		Sum Distrikts- og regionalpolitikk		2 686 350 000

Kap.	Post		Kroner	Kroner
		Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.		
571		Rammetilskudd til kommuner		
	21	Kunnskapsutvikling og drift av inntektssystemet, *kan overføres*	13 764 000	
	60	Innbyggertilskudd	105 326 073 000	
	61	Distriktstilskudd Sør-Norge	360 789 000	
	62	Nord-Norge- og Namdalstilskudd	1 392 318 000	
	63	Småkommunetilskudd	895 028 000	
	64	Skjønnstilskudd, *kan nyttes under kap. 572, post 64*	2 111 000 000	
	66	Veksttilskudd	81 766 000	
	67	Storbytilskudd	381 354 000	110 562 092 000
572		Rammetilskudd til fylkeskommuner		
	60	Innbyggertilskudd	26 652 862 000	
	62	Nord-Norge-tilskudd	555 759 000	
	64	Skjønnstilskudd, *kan nyttes under kap. 571, post 64*	409 000 000	27 617 621 000
575		Ressurskrevende tjenester		
	60	Toppfinansieringsordning, *overslagsbevilgning*	5 350 218 000	5 350 218 000
579		Valgutgifter		
	01	Driftsutgifter	15 000 000	15 000 000
		Sum Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.		143 544 931 000
		Bolig, bomiljø og bygg		
580		Bostøtte		
	70	Bostøtte, *overslagsbevilgning*	3 250 000 000	3 250 000 000
581		Bolig- og bomiljøtiltak		
	21	Kunnskapsutvikling og -formidling	4 600 000	
	61	Husleietilskudd	3 400 000	
	70	Boligetablering i distriktene	20 000 000	
	74	Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling, *kan overføres*	47 500 000	
	75	Tilskudd til etablering og tilpasning av bolig	435 000 000	
	76	Tilskudd til utleieboliger, *kan overføres*	425 600 000	

Kap.	Post		Kroner	Kroner
	77	Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet, *kan overføres*	26 700 000	
	78	Boligsosialt kompetansetilskudd, *kan overføres*	68 500 000	1 031 300 000
582		Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg		
	60	Rentekompensasjon – skole- og svømmeanlegg, *kan overføres*	764 500 000	
	61	Rentekompensasjon – kirkebygg, *kan overføres*	68 700 000	833 200 000
585		Husleietvistutvalget		
	01	Driftsutgifter	21 400 000	21 400 000
586		Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser		
	63	Tilskudd til kompensasjon for utgifter til renter og avdrag	1 253 700 000	
	64	Investeringstilskudd, *kan overføres*	1 071 900 000	2 325 600 000
587		Direktoratet for byggkvalitet		
	01	Driftsutgifter	66 500 000	
	22	Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling	17 600 000	84 100 000
		Sum Bolig, bomiljø og bygg		7 545 600 000
		Statsbankene		
2412		Husbanken		
	01	Driftsutgifter	324 500 000	
	21	Spesielle driftsutgifter	12 400 000	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, *kan overføres*	16 400 000	
	71	Tap på utlånsvirksomhet	19 000 000	
	72	Rentestøtte	14 000 000	
	90	Lån fra Husbanken, *overslagsbevilgning*	16 192 000 000	16 578 300 000
		Sum Statsbankene		16 578 300 000
		Sum departementets utgifter		170 533 071 000

Inntekter:

Kap.	Post		Kroner	Kroner
		Kommunal- og regionaldepartementet		
3585		Husleietvistutvalget		
	01	Gebyrer	900 000	900 000
3587		Direktoratet for byggkvalitet		
	04	Gebyrer, sentral godkjenning foretak	30 500 000	30 500 000
		Sum Kommunal- og regionaldepartementet		31 400 000
		Ymse inntekter		
5312		Husbanken		
	01	Gebyrer m.m.	14 400 000	
	11	Tilfeldige inntekter	500 000	
	90	Avdrag	9 714 000 000	9 728 900 000
		Sum Ymse inntekter		9 728 900 000
		Renter og utbytte mv.		
5615		Husbanken		
	80	Renter	4 349 000 000	4 349 000 000
5616		Aksjeutbytte i Kommunalbanken AS		
	85	Aksjeutbytte	194 000 000	194 000 000
		Sum Renter og utbytte mv.		4 543 000 000
		Sum departementets inntekter		14 303 300 000

Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger

II

Merinntektsfullmakter

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i 2012 kan:

overskride bevilgningen under	mot tilsvarende merinntekter under
kap. 500 post 01	kap. 3500 post 01
kap. 554 post 01	kap. 3554 post 01
kap. 585 post 01	kap. 3585 post 01
kap. 587 post 01	kap. 3587 post 04
kap. 2412 post 01	kap. 5312 post 01

III

Forskudd på rammetilskudd

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i statsbudsjettet for 2012 kan utgiftsføre uten bevilgning:

1. inntil 350 mill. kroner på kap. 571 Rammetilskudd til kommuner, post 90 Forskudd på rammetilskudd som forskudd på rammetilskudd for 2013 til kommuner.
2. inntil 50 mill. kroner på kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner, post 90 Forskudd på rammetilskudd som forskudd på rammetilskudd for 2013 til fylkeskommuner.

Fullmakter til å pådra staten forpliktelser utover gitte bevilgninger

IV

Tilsagnsfullmakter

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i 2012 kan gi tilsagn om tilskudd utover gitte bevilgninger, men slik at samlet ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	
551		Regional utvikling og nyskaping	
	61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift	100,0 mill. kroner
581		Bolig- og bomiljøtiltak	
	76	Tilskudd til utleieboliger	328,5 mill. kroner
	77	Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet	25,9 mill. kroner
	78	Boligsosialt kompetansetilskudd	71,4 mill. kroner
586		Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser	
	64	Investeringstilskudd	2 290,2 mill. kroner

V

Investeringsramme skole- og svømmeanlegg

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i 2012 kan gi nye tilsagn om rentekompensasjon tilsvarende en investeringsramme på 2 mrd. kroner over kap. 582 Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg, post 60 Rentekompensasjon – skole- og svømmeanlegg.

VI

Husbankens låneramme

Stortinget samtykker i at Husbanken i 2012 kan gi tilsagn om lån for 15 mrd. kroner. Lånene vil bli utbetalt i 2012 og senere år.

Vedlegg 1

Bakgrunnsmateriale for budsjettforslaget på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

1.1 Omtale av tiltak innenfor den brede distriktspolitikken

Innledning

Omtalen skal vise statlig innsats og tiltak over tid som er viktige med tanke på å nå distrikts- og regionalpolitiske mål. Utvalget av tiltak og ordninger er basert på en kartlegging av relevante statlige tiltak.

Det gis en oversikt over tiltak som i hovedsak er knyttet til det distriktspolitiske virkeområdet. Videre gis det en oversikt over viktige ordninger som bare gjelder i Finnmark og Nord-Troms.

En rekke statlige ordninger som dekker hele landet er også viktige for å nå de distrikts- og regionalpolitiske målene. Det gjelder eksempelvis veitiltak, høyere utdanning, forskning og utvikling, arbeidsmarkedstiltak og overføringer til kommunene. Disse er likevel ikke tatt med i oversikten, ettersom det er problematisk å skille ut distrikts- og regionalpolitiske deler fra helheten.

For 2012 foreslår regjeringen at det bevilges 2 686 mill. kroner under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk. Dette må ses i sammenheng med omfanget av den brede distriktspolitikken, som for 2012 beløper seg til 36 530 mill. kroner. Innenfor denne rammen utgjør provenytapet av den differensierte arbeidsgiveravgiften mer enn 35 prosent og tiltak innenfor næringspolitikken mer enn 34 prosent. Regjeringen foreslår, som i de foregående år, at den største veksten skal komme innenfor infrastruktur.

De omtalte tiltakene er delt i to kategorier:

- Kategori A: Tiltak og ordninger som har distriktspolitiske mål som begrunnelse, eller som favoriserer distriktsområder utover kompensasjon for å oppnå like tilbud.
- Kategori B: Tiltak og ordninger som skal utjevne og kompensere for å oppnå like resultater mellom grupper og områder, eller som er lokalisert til distriktsområder på grunn av gitte forhold og er særlig viktige for næringsutvikling, sysselsetting, lokal økonomi eller bosetting. Under kategori B er bare tiltak med bevilgninger på over 10 mill. kroner tatt med.

Spesielle tiltak for Finnmark og Nord-Troms

Tabell 1.1 viser en oversikt over viktige ordninger i tiltakssonen som bare gjelder for Finnmark og Nord-Troms. De viktigste ordningene er innenfor skatte- og avgiftspolitikken. To andre store ordninger er ettergivelse av utdanningslån og tillegg i barnetrygden. Den mest omfattende ordningen i Finnmark og Nord-Troms er fritaket for arbeidsgiveravgift, som kommer inn under den samlede summen for differensiert arbeidsgiveravgift i tabell 1.2.

På flere politikkområder er det etablert særordninger for Nord-Norge. Dette kommer i tillegg til de ordningene som er presentert i tabell 1.1 (se tabell 1.3). Innenfor flere sektorer er dessuten Nord-Norge gitt særskilt prioritet ved disponeringen av ordinære virkemidler. Landsdelen er også prioritert ved bruken av de distriktspolitiske virkemidlene under Kommunal- og regionaldepartementet.

Tabell 1.1 Særskilte tiltak for Finnmark og Nord-Troms

(i 1 000 kr)

Politikkområde	Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2010	Budsjett 2011	Forslag 2012
Økonomisk politikk	Lavere skatt på alminnelig inntekt	FIN	A	inntektstap	436 000	465 000	487 000
	Særskilt fradrag i alminnelig inntekt	FIN	A	inntektstap	252 000	254 000	256 000
	Lav sats og fritak for el-avgift i tiltakssonen	FIN	A	inntektstap	185 000	190 000	195 000
	Lavere toppskatt for Finnmark og Nord-Troms	FIN	A	inntektstap	30 000	33 000	35 000
	Fradrag i positiv næringsinntekt for skiferdrivere i Finnmark og Nord-Troms	FIN	A	inntektstap	1 800	1 400	1 500
Nærings-politikk	Omstillingstiltak i indre Finnmark	LMD	B	1147/71	7 321	8 904	8 904
Utdanning og forskning	Ettergivelse av utdanningslån	KD	A	2410/73	108 944	110 700	114 600
Oppvekst og omsorg	Særskilt tillegg til barnetrygden	BLD	A	0845/70	80 200	78 800	78 900
Levekår, miljøvern og offentlige tjenester	Rettshjelpskontor i indre Finnmark[1]	JD	A	470/72	1 400	1 300	
	Distribusjonstilskudd til aviser i Finnmark	KKD	A	335/77	1 799	1 855	1 855

[1] Beløpet vil bli tildelt etter søknad.

Økonomisk politikk

Tabell 1.2 Differensiert arbeidsgiveravgift og kompenserende tiltak for økt arbeidsgiveravgift

(i 1 000 kr)

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2010	Budsjett 2011	Forslag 2012
Differensiert arbeidsgiveravgift i privat sektor	FIN	A	inntektstap	6 400 000	6 800 000	7 100 000
Differensiert arbeidsgiveravgift i offentlig sektor[1]	FIN	A	inntektstap	4 800 000	5 100 000	5 400 000
Kompensasjon i kommunesektoren der differensiert arbeidsgiveravgift ikke er gjeninnført	KRD	A	571/64	356 364	368 837	381 746
			572/64	6 3618	65 845	68 150
Næringsrettede midler til regional utvikling	KRD	A	551/61	674 301	696 300	628 600

[1] Beregninger av avgiftsfordelen i 2010, 2011 og 2012 er basert på Statistisk sentralbyrås Lønnssumsstatistikk for 2010. Beregningene for offentlig sektor er fremdeles basert på vilkåret om at *bostedet* til arbeidstakeren legges til grunn ved beregning av arbeidsgiveravgiften.

Tabell 1.3 viser fordelen av fritak for merverdiavgift på strøm, av småkommunetilskuddet, distriktstilskuddet og Nord-Norge-tilskuddet samt av regionaltilskuddet i kommuneøkonomien. For nærmere beskrivelse av postene under kap. 571 og kap. 572, se omtale under programkategori 13.70.

Tabell 1.3 Fritak for merverdiavgift på strøm i Nord-Norge, småkommunetilskuddet, distriktstilskuddet og Nord-Norge-tilskuddet

(i 1 000 kr)

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2010	Budsjett 2011	Forslag 2012
0-sats for merverdiavgift ved forbruk av elektrisk kraft og energi fra andre fornybare energikilder i Nord-Norge	FIN	A	inntektstap	915 000	930 000	960 000
Rammetilskudd til kommunene. Småkommunetilskuddet (tidligere regionaltilskudd)	KRD	A	571/63	1 017 153	877 362	895 028
Rammetilskudd til kommunene. Distriktstilskudd Sør-Norge	KRD	A	571/61	329 278	334 646	360 789
Rammetilskudd til kommunene i Nord-Norge og Namdal/ fylkeskommunene i Nord-Norge	KRD	A	571/62	1 441 246	1 340 040	1 392 318
			572/62	517 974	535 067	555 759

Næringspolitikk

Størstedelen av tabell 1.4 viser tilskuddsordninger til landbruket. Viktige tiltak rettet mot fiskerinæringen er også tatt med.

Landbruk er tradisjonelt en av de viktigste næringene i distriktene. I de årlige jordbruksoppgjørene blir det forhandlet om størrelsen på tilskuddene til landbruket. En del tilskudd innenfor landbruket har distriktspolitisk begrunnelse, for eksempel pristilskudd for melk og distrikts- og kvalitetstilskudd for frukt, bær, veksthusgrønnsaker og poteter. Disse tilskuddene går derfor inn under kategori A.

Tabell 1.4 Næringspolitikk

(i 1 000 kr)

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2010	Budsjett 2011	Forslag 2012
Pristilskudd melk	LMD	A	1150/73	588 247	564 000	554 000
Distrikts- og kvalitetstilskudd for frukt, bær, veksthusgrønnsaker og poteter	LMD	A	1150/73	59 528	74 300	81 700
Pristilskudd kjøtt	LMD	A	1150/73	697 138	654 500	668 000
Distriktstilskudd egg	LMD	A	1150/73	7 789	8 500	5 700
Driftstilskudd melkeproduksjon og kjøttfeproduksjon	LMD	B	1150/74	1 090 487	1 188 300	1 365 600
Tilskudd til husdyr	LMD	B	1150/74	2 181 283	2 229 200	2 389 200
Tilskudd til norsk ull	LMD	B	1150/73	139 094	138 000	140 000
Tilskudd til avløsning for ferie/fritid	LMD	B	1150/78	1 107 319	1 173 569	1 155 669
Tilskudd til areal og kulturlandskap	LMD	B	1150/74	3 095 163	3 133 019	3 281 119
Frakttilskudd	LMD	B	1150/73	219 735	314 200	318 000
Reindriftsavtalen	LMD	B	1151	103 510	101 000	102 000
Fradrag i positiv næringsinntekt for reindrift	FIN	B	inntektstap	10 000	10 000	11 000
Miljøtiltak	LMD	B	1150/50	130 000	125 000	130 000
Tilskudd til dyreavl m.m.	LMD	B	1150/77	86 684	87 270	87 970
Tilskudd til pelsdyrfôrlag	LMD	B	1150/77	23 200	23 200	23 200
Tilskudd til regionale miljøprogram	LMD	B	1150/74	402 185	410 000	428 500
Bygdeutvikling	LMD	B	1150/50	418 000	474 500	503 000
Avskriving av BU-støtte ved investeringsstøtte i det distriktspolitiske virkeområdet	FIN	B	inntektstap			80 000
Skogbruk og bioenergi	LMD	B	1150/50	218 000	229 000	244 000
Geologisk kartleggingsprogram i Nordland, Troms og Finnmark	NHD	B	905/01		25 000	25 000
Revitalisering av Andøya Rakettskytefelt[1]	NHD	B	922/72	15 000	7 000	
Administrasjonsstøtte for distriktsrettede såkornfond	NHD	B	2421/78	3 700	3 800	3 800
Egenkapital SIVA	NHD	B	2426/95	200 000		
Føringstilskudd[2]	FKD	A	1050/75	26 820	33 000	
Garantilott	FKD	B	1050/75	9 100	640	

Tabell 1.4 Næringspolitikk

(i 1 000 kr)

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2010	Budsjett 2011	Forslag 2012
Fiskerihavner og farleier	FKD	B	1062/30		427 301	437 100
Tilskudd til fiskerihavneanlegg	FKD	B	1062/60	19 156	55 650	37 320
Marint verdiskapingsprogram[3]	FKD	B	2415/75	74 084	50 000	40 000

[1] Beløpet for 2012 blir avklart i tildelingsbrev til Norsk Romsenter.

[2] Fordeling av bevilgningen på kap. 1050, post 75 Tilskudd til næringstiltak i fiskeriene blir gjort av Fiskeri- og kystdepartementet tidlig i 2012.

[3] Deler av rammen på kap. 2415, post 75 Marint verdiskapingsprogram er innrettet mot å styrke marint næringsliv i områder med særlig omstillingsbehov. Delen av marint verdiskapingsprogram som forvaltes av Fiskeri- og kystdepartementet direkte (10 mill. kroner) skilles fra 2012 ut som en egen post. Bevilgningen på denne posten har ikke distriktspolitiske formål.

Infrastruktur

Tabell 1.5 viser flere tiltak som skal medvirke til å redusere ekstrakostnader som følger av avstandsulemper. I tillegg til tiltakene omtalt i tabellen er samferdselsbudsjettet generelt, særlig riksveibevilgningene, et vesentlig virkemiddel for å redusere distriktenes avstandsulemper.

Tabell 1.5 Infrastruktur

(i 1 000 kr)

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2010	Budsjett 2011	Forslag 2012
Kjøp av innenlandske flyruter	SD	B	1310/70	648 543	69 2600	705 600
Særskilte tilskudd til transporttiltak (for bedre kollektivtransport i distriktene)	SD	B	1330/60	21 500	20 000	22 000
Rassikring[1]	SD	B	1320/31	485 482	524 800	536 900
			1320/62		526 300	538 500
E6 vest for Alta	SD	B	1320/37	38 707	110 000	320 000
Kjøp av sjøtransporttjenester på strekningen Bergen–Kirkenes (sikrer daglige helårige transporttilbud)	SD	B	1330/70	293 025	291 100	738 500
Kompensasjon til distriktene for forskjeller i drivstoffpriser	SD	B	1330/75		20 600	
Kjøp av post- og banktjenester	SD	B	1370/70	497 000	345 000	89 000
Tilskudd til utjevning av overføringstariff	OED	B	1820/73	60 000	60 000	120 000

[1] Rassikring ble i budsjettet for 2011 delt i to – en for rassikring på riksveier og en for rassikring på fylkesveier (ny post 62). Det er ikke foretatt en tilsvarende oppsplitting av regnskap 2010.

Helse, oppvekst og omsorg

Det overordnede helsepolitiske målet er at helsetjenestetilbudet skal være likeverdig uavhengig av bosted, alder, kjønn og sosial status. Dette blir sikret gjennom midler til spesialisthelsetjenesten og gjennom kommuneøkonomisystemet.

Viktige tiltak er tilskudd som skal medvirke til å styrke stabiliteten og rekrutteringen til allmennlegetjenesten og andre helsetjenester i distriktene. I tillegg blir det gitt egne tilskudd til apotek i utkantkommuner for å sikre tilgang på medisiner.

Tabell 1.6 Helse, oppvekst og omsorg

(i 1 000 kr)

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2010	Budsjett 2011	Forslag 2012
Tilskudd til apotek[1]	HOD	B	0751/70	7 200	8 200	
Forsøk og utvikling i primærhelsetjenesten	HOD	B	0762/21	6 900	6 550	6 600
			0762/70			
Forsøks- og utviklingstiltak innen tannhelsetjenesten[2]	HOD	B	0770/21	20 847	29 503	34 500
			0770/70			
Fraktrefusjonsordning for legemiddel[1]	HOD	B	0751/70	17 700	18 500	
Sykestuefinansiering, Finnmark	HOD	A	0732/70	8 000	8 200	8 300
Nordfjord – framtidens lokalsykehus[3]	HOD	A	0732/70	0	25 000	25 800

[1] Beløpet for 2012 avklares i tildelingsbrev.

[2] Kap. 770, postene 21 og 70 omfatter tilskudd til tannhelsetjenesten for å øke tilgjengeligheten til tannhelsetjenesten, gjennom etablering og drift av regionale odontologiske kompetansesentra og andre utviklingstiltak i tannhelsetjenesten. Tiltakene er fra 2010 blitt flyttet fra kap. 724 Helsepersonell og tilskudd til personelltiltak, til kap. 762 Primærhelsetjeneste.

[3] I 2011 ble det bevilget 25 mill. kroner i forbindelse med Stortingets behandling av Prop. 120 S (2010–2011).

Levekår, offentlige tjenester og miljøvern

Tabell 1.7 viser ordninger som i hovedsak er knyttet til kulturtilbudet i distriktene og i landsdeler utenfor det sentrale Østlandet, men gjelder også offentlige tjenester som arbeidsmarkedstiltak, ungdomstiltak og miljøverntiltak.

Generelle landsdekkende ordninger, som arbeidsmarkedstiltak, er ikke tatt med i denne oversikten.

Tabell 1.7 Levekår, offentlige tjenester og miljøvern

(i 1 000 kr)

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2010	Budsjett 2011	Forslag 2012
Landsdelsmusikere i Nord-Norge	KKD	A	323/74	17 163	17 695	18 244
Det nasjonale museumsnettverket	KKD	B	328/70	805 749	859 277	908 021
Rikskonsertene	KKD	B	323/01	161 926	167 445	158 315
Riksteatret	KKD	B	324/01	65 912	60 852	63 110
			324/21	56 358	68 693	70 350
Musikk- og scenekunstformål: region-, landsdels- og knutepunktinstitusjoner	KKD	B	323/71	219 154	231 311	257 203
	KKD	B	323/72	64 409	66 906	72 854
	KKD	B	324/71	307 029	327 002	351 014
	KKD	B	324/72	3 512	3 621	3 733
Billedkunst og museumsformål Knutepunktinstitusjoner	KKD	B	322/72	5 198	5 359	5 525
Boligetablering i distriktene	KRD	B	581/70			20 000
Erstatning for beitedyr tatt av rovvilt	MD	B	1427/72	116 895	136 223	150 755
Forebyggende og konfliktdempende tiltak i rovviltforvaltningen	MD	B	1427/73	74 206	68 100	68 100
Tilskudd til kalking og lokale fiskeformål	MD	B	1427/70	86 841	88 000	88 000
Verdiskaping på kulturminneområdet	MD	B	1429/77	16 480	3 000	8 000
Midler til desentralisert utdanning	KD	A/B	260/50	64 758	66 830	68 902
	KD	A/B	260/70	2 565	2 645	2 726
	KD	A/B	280/21 og 51	22 400	23 094	23 810
	KD	A/B	280/72[1]			12 000
	KD	A/B	281/01	300	3 800	300

[1] Det ble for 2011 bevilget 3,5 mill. kroner over kap. 281, post 01 til eCampus, et prosjekt for å bygge ut og oppgradere IKT-infrastrukturen i universitets- og høyskolesektoren. Prosjektet tar sikte på å sikre tilgang på fleksibel og desentralisert utdanning i hele landet. Regjeringen har for 2012 foreslått en bevilgning på 12 mill. kroner over kap. 280, post 72 for å styrke dette programmet.

1.2 Tiltak finansiert på kap. 551, postene 60 og 61 og rapportering for 2010

I dette vedlegget gis en alfabetisk oversikt over utvalgte tiltak som Kommunal- og regionaldepartementet finansierer over kap. 551, postene 60 og 61. For fylkesrapporter, se departementets nettside. Flere av tiltakene er finansiert av flere departementer (og andre offentlige og/eller private aktører). Aktiviteter og resultater skiller ikke systematisk mellom midler fra departementet og fra andre kilder.

Bredbånd, mobil og IKT-tiltak (fylkeskommunene)

Målet er å bedre den digitale infrastrukturen i områder der kommersielle aktører ikke finner dette lønnsomt. Hoveddelen av midlene kommer fra et øremerket tilskudd til bredbåndsutbygging. Tilskuddet er i hovedsak fordelt til fylkeskommu-

nene etter de samme kriteriene som ligger til grunn for tilskuddet til regional utvikling. Tilskudd kan gis til prosjekter som gir bedre bredbåndsdekning i det distriktspolitiske virkeområdet.

Status for dekningsgrad på nasjonal basis:

– Dekningsgrad med høy kapasitet (25/1 Mbit/s): 54,8 pst.
– Dekningsgrad med normal kapasitet (8/1 Mbit/s): 77,1 pst.
– Dekningsgrad med grunnleggende bredbåndskapasitet (640/128 kbit/s): 99,7 pst.

I tillegg er det gitt støtte til prosjektet Digitale Distriktsagder – mobildekning. Målet for prosjektet er at Agder skal ha mobildekning langs trafikkerte veier og der folk bor. I tillegg skal fastboende ha tilbud om bredbånd, mobilt eller via kabel.

Tabell 1.8 Rapportering på bredbånd, mobil og IKT-tiltak for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Bredbånd: Det ble gitt 162,5 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 2.2.	Det ble gitt tilskudd for tilretteleggende aktiviteter (for eksempel nedgraving av trekkrør for bredbånd ved oppgradering av fylkesveier). Videre ble det gitt tilskudd til utbygging av aksessnett i områder uten dekning, og utbygging av stamnett for å gi tilstrekkelig kapasitet til brukerne. I tillegg ble det gitt tilskudd som del av spleiselag for å gjennomføre prosjekter i områder som kommersielle aktører ikke finner lønnsomme.
Digitale Distriktsagder – mobildekning: Det ble gitt 4 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 2.2 på kap. 552, post 72.	Det har blitt gjennomført en kartlegging og prioritering av hva som skal forbedres. Når utbedringene gjennomføres, vil man løpende holde oversikt over områder som får bedret mobildekning som følge av prosjektet.

Distriktsutviklingstilskudd (Innovasjon Norge)

Målet er å motivere bedrifter til å gjennomføre prosjekter som ikke ville blitt realisert i samme grad uten offentlige lån og/eller tilskudd. Prosjektene skal styrke kompetanse, eksterne samarbeidsrelasjoner, organisering, produkt- og prosessutvikling eller markedsutvikling. Det legges vekt på at tilskuddene skal bidra til entreprenørskap, innovasjon og omstilling. Innovative prosjekter med gode nasjonale og/eller internasjonale vekstmuligheter prioriteres høyt.

Distriktsutviklingstilskudd kan gis til bedrifter innenfor det distriktspolitiske virkeområdet. Tilskudd gis til utviklingsprosjekter (bedriftsutviklingstilskudd mv.) og fysiske investeringer (investeringstilskudd).

Målgruppen er små og mellomstore bedrifter, normalt med inntil 100 ansatte. Støtte kan innvilges både til nyetableringer og til etablerte bedrifter.

Tabell 1.9 Rapportering på distriktsutviklingstilskudd for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 448,1 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.2 (370,5 mill. kroner) og 1.3 (77,6 mill. kroner).	Det ble gitt 1192 tilsagn til 932 kunder. I Innovasjon Norges kundeeffektundersøkelse fra 2011, som undersøkte tilskudd gitt i 2007, svarte 79 pst. at tilskuddet har vært svært viktig for konkurranseevnen. 65 pst. svarte at tilskuddet var viktig for bedriftens overlevelse. Andelen kvinnerettede prosjekter som har fått tilsagn var 33 pst. i 2010.

Distriktsrettede risikolån (Innovasjon Norge)

Målet er å finansiere prosjekter der risikoen i utgangspunktet er stor, og hvor Innovasjon Norges medvirkning har betydning for om prosjektet kan gjennomføres. Samtidig skal det være realistiske muligheter for å oppnå lønnsomhet i framtiden.

Målgruppen er små og mellomstore bedrifter, normalt med inntil 100 ansatte. Risikolån kan innvilges til nyetableringer og etablerte bedrifter. Midlene skal benyttes innenfor det distriktspolitiske virkeområdet.

Tabell 1.10 Rapportering på distriktsrettede risikolån for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble satt av 60,9 mill. kroner til tapsfond under arbeidsmål 1.2 (55,4 mill. kroner) og 1.3 (5,5 mill. kroner). Tapsfondet var ved utgangen av 2010 på 584 mill. kroner. Dette utgjør 41 pst. av utlånsporteføljen. Kalkulert risiko i denne porteføljen er 27 pst.	Det ble gitt 128 tilsagn til 126 kunder. Ved utgangen av 2010 var løpende lån og tilsagn på til sammen 1 410 mill. kroner. Det ble gitt nye tilsagn på 342 mill. kroner i distriktsrettede risikolån. I Innovasjon Norges kundeeffektundersøkelse fra 2011, som undersøkte tilskudd gitt i 2007, svarte 83 pst. av bedriftene at lånet var svært viktig for lønnsomhetsutviklingen. 72 pst. svarte at lånet var viktig for evnen til å overleve. Andelen kvinnerettede prosjekter var på 16 pst. i 2010.

Etablererstipend (Innovasjon Norge)

Målet er å stimulere til økt etableringsvirksomhet for å skape varige og lønnsomme arbeidsplasser. Stipendet kan gis i utviklings-, etablerings- og/eller i markedsintroduksjonsfasen. Målgruppen er bedriftsetablerere i alle deler av landet, men med særlig vekt på etablerere innenfor det distriktspolitiske virkeområdet. Fra 2011 har etablererstipend endret navn til etablerertilskudd.

Tabell 1.11 Rapportering på etablererstipend for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 122,1 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.2 (4,1 mill. kroner) og 1.3 (118 mill. kroner). I tillegg ble det gitt 1,2 mill. kroner i tilsagn over kap. 552, post 72 under arbeidsmål 1.2 (0,4 mill. kroner) og 1.3 (0,8 mill. kroner).	Det ble gitt 581 stipender/tilskudd. I Innovasjon Norges kundeeffektundersøkelse fra 2011, som undersøkte tilskudd gitt i 2007, svarte 67 pst. av bedriftene at tilskuddet var svært viktig for lønnsomhetsutviklingen. 61 pst. svarte at tilskuddet var svært viktig for konkurranseevnen. Av departementets tilsagn går om lag 43 pst. til bedrifter og personer i det distriktspolitiske virkeområdet. Det er store forskjeller mellom fylkene når det gjelder kvinneandel for etablererstipendene. Lavest er Akershus med 14 pst., mens andelen i Aust-Agder og Nordland er 60 pst. I gjennomsnitt er kvinneandelen 39 pst.

Interreg – EUs territorielle samarbeid (fylkeskommunene og Kommunal- og regionaldepartementet)

Interreg er EUs program for å fremme sosial og økonomisk integrasjon over landegrensene gjennom regionalt samarbeid. Norge har deltatt i samarbeidet siden 1996. Programmet er godt innarbeidet i det norske regionale utviklingsarbeidet. Det statlige bidraget for programperioden 2007–2013 er på om lag 730 mill. kroner, og finansieres innenfor de årlige bevilgningene på kap. 551, post 60 og kap. 552, post 72.

Norge deltar i elleve Interreg-programmer innenfor tre ulike kategorier:

– fire grenseregionale programmer langs grensen til Finland, Sverige og Danmark (Nord, Botnia–Atlantica, Sverige–Norge og Øresund–Kattegat–Skagerrak)
– tre transnasjonale programmer (Østersjøen, Nordsjøen og Nordlige Periferi)
– fire interregionale programmer (ESPON, Interact, Interreg IVC og URBACT II)

I tillegg deltar Norge i et grenseregionalt samarbeid med Russland innenfor rammen av EUs nabo- og partnerskapsinitiativ (ENPI).

For mer informasjon, se www.interreg.no.

Tabell 1.12 Rapportering på Interreg for 2010

Finansiering[1]	Aktiviteter [2] og resultater
Det ble til sammen gitt 106,3 mill. kroner under alle arbeidsmål.	
Grensenasjonale programmer inkl. ENPI (totalt 71,3 mill. kroner): Det ble gitt 69,1 mill. kroner på kap. 551, post 60 og 2,2 mill. kroner på kap. 552, post 72.	246 prosjekter
Transnasjonale programmer: Det ble gitt 28,7 mill. kroner på kap. 552, post 72.	84 prosjekter
Interregionale programmer: Det ble gitt 4,4 mill. kroner på kap. 552, post 72.	14 prosjekter
Informasjonstiltak og forvaltning av Norges deltakelse: Det ble gitt 1,9 mill. kroner på kap. 552, post 72.	Nasjonale knutepunkt, konferanser og www.interreg.no

[1] Utbetalingsprofilen for norsk deltakelse for det enkelte program varierer fra år til år. Fylkeskommunene/sekretariatene som forvalter midlene kan disponere bevilgningen fra departementet over flere år.

[2] Aktiviteter viser antall prosjekter med norsk partner i perioden 2007–2011.

Kommunale og regionale næringsfond (kommuner og regionråd)

Målet med tiltaket er å bidra til utvikling av lokalt næringsliv. Midlene skal sette kommunene i stand til å legge til rette for økt vekst, verdiskaping og sysselsetting basert på lokale fortrinn og potensial. Fondsmidlene benyttes til bedriftsrettet støtte til entreprenører og små bedrifter, samt kompetanseutviklingstiltak for nye og eksisterende virksomheter (tilretteleggende tiltak).

Målgruppen er næringssvake kommuner.

Tabell 1.13 Rapportering på kommunale og regionale næringsfond for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Fylkeskommunene fordelte en samlet ramme fra kap. 551, postene 60 og 61, på 312,5 mill. kroner til kommuner og regionråd i 2010. Fra kommunene og regionrådene ble det gitt 284,8 mill. kroner i tilsagn, fordelt på kap. 551, postene 60 og 61, under samtlige arbeidsmål.	Det ble gitt tilsagn til 6587 prosjekter i 260 kommuner. Tiltaket skal evalueres i 2011.

NyVekst – støtteordning for nyetablerte vekstbedrifter i distriktene (Innovasjon Norge)

Målet er å utløse og realisere potensialet i nyetablerte eller unge bedrifter med vekstpotensial i nasjonale og internasjonale markeder.

Bedriftene har mottatt støtte i form av driftsstøtte, herunder lønn og andre driftsutgifter med inntil 1 mill. euro over tre år. Støtte kan gis i inntil fem år. Ordningen ble etablert i 2008.

Målgruppen er små vekstbedrifter yngre enn fem år med færre enn 50 ansatte og som er lokalisert innenfor det distriktspolitiske virkeområdets sone 3 og 4. Målet er at 40 pst. av midlene skal gå til vekstbedrifter ledet av kvinner.

Fra 2011 tilbyr ikke Innovasjon Norge NyVekst til nye kunder, men følger opp forpliktelser overfor eksisterende kunder.

Tabell 1.14 Rapportering på NyVekst for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 29,5 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.2 (18,6 mill. kroner) og 1.3 (10,9 mill. kroner). Dette inkluderer 1,5 mill. kroner på kap. 552, post 72.	Det ble gitt 54 tilsagn til 47 bedrifter.

Omstilling – statlig ekstrainnsats i omstillingsområder (fylkeskommunene)

I særskilte situasjoner er omstillingsbehovet så stort at virkemiddelapparatet, fylkeskommunene og kommunene gjennom ordinære budsjetter ikke har nødvendige ressurser til å bistå i tilstrekkelig grad.

I 2010 ble det ikke tildelt statlige midler til ekstrainnsats i omstillingsområder.

Regional omstilling (fylkeskommunene og Innovasjon Norge)

Regional omstilling er en ekstraordinær innsats med varighet på inntil seks år i utpekte kommuner/regioner hvor hjørnesteinsvirksomhet bygges ned og forårsaker et betydelig tap av arbeidsplasser. Målet er å sette kommunene/regionen i stand til å arbeide målrettet med omstilling av egen kommune/region. Det er fylkeskommunen som gir kommuner/regioner omstillingsstatus. Totalt er det bevilget 73,6 mill. kroner fra kap. 551, post 60.

Tabell 1.15 Rapportering på regional omstilling for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 81,6 mill. kroner i tilsagn under alle arbeidsmål. Dette inkluderer 8 mill. kroner på kap. 552, post 72 som Innovasjon Norge forvalter. I tillegg bidrar kommunen med inntil 25 pst. i egenfinansiering.	Innovasjon Norge har hatt ansvar for å følge opp 24 kommuner/regioner på vegne av fylkeskommunene. Videre har Innovasjon Norge initiert og medfinansiert 20 prosjekter i omstillingskommuner i hovedsak ved bruk av Innovasjon Norges tjenester. I tillegg er det gjennomført seks utviklingsprosjekter for videreutvikling av arbeidsmodellen med nye tjenester/verktøy som er i samsvar med målet for 2010.

Stedsutvikling og profilering (fylkeskommunene, kommuner og regionråd)

Målet med tiltak innen stedsutvikling og profilering er å gjøre mindre sentra og små og mellomstore byer mer attraktive og aktuelle både som bosted og som lokaliseringssted for bedrifter.

Tabell 1.16 Rapportering på stedsutvikling og profilering for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 135 mill. kroner i tilsagn til stedsutvikling.	Det ble gitt 483 tilsagn til stedsutvikling.
Det ble gitt 179,3 mill. kroner i tilsagn til profileringstiltak. Reiselivstiltak sorterer under denne kategorien, og utgjør en viktig del av profileringsarbeidet.	Det ble gitt 928 tilsagn til profileringsarbeid.

Tjenesteutvikling (fylkeskommunene, kommuner og regionråd)

Målet med tjenesteutvikling er å gi god tilgang til grunnleggende tjenester til befolkningen i områder med få innbyggere og små markeder. Dette omfatter tiltak som legger til rette for utvikling av daglige tjenester (både offentlige og private) på mindre steder, som støtte til utvikling av dagligvarebutikker og utviklingsprosjekter for offentlig tjenesteproduksjon (velferdstjenester).

Tabell 1.17 Rapportering på tjenesteutvikling for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 48,4 mill. kroner i tilsagn til utvikling av tjenester.	Det ble gitt 174 tilsagn til utvikling av tjenester.

Transportstøtte (fylkeskommunene)

Målet er å redusere konkurransemessige ulemper som følger av lange transportavstander, vanskelige transportforhold og spredt bosetting for bedrifter som ligger i perifere områder.

Transportstøtte gis til enkeltbedrifter og beregnes som en prosentvis andel av den totale transportkostnaden for hver enkelt forsendelse.

Tabell 1.18 Rapportering på transportstøtte for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 10,9 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.2.	Sør-Trøndelag, Nordland og Troms fylkeskommuner ga transportstøtte til 29 bedrifter.

Utvikling av utdanningstilbud og kompetanseheving (fylkeskommunene, kommuner og regionråd)

Målet med tiltak innen utvikling av utdanningstilbud og kompetanseheving er å styrke grunnlaget for kompetanseheving i befolkningen og i samfunns- og arbeidslivet.

Tabell 1.19 Rapportering på utvikling av utdanningstilbud og kompetanseheving for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 77,6 mill. kroner i tilsagn til utvikling av utdanningstilbud og tiltak for kompetanseheving.	Det ble gitt 166 tilsagn til utvikling av utdanningstilbud og tiltak for kompetanseheving.

Øvrig infrastruktur (fylkeskommunene, kommuner og regionråd)

I tillegg til å støtte bredbåndsutbygging, bruker fylkeskommunene også midler til annen infrastruktur. Dette omfatter investeringer i vannverk, kommunale næringsarealer og havner. Målet er å styrke fysisk infrastruktur og redusere avstandsulemper i områder med få innbyggere og små markeder.

Tabell 1.20 Rapportering på øvrig infrastruktur for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 210,8 mill. kroner i tilsagn til øvrig infrastruktur (utenom bredbånd) under arbeidsmål 2.2.	Det ble gitt 202 tilsagn til øvrig infrastruktur.

1.3 Omtale av tiltak finansiert på kap. 551, post 71 og kap. 552, post 62 og 72 og rapportering for 2010

Nedenfor gis en alfabetisk oversikt over tiltak som finansieres over kap. 551, post 71 og kap. 552, postene 62 og 72. Tiltakene forvaltes i hovedsak av Kommunal- og regionaldepartementet og virkemiddelaktørene Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådet. Flere av tiltakene finansieres av flere departementer. Tabellene under oppgir både tilsagnsbeløp under programkategori 13.50, og totalt tilsagnsbeløp fra samtlige departementer. I tillegg er flere tiltak finansiert av fylkeskommunene på kap. 551, postene 60 og 61, og andre offentlige og/eller private aktører. Aktiviteter og resultater skiller ikke systematisk mellom midler fra departementet og fra andre aktører.

Tiltak med en årlig tildeling på 0,5 mill. kroner eller mindre er ikke omtalt. Dette gjelder Grensetjänsten Morokulien og Regional planlegging og utvikling i Østersjøregionen (VASAB).

ARENA-programmet (Innovasjon Norge)

I programmet samarbeider bedrifter og kunnskapsmiljø for å forsterke og videreutvikle relasjonene seg i mellom. Dette skal bidra til å øke innovasjonsevnen i enkeltbedriftene og i næringsklyngen de er del av. ARENA tilbyr opplæring til ledelsen eller ansatte i infrastrukturtiltak, utviklingsprosesser, analyser og kartlegging, med flere.

Programmet har felles sekretariat med Norwegian Centres of Expertise-programmet og er eid av Innovasjon Norge og Forskningsrådet.

Målgruppen er klynger av bedrifter innenfor et avgrenset geografisk område og som har felles tilhørighet til en næringssektor, en verdikjede, et kompetanseområde eller et markedsområde. En evaluering av programmet ferdigstilles høsten 2011.

Tabell 1.21 Rapportering på ARENA for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 26,8 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.1. Dette inkluderer 4,1 mill. kroner på kap. 551, post 60. Totalt ble det gitt tilsagn på 38,2 mill. kroner.	Ved utgangen av 2010 var det totalt 19 klynger i ARENA, mot 18 i 2009. Det totale antall bedrifter som deltar aktivt i klyngene har steget fra 940 i 2009 til 2090 i 2010. Antall innovasjonsprosjekter har gått ned fra 92 i 2009 til 86 i 2010. Tilsvarende har summen av utløste FoU-midler i andre deler av virkemiddelapparatet gått ned fra 241 mill. kroner til 61 mill. kroner i 2010. Dette bør sees i sammenheng med at FoU-intensive klynger har gått ut av programmet. De til dels store endringene i antall aktivt deltakende bedrifter, antall innovasjonsprosjekter og summen av utløste FoU-midler, skyldes endringer i prosjektporteføljen.

Barentssekretariatet (Kommunal- og regionaldepartementet)

Barentssekretariatet skal utvikle det norsk-russiske samarbeidet i nord gjennom å fremme samarbeidsprosjekter på tvers av grensene mellom Norge og Russland. Det skal også være et kompetansesenter på norsk-russiske relasjoner og på grenseregionalt samarbeid.

Prosjektstøtte bevilges over Utenriksdepartementets budsjett. For 2010 var støtten 36 mill. kroner. Driftkostnadene var 12,6 mill. kroner, hvorav 2,8 mill. kroner på Kommunal- og regionaldepartementets budsjett.

Tabell 1.22 Rapportering på Barentssekretariatet for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 2,8 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.1, 1.2, 2.1, 2.2 og 3.2.	I 2010 ga Barentssekretariatet støtte til 171 prosjekter innenfor satsingsområdene kultur (25,9 pst.), kompetanse (39,1 pst.), urfolk (9,7 pst.), næring (17,8 pst.) og miljø/helse (7,5 pst.). Tiltak som treffer ungdom er prioritert. Sekretariatet holdt om lag 150 foredrag.

Bedriftsnettverk (Innovasjon Norge)

Bedriftsnettverkstjenesten skal stimulere små og mellomstore bedrifter til å etablere kommersielle, strategiske samarbeid om konkrete forretningsmessige prosjekter med andre bedrifter.

Støtten baseres på sterke og forpliktende samarbeidsrelasjoner samt konkrete prosjekter. Tjenesten skal utfylle de eksisterende nettverksprogrammene NCE og ARENA, og stiller ikke krav om samlokalisering.

Målgruppen for tjenesten er små og mellomstore bedrifter innen alle sektorer, bransjer og landsdeler.

Tabell 1.23 Rapportering på Bedriftsnettverk for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 7,9 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.1. Totalt ble det gitt tilsagn på 15 mill. kroner.	I 2010 ble det gitt støtte til 51 prosjekter. Dette er en økning fra 47 i 2009. En bransjefordeling av deltakerne viser et tyngdepunkt innen reiseliv, olje og gass, energi og miljø og IKT. Geografisk er det en hovedvekt av prosjekter i Finnmark, Troms, Sør-Trøndelag, Rogaland, Vest-Agder, Oslo, Akershus og Oppland.

BIT – Bransjerettet IT-program (Innovasjon Norge)

Målet med nettverksprogrammet er å øke verdiskapingen i små og mellomstore bedrifter gjennom effektiv anvendelse av IKT og elektronisk samhandling i verdikjeden. Gjennomføringen er basert på et samarbeid mellom bedrifter, bransjeorganisasjoner og Innovasjon Norge. Den primære målgruppen for programmet er små og mellomstore bedrifter. Den sekundære målgruppen er IKT-leverandører og fagmiljøer.

Tabell 1.24 Rapportering på BIT for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 3 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.2. Totalt ble det gitt tilsagn på 12 mill. kroner.	Det har vært ti operative bransje-, sektor- og internasjonale prosjekter i gang i 2010. Programmet har utviklet en rekke håndbøker, manualer og juridiske avtaleverk. BIT-løsninger er spredt til 3500 bedrifter i 25 bransjer. Effektmålinger viser at programmets pilotbedrifter oppnår bedre resultater enn gjennomsnittet i bransjene.

Bolyst (Kommunal- og regionaldepartementet)

Målet er å legge til rette for at kommuner innenfor det distriktspolitiske virkeområdet blir mer attraktive å bo i og flytte til. Målet skal nås gjennom å støtte lokale, regionale og nasjonale pilotprosjekter som skal fremme attraktive lokalsamfunn. I tillegg skal departementet samle og formidle kunnskap fra pilotprosjekter om hva som påvirker valg av bosted.

Tilskuddsordningen hadde en ramme på 31,7 mill. kroner i 2010, og 35 prosjekter fikk støtte. I tillegg ble det gitt tilsagn på 0,75 mill. kroner til Forum for kultur og næringsliv i 2010. Målgruppen er offentlige aktører og andre virksomheter med prosjekter som kan bidra til attraktive lokalsamfunn, for eksempel fylkeskommuner, kommuner og organisasjoner.

Tabell 1.25 Rapportering på Bolyst for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 32,5 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 3.2.	Prosjektene har ulik karakter fra små lokale, større regionale prosjekt til nasjonale prosjekt. Tematisk fordeler de seg på ungdom, omdømme, kultur og næring, stedsutvikling og boligprosjekt m.m.

Designprogrammet (Innovasjon Norge)

Målet er å få flere bedrifter til å bruke profesjonelle designere i produktutviklings- og markedsstrategier. Designprogrammet tilbyr bedrifter designrådgiving og formidling av profesjonell designkompetanse innen industridesign og produktdesign, identitetsdesign og emballasjedesign.

Målgruppen er bedrifter som tidligere ikke har brukt profesjonelle designtjenester. Bransjene maritim industri, reiseliv og mat- og treindustrien ble prioritert i perioden 2006–2010.

Tabell 1.26 Rapportering på Designprogrammet for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 4,1 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.2. Totalt er det gitt tilsagn på 8,1 mill. kroner.	I 2010 ble det satt i gang 150 nye designrådgivingsoppdrag. Av disse har 44 bedrifter vært gjennom designformidling og er i gang med designprosjekt. Designprogrammet ble evaluert i 2010. Sluttrapporten viser at programmet når sine mål og at bedriftene har økt sine markedsandeler og sitt omdømme etter deltakelsen. Økningen er størst for bedriftene i det distriktspolitiske virkeområdet.

FORNY – Kommersialisering av FoU-resultater (Forskningsrådet)

Målet er å øke verdiskaping gjennom kommersialisering av forskningsresultater. Aktivitetene skal bidra til å bringe ideer fra offentlig finansierte forskningsinstitusjoner ut til markedet gjennom etablering av nye selskaper eller lisensiering av teknologi til eksisterende bedrifter.

Målgruppen er universiteter, høyskoler, forskningsinstitutter og universitetssykehus. Kommunal- og regionaldepartementets midler har gått til høyskoler. FORNY ble avsluttet i 2010, og erstattet av FORNY2020. Departementet finansierer ikke det nye programmet.

Tabell 1.27 Rapportering på FORNY for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 5 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.3. Totalt ble det gitt 108,8 mill. kroner i tilsagn.	Midlene gikk til fire høyskoler og tre kommersialiseringsaktører innenfor det distriktspolitiske virkeområdet. Av totalt 626 ideer (139 med kvinnelige idéhavere), ble 82 vurdert som interessante for kommersialisering (13 med kvinnelige idéhavere). For høyskolene ble det gjennomført 34 konferanser/seminarer om kommersialisering og 112 oppsøkende tiltak for å innhente forskningsbaserte forretningsideer.

Forskningsløft i nord (Forskningsrådet)

Forskningsløft i nord er en strategisk satsing på kunnskapsinfrastruktur i regi av Forskningsrådet. Målet er å styrke og videreutvikle kunnskapsmiljøer i Nord-Norge gjennom langsiktig forskning i et nært samarbeid mellom gode forskningsmiljøer, utdanningsinstitusjoner og næringsliv innenfor reiseliv og arktisk teknologi. Programmet går fra 2009–2013 med mulighet for ytterligere tre år. Årlig budsjett er 35 mill. kroner. Målgruppen er næringsliv og FoU-miljøer.

Tabell 1.28 Rapportering på Forskningsløft i nord for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 35 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 2.1.	Det gjennomføres fem prosjekter: Verdiskaping for turister, reiselivsnæringen og destinasjoner, Jordobservasjon, Avfallshåndtering, Kaldt klima-teknologi og Sensorteknologi.

Forsøk med gratis ferje (Kommunal- og regionaldepartementet)

Det pågår et forsøk med gratis ferje på strekningene Daløy–Haldorneset i Sogn og Fjordane og Grytøy–Sandsøy–Bjarkøy i Troms. Forsøket varer fra 2010 til 2013. Målet er å bedre kunnskapen om betydningen gratis ferje kan ha for små øysamfunn, med vekt på virkninger for blant annet bosetting og næringsliv. Erfaringene med gratis ferje våren og sommeren 2010 viser at det var flere reisende enn tilsvarende periode i 2009. Forsøket skal evalueres.

Tabell 1.29 Rapportering på forsøk med gratis ferje for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 2,1 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 3.1.	*Daløy–Haldorneset:* Passasjertall økt med 11 pst. til 10 130 for perioden april–september 2010 sammenlignet med samme periode året før. *Grytøy–Sandsøy–Bjarkøy:* Passasjertall økt med 33 pst. til 40 905 for perioden april–september 2010 sammenlignet med samme periode året før.

FoU-inkubatorprogrammet (SIVA)

Målet med programmet er å bidra til utvikling av nye forsknings- og/eller kunnskapsbaserte bedrifter med stort vekstpotensial.

Programmet gir nyoppstartede kunnskapsbaserte bedrifter tilbud om faglig rådgiving, kompetansenettverk og lokaler med husleie tilpasset bedriftens økonomiske evne. Typiske vertsmiljøer for inkubatorene er forskningsparkene ved universitetene og kunnskapsparkene ved de regionale høyskolene. SIVA har også utviklet en distriktsrettet ordning der inkubatorbedriftene kan være lokalisert i næringshager, men ellers ha samme tilgang på faglig rådgiving og kompetansenettverk som andre inkubatorbedrifter.

Målgruppen for programmet er nye forsknings- og kunnskapsbaserte bedrifter med vekstpotensial. Programmet gjennomføres i samarbeid med Nærings- og handelsdepartementet.

Siste år for inneværende programperiode er 2011. Det arbeides med et opplegg for en ny inkubatorsatsing gjennom SIVA.

Tabell 1.30 Rapportering på FoU-inkubatorprogrammet for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 18,2 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.1. Totalt ble det gitt tilsagn på 29,5 mill. kroner.	Det er totalt 22 inkubatorer, og gjennom regionale inkubatornettverk gis det inkubatortilbud på over 30 steder i Norge. I løpet av programperioden har totalt 1122 virksomheter blitt tatt inn i programmet. 132 av disse er nye i 2010. 370 virksomheter har mottatt bistand. Ved utgangen av 2010 var 284 virksomheter i inkubasjon.

FUNK – Førstelinje for utvikling av næringsliv i kommunene (Innovasjon Norge)

Prosjektet ble avsluttet i 2010. Arbeidet vil bli en del av Innovasjon Norges øvrige virksomhet og vil fokusere på rekruttering av nye kommuner, kompetanseheving og nettverk.

Målet har vært å styrke kommunene som næringspolitiske aktører ved at kommunene skal bli mer bevisste, kompetente, samspillende og effektive i næringsutviklingsarbeidet.

Programmet har bidratt til å styrke kommunenes kompetanse innen entreprenørskap og småskala næringsutvikling. Videre har programmet stimulert til interkommunalt samarbeid, nettverksbygging og erfaringsutveksling.

Landbruks- og matdepartementet og Fiskeri- og kystdepartementet har også bidratt med midler til prosjektet. Målgruppen er entreprenører og bedrifter med utviklingsplaner.

Tabell 1.31 Rapportering på FUNK for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 4,9 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 3.1. Totalt ble det gitt tilsagn på 7,9 mill. kroner.	Alle fylkeskommunene er i gang med arbeidet, men ikke alle kommuner er med. Regionene/partnerskapene har kommet ulikt i sitt arbeid med å utvikle et tilbud til kommunene. Der hvor fylkeskommunene er drivkraften i arbeidet, er aktiviteter godt forankret og gjennomføringen blitt bra.

Føreropplæring i tilknytning til videregående skole, prøveprosjekt (Kommunal- og regionaldepartementet)

Målet er at trafikkopplæring for elever i distriktene blir mer tilgjengelig, effektiv og billigere for elever med lang avstand til kjøreskole, gjennom reduserte tids- og transportkostnader. Midlene skal ikke benyttes til å dekke undervisningskostnader. Opplæringen skal gjennomføres utenom ordinær skoletid.

Skolene må ligge innenfor det distriktspolitiske virkeområdet, og skolen må ha så stor avstand til nærmeste føreropplæringstilbud at opplæringen er en utfordring.

Tabell 1.32 Rapportering på prøveprosjekt med føreropplæring i videregående skole for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 1,4 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 3.1.	13 videregående skoler fordelt på åtte fylker fikk tildelt midler i 2010. Rapporter fra fylkeskommunene viser at 11 av 13 skoler har gjennomført tilbudet etter planen. To skoler vil gjennomføre tilbudet høsten 2011. Hovedsakelig er midlene benyttet til opplegg for teoriundervisning og dekning av transportkostnader. 3 av skolene har inkludert foresatte i opplegget for føreropplæring. 3 skoler rapporterer også om betraktelig redusert fravær fra skoletimene i forbindelse med kjøreopplæringen. I snitt har 28 elever per skole deltatt.

HøyVekst (Innovasjon Norge)

Målet er at flere bedrifter basert på forretningsideer med høyt kunnskapsnivå og stort potensial skal lykkes utover den første etableringsfasen. Programmet skal bidra til å realisere vekstpotensialet og styrke gjennomføringsevnen til bedrifter med stort potensial for internasjonal vekst. Programmet er landsdekkende. Bedriftene som deltar følges opp over en periode på om lag to år. Rådgiverne skal bidra til framdrift og minimere risiko, og sørge for at gründeren får tilgang på kompetanse. Det legges opp til individuelle utviklingsløp med høy grad av fleksibilitet og skreddersøm der man tar i bruk hele Innovasjon Norges tjenestetilbud, inkludert utekontorene, samt kobler bedriftene opp mot interne og eksterne ressursmiljøer.

Tabell 1.33 Rapportering på HøyVekst for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 2 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.3. Totalt ble det gitt tilsagn på 4,8 mill. kroner.	Rådgiverne på utekontorene og distriktskontorene har arbeidet med 28 gründere i regi av dette programmet. Dette er en betydelig økning fra 2009, da bare fire bedrifter deltok.

Industriinkubatorprogrammet (SIVA)

Målet er å stimulere til knoppskyting og nyskaping med utgangspunkt i en stor morbedrift eller en dominerende næring på et sted. Målgruppen for programmet er vekstbedrifter i sfæren rundt større industribedrifter. Morbedriften etablerer sammen med SIVA og andre aktører (kommuner, næringsliv, forskningsinstitusjoner) et selskap med formål om å tilby lokaliteter og bistand i oppstart av ny virksomhet. Inkubatoren har tilgang på relevant kompetanse i oppstartsledelse og kommersialisering. SIVA bidrar med midler til etablering og drift av inkubatorene samt tilgang på nasjonale og internasjonale nettverk.

Tabell 1.34 Rapportering på Industriinkubatorprogrammet for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 13,1 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.3.	I programperioden har det totalt blitt etablert 20 inkubatorer. Seks av disse er avsluttet, mens to er nye i 2010. I tillegg er det innvilget to nye år for en av inkubatorene. Det er to forprosjekter under arbeid. I løpet av perioden har 238 virksomheter og prosjekter blitt tatt opp i programmet. 57 av disse er nye i 2010.

Inkubatorprogram for mat- og naturbaserte næringer (SIVA)

Målet er å bidra til flere vekstbedrifter innenfor mat- og naturbaserte næringer. Programmet tilbyr inkubatortjenester, herunder faglig støtte, nettverk og rådgiving om finansiering. Målgruppen er bedrifter med vekstambisjoner som vil utvikle mat- og naturbaserte forretningsideer fram til kommersiell næringsvirksomhet, gjerne med nasjonalt eller internasjonalt potensial.

Programmet startet i 2009.

Tabell 1.35 Rapportering på Inkubatorprogram for mat- og naturbaserte næringer for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 1,7 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.1. Totalt ble det gitt tilsagn på 3,3 mill. kroner.	Det er seks miljøer som deltar i programmet. Disse ligger i Hamar, Seljord, Stavanger, Sogndal, Verdal og Tromsø.

Inkubatorstipend (Innovasjon Norge)

Målet er å stimulere til økt etablering av konkurransedyktige, framtidsrettede og nyskapende virksomheter. Målgruppen for stipendet er personer og bedrifter lokalisert i en godkjent inkubator.

Inkubatorstipend kan gis til etablerere i SIVAs inkubatorer. Stipendet kan også benyttes i sammenheng med andre inkubatorer som er godkjent av Innovasjon Norge.

Tabell 1.36 Rapportering på Inkubatorstipend for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 17,6 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.2 (1,9 mill. kroner) og 1.3 (15,7 mill. kroner).	Det er gitt 65 tilsagn. I Innovasjon Norges kundeeffektundersøkelse fra 2011, som undersøkte tilskudd gitt i 2007, svarte 75 pst. av bedriftene at stipendet hadde vært svært viktig for virksomhetens overlevelse.

Inn på tunet-løftet (Kommunal- og regionaldepartementet)

Inn på tunet tilbyr tilrettelagte tjenester på gårdsbruk til utdannings-, oppvekst-, helse- og omsorgssektoren. Inn på tunet-løftet er en treårig satsing i regi av Landbruks- og matdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet. Formålet er å forankre og styrke Inn på tunet i kommunenes plan- og strategiarbeid, for å finne gode samarbeidsformer og modeller i tjenesteutviklingen på tvers av sektorer. Tiltaket skal bidra til å styrke kommunenes kompetanse om Inn på tunets tilbud og tjenester, og gi økt verdiskaping for landbruket.

Tabell 1.37 Rapportering på Inn på tunet-løftet for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 1 mill. kroner i tilsagn. Totalt ble det gitt tilsagn på 6 mill. kroner.	37 kommuner fikk midler i 2010.

Interreg – EUs territorielle samarbeid (fylkeskommunene og Kommunal- og regionaldepartementet)

For omtale av Interreg, se vedlegg 1.2.

Kompetanseprogrammet (Innovasjon Norge)

Målet med programmet er å øke deltakerbedriftenes langsiktige konkurransekraft, lønnsomhet og fornyingsevne. Kompetanseprogrammet er landsdekkende og tilbyr opplæring i bedriftsutvikling, strategi, ledelse, innovasjon og internasjonalisering.

Kompetanseprogrammet består hovedsakelig av kompetansetjenestene FRAM og NAVIGATOR. FRAM skal øke bedriftenes langsiktige konkurransekraft, lønnsomhet og innovasjonsevne. NAVIGATOR fokuserer på internasjonalisering.

Målgruppen for programmet er små og mellomstore bedrifter med vekstambisjoner. Det legges vekt på bedrifter med internasjonalt potensial, etablerere, kvinner og unge. Tjenestene leveres hovedsakelig via Innovasjon Norges distriktskontorer.

Tabell 1.38 Rapportering på Kompetanseprogrammet for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 2,2 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.2. Totalt ble det gitt tilsagn på om lag 34 mill. kroner. Dette inkluderer midler på kap. 551, post 60.	Det var 27 FRAM- og NAVIGATOR-prosjekter, med totalt 271 deltakende bedrifter og 499 deltakere. I Innovasjon Norges kundeeffektundersøkelse fra 2011, som undersøkte kurstilbud gitt i 2007, svarte 68 pst. av deltakerne i FRAM-programmet at deltakelsen hadde vært svært viktig for bedriftenes lønnsomhetsutvikling.

Kultur og opplevelser (Innovasjon Norge)

Satsingen skal bidra med tiltak som profesjonaliserer og styrker lønnsomheten i kulturnæringene og kulturbasert næringsliv.

Målgruppen er små og mellomstore bedrifter og entreprenører med vekstambisjoner, nettverk og klynger innen kulturnæringene (primært innen film, musikk, arkitektur, design og dataspill) og kulturbasert næringsliv (herunder samarbeid mellom kulturnæringer og tradisjonelle næringer).

Tabell 1.39 Rapportering på Kultur og opplevelser for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 2,2 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.2.	I 2010 har Innovasjon Norge særlig jobbet med å videreutvikle strategiene for de prioriterte kulturnæringene film, musikk, motedesign, møbeldesign og dataspill. Dette arbeidet ble ikke ferdigstilt på grunn av reduserte budsjettrammer. Evalueringen av kompetanseprogrammet FRAM Kultur viste at programmet bare når deler av programmålene. FRAM Kultur tilbys nå som deler av andre kompetansetjenester.

Kultur og næringssatsing (SIVA)

Tiltaket er en ekstrainnsats for å styrke kulturbasert næringsutvikling ved utvikling av verktøy og metoder for kulturbasert næringsutvikling utenfor de store byene. Hoveddelen av aktiviteten er knyttet til bransjerettede nettverk på tvers av næringshagene.

Tabell 1.40 Rapportering på Kultur og næringssatsing for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 4,3 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.1.	Elleve næringshagemiljø fikk tildelt tilskudd til ulike aktiviteter rettet mot bedrifter innenfor kultur/næring. Det ble arrangert dialogseminarer for miljøene for å styrke kompetansen om hvordan en bør følge opp småbedrifter innenfor denne bransjen. Innsatsen medførte at om lag 60 bedrifter/personer fikk bistand til utvikling av sine bedrifter/forretningsideer.

Kvinner i næringslivet (Innovasjon Norge)

Programmet Kvinner i fokus endret navn til Kvinner i næringslivet i 2010. Det overordnede målet er å øke verdiskaping og innovasjon gjennom å styrke kvinners deltakelse og posisjon i næringslivet som gründere, i ledelse og i styrer.

Programmet omfatter tiltak for mobilisering av kvinner i næringslivet gjennom Innovasjon Norges eksisterende tjenestetilbud, og noen særskilte ordninger rettet mot kvinner (Fyrtårn, Ledermentor, m.fl.). Innovasjon Norge jobber for å øke kvinneandelen og andelen ressurser som når kvinner. Fyrtårn skal bygge nettverk og synliggjøre deltakerne som forbilder for andre kvinnelige gründere. Ledermentor er et utviklingsprogram for kvinnelige ledere og består av både fellessamlinger og personlig oppfølging. Midlene ble også brukt til kunnskapsprosjekter og delfinansiering av prosjekter innenfor reiseliv og NCE. I 2010 ble det lagt vekt på rekruttering av flere kvinner til reiselivs-, kultur- og maritim næring, samt til programmene FRAM og ARENA/NCE.

Målgruppen er kvinner som har potensial til å starte opp og utvikle vekstbedrifter, eller som ønsker å utvikle seg til/som ledere eller styremedlemmer.

Tabell 1.41 Andel kvinnerettede prosjekter[1] som får lån/tilskudd fra Innovasjon Norge (i pst.)

	2007	2008	2009	2010
Kap 551, post 60	22	27	32	27
Kap 552, post 72	24	43	38	44
Totalt IN	19	27	29	34

[1] Innovasjon Norge definerer et tiltak som kvinnerettet når:
– Kvinner er med på å starte eller er medeier i egen virksomhet eller eiendom hvor prosjektet gjennomføres.
– Formålet er å øke kompetansen til kvinner ansatt i foretaket.
– Kvinner utgjør mer enn 30 pst. av styremedlemmene eller ledelsen i en bedrift.
– Formålet er å øke antall kvinnelige eiere, styremedlemmer, ledere eller er spesielt rettet mot å øke antall sysselsatte kvinner.
– Formålet er å fremme kvinners deltakelse i næringslivet (gjelder flerbedrifts-, nettverks- og klyngeprosjekter).

Tabell 1.42 Rapportering på Kvinner i næringslivet for 2010 (særskilte tiltak)

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 12,1 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.3. Dette inkluderer 0,2 mill. kroner på kap. 551, post 60.	Det har vært 21 deltakere på Fyrtårn og 96 deltakere på Ledermentor, hvor 60 pst. av deltakerne var fra det distriktspolitiske virkeområdet. Prisen Årets kvinnelige gründer ble utdelt.

Kvinnovasjon (SIVA)

Målet med programmet er å øke antall kvinner som etablerer bedrifter med vekstambisjoner i næringshagemiljøene, FoU-inkubatorene og industriinkubatorene.

Tilbud og tiltak innen mobilisering, samhandling, nettverk, mentorordning, profilering og kompetansebygging prioriteres. Arbeidet gjennomføres av de enkelte miljøene som søker SIVA om midler til å gjennomføre aktiviteter. Flere utviklingsmiljøer samarbeider på tvers av programmene. Det legges vekt på samspill med andre aktører som jobber for å øke entreprenørskap blant kvinner. Midlene skal ikke brukes til direkte bedriftsstøtte.

Målgruppen er bedrifter med vekstambisjoner, hovedsakelig etablert av kvinner.

Tabell 1.43 Andel kvinner i målbedrifter og programbedrifter i SIVA (i pst.)

	Næringshager			FoU-inkubatorer		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Målbedrifter[1] – i ledende stilling	20	37	39	23	29	38
Målbedrifter – ansatte totalt	37	40	34	24	25	27
Nye bedrifter for året	30	40	41	28	30	29
Programbedrifter[2] – i ledende stilling	42	48	49	35	36	41
Programbedrifter – ansatte totalt		59	60			36
	Industri-inkubatorer			Mat- og naturinkubatorer[3]		
	2008	2009	2010			2010
Målbedrifter – i ledende stilling	11	13	21			64
Målbedrifter – ansatte totalt	27	19	15			51
Nye bedrifter for året	13	14	25			64
Programbedrifter – i ledende stilling	31	29	31			17
Programbedrifter – ansatte totalt			36			40

1 Målbedrifter er bedrifter som får tilskudd gjennom SIVAs program.
2 Programbedrifter er vertsbedrifter (næringshage, kunnskaps- eller forskningspark) som deltar i Kvinnovasjon.
3 Mat- og naturinkubatorer ble først inkludert i satsingen i 2009.

Tabell 1.44 Rapportering på Kvinnovasjon for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 11,6 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.3.	Det er startet 15 fylkesvise eller regionale samarbeid, og 72 ulike innovasjonsmiljøer deltar. Det var 102 nyetableringer og en økning på 158 ansatte i eksisterende bedrifter. Devoteam da Vinci AS gjennomfører en følgeevaluering av Kvinnovasjon i 2011.

LUK – Lokal samfunnsutvikling i kommunene (Kommunal- og regionaldepartementet)

Målet med satsingen er å gjøre kommunene bedre til å planlegge, mobilisere, samarbeide og gjennomføre utviklingsprosjekt for å utvikle mer attraktive lokalsamfunn. Satsingen skal bedre kompetansen og kapasiteten til å drive kontinuerlig utviklingsarbeid i kommunene. Dette skal skje gjennom å utvikle et tettere samarbeid både mellom fylkeskommuner og kommuner, og mellom kommuner. I tillegg skal fylkeskommunenes rolle som samordner, aktiv rådgiver og støttespiller overfor kommuner med utviklingsbehov styrkes. Satsingen startet i 2010. Det legges opp til at satsingen varer til 2015.

Tabell 1.45 Rapportering på LUK for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 20,8 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 3.2.	18 fylkeskommuner er etter søknad med i satsingen og har startet arbeidet.

MERKUR – Merkantilt kompetanseprogram for utkantbutikker (Mentor AS)

MERKUR-programmet forvaltes av Mentor AS.

Målet er å sikre innbyggerne i distriktene tilgang til en nærliggende dagligvarebutikk med god kvalitet. Programmet arbeider for at dagligvarebutikkene kan få tilleggstjenester som øker lønnsomheten i butikken og som gir innbyggerne i lokalsamfunnet bedre tjenester. Programmet skal også bidra til å øke forståelsen i lokalsamfunnet for dagligvarebutikkens rolle og betydning.

Butikkdriverne som deltar i programmet deltar på kurs for å styrke den butikkfaglige kompetansen, øke antall tjenester i butikken og fokusere sterkere på lokalsamfunnsutvikling. Kompetansetiltakene består av seminarer, besøk av MERKUR-konsulenter i butikken og kundeundersøkelser med videre. Dagligvarebutikkene blir fulgt opp gjennom egne programmer. MERKUR samarbeider for eksempel med Posten og Norsk Tipping for å legge til rette for tilleggstjenester. MERKUR-programmet jobber også med kommunale myndigheter for å utvikle et bedre samarbeid mellom dagligvarebutikkene og lokalsamfunnet.

Fra 2012 vil programmet også sikre tilgang til drivstoffanlegg.

Tabell 1.46 Rapportering på MERKUR for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 11 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 3.1.	Midlene går til ordinær drift av MERKUR-programmet, kurs og konferanser, samt oppfølging og utvikling av dagligvarebutikker i distriktene.
Det ble gitt 15 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 3.1.	Det gis investerings- og utviklingstilskudd til de minste og mest perifere dagligvarebutikkene. 175 butikker fikk tilsagn om støtte til kjøl og frys, nye dataløsninger eller til bygningsmessige investeringer. Utviklings-/aktivitetsstøtte ble gitt til 87 butikker. Gjennomsnittlig støttebeløp til de 175 butikkene er 85 000 kroner.

NCE – Norwegian Centres of Expertise (Innovasjon Norge)

Målet er å øke verdiskaping gjennom å utløse og forsterke samarbeidsbaserte innovasjons- og internasjonaliseringsprosesser i tolv utvalgte internasjonalt orienterte næringsklynger med størst potensial for internasjonal vekst.

Programmet tilbyr faglig og finansiell støtte til gjennomføring av langsiktige og målrettede utviklingsprosesser i utvalgte næringsklynger. Støtten fra programmet skal stimulere til samarbeid mellom aktørene, akselerere gjennomføringen av viktige utviklingsprosesser og prosjekter samt koordinere og målrette privat og offentlig innsats for å utvikle klyngen. Programmet er utviklet i fellesskap med Innovasjon Norge, Forskningsrådet og SIVA.

Målgruppen for programmet er bedrifter i godt utviklede næringsklynger. Programmets sekundære målgruppe er aktører som direkte bidrar til å utvikle klyngen, blant annet FoU-institusjoner og utdanningsmiljøer. Programmet har tiltak for å stimulere til økt deltakelse blant kvinner. En evaluering av programmet ferdigstilles høsten 2011.

Tabell 1.47 Rapportering på NCE for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 37,5 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.1. Totalt ble det gitt tilsagn om 62,5 mill. kroner.	Det er etablert totalt 12 NCE-miljøer. I 2010 er det satt i gang 187 innovasjonsprosjekter, som er en økning fra 152 i 2009. Generelt er det også en økning i antall bedrifter og FoU-aktører som deltar aktivt i klyngene og i innovasjonsprosjektene.

NordNorsk Reiseliv AS (Kommunal- og regionaldepartementet)

Som en del av regjeringens nordområdesatsing ble det i 2009 bevilget 50 mill. kroner til etablering av NordNorsk Reiseliv AS til profilering og markedsføring av landsdelen i utlandet. Midlene forvaltes av Finnmark fylkeskommune på vegne av de tre nordlige fylkeskommunene.

Tabell 1.48 Rapportering på NordNorsk Reiseliv AS for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 50 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 3.2.	NordNorsk Reiseliv AS hadde en omsetning på 39,6 mill. kroner i 2010. De har fokusert på markedene i Sverige, Tyskland og Nederland.

Nordisk atlantersamarbeid (NORA) (Kommunal- og regionaldepartementet)

NORA er en grenseregional komité under Nordisk Ministerråds regionalpolitiske samarbeidsprogram. NORA finansieres av Nordisk Ministerråd supplert med et nasjonalt bidrag fra samarbeidets fire deltakere: Færøyene, Grønland, Island og Norge.

NORA skal bidra til å styrke samarbeidet i regionen, blant annet ved å styrke samarbeidet mellom næringsvirksomheter og FoU-organisasjoner. NORA støtter også samarbeidsprosjekt innenfor områdene marine ressurser, IKT, turisme, transport, sjøsikkerhet og annet regionalt samarbeid.

Tabell 1.49 Rapportering på NORA for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt DKK 500 000 i tilsagn, i hovedsak under arbeidsmål 1.1, 1.2, 2.1 og 2.2.	NORA støttet 13 prosjekter i 2010. OECDs Territorial Review of the NORA region: Faroe Islands, Greenland, Iceland and coastal Norway ble lagt fram april 2011.

NyVekst – støtteordning for nyetablerte vekstbedrifter i distriktene (Innovasjon Norge)

For omtale av tiltaket, se vedlegg 1.2.

Næringshageprogrammet (SIVA)

Målet er økt verdiskaping gjennom å legge til rette for utvikling av kunnskapsarbeidsplasser i distriktene. Dette gjøres gjennom å tilby infrastruktur og utviklingsmiljøer til personer med høy kompetanse.

Gjennom samlokalisering av små foretak i et profesjonelt, faglig og sosialt miljø skal næringshagene bidra til vekst. Hver næringshage har et utviklingsselskap som tar seg av fellesoppgaver for bedriftene: Profilering, nettverksbygging og tiltak for kompetanseheving.

Målgruppen for programmet er kunnskapsbaserte bedrifter i distriktene.

Programmet skulle etter planen avsluttes 31. desember 2010, men ble forlenget til 30. juni 2011. Fra 1. juli 2011 er det startet opp en ny tiårig programperiode.

Tabell 1.50 Rapportering på Næringshageprogrammet for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 24,2 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.1.	Ved utgangen av 2010 deltok 48 næringshager i programmet fordelt på ca. 70 steder. Antall samlokaliserte bedrifter i næringshagene har stabilisert seg på over 900. I tillegg har næringshagene rundt 500 tilknyttede bedrifter som deltar i ulike aktiviteter initiert av næringshagene. Det er nærmere 5000 ansatte i samlokaliserte og tilknyttede bedrifter.

Omdømmearbeid (Distriktssenteret)

Målet er å styrke kommunenes kompetanse på omdømmearbeid. Gjennom langsiktig omdømmearbeid kan kommunene bedre synliggjøre hvilke muligheter som finnes og slik tilrekke seg flere unge folk i etableringsfasen. Distriktssenteret gjennomførte i 2010 en omdømmeskole og en inspirasjonsturné i 2009 og 2010 for kommuner som ønsker å sette omdømme på dagsorden.

Oppgaven ble overført fra departementet i 2009. Fra 2010 inngikk omdømmearbeid i den totale bevilgningen til Distriktssenteret.

Tabell 1.51 Rapportering på omdømmearbeid for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 2,2 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 2.2.	Det ble i 2010 arrangert tre omdømmeskolesamlinger, med 24 deltakende kommuner og 40 personer, samt 29 inspirasjonsseminarer (2009 og 2010) med til sammen 44 kommuner og 1500 deltakere.

Regionale representanter (Forskningsrådet)

Målet er at de regionale representantene skal legge til rette for samarbeid mellom bedrifter og forskningsmiljøer, og synliggjøre forskningsresultater i regionene. Forskningsrådet har 13 regionale representanter.

Tabell 1.52 Rapportering på Regionale representanter for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 1,2 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.1. Totalt ble det gitt tilsagn om 14,7 mill. kroner.	De regionale representantene bidro i arbeidet med å få strukturen for de sju nye regionale forskningsfondene på plass. I 2010 har de på landsbasis gjennomført 103 seminarer og møter med forskning som tema, håndtert over 900 henvendelser, gjennomført 176 bedriftsbesøk og deltatt på 466 møter i ulike nettverk.

Regionalt senter for likestilling og mangfold (Kommunal- og regionaldepartementet)

Målet for prosjektet er at sentrene skal omsette nasjonalt likestillingsarbeid til lokal og regional praksis, og bidra til at likestilling blir et virkemiddel i det regionale utviklingsarbeidet. Stiftelsen KUN og Likestillingssenteret gjennomfører prosjektet. I løpet av prosjektperioden 2006–2011 er det etablert to sentre, i Hamar og Steigen, som dekker hhv. Hedmark og Oppland og de fem nordligste fylkene.

Målgruppen for prosjektet er de som kommer inn under likestillingsloven, det vil si offentlige myndigheter samt virksomheter og organisasjoner innen arbeids- og samfunnsliv, på regionalt og lokalt nivå.

Tabell 1.53 Rapportering på Regionalt senter for likestilling og mangfold for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 0,7 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 2.1. Totalt ble det gitt tilsagn på 2,5 mill. kroner.	Sentrene har prioritert oppfølging av fylkeskommunenes og kommunenes strategiske planlegging og aktivitets- og rapporteringsplikten (ARP). Sentrene har drevet med formidling av kunnskap og erfaringer, informasjon om ARP-lovverket og analyser og kartlegging av likestillings- og mangfoldssituasjonen.

Regionalisering og nettverk (SIVA)

Målet med bevilgningen er å utvikle samarbeidet mellom de ulike innovasjonsselskapene i SIVAs portefølje samt å styrke samarbeidet mellom SIVA og fylkeskommunene. Departementet har lagt vekt på at SIVAs nettverk og kompetanse også kan være et virkemiddel for fylkeskommunene i deres rolle som regional utviklingsaktør.

Tabell 1.54 Rapportering på regionalisering og nettverk for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 3,7 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.1.	Forbruket er i stor grad kjøp av tjenester og egne lønns- og reisekostnader knyttet til deltakelse i regionale innovasjons- og bedriftsnettverk, og samarbeid og partnerskap med fylkeskommunene.

Reiseliv i Nord (Innovasjon Norge)

Målet med tiltaket Reiseliv i Nord er å styrke innovasjon, konkurransekraft og lønnsomhet for reiselivsnæringen i de tre nordligste fylkene. Utvikling og profilering innen reiseliv i nordområdene skal gis et felles løft i regi av Innovasjon Norge.

Tabell 1.55 Rapportering på Reiseliv i Nord for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 6 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.2.	Prosjektet arbeider for tiden med åtte delprosjekter for å styrke det innovasjonsrettede arbeidet i landsdelen med vekt på regionale næringsklynger og kunnskapsintensive næringer knyttet til regionale fortrinn.

Storbyprosjektet (Innovasjon Norge)

Prosjektperioden for Storbyprosjektet gikk ut 2009, men noen aktiviteter og fellesprosjekter fortsatte også i 2010. Målet med prosjektet var å

styrke storbyregionenes innovasjonsevne og samspillet mellom storbyer og omland.

Prosjektet ble ledet av Innovasjon Norge i nært samarbeid med Forskningsrådet, SIVA og KS.

Tabell 1.56 Rapportering på Storbyprosjektet for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 2,5 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.1.	Fem fellesprosjekter fikk støtte i 2010. Prosjektet har ført til økt fokus på storbykommunenes rolle, og økt samarbeid mellom storbyene for innovasjon og verdiskaping.

Ung Gründer (Innovasjon Norge)

Målet er å gi unge mennesker kunnskap, erfaring og nettverk om entreprenørskap. Ung gründer skal også bidra til at bedrifter som startes av unge utløser sitt vekstpotensial. Målet med programmet er todelt; bygge kultur og kunnskap om entreprenørskap blant unge og redusere unge gründeres usikkerhet i etableringsprosessen. Målgruppen er etablerere i aldersgruppen 18 til 35 år.

I 2010 lyste Innovasjon Norge ut midler til universiteter og høyskoler i distriktene. Et annet tiltak er mentortjenesten for unge. Denne ble startet opp i 2010, og målet er at den i løpet av 2012 skal dekke det distriktspolitiske virkeområdet.

Programmet har endret navn fra Unge i fokus til Ung gründer fra 2010.

Tabell 1.57 Rapportering på Ung Gründer for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 17 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.3. Dette inkluderer 4 mill. kroner til en ekstrainnsats i Nord-Norge.	Det ble gitt 12,5 mill. kroner til ti forskjellige prosjekter ved totalt 13 utdanningsinstitusjoner. Et annet tiltak var støtte til Emax Nordic hvor 40 unge deltok på en nordisk entreprenørskapsfestival.

Ungt Entreprenørskap (Kommunal- og regionaldepartementet)

Målet er å styrke kvaliteten på og omfanget av entreprenørskapsopplæring i utdanningen. Ungt Entreprenørskap utvikler nettverk, materiell, metoder og støtteapparat for et systematisk og varig samarbeid mellom lokalt arbeids- og næringsliv og utdanningsinstitusjoner i lokalmiljøet. Organisasjonens mål er å utvikle kreativiteten, skapergleden og troen på seg selv hos barn og ungdom.

Ungt Entreprenørskap mottar også midler fra blant annet Nærings- og handelsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Landbruks- og matdepartementet, fylkeskommuner og privat næringsliv.

Målgruppen er elever og studenter.

Tabell 1.58 Rapportering på Ungt Entreprenørskap for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 9 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.3. Dette inkluderer 1 mill. kroner til en ekstrainnsats i Nord-Norge. Totalt ble det gitt tilsagn på 21,4 mill. kroner.	Totalt hadde Ungt Entreprenørskap 150 000 deltakende elever/studenter i sine programmer og aktiviteter i 2010. De største programmene er Gründercamp med 28 560 deltakere (alle utdanningsnivåer), elevbedrift med 14 331 deltakere og ungdomsbedrift med 11 017 deltakere.

Verdiskapingsprogram for lokale og regionale parker (Kommunal- og regionaldepartementet)

Programmet er nytt i 2012. Se nærmere omtale av programmet under budsjettforslaget for 2012 på kap. 552, post 72.

Verdiskapingsprogrammet for naturarven (Kommunal- og regionaldepartementet)

Målet med Verdiskapingsprogrammet for naturarven er å bidra til miljømessig, kulturell, sosial og økonomisk verdiskaping i tilknytning til verneområder. Målet er at verneområdene skal bli bedre ivaretatt, og lokal bevissthet og engasjement for naturområdene stimuleres. For mange av prosjektene er reiselivssatsing viktig. I tillegg er det en rekke tiltak rettet inn mot merkevarebygging og omdømmeprosjekter, med naturverdiene som en sentral del.

Tabell 1.59 Rapportering på Verdiskapingsprogrammet for naturarven for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 10 mill. kroner i tilsagn. Totalt ble det gitt tilsagn på 25 mill. kroner.	15 lokale og regionale utviklingsprosjekt er nå med i programmet som skal gå fram til og med 2013.

VRI – Virkemidler for regional innovasjon og FoU (Forskningsrådet)

VRI er Forskningsrådets hovedsatsing på forskning og innovasjon i norske regioner. VRI skal bidra til økt innovasjon og verdiskaping i regionalt næringsliv. Dette skal skje ved å stimulere til økt samhandling mellom FoU-institusjoner, bedrifter og regionale myndigheter.

I arbeidet med regionale forskningsfond har VRI bidratt til å utvikle fylkeskommunene som regionale forsknings- og utviklingsaktører. VRI har i 2010 fått en viktig rolle som komplementær ordning til regionale forskningsfond, for å ivareta samspill- og mobiliseringsaktiviteter, mobilitet mellom næringsliv og akademia og for å styrke kunnskapsgrunnlaget for regional innovasjon og utvikling.

Tabell 1.60 Rapportering på VRI for 2010

Finansiering	Aktiviteter og resultater
Det ble gitt 39 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.1. Totalt ble det gitt tilsagn på 70 mill. kroner. I tillegg mottar programmet midler fra kap. 551, postene 60 og 61 til de regionale VRI-satsingene.	Det er startet opp 15 regionale VRI-satsinger med 18 faglige forskerprosjekt, inkludert to tverrgående forskningsprosjekter. 1026 enkeltbedrifter og 70 bedriftsnettverk med 1724 bedrifter er involvert i VRI. Av disse totalt 2750 bedriftene er minst 512 bedrifter nye samarbeidspartnere i 2010. Av involverte enkeltbedrifter var 39 pst. lokalisert innenfor det distriktspolitiske virkeområdet i 2010. VRI favner alle fylkeskommunene, de fleste høyskolene, alle FOKUS-instituttene samt universitetene.

1.4 Oversikt over utredninger finansiert på kap. 552, post 21

Nedenfor gis det en oversikt over de største utredningene som ble finansiert over posten i 2010 og 2011, samt prosjekter med planlagt oppstart i 2011. Oversikten er ikke uttømmende.

Utredninger 2010:

- Gjennomgang av tilskuddsforvaltningen i fylkeskommunene (kap. 551, postene 60 og 61)
- Bruken av ikke-heleide offentlige selskaper i forvaltningen av midler (programkategori 13.50)
- Interregs betydning for norsk regionalt utviklingsarbeid
- EØS-avtalen etter 15 år, delfinansiering av Utenriksdepartementets utredningsarbeid
- BI-prosjekt: Et kunnskapsbasert Norge – prosjekt Sogn og Fjordane og prosjekt Østfold
- Følgeevaluering handlingsplanen Entreprenørskap i utdanningen (EiU)
- Evaluering av tilskuddet til Ungt Entreprenørskap
- Utredning om lokalisering av offentlige kompetansearbeidsplasser
- Utredning om fjellområder og fjellkommuner i Sør-Norge
- Følgeevaluering inkludert utredning av Lokal samfunnsutvikling i kommunene (LUK)
- Effekter av kommunale næringsfond, forprosjekt

Utredninger 2011:

- Evaluering av kommunale næringsfond, hovedprosjekt
- Følgeevaluering inkludert utredning av LUK
- Kurs for fylkeskommunene i tilskuddsforvaltning og risikovurdering
- Samfunnsøkonomisk lønnsomhet av høyhastighetsbredbånd i distriktene
- To regionale studier (Østfold og Sogn og Fjordane) knyttet til BI-studien Et kunnskapsbasert Norge
- Eksportnæringenes regionale betydning, i dag og i morgen
- Følgeevaluering av handlingsplanen for Entreprenørskap i utdanningen
- Midtveisevaluering av handlingsplanen for mer entreprenørskap blant kvinner
- Studie av innovasjonskrav for bedrifter i det geografiske virkeområdet
- Langsiktige resultater av Tettstedsprogrammet og Utkantprogrammet
- Oversikt over regionalpolitikk i Norge og Europa i regi av University of Strathclyde
- Muligheter for framtidig regionforstørrelse i Norge

I tillegg blir midlene på posten brukt til utvikling av et nytt analyse- og rapporteringsverktøy, administrasjons- og gjennomføringskostnader for MERKUR-programmet, og tiltak for forsknings- og kunnskapsformidling.

1.5 Rapport på de distrikts- og regionalpolitiske midlene i 2010 etter mål, sentralitet og andel innenfor det distriktspolitiske virkeområdet (DPV)

Tabell 1.61 Bruk av midler etter mål, kapittel/post, sentralitet, aktører, samt andel innenfor DPV (mill. kroner)

	60	61	71	72	Storby-regioner	SMBy	Periferi	Ufordelt	FK/KR/FO	NVMA	KRD	Andel innenfor DPV	Totalt
Hovedmål 1 Verdiskaping	953,2	222,0	7,0	302,6	251,8	533,3	597,7	102,0	427,9	1047,8	9,0	78 %	1484,8
Arbeidsmål 1.1 Næringsmiljø	165,4	51,2	0,0	170,9	70,4	140,8	155,9	20,4	212,6	174,9	0,0	72 %	387,6
Arbeidsmål 1.2 Etablerte bedrifter	509,1	128,6	6,0	45,0	83,2	250,4	303,8	51,2	110,1	578,6	0,0	88 %	688,7
Arbeidsmål 1.3 Entreprenørskap	278,7	42,2	1,0	86,7	98,1	142,2	137,9	30,4	105,2	294,3	9,0	67 %	408,6
Hovedmål 2 Rammebetingelser	118,8	332,0	34,3	9,3	130,5	170,1	191,7	2,2	450,9	0,0	43,6	97 %	494,5
Arbeidsmål 2.1 Kompetanse	40,2	37,4	34,3	4,1	8,2	36,9	68,7	2,2	77,6	0,0	38,4	92 %	116,0
Arbeidsmål 2.2 Infrastruktur	78,6	294,7	0,0	5,2	122,3	133,2	123,0	0,0	373,3	0,0	5,2	98 %	378,5
Hovedmål 3 Attraktivitet	260,4	102,3	50,0	79,5	66,2	165,1	248,0	12,8	362,6	0,0	129,5	87 %	492,1
Arbeidsmål 3.1 Tjenester	41,6	6,8	0,0	29,8	10,8	22,5	33,8	11,0	48,4	0,0	29,8	72 %	78,1
Arbeidsmål 3.2 Stedsutvikling og profilering	218,8	95,5	50,0	49,7	55,4	142,6	214,1	1,8	314,3	0,0	99,7	90 %	414,0
Andre tiltak	73,0	34,2	0,7	52,6	25,5	33,9	63,9	37,1	107,2	0,0	53,3	71 %	160,4
Totalt	1405,4	690,4	92,0	444,0	474,0	902,4	1101,3	154,2	1348,6	1047,8	235,5	83 %	2631,9
Prosentandel av totalbeløp	53 %	26 %	3 %	17 %	18 %	34 %	42 %	6 %	51 %	40 %	9 %		

Sentralitet: Storbyregioner (folketall > 50 000 innbyggere i største tettsted); mellomstore byregioner (folketall 15-50 000); småbyregioner (folketall 5-15 000); periferi (folketall < 5 000). Det distriktspolitiske virkeområdet omfatter områder i alle sentralitetstypene.

Forkortelser: SMBy=små og mellomstore byregioner; FK=fylkeskommuner; KR=kommuner og regionråd; FO=fylkesovergripende organ; NVMA; nasjonale virkemiddelaktører

Offentlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 22 24 20 00

Opplysninger om abonnement, løssalg og pris får man hos:
Fagbokforlaget
Postboks 6050, Postterminalen
5892 Bergen
E-post: offpub@fagbokforlaget.no
Telefon: 55 38 66 00
Faks: 55 38 66 01
www.fagbokforlaget.no/offpub

Publikasjonen er også tilgjengelig på
www.regjeringen.no

Trykk: 07 Xpress AS 10/2011